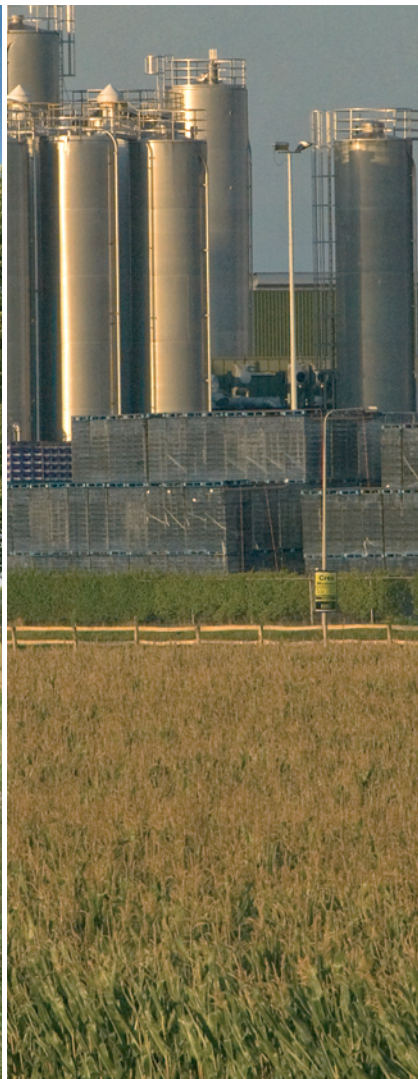

1

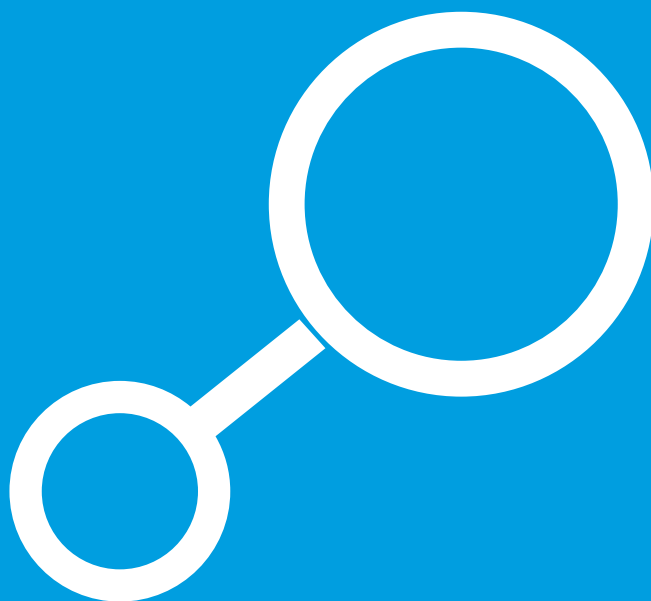

Omgevingsvisie Overijssel

Visie en uitvoeringsprogramma voor de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving van de provincie Overijssel

Juli 2009

Omgevingsvisie Overijssel

Colofon**Datum**

Juli 2009

Productie

Provincie Overijssel

Inlichtingen bij

Secretariaat Omgevingsvisie

038 499 87 04

omgevingsvisie@overijssel.nl

Adresgegevens

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

provincie.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

Omgevingsvisie Overijssel

***Visie en uitvoeringsprogramma voor de ontwikkeling
van de fysieke leefomgeving van de provincie Overijssel***

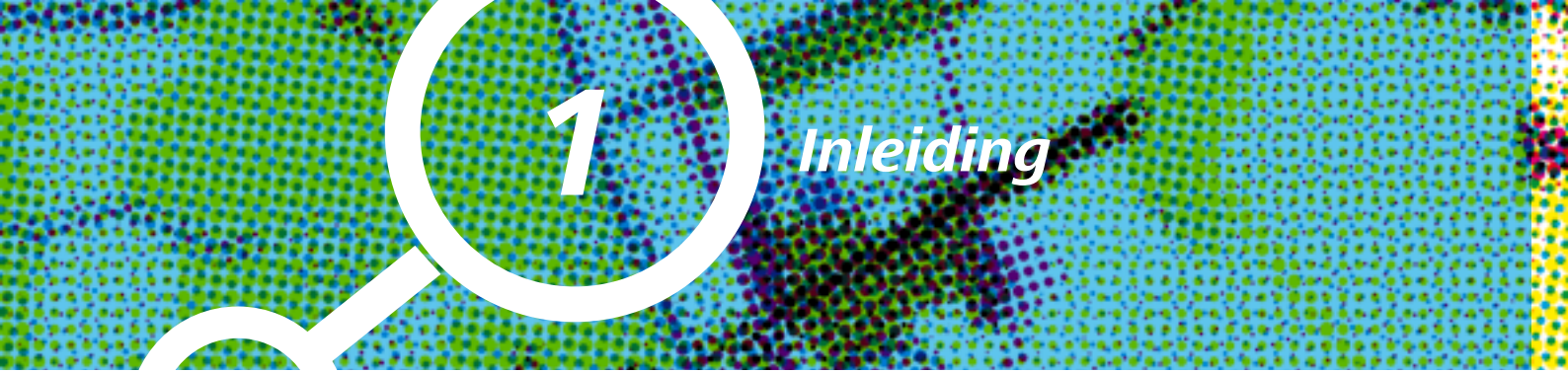
Juli 2009

Inhoudsopgave

1	<i>Inleiding</i>	9
1.1	Status van de Omgevingsvisie Overijssel	11
1.2	Werking Omgevingsvisie	12
2	<i>Visie: balans en dynamiek</i>	13
2.1	(Inter)nationaal perspectief	15
2.2	Opgaven, kansen en beleidsambities	16
2.2.1	Opgaven en kansen	16
2.2.2	Beleidsambities en provinciaal belang	18
2.3	Duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit	22
2.3.1	Duurzaamheid	22
2.3.2	Ruimtelijke kwaliteit	23
2.4	Gebiedskenmerken	25
2.4.1	De natuurlijke laag	26
2.4.2	De laag van het agrarisch cultuurlandschap	29
2.4.3	De stedelijke laag	32
2.4.4	De lust- en leisurelaag	34
2.5	Ruimtelijke kwaliteitsambities	37
2.5.1	Brede waaier aan woon-, werk en mixmilieus: elk buurtschap, dorp en stad zijn eigen kleur	37
2.5.2	Voortbouwen aan de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen	38
2.5.3	Natuur als ruggengraat	39
2.5.4	Zichtbaar en beleefbaar mooi landschap	40
2.5.5	Het contrast tussen dynamische en luwe gebieden versterken door het infrastructuurnetwerk	40
2.5.6	Een continu en beleefbaar watersysteem als dragende structuur van Overijssel	41
2.5.7	Sterke ruimtelijke identiteiten als merken voor Overijssel	41
2.6	Ontwikkelingsperspectieven	42
2.6.1	Ontwikkelingsperspectieven Groene omgeving	44
2.6.2	Ontwikkelingsperspectieven Stedelijke omgeving	47
2.6.3	Overige beleidskeuzes op de kaart Ontwikkelingsperspectieven	51
2.6.4	De richtinggevende werking van ontwikkelingsperspectieven	52
2.7	De vier windstreken	53
2.7.1	Zuidoost-Overijssel: Twentse zandgronden	53
2.7.2	Noordoost-Overijssel: Hoogveenontginningen en Vechtdal	55
2.7.3	Noordwest-Overijssel: Kop van Overijssel	57
2.7.4	Zuidwest-Overijssel: IJssel en Salland	58
3	<i>Uitvoering: resultaat door partnerschap</i>	63
3.1	Bestuursfilosofie	64
3.1.1	Vitale coalities: realisatie door partnerschap	64
3.1.2	Effectief bestuur: decentralisatie en ruimte voor partners	66
3.1.3	Doelmatig bestuur: deregulering en helderheid	67
3.2	Sturen op ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid	68
3.2.1	Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel	69

3.2.2	Generiek basisinstrumentarium	72
3.3	Keuze voor instrumenten	74
3.3.1	Visie: de Omgevingsvisie zelf en kennis verwerven en delen	74
3.3.2	Waarborg: verordening	75
3.3.3	Realisatie: (prestatie)afspraken, gebiedsontwikkeling en uitvoeringsprojecten, subsidies en fondsen	75
4	<i>Groene omgeving: buitengebied</i>	79
4.1	Woonomgeving	82
4.1.1	Flexibel aanbod van woonmilieus	82
4.1.2	Beschikbaarheid van voorzieningen	83
4.2	Economie en vestigingsklimaat	84
4.2.1	Vitale werklocaties	84
4.2.2	Schaalvergroting en verbreding in de landbouw	85
4.2.3	Toerisme en vrije tijd	92
4.3	Natuur	94
4.3.1	Samenhangend stelsel van natuurgebieden	95
4.3.2	Verspreide bos- en natuurwaarden	98
4.4	Landschap	99
4.4.1	Diversiteit van landschappen	100
4.4.2	Cultureel erfgoed	103
4.5	Bereikbaarheid	105
4.5.1	Autoverkeer	105
4.5.2	Openbaar vervoer	107
4.5.3	Fietsverkeer	108
4.5.4	Goederenvervoer	109
4.6	Watersysteem en klimaat	110
4.6.1	Optimale watercondities	110
4.6.2	Betrouwbare drinkwatervoorziening	113
4.6.3	Gevolgen van klimaatverandering	115
4.7	Veiligheid en gezondheid	118
4.7.1	Waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid	118
4.7.2	Gezond leefmilieu	122
4.7.3	Bescherming tegen wateroverlast	128
4.8	Energie	129
4.8.1	Duurzame energieopwekking	130
4.8.2	Energiebesparing	132
4.9	Ondergrond	133
4.9.1	Aardkundige en archeologische waarden	133
4.9.2	Gebruik van de ondergrond	135
5	<i>Stedelijke omgeving: steden, dorpen en hoofdinfrastructuur</i>	139
5.1	Woonomgeving	142
5.1.1	Flexibel aanbod van woonmilieus	142
5.1.2	Beschikbaarheid van voorzieningen	145
5.2	Economie en vestigingsklimaat	146

5.2.1	Vitale werklocaties	147
5.2.2	Toerisme en vrije tijd	152
5.3	Natuur	153
5.4	(Binnen)steden en landschap	154
5.4.1	Diversiteit van landschappen en dorpen	155
5.4.2	Cultureel erfgoed	156
5.4.3	(Binnen)steden	157
5.5	Bereikbaarheid	158
5.5.1	Autoverkeer	159
5.5.2	Openbaar vervoer	162
5.5.3	Fietsverkeer	166
5.5.4	Goederenvervoer	168
5.6	Watersysteem en klimaat	171
5.6.1	Optimale watercondities	171
5.6.2	Betrouwbare drinkwatervoorziening	172
5.6.3	Gevolgen van klimaatverandering	173
5.7	Veiligheid en gezondheid	174
5.7.1	Waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid	174
5.7.2	Gezond leefmilieu	178
5.7.3	Bescherming tegen wateroverlast	181
5.8	Energie	182
5.8.1	Duurzame energieopwekking	182
5.8.2	Energiebesparing	184
5.9	Ondergrond	185
5.9.1	Aardkundige en archeologische waarden	185
5.9.2	Gebruik van de ondergrond	188
6	<i>Actualisatie, wijziging, monitoring en evaluatie</i>	191
-	<i>Afkortingenlijst</i>	194
-	<i>Trefwoordenregister</i>	195

1

Inleiding

In deze Omgevingsvisie Overijssel schetsen wij onze visie op de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving van onze provincie. Ons vizier is daarbij gericht op 2030. We geven aan wat volgens ons de ambities en doelstellingen van provinciaal belang zijn en hoe wij Gedeputeerde Staten (GS) opdragen deze te realiseren. De Omgevingsvisie heeft dan de status van:

- Structuurvisie onder de (nieuwe) Wet ruimtelijke ordening
- Regionaal Waterplan onder de (nieuwe) Waterwet (en Provinciaal Waterhuishoudingsplan onder de Wet op de waterhuishouding tot de inwerkingtreding van de Waterwet)
- Milieubeleidsplan onder de Wet milieubeheer
- Provinciaal verkeer- en vervoersplan onder de Planwet verkeer en vervoer
- Bodemvisie in het kader van ILG-afspraken met het Rijk

In hoofdstuk 2 zetten we onze ontwikkelingsvisie uiteen, weergegeven in de begrippenparen: 'balans en dynamiek' en 'landschap en werkgelegenheid', 'duurzaamheid' en 'ruimtelijke kwaliteit'. We volgen min of meer autonome trends en ontwikkelingen op het gebied van demografie, economie en werkgelegenheid, woningbehoefte, mobiliteit, klimaatverandering, energie, landbouw, natuur en landschap, de ondergrond en milieu en gezondheid tot ongeveer 2030. Soms – zoals bij klimaatverandering – kijken we verder. Aan de hand daarvan maken we in onze provincie een keuze voor verdere ontwikkeling van welvaart en welzijn met een verantwoord beslag op de natuurlijke voorraden. Met 2030 als horizon kent deze ontwikkelingsvisie uiteraard de nodige onzekerheden. Juist nu vinden wij het van belang een helder en inspirerend toekomstperspectief te geven. Wel voorzien wij voor de behoefte aan woningen en bedrijventerreinen een 'midterm review' in 2015.

Ons beleid voor de fysieke leefomgeving staat primair in dienst van de sociaaleconomische ontwikkeling van Overijssel. Dit betekent dat we ruimte maken voor ontwikkeling van werkgelegenheid en dat we hoogwaardige woonmilieus tot stand willen brengen. Wij willen die dynamiek benutten als een kans om de ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid te versterken. Dit doen we allereerst door in te zetten op een evenwichtige afweging van beleidsambities, waaronder waterveiligheid, een gezond milieu en goede volksgezondheid. Ook sturen we op het versterken van de waardevolle en karakteristieke kenmerken van het landschap.

Totstandkoming

Provinciale Staten hebben op 26 september 2007 de Startnotitie Omgevingsvisie Overijssel vastgesteld en daarmee opdracht en kader vastgelegd voor de voorbereiding van de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening Overijssel. Op basis van deze Startnotitie voor de Omgevingsvisie is er een Agenda voor de Omgevingsvisie gemaakt. Deze Agenda bevatte beleidsvernieuwend vragen op het gebied van klimaat en water, de Groene omgeving en de Stedelijke omgeving. In februari 2008 is deze Agenda besproken in de Provinciale Statencommissie Ruimte, Water en Duurzaamheid.

Aan de hand van deze Agenda is er een Beeld van de Omgevingsvisie gemaakt met daarin de centrale ambities voor de Omgevingsvisie. Tijdens de bestuurlijke conferentie op 5 juni 2008 is kennisgemaakt met de bouwstenen voor het Beeld van de Omgevingsvisie, inclusief de resultaten van de enquête onder inwoners van Overijssel.

Op 15 oktober 2008 is het Beeld besproken in de Statencommissie. Dit Beeld vormde ook de basis voor een serie commitmentgesprekken, die door GS half oktober met gemeenten en waterschappen zijn gevoerd om afspraken te maken over de gezamenlijke aanpak van de prioriteiten van de Omgevingsvisie. Er is gesproken met maatschappelijke organisaties en de Jongerenraad. De Provinciale Commissie voor de Fysieke Leefomgeving (PCFL) in combinatie met de SER-Overijssel en de Provinciale commissie voor het Landelijk Gebied (PCLG) zijn in de gelegenheid gesteld vroegtijdig te adviseren. De Ontwerp Omgevingsvisie is de uitwerking van het Beeld naar aanleiding van het debat in de commissie en de interactie met onze maatschappelijke en bestuurlijke partners.

Nadat PS op 17 december 2008 hebben ingestemd met de tervisielegging van de Ontwerp Omgevingsvisie,

hebben GS eenieder van 22 december tot 1 maart 2009 gelegenheid gegeven tot het indienen van zienswijzen. Tijdens deze periode zijn op verschillende plekken in Overijssel informatiebijeenkomsten gehouden in Steenwijk, Kampen, Zwolle, Hardenberg, Tubbergen, Enschede, Almelo, Deventer, Nijverdal, Goor en Raalte. Belangstellenden konden daar al hun vragen ten aanzien van de Ontwerp Omgevingsvisie beantwoord krijgen. De procedurele eisen in verband met de terinzagelegging zijn vanuit de verschillende wettelijke regimes (Wro, Milieuwet, Verkeerswet en Waterwet) soms net verschillend. Door toepassing van de uniforme voorbereidingsprocedure (Awb, afdeling 3.4) is op deze wijze voor alle plannen en bijbehorende regimes aan de eisen voldaan.

In maart 2009 hebben Provinciale Staten tijdens 3 hoorzittingen de indieners van zienswijzen gelegenheid gegeven hun zienswijzen mondeling toe te lichten. In opdracht van Provinciale Staten hebben Gedeputeerde Staten de zienswijzen behandeld in de Reactienota Ontwerp Omgevingsvisie. Deze reactienota is tegelijkertijd met de definitieve Omgevingsvisie aan Provinciale Staten aangeboden.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bouwen wij onze ontwikkelingsvisie stap voor stap op: we zetten onze centrale beleidsambities neer, werken uit wat we onder duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit verstaan en hoe we dat gaan realiseren. In paragraaf 2.5 mondt dit uit in een ontwikkelingsvisie voor Overijssel. In hoofdstuk 3 schetsen we hoe wij onze sturingsfilosofie uit 'de vitale coalitie van de provincie Overijssel', het 'lentedocument – sturen en samenwerken onder de nieuwe Wro' en het 'Coalitieakkoord Overijssel!' in het ruimtelijk-fysieke beleid waarmaken en welke instrumenten we inzetten. In hoofdstuk 4 en 5 schetsen we voor de Groene en Stedelijke omgeving per thema hoe we met ons beleid en onze uitvoeringsacties de beleidsambities in de fysieke leefomgeving realiseren.

1.1 Status van de Omgevingsvisie Overijssel

De Omgevingsvisie Overijssel heeft de status van:

- Structuurvisie onder de (nieuwe) Wet ruimtelijke ordening
- Regionaal Waterplan onder de (nieuwe) Waterwet (en Provinciaal Waterhuishoudingsplan onder de Wet op de waterhuishouding tot de inwerkingtreding van de Waterwet)
- Milieubeleidsplan onder de Wet milieubeheer
- Provinciaal verkeers- en vervoersplan onder de Planwet verkeer en vervoer
- Bodemvisie in het kader van ILG-afspraken met het Rijk

De Omgevingsvisie Overijssel bestaat uit:

- Ontwikkelingsvisie op fysieke leefomgeving en uitvoeringsparagraaf bestaande uit beleidskeuzes, instrumentinzet en acties
- Algemene bijlagen
- Catalogus Gebiedskenmerken
- Waterbijlage
- Plan Milieu-Effectrapportage/Duurzaamheidsbeoordeling
- Visie op de Ondergrond

Tegelijk met deze Omgevingsvisie Overijssel 2009 wordt ook een besluit genomen over de

Omgevingsverordening Overijssel 2009. De Omgevingsverordening Overijssel 2009 heeft de status van:

- Ruimtelijke verordening in de zin van artikel 4.1 Wet ruimtelijke ordening
- Milieuverordening in de zin van artikel 1.2 Wet milieubeheer en de Ontgrondingenwet
- Waterverordening in de zin van de Waterwet
- Verkeersverordening in de zin van artikel 57 van de Wegenwet en artikel 2A van de Wegenverkeerswet.

1.2 Werking Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie presenteert het provinciaal belang en beleid in de fysieke leefomgeving. We ambiëren hiermee meer dan alleen het formuleren van beleid. We geven aan hoe we maatschappelijke opgaven zullen realiseren. De Omgevingsvisie presenteert en agendeert onze visie, beleidskeuzes én de uitvoeringsstrategie op het hele ruimtelijk-fysieke domein. Daardoor zullen wij meer maatschappelijk resultaat boeken. Meer dan tevoren stemmen we verschillende beleidsonderwerpen op elkaar af. De nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) en de Waterwet geven ons bovendien de beschikking over een aantal instrumenten om ons beleid vorm te geven. Hoe wij de instrumenten uit de Wro willen toepassen is reeds beschreven in het 'lentedocument Sturen en samenwerken onder de nieuwe Wro'. Ons staan instrumenten ter beschikking als vooroverleg, proactieve aanwijzing, beleidsregels, verordening, zienswijze, reactieve aanwijzing, beroep, prestatieafspraken, gebiedsontwikkeling, uitvoering, subsidieverlening en kennis verwerven en delen. Ons accent ligt hierbij op sturing vooraf.

Daarnaast kunnen we door gebiedsontwikkeling, samen met onze partners, vaak meervoudige doelstellingen realiseren. Met de Wro (onderdeel grondexploitatiewet) beschikt de provincie over vergelijkbare bevoegdheden als gemeenten op het terrein van voorkeursrecht en verevening van kosten. Bovendien zullen we eigen grondbeleid ontwikkelen. In combinatie met de door de provincie op te stellen bestemmingsplannen (inpassingsplan) biedt dit veel mogelijkheden voor gebiedsontwikkeling van provinciaal belang. Het provinciaal Reconstructieplan, gebaseerd op de Reconstructiewet, blijft tot het einde van de looptijd (eind 2013) geldig. De nieuwe instrumenten in de Omgevingsvisie geven de plan- en gebiedsuitwerkingen van het provinciaal Reconstructieplan een extra kwaliteitsimpuls.

2

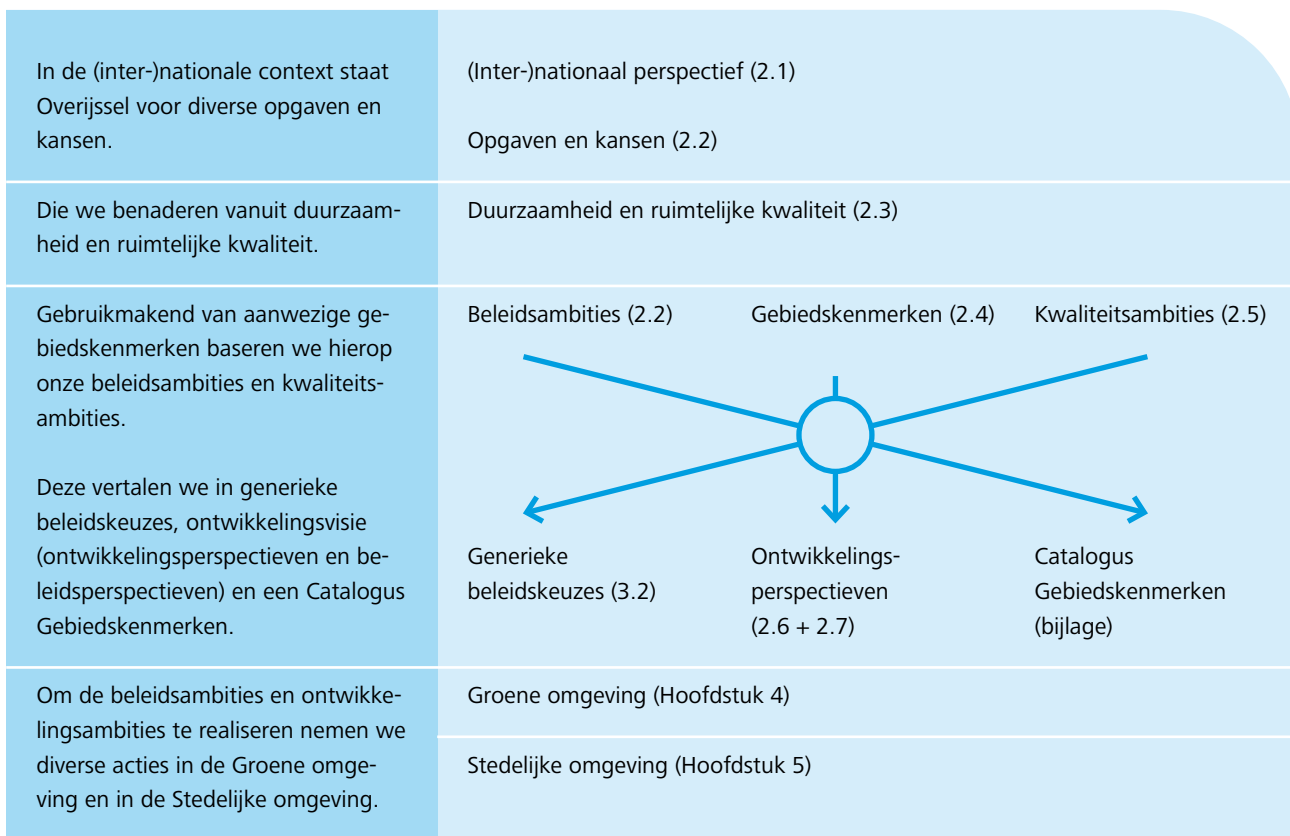
*Visie:
balans en dynamiek*

Het 'land over de IJssel' heeft een eigen identiteit. Overijssel kent een voor velen onweerstaanbare menging van stedelijkheid en landelijkheid. Een mozaïek van landschappen vol geborgenheid en bedrijvigheid. Eigentijds en oorspronkelijk. Overijssel verenigt met schijnbaar vanzelfsprekend gemak grote contrasten: Hanzesteden én platteland. De hoogten van de Sallandse Heuvelrug én het laagveen in de Weerribben. Het coulisselandschap in Twente én het polderland in de Kop van Overijssel. Zandgronden in het oosten én het water van de IJsseldelta in het (noord)westen. De dienstensector rond Zwolle én de maakindustrie en Technische Universiteit in Twente. De cultuurhistorie van essen en hoeven én de innovatie van de balgstuw bij Ramspol. De balans in die diversiteit zien wij als het belangrijkste kapitaal van Overijssel.

Onze ambitie voor Overijssel:

De ambitie van Overijssel is om een vitale samenleving tot ontplooiing te laten komen in een mooi en vitaal landschap. Een samenleving waarin alle Overijsselaars zich thuis voelen en participeren. Met bloeiende steden en dorpen als motoren voor cultuur en werkgelegenheid, ingebed in een landschap waarin wonen, natuur, landbouw en water elkaar versterken.

Uit het onderzoek onder inwoners van onze provincie blijkt dat mensen het stimuleren van de werkgelegenheid belangrijk vinden en gehecht zijn aan het Overijsselse landschap en de natuur zoals deze nu is. Daarmee leggen zij bij de provincie de uitdaging neer om een ontwikkelingsperspectief, beleid en instrumentarium te kiezen waarmee we ruimte bieden aan sociaaleconomische ontwikkeling en tegelijkertijd de kwaliteit van het Overijsselse landschap versterken.

Figuur: Schematische weergave hoofdstuk 2 en volgende hoofdstukken.

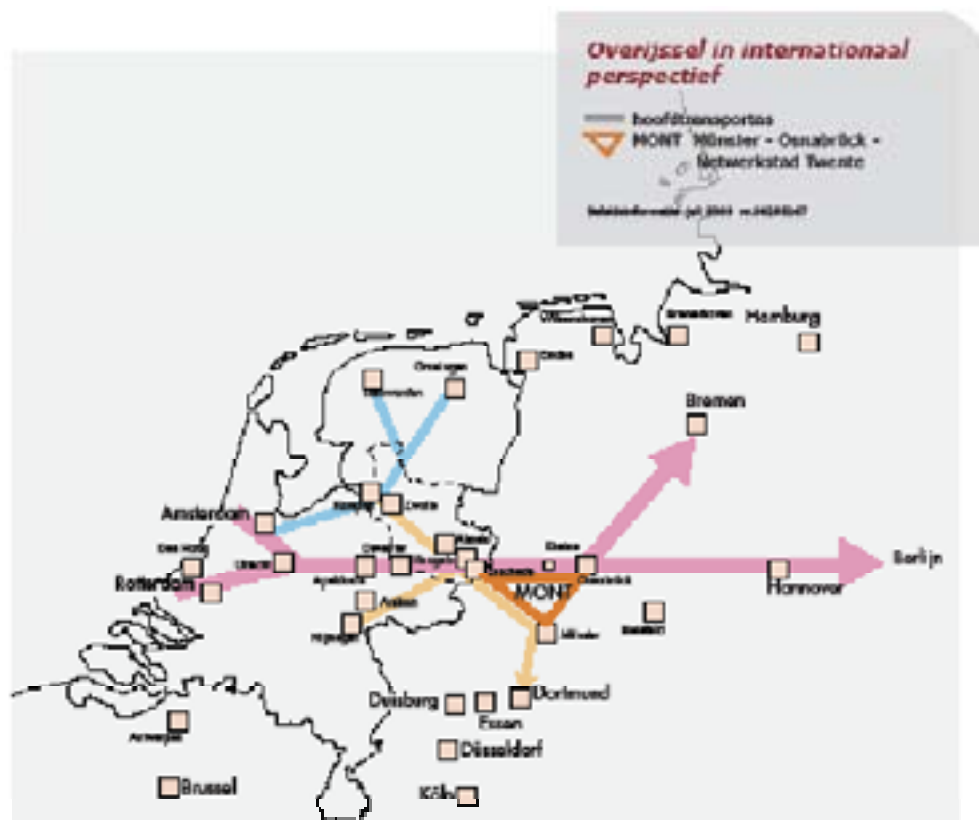
Leeswijzer hoofdstuk 2

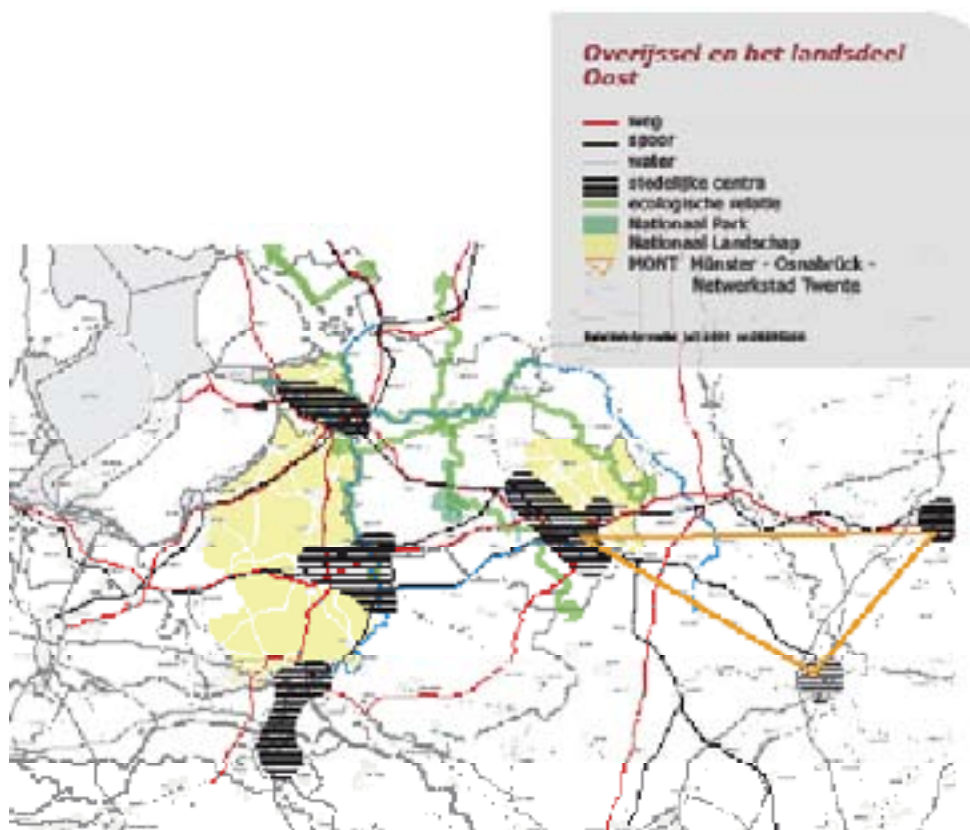
In dit hoofdstuk maken we de algemene ambitie van een vitale samenleving in een mooi landschap stap voor stap concreet. Allereerst plaatsen we in paragraaf 2.1 Overijssel in het perspectief van zijn (inter)nationale omgeving. In paragraaf 2.2 vertalen we deze algemene ambitie in een set beleidsambities voor het fysiek-ruimtelijke domein op basis van actuele opgaven en kansen. Hier maken we ook expliciet wat wij van provinciaal belang achten. Duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit worden dan zichtbaar als rode draden. In paragraaf 2.3 geven we weer wat wij onder duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit verstaan en hoe we dat willen realiseren. Om met name ruimtelijke kwaliteit te concretiseren, gaan we in paragraaf 2.4 in op aanwezige gebiedskenmerken die van provinciaal belang zijn, om vervolgens in paragraaf 2.5 onze ruimtelijke kwaliteitsambities te schetsen. De duurzaamheid van de beleidsambities en de ruimtelijke kwaliteitsambities brengen we in paragraaf 2.6 samen in een ontwikkelingsvisie opgebouwd uit een aantal ontwikkelingsperspectieven voor de Groene en Stedelijke omgeving, uitmondend in ontwikkelingsperspectieven voor heel Overijssel. Deze ontwikkelingsvisie

voor heel Overijssel werken we in paragraaf 2.7 meer in detail uit in vier windrichtingen van Overijssel.

2.1 (Inter)nationaal perspectief

Overijssel is goed aangesloten op (inter)nationale netwerken. Goede verbindingen over spoor, weg en water ontsluiten de provincie. Met de komst van de Hanzelijn wordt Noordwest-Overijssel een nog sterkere schakel tussen West- en Noord-Nederland. De afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in samenwerking met onze Duitse burens. Vanuit de netwerkstad Twente is de afstand naar Osnabrück en Münster ongeveer even groot als naar Zwolle en Arnhem/Nijmegen. Op thema's als water, milieu, infrastructuur, kennis en economie is de grensoverschrijdende samenwerking geïntensiveerd. De Berlijnlijn en de A1 stellen Overijssel ook in verbinding met verder gelegen gebieden in Duitsland en Oost-Europa. De fysieke leefomgeving in Overijssel hangt sterk samen met die in onze buurprovincies, in het bijzonder Gelderland. Met Gelderland werken we aan een gezamenlijk investeringsprogramma.

2.2 Opgaven, kansen en beleidsambities

Wat zijn voor de fysieke leefomgeving de consequenties van de keuze voor een 'vitale samenleving in een mooi landschap'? Om deze ambitie in beleid door te vertalen kijken we wat de actuele ontwikkelingen, opgaven en kansen zijn in de fysieke leefomgeving, die deze ambitie kunnen raken.

2.2.1 Opgaven en kansen

In de fysieke leefomgeving hebben we op hoofdlijnen te maken met onderstaande ontwikkelingen. In bijlage A zijn meer achtergronden en onderbouwingen gegeven bij de opgaven en kansen die hier zijn weergegeven.

Afnemende groei van de bevolking en verandering van de samenstelling

De bevolkingsaanwas vlakt af. In 2030 is de bevolking met circa 45.000 personen gegroeid (tot 1,15 miljoen), vooral in de grote steden. Regionaal verschilt de aanwas. In Twente treedt na 2020 een lichte afname

op, buiten Twente is dan nog sprake van een blijvende groei. Dit proces gaat gepaard met een verdergaande vergrijzing. In 2030 is het aandeel 65 jaar of ouder met 70 procent toegenomen ten opzichte van 2005. De omvang van de (potentiële) beroepsbevolking blijft tot 2015 stabiel en neemt daarna af. Voor Twente wordt al eerder een daling verwacht.

Economie en vestigingsklimaat

Scenario's voor de economische ontwikkeling laten voor Overijssel een ontwikkeling zien die ligt tussen een afname van de werkgelegenheid van 10 procent tot een groei van 20 procent. In alle scenario's neemt de werkgelegenheid in landbouw en nijverheid af, terwijl de dienstverlening groeit. Vanwege de afname van de beroepsbevolking is de uitdaging om te voorzien in genoeg en goed geschoold personeel, zodat de transitie naar een kennisintensieve economie succesvol vorm kan krijgen. Ondanks deze ontwikkeling blijven in de Overijsselse economie (kennisintensieve) maakindustrie, transport- en logistiekbedrijven, landbouw en mkb in het algemeen, belangrijke dragers van de welvaart. Deze branches stellen andere

eisen aan bedrijfslocaties. Aanwezige bedrijfslocaties voldoen vaak niet meer aan de wensen die bedrijven eraan stellen. Voor nieuwe bedrijventerreinen gaan we ervan uit dat Overijssel tot 2020 behoefte heeft aan zo'n 1.300 ha (netto bedrijventerrein) toevoeging ten opzichte van begin 2008. Deze berekening is gebaseerd op basis van prognoses van het Transatlantic Market-middenscenario dat het Rijk ook hanteert.

Vraag naar woningen en woonwensen

De vraag naar woningen blijft tot 2030 stijgen, vooral in de grote steden. Het aantal huishoudens stijgt sterker dan het aantal inwoners. Vooral het aantal eenpersoonshuishoudens neemt toe. De woonwensen worden vanwege de differentiatie van huishoudens steeds specifiek. Op basis van bevolkings- en huishoudensontwikkeling is er tot 2030 behoefte aan het toevoegen van circa 60.000 woningen aan de bestaande voorraad.

Specifieke woonmilieus kunnen mensen trekken en vasthouden. De groeiende groep ouderen vraagt eigen woonkwaliteiten en biedt kansen voor gerichte producten en werkgelegenheid. Groei van werkgelegenheid die aantrekkelijk is voor jongeren, in combinatie met een hoge woonkwaliteit, kan mensen binden en heeft ook aantrekkingskracht.

Mobiliteitsontwikkeling

Tot 2040 zal de mobiliteit blijven toenemen. Het goederenvervoer groeit daarbij sneller dan het personenvervoer. De groei zal met name op de hoofdtransportassen liggen. De auto blijft onverminderd aan kop als het gaat om het aandeel in de verplaatsingskilometers, toch is er ook vraag naar andere vervoersmodaliteiten. Er ligt een opgave om het hoofdwegennet blijvend te ontwikkelen. Enerzijds als belangrijke ontwikkelingszones voor wonen en bedrijvigheid, anderzijds om Overijssel stevig te verbinden met de rest van Nederland en Europa. De ontwikkeling van stationsgebieden en multimodale knooppunten biedt kansen om tegemoet te komen aan de vraag naar gedifferentieerde vervoerswijzen. Vervoer over water zal ook een steeds sterkere positie innemen.

Klimaat en water

De verandering van het klimaat leidt tot hogere waterstanden, heftiger neerslagpatronen en langere droogteperioden. Langdurige droogte leidt tot een – periodiek – grotere watervraag voor zaken als

drinkwater, beregening, koelwater voor elektriciteitscentrales en voor recreatie en verkoeling. Om hierop voorbereid te zijn is nu actie nodig op gebied van waterveiligheid, wateroverlast en watercondities. De watersystemen dienen meer ruimte te krijgen, om extreme situaties op te vangen. Absolute veiligheid is echter nooit te garanderen. In de lage delen van Overijssel zullen we daarom moeten anticiperen op een blijvend risico.

Klimaat en energie

De vraag naar energie blijft. Waarborgen voor een goede energievoorziening zijn essentieel. Er zal sprake zijn van een verschuiving naar meer duurzame energieopwekking en daarmee een mindere afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Binnen de provincie zien wij goede kansen voor vormen als Koude-warmteopslag (KWO), aardwarmte, zonne-energie, mestvergisting en ook windenergie.

Landbouw

Boeren staan de komende jaren voor een forse opgave. Het EU-landbouwbeleid verandert. De Europese steun aan de landbouw neemt af en de internationale concurrentie neemt toe. Daarnaast nemen de Europese en nationale eisen vanuit het milieu- en waterbeleid toe. Tegelijkertijd stijgt mondiaal de vraag naar voedsel en andere agrarische producten. Inspelend op deze ontwikkelingen maken ondernemers verschillende keuzen. Een deel kiest voor verdere specialisatie en anderen juist voor 'verbreding', bijvoorbeeld met een zorg- of energietak. In alle sectoren (intensieve veehouderij, melkveehouderij, akkerbouw en paardenhouderijen e.d.) en zowel op gespecialiseerde als verbrede bedrijven is er sprake van schaalvergroting en professionalisering. Deze ontwikkelingen zullen een belangrijk stempel drukken op het buitengebied. Het gaat hierbij zowel om de ontwikkeling van grotere bedrijfsgebouwen en de behoefte aan meer ruimte voor verbrede takken, als om de verandering van de erfinrichting, de inrichting van gebieden (verkaveling) en ontsluiting.

Evenwicht tussen landbouw, natuur en landschap

Landbouw blijft de grootste grondgebruiker in Overijssel en is een belangrijke economische drager in het buitengebied. Het aantal agrarische bedrijven neemt af, maar door de schaalvergroting blijft het totale

grondbeslag nagenoeg gelijk. Het areaal natuurgebieden neemt toe, maar de kwaliteit daarvan staat onder druk. Sommige plant- en diersoorten die voorheen juist in de landbouwgebieden gedijden, hebben het moeilijk.

Overijssel heeft veel landschappen die ook nationaal en internationaal van grote betekenis zijn. De afwisseling en verscheidenheid van landschappen is een kernkwaliteit van Overijssel. Door allerlei ontwikkelingen zoals globalisering en schaalvergroting dreigen die kenmerkende verschillen te verdwijnen.

Druk op de ondergrond

De ondergrond wordt steeds intensiever gebruikt, onder meer voor de ontwikkeling van bodemenergie, ondergrondse bouwen, ondergrondse infrastructuur (zoals kabels en leidingen), opslag van afval en winning van delfstoffen. Bodemeigenschappen, waaronder aardkundige en archeologische waarden, worden hierdoor aangetast. De opgaven en kansen zijn: het saneren van bodemverontreinigingen gericht op gebruik, het beschermen van landschappelijke kenmerken (zoals reliëf) en archeologisch erfgoed, duurzame energieopwekking en het realiseren van ondergrondse functies.

Gezond leefmilieu

De belangrijkste veroorzakers van gezondheidsverlies zijn luchtvervuiling en geluidshinder. De belangrijkste bronnen zijn het gemotoriseerde verkeer en de uitstoot uit de landbouw. De trend is echter positief. Allerlei generieke maatregelen leiden tot beperking van de hinder, maar vanwege de omvang van de landbouw en de blijvende groei van de mobiliteit blijft de belasting aanzienlijk.

2.2.2 Beleidsambities en provinciaal belang

Gezien bovenstaande opgaven en kansen vraagt 'een vitale samenleving in een mooi landschap' om een toekomstvaste groei van welvaart en welzijn, waarbij een verantwoord beslag wordt gelegd op natuurlijke voorraden. Met deze hoofdambitie drukken we uit dat Overijssel voorbereid wil zijn op de toekomst door te voorzien in de behoeften van de huidige generatie, zonder de mogelijkheden voor toekomstige generaties in gevaar te brengen (duurzaamheid). De provincie wil de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren met het oog op een goed vestigingsklimaat, een

veilige en aantrekkelijke woonomgeving en een fraai buitengebied. Deze leefomgeving moet geschikt zijn voor de grote diversiteit aan activiteiten die mensen in onze provincie willen ondernemen (ruimtelijke kwaliteit).

De kwaliteit van de leefomgeving en de ruimte om ons heen zijn van grote invloed op het welbevinden van mensen. We verkeren er dagelijks in: thuis, onderweg naar ons werk en in onze vrije tijd. In ons dichtbevolkte land wordt de ruimte intensief gebruikt en worden er aan de ruimte veel eisen gesteld. Onze leefomgeving moet veilig en schoon zijn, opgeruimd, prettig om in te verblijven en moet ons in staat stellen snel onze bestemming te bereiken.

Kortom, willen we een vitale samenleving in een mooi landschap realiseren, dan zullen we voor de volgende thema's aandacht moeten hebben:

Welzijn	Welvaart	Natuurlijke hulpbronnen
Woonomgeving	Economie en vestigingsklimaat	Natuur
(Binnen-)steden en landschap	Bereikbaarheid	Watersysteem en klimaat
Veiligheid en gezondheid	Energie	Ondergrond

De ordening van de thema's in de kolommen welzijn, welvaart en natuurlijke hulpbronnen komt terug in onze aanpak voor de realisatie van duurzaamheid in paragraaf 2.3.1.

Provinciaal belang

Wat is de rol van de provincie in deze thema's? Ofwel: wat is nou precies het provinciaal belang?

Het onlangs gesloten bestuursakkoord van Rijk en provincies bevestigt de rol van de provincies als integrale gebiedsregisseur. Provincies zijn verantwoordelijk voor ruimtelijk-economische ontwikkelingsperspectieven en de realisatie daarvan. Provincies investeren daarnaast aanzienlijk met eigen middelen

in de provinciale infrastructuur en hebben een taak bij de aanwezigheid en regionale spreiding van culturele voorzieningen.

In de Omgevingsvisie bakenen wij af wat wij van provinciaal belang achten en welke rol we daarbinnen voor de provincie zien. Van provinciaal belang zijn de publieke belangen die op provinciaal niveau het meest effectief te beïnvloeden zijn. Evidente voorbeelden zijn infrastructurele verbindingen op regionale schaal, het regionale vestigingsklimaat en waterbeheer. Vaak raken publieke belangen elkaar op verschillende schaalniveaus en variëren politieke opvattingen over wat wel of niet van provinciaal belang is in de tijd. Uiteindelijk is datgene van provinciaal belang waar de provinciale democratie op enig moment verantwoordelijkheid voor neemt.

We zijn selectief in het benoemen van wat we van provinciaal belang achten. Het schema met ambities en doelstellingen aan het einde van deze paragraaf geeft een overzicht van alle onderwerpen die we van provinciaal belang achten. Door selectief te zijn, stellen we onze partners, en vooral gemeenten, in de gelegenheid om op lokaal schaalniveau doelmatig en doeltreffend afwegingen te maken. Consequentie is wel dat de provincie een stevige rol zal vervullen als het gaat om de publieke belangen op provinciaal niveau. Dit houdt ook in dat we de beschikbare instrumenten optimaal zullen inzetten. Als er provinciale regels in een verordening nodig zijn, dan maken we duidelijke regels die ook nageleefd moeten worden. Als er projecten nodig zijn, trekken we die projecten zelf. Als we anderen kunnen faciliteren om samen resultaat te boeken, dan zullen we dat doen.

In hoofdstuk 4 en 5 wordt voor alle thema's uit het schema beschreven hoe we invulling geven aan het provinciaal belang. Dat we een thema van provinciaal belang achten, wil niet zeggen dat we het per se in de verordening opnemen. De provinciale inzet bij provinciale belangen kan verschillende vormen aannemen (zie paragraaf 3.3). Als zich in de toekomst ontwikkelingen voordoen die ook van provinciaal belang worden geacht, dan voegen we die aan de Omgevingsvisie toe en zullen we ook hiervoor het meest geëigende uitvoeringsinstrument kiezen.

Provinciaal belang

Wat van provinciaal belang is, is niet in vaste termen te definiëren. Het democratisch gelegitimeerde bestuur van de provincie bepaalt wat op enig moment van provinciaal belang is. Voor de fysieke leefomgeving beschrijft deze Omgevingsvisie inhoudelijk wat op dit moment van provinciaal belang wordt geacht. De leidraad is dat die publieke belangen van provinciaal belang zijn, die op provinciaal niveau het meest effectief te beïnvloeden zijn. Het schema aan het einde van deze paragraaf vat deze thema's samen.

Voor elk thema lichten we het provinciaal belang in hoofdlijnen toe:

Woonomgeving

De woningmarkt is (boven)regionaal. Er is op (boven) regionaal niveau regie nodig om vraag en aanbod met elkaar in overeenstemming te houden. De aanwezigheid van aantrekkelijke woonmilieus voor diverse woonbehoeften is daarom van provinciaal belang. De beschikbaarheid van voorzieningen is veelal een gemeentelijke zaak, maar daar waar het voorzieningen betreft met (boven-)regionale of zelfs (inter)nationale uitstraling, is de provincie medeverantwoordelijk.

Economie en vestigingsklimaat

De arbeidsmarkt is ook (boven)regionaal. Qua vestigingsklimaat is er concurrentie op (boven)regionaal schaalniveau. Factoren op nationaal, lokaal en provinciaal niveau zijn van invloed op het vestigingsklimaat. Op provinciaal niveau spelen met name ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden, duurzame ontwikkeling en bereikbaarheid. Dit geldt voor alle sectoren zoals (maak)industrie, dienstverlening, mkb en landbouw. Bij toerisme en vrije tijd is naast voren genoemde belangen ook profilering aan de hand van regionale beeldmerken van provinciaal belang.

Natuur

Daar waar natuur bescherming moet krijgen, is verankering in lokale plannen nodig. Gezien de schaal waarop natuurontwikkeling plaats vindt, ligt er op dit moment een uitdagende en complexe opdracht om de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) te realiseren. Ge-

zien de veelheid aan betrokken belangen en vereiste investeringen zien wij de realisatie van de EHS als een provinciaal belang.

(Binnen)steden en landschap

De verscheidenheid en identiteit van landschappen en (binnen)steden kenmerkt Overijssel en is mede bepalend voor het imago, het vestigingsklimaat en de toeristische aantrekkelijkheid van de provincie. Het palet van verscheidenheid en bijbehorende gebiedskenmerken achten wij van provinciaal belang, de lokale invulling hiervan achten wij van lokaal belang. Onze sturing op kwaliteit (zie paragraaf 3.2) is de manier waarop wij evenwicht brengen in de ontwikkelruimte voor lokale partners en voldoende waarborg voor provinciale belangen.

Bereikbaarheid

Bij bereikbaarheid draait het provinciaal belang primair om het functioneren van regionale vervoerssystemen in internationale samenhang. Hoofdwegen, spoorlijnen en vaarwegen maken hier een belangrijk onderdeel van uit. De fiets is van oudsher meer een lokaal vervoermiddel. Het stimuleren van fietsgebruik als alternatief voor de auto zien wij echter als een provinciaal belang, omdat het een belangrijk element is in het regionale (bovenlokale) verkeerssysteem. Dit realiseren wij door in te zetten op nieuwe concepten zoals fietssnelweg, connectie van fiets en ov, uiteraard in samenwerking met lokale en regionale partners.

Watersysteem en klimaat

Het watersysteem is duidelijk (boven)regionaal. De beleidsverantwoordelijkheid voor zowel kwaliteit als kwantiteit zijn via de nieuwe Waterwet ook opgedragen aan de provincie. De waterschappen nemen de uitvoering voor hun rekening en in veel gevallen is het nodig wateropgaven ook in lokale plannen te verankeren. Goed voorbereid zijn op langetermijngevolgen van klimaatverandering is van (inter-)nationaal belang, maar vroegtijdig anticiperen op wat dat voor Overijssel betekent, achten we een zaak van de provincie.

Veiligheid en gezondheid

Veel aspecten van veiligheid en gezondheid zijn Europees of nationaal bepaald, waarbij de uitvoering afwisselend bij provincies, gemeenten of waterschappen is gelegd. Waar omgevingsfactoren als lucht, geluid,

water, bodem, waterveiligheid, verkeersveiligheid, externe veiligheid op (boven-)regionaal niveau beïnvloed worden, is sprake van een publiek belang op provinciale schaal. Via vergunningverlening, handhaving, maar ook door investeringen met andere partners vervullen wij dit provinciaal belang.

Energie

Energievoorziening is primair een (inter-)nationale zaak. De uitwerking van diverse nationale ambities wat betreft duurzame opwekking en energiebesparing vraagt echter om regie op provinciaal schaalniveau om daadwerkelijk resultaat te boeken. Lokale inzet is evenzeer nodig.

Ondergrond

Net als natuur en diverse milieuaspecten is de ondergrond een publiek belang. Gezien de diversiteit en regionale samenhang van bodemsystemen is het handhaven van een duurzaam evenwicht tussen benutting en bescherming een provinciaal belang.

Beleidsambities

Op de volgende pagina is voor elk van deze thema's het provinciaal belang samengevat in een beleidsambitie en enkele bijbehorende doelstellingen. We benadrukken dat deze visie en beleidsambities niet vrijblijvend moeten worden gelezen. De ontwikkelingsvisie voor Overijssel in dit hoofdstuk concretiseren we in hoofdstuk 4 en 5 met een volledig overzicht van de instrumenten die wij zullen inzetten om deze visie samen met onze partners waar te maken. De instrumenten passen we toe binnen de drie 'productielijnen' voor de provincie, zoals deze in onze visie op het middenbestuur, 'de vitale coalitie van de provincie Overijssel' zijn beschreven.

- Visie
  - Omgevingsvisie zelf
  - Kennis verwerven en delen
- Waarborg
  - Verordening (incl. toezicht en handhaving)
- Realisatie
  - (Prestatie-)afspraken
  - Gebiedsontwikkeling en uitvoeringsprojecten
  - Subsidies en fondsen

Alles wat wij ondernemen is aan te duiden als de toepassing van één (of meer) van deze instrumenten. In paragraaf 3.3 lichten we deze instrumenten toe.

Toekomstvaste groei van welvaart en welzijn met een verantwoord beslag op de beschikbare natuurlijke voorraden

Welzijn	Welvaart	Natuurlijke voorraden
<p>1. Woonomgeving Aantrekkelijke en gevarieerde woonmilieus, die voorzien in woonvraag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voldoende en <u>flexibel aanbod van woonmilieus</u>, die voorzien in vraag • <u>Beschikbaarheid van</u> hoogwaardige <u>voorzieningen</u> 	<p>2. Economie en vestigingsklimaat Een vitale en zichzelf vernieuwende regionale economie, met voldoende en diverse vestigingsmogelijkheden voor kennisintensieve maakindustrie en mkb</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Vitale werklocaties</u>, die aansluiten bij de vraag van ondernemingen • Ontwikkelingsmogelijkheden voor <u>schaalvergroting en verbreding in de landbouw</u> • Ontwikkelingsmogelijkheden en kwaliteitsverbetering <u>toerisme en vrije tijdsbesteding</u> 	<p>3. Natuur Behoud en versterking van de rijkdom aan plant- en diersoorten (biodiversiteit)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vitaal en <u>samenhangend stelsel van natuurgebieden</u> (EHS, waaronder robuuste verbindingzones, Natura 2000) • Behoud en versterking van <u>verspreide bos- en natuurwaarden</u>
<p>4. (Binnen-)steden en landschap Behoud en versterken van de verscheidenheid en identiteit van (binnen-)stedelijke kwaliteit en mooie landschappen in het buitengebied</p> <ul style="list-style-type: none"> • Versterken identiteit en onderlinge <u>diversiteit van landschappen en dorpen</u> • Behoud en versterken <u>cultureel erfgoed</u> (monumenten, industrieel en agrarisch erfgoed) • Versterken kernkwaliteiten (<u>binnen-)steden</u> (monumenten, architectuur, water/groen, culturele voorzieningen, stationsgebieden) 	<p>5. Bereikbaarheid Een vlotte en veilige reis over weg, water, spoor en per fiets van en naar stedelijke netwerken en streekcentra binnen en buiten Overijssel</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goede bereikbaarheid voor het <u>autoverkeer</u> van en naar stedelijke netwerken en streekcentra • Vergroten van kwaliteit en aandeel <u>openbaar vervoer</u> • Vergroten van kwaliteit en aandeel <u>fietsverkeer</u> • Versterken van kwaliteit en aandeel <u>goederenvervoer</u> over water en spoor, faciliteren over de weg 	<p>6. Watersysteem en klimaat Watersystemen met goede ecologische en chemische kwaliteit, die voor de lange termijn klimaatbestendig en veilig zijn</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Optimale watercondities</u> (kwaliteit en kwantiteit) voor landbouw, wonen, natuur en landschap • <u>Betrouwbare drinkwatervoorziening</u> (kwaliteit en kwantiteit) • Voorbereid zijn op <u>langetermijngevolgen van klimaatverandering</u> (veiligheid en droogte)
<p>7. Veiligheid en gezondheid Veilig, gezond en schoon kunnen wonen, werken, recreëren en reizen</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Zorgen voor waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid</u> • Zorgen voor een <u>gezond leefmilieu</u> • Bieden van <u>bescherming tegen wateroverlast</u> 	<p>8. Energie Een betrouwbare en veilige energievoorziening met beperking van uitstoot broeikasgassen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen van <u>duurzame energieopwekking</u> (biomassa, wind, zon, bodem) • Bevorderen van <u>energiebesparing</u> (in bebouwde omgeving) 	<p>9. Ondergrond Balans behouden tussen gebruik en bescherming van de ondergrond</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beschermen van intrinsieke bodemeigenschappen en <u>aardkundige en archeologische waarden</u> • Zorgvuldig <u>gebruik van de ondergrond</u> (energie, zoutwinning, opslag, zandwinning, KWO, hoofdtransportleidingen)

Figuur 1: Centrale beleidsambities en onderwerpen van provinciaal belang (onderstreping verwijst naar subparagrafen in hoofdstuk 4 en 5)

2.3 Duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit

Duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit zijn de rode draden van de Omgevingsvisie. In deze paragraaf definiëren we beide begrippen en schetsen we hoe we duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit willen realiseren.

2.3.1 Duurzaamheid

Duurzaamheid vraagt om een transparante afweging van ecologische, economische en sociaal-culturele beleidsambities. Op voorstel van de leden van de Statencommissie Ruimte, Duurzaamheid en Wonen hanteren we de volgende definitie van duurzaamheid: 'Duurzame ontwikkeling voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder voor toekomstige generaties de mogelijkheden in gevaar te brengen om ook in hun behoeften te voorzien.' Bij alle beleidskeuzes in deze discussienotitie zoeken we naar de balans tussen ecologische, economische en sociaal-culturele belangen. Kortom:

Duurzaamheid realiseren we door een transparante en evenwichtige afweging van ecologische, economische en sociaal-culturele beleidsambities.

Hoe geven we inhoud aan duurzaamheid?

Het geheel van onze beleidskeuzes moet de duurzaamheid van de leefomgeving versterken. Onze visie en beleidskeuzes dienen in de behoeften van de huidige generatie te voorzien, en tegelijkertijd de bedreigingen voor toekomstige generaties te verminderen om in hun behoeften te voorzien. Omdat sommige doelstellingen met elkaar op gespannen voet staan, moeten we daarin afwegingen en keuzes maken.

Op voorhand blijkt een aantal vraagstukken dermate cruciaal voor de duurzame ontwikkeling van de provincie Overijssel, dat deze in de uitvoering van de Omgevingsvisie het grootste gewicht krijgen (qua organisatiekracht en middelen). Het gaat dan om:

- Robuuste natuur: realisatie biodiversiteit middels de EHS met verbindingzones, Nationale Parken en Natura 2000-gebieden;

- Behoud landschapswaarden door ontwikkeling in Nationale Landschappen;
- Waterveiligheid: ruimte voor de rivieren en kleinere watersystemen;
- Ontwikkelingsmogelijkheden voor schaalvergroting en -verbreding van de landbouw, onder voorwaarde van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik;
- Zuinig ruimtegebruik door herstructurering van bedrijventerreinen;
- Zuinig ruimtegebruik door herstructurering en hoogwaardige ontwikkeling van woongebieden;
- Realisatie van een sterke hoofdinfrastructuur voor bereikbaarheid en doorstroming (weg, spoor, fiets, water) om kansen te bieden voor het leefmilieu op andere plaatsen;
- Bevorderen duurzame vervoerswijzen voor personenvervoer, openbaar vervoer en fiets, en voor goederenvervoer over water en spoor;
- Transitie naar duurzame energiehuishouding en vermindering van de CO₂-uitstoot (Energiepact Overijssel);
- Bevorderen van een gezond en veilig leefmilieu: terugdringen gezondheidsverlies door milieubelastingen (lucht, geluid, geur, externe veiligheid);
- Behouden van een balans tussen gebruik en bescherming van de ondergrond.

Deze programma's en projecten zullen een prominente plek krijgen in het investeringsprogramma. Dit investeringsprogramma is gericht op ruimtelijk-fysieke randvoorwaarden voor sociaaleconomische ontwikkeling. Voorlichting en educatie is hierbij cruciaal, aangezien duurzaamheid betrekking heeft op de evenwichtige afweging van verschillende belangen en in veel gevallen te maken heeft met gedrag en nieuwe/andere technieken. Wij zullen onze duurzaamheids- en milieueducatie in goede afstemming op activiteiten van het Rijk voortzetten.

Conclusies plan-MER/ Duurzaamheidsbeoordeling

Een plan-milieueffectrapportage (plan-MER) is een hulpmiddel om het milieubelang volwaardig mee te nemen in de besluitvorming over plannen van overheidsinstanties. Een plan-MER is verplicht voor vrijwel alle wettelijke of bestuursrechtelijke plannen die het kader vormen voor toekomstige project-MER-plichtige besluiten en voor plannen waarvoor op grond van de Europese Habitatrichtlijn een passende beoordeling nodig is. Een plan-MER dient volgens de Wet

milieubeheer aandacht te besteden aan de fysieke milieuaspecten, gezien vanuit het belang van mensen, dieren, planten, goederen, water, bodem en lucht, met oog voor landschappelijke, natuurwetenschappelijke en cultuurhistorische waarden en het belang van klimaatbeheersing. Een plan-MER kijkt ook naar doelmatig beheer van afvalwater, en de gevolgen van het verbruik van energie en grondstoffen, personenverkeer en goederenvervoer.

De bijgevoegde plan-MER is uitgevoerd als een onafhankelijke duurzaamheidsbeoordeling om zo te waarborgen dat de Omgevingsvisie het geheel van onze ambities omvat. Dit betekent dat in de plan-MER niet alleen de milieuaspecten (conform de Wet milieubeheer), maar ook de economische en sociaal-culturele aspecten zijn meegenomen. Omdat vroeg in het planproces met de plan-MER/Duurzaamheidsbeoordeling is gestart, zijn de resultaten integraal verwerkt in de Omgevingsvisie.

De plan-MER/Duurzaamheidsbeoordeling is opgezet volgens de modelmatige benadering van de rapportage "Nederland later". Conclusie van de bijgevoegde plan-MER/Duurzaamheidsbeoordeling is dat het beleid van de Omgevingsvisie ten opzichte van de Trendvariant (=autonome ontwikkeling + vastgesteld beleid) op alle beleidsambities een positieve of gelijkblijvende uitwerking heeft. Volgens de duurzaamheidsbeoordeling wordt een goed evenwicht gevonden tussen de diverse ambities en doelen. Bij enkele thema's worden kanttekeningen geplaatst. Onderstaand zijn deze kanttekeningen weergegeven en is aangegeven hoe we deze kanttekeningen hebben verwerkt.

- Geluidshinder door verkeer: hier hebben we in het kader van het Regionaal Samenwerkingsprogramma Gezond Leefmilieu nadere acties op genomen (zie paragraaf 4.7.2 en 5.7.2).
- Realisatie duurzame energieopwekking: voornemens worden positief gewaardeerd, maar op basis van ervaringsgegevens wordt een voorbehoud gemaakt bij realisatie. Dit is een appèl de voorgenomen acties en uitvoering van het Energiepact extra te steunen (zie paragraaf 4.8 en 5.8).
- Milieucondities rond kwetsbare natuurgebieden: in de Omgevingsvisie kondigen we aan via beheerplannen maatregelen te nemen, ervan uitgaande dat het Rijk dit via generiek beleid ook doet. Zolang dat laatste niet het geval is, blijft dit een knelpunt, want de provincie heeft slechts beperkte invloed (zie paragraaf 4.3).

- Afname aandeel fietsverkeer: het aandeel fiets neemt volgens het in de Plan-MER gebruikte verkeersmodel naar verwachting af door de hoge kwaliteit van de hoofdinfrastructuur voor het autoverkeer. Oorzaak ligt er o.a. in dat de verkeersmodellen niet geschikt waren om het flankerend beleid, om de fiets te stimuleren, te verwerken. De modeluitkomst dat verbetering hoofdinfrastructuur weg ten koste kan gaan van het aandeel fiets blijft desalniettemin staan. Daarom blijven wij flankerende middelen inzetten om fietsgebruik te stimuleren, zoals bijv. goede fietsenstallingen (zie 5.5.3).
- Afname verkeersveiligheid: in de duurzaamheidsbeoordeling neemt de verkeersveiligheid af door het bundelen van het verkeer op - op dit moment relatief - onveilige wegen. De modelberekening is uitgegaan van het huidige veiligheidsniveau. Bij de realisatie van de hoofdinfrastructuur zullen wij samen met onze partners een hoger veiligheidsniveau toepassen. Hierdoor verwachten wij de verkeersveiligheid positief te beïnvloeden (zie 5.7.1).

2.3.2 Ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke kwaliteit is geen fysieke eigenschap der dingen. Ruimtelijke kwaliteit ontstaat in de beleving van mensen. Ruimtelijke kwaliteit is het resultaat van - bedoeld en onbedoeld - menselijk handelen en natuurlijke processen. Dit resultaat is zichtbaar in de vorm van ankerpunten en bakens: een weg is mooi uitgevoerd en vormt een nieuw landschap om van te genieten. Water- en natuurgebieden herbergen veel soorten planten en dieren en er valt van alles te beleven en te ontdekken; ze zijn geheimzinnig, ze hebben iets subliems. Bebouwing ligt op de goede plek, vormt een mooie rand om op uit te kijken en je kunt er prettig doorheen. De essentie van onze benadering van ruimtelijke kwaliteit is dan ook dat we ontwikkelingen stimuleren die tot de verbeelding spreken. Ontwikkelingen leiden tot een omgeving die klopt, iets toevoegt en een tijd mee kan; er is uitgehaald wat er in zit. Kortom, ruimtelijke kwaliteit definiëren we als: "Datgene wat ruimte geschikt maakt en houdt voor wat voor mensen belangrijk is. Of duurzamer gesteld: wat voor mens, plant en dier belangrijk is."

Het basispalet in onze provincie is mooi en veelkleurig. Van het grootschalige water van het Ketelmeer naar de kleinschalige brongebieden van de beken van Noordoost-Twente en van de hoogveenresten Eng-

bertsdijksvenen naar de stationslocatie van Hengelo. Al die gebieden hebben een bepaalde karakteristiek en kenmerken, die we met deze Omgevingsvisie willen versterken en vernieuwen. In onze benadering van ruimtelijke kwaliteit spelen verschillende gebieden en hun kenmerkende eigenschappen daarom een belangrijke rol. Om het spectrum aan verschillende gebiedskenmerken inzichtelijk te maken, hebben we ze gegroepeerd in vier 'lagen', elk met een eigen logica. Zo is er de natuurlijke laag, de laag van het agrarisch cultuurlandschap, een stedelijke laag en een 'lust- en leisure' laag.

In de natuurlijke laag heerst de logica van de ondergrond en het watersysteem en hoe abiotische (bodenvorming, erosie, sedimentatie) en biotische processen (successie van plant- en diersoorten) daarop inspelen. Dan is er de laag van het agrarisch cultuurlandschap; hier gaat het om het ten nutte maken van het landschap ten behoeve van agrarische productie. De derde laag is die van het stedelijk gebied, de dorpen en de infrastructuur. Hier draait het om sociale en fysieke dynamiek en diversiteit van de steden, dorpen en landstadjes en het verbindende netwerk hiertussen van wegen, paden, spoorwegen en kanalen.

En tenslotte is er de lust- en leisurelaag; hier komen natuurlijke, functionele en sociale processen bij elkaar. Dit is de laag die gaat over beleving (o.a. recreatie en donkerte) en identiteit (o.a. cultuurhistorie).

Overigens is deze benadering van ruimtelijke kwaliteit in overeenstemming met de gangbare definitie. Deze is een optelsom van toekomstwaarden (die de kwaliteit in de natuurlijke laag uitmaken), van gebruikswaarden (die de motor zijn achter de laag van het agrarisch cultuurlandschap en de stedelijke laag) en van belevingswaarden (die worden gevormd door de lust- en leisurelaag).

In paragraaf 2.4 lichten we deze lagen nader toe en geven we een overzicht van gebiedstypen en –kenmerken van provinciaal belang. In de bijgevoegde Catalogus Gebiedskenmerken beschrijven we het provinciaal belang van alle gebiedstypen en –kenmerken heel precies en voegen we hieraan een ambitie en sturing toe.

Hoe gaan we ruimtelijke kwaliteit realiseren?

De ruimte en haar kenmerken zijn niet statisch. Er is van alles aan de hand. Zo is de landbouw aan een volgende vernieuwingsslag bezig. Deze leidt tot vergroting van bouwvolumes en nieuwe bebouwingsvormen

op de erven. Een ander voorbeeld is de concentratie van het voorzieningspakket in een aantal centrale kernen, waarbij een oplossing moet worden gevonden voor geparkeerde auto's en borden en pijlen. Beide ontwikkelingen zijn algemeen, komen in de hele provincie voor en raken onder andere aan het landbouwbeleid en het verkeer- en vervoersbeleid van de provincie. Het zijn vraagstukken met ruimtelijke impact die vragen om een visie op de vraag hoe dynamiek en ruimtelijke kwaliteit samen kunnen gaan. Vanuit onze beleidsambities staan we voor een groot aantal opgaven, zoals de bouw van nieuwe, en herstructurering van bestaande woonwijken en bedrijventerreinen, het vergroten van de veerkracht van watersystemen, de realisatie van de EHS, schaalvergroting en verbreding in de landbouw, de ontwikkeling van nieuwe functies op voormalige boerenerven, ontwikkeling van duurzame energieopwekking en energiebesparing, en de verbetering van het wegen- en spoornet.

Al deze ontwikkelingen kunnen gezien worden als een bedreiging voor de ruimtelijke kwaliteit, en ze kunnen vervolgens worden 'verbannen' naar gebieden 'zonder' bijzondere kwaliteiten. Dit lijkt op het eerste gezicht een verstandige koers om de gebieden met bijzondere kwaliteiten te beschermen, maar in de praktijk betekent het tweemaal verlies: bestaande kwaliteiten komen los te liggen van de ontwikkelingen en verliezen zo steeds meer hun betekenis. De 'mooie' plekken krijgen meer iets van een reservaat dan dat ze een ruimte zijn voor wat voor mensen belangrijk is. Kortom, ze verliezen ruimtelijke kwaliteit, zoals wij het opvatten. Maar ook de nieuwe ontwikkelingen komen zo los te liggen en verliezen de mogelijkheid tot binding met de omgeving, de historie en de kwaliteiten van de streek. Bijvoorbeeld ontoegankelijke natuurgebieden, verborgen waterlopen, gelijkvormige woonwijken zonder eigen karakteristiek of toegevoegde waarde of bedrijventerreinen die los lijken te staan van de omgeving.

Wij kiezen met deze Omgevingsvisie voor een andere koers. We zetten in op het leggen van nieuwe verbindingen tussen bestaande gebiedskwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen, maar ook tussen oud en nieuw, tussen snel en traag, tussen stad en land, tussen rood en groen, tussen opbrengsten en kosten etc. Onze ambitie is een kwaliteitsontwikkeling in gang te zetten, waarbij elk project, elke ontwikkeling bijdraagt aan de versterking van de ruimtelijke kwaliteit van de

leefomgeving. Ruimtelijke kwaliteit wordt daarmee een vanzelfsprekend resultaat van handelen. Als basis voor onze inhoudelijke sturing nemen we de gebiedskenmerken die er nu zijn. Deze kenmerken willen we niet alleen maar beschermen, maar juist ook verbinden met nieuwe ontwikkelingen, waardoor ook kansen worden geboden voor nieuwe identiteiten.

Ruimtelijke kwaliteit realiseren we door naast bescherming vooral in te zetten op het verbinden van bestaande gebiedskwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen, waarbij bestaande kwaliteiten worden beschermd en versterkt en nieuwe kwaliteiten worden toegevoegd.

Door deze benadering:

- bevorderen wij een weloverwogen locatiekeuze, vormgeving en inrichting van nieuwe initiatieven,
- beogen wij dat ontwikkelingen en projecten in een tijdsperspectief worden geplaatst en ook in de verdere toekomst nog een functie kunnen vervullen en
- willen wij de bestaande en hoog gewaardeerde verscheidenheid in Overijssel versterken en zo de belevingswaarde vergroten.

Nieuw in onze sturing is dat we via een verordening op ruimtelijke kwaliteit gaan sturen. Dit geldt vanzelfsprekend ook voor onze eigen gebiedsontwikkelings- en uitvoeringsprojecten. Bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit maken we daarin nog belangrijker dan nu al het geval is. Wij zullen onder andere via de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving en bij herstructurering van woningbouw en bedrijfslocaties mee investeren ten behoeve van ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast zetten we onze stimulerende en faciliterende instrumenten zoals het AtelierOverijssel en de subsidieprogramma's Industrieel en Agrarisch Erfgoed en Cultuur en Ruimte versterkt voort.

2.4 Gebiedskenmerken

Zoals in de vorige paragraaf is gesteld realiseren we ruimtelijke kwaliteit door naast bescherming vooral in te zetten op het verbinden van bestaande kwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen. Hierbij zijn de gebiedskenmerken van provinciaal belang ons uitgangspunt. Dit zijn de ruimtelijke kenmerken van een gebied of

een gebiedstype die bepalend zijn voor de karakteristiek en kwaliteit ervan. Dat kan bijvoorbeeld het open karakter van een landschap zijn, of het patroon van houtwallen, of een bepaalde structuur van bebouwing of een hoge grondwaterstand. Terwijl een afzonderlijke houtwal geen provinciaal belang vertegenwoordigt, wordt dat anders als hij in een netwerk van houtwallen bepalend is voor de karakteristiek van een landschapstype. Het is dan van belang dat in alle gemeenten waar dat landschapstype voorkomt, die houtwallenstructuur wordt gerespecteerd en waar mogelijk wordt versterkt/hersteld. Daarmee wordt de herkenbaarheid en zichtbaarheid van dit gebiedstype in Overijssel vergroot en het contrast met andere landschapstypen in stand gehouden. Vanwege het rijke palet aan landschapstypen in de provincie is het in stand houden van de variatie en het contrast tussen landschapstypen van provinciaal belang (zie paragraaf 2.3.2). Vandaar dat hier op provinciaal niveau sturing en instrumenten voor worden ingezet.

De aanwezige gebiedskenmerken in zowel de Groene als de Stedelijke omgeving zijn tot stand gekomen door soms eeuwenoude processen. Ze zijn te onderscheiden in 4 lagen:

- Natuurlijke laag (in en op de bodem);
- Laag van het agrarisch cultuurlandschap (grootschalig gebruik en inrichting van de bodem);
- Stedelijke laag (bebouwing en infrastructuur);
- Lust & leisurelaag (beleving, toerisme, cultuurhistorie en landgoederen).

Deze lagen zijn zo onderscheiden omdat de ingrepen in de fysieke leefomgeving in elke laag volgens eigen principes en processen verlopen. Uiteraard staan ze niet los van elkaar, maar zijn ze altijd met elkaar verbonden. Immers, plekken die eerst natuurlijk waren, zijn nu bebouwd en in een enkel geval andersom. Vaak liggen ze over elkaar heen en hebben we op één plek te maken met kenmerken van verschillende lagen. Op andere plekken is dat niet zo en domineert een bepaalde laag.

Onderstaande toelichting op deze lagen geeft een overzicht van de kenmerken die wij in de Omgevingsvisie van provinciaal belang achten en waar wij onze projecten en sturingsinstrumenten voor in willen zetten. Terugkerende elementen in het provinciaal belang zijn beleefbaarheid, toegankelijkheid, zichtbaarheid, bruikbaarheid, en cultuurhistorische waarden van landschap en bebouwing(structuren) (waaronder archeologische en aardkundige waarden).

Op basis van de gebiedskenmerken en de beleidsambitie (zie paragraaf 2.2.2.) zijn in paragraaf 2.5 kwaliteitsambities geformuleerd. De gebiedskenmerken en de kwaliteitsambities zijn in bijgevoegde Catalogus Gebiedskenmerken uitgewerkt tot een sturingsinstrument voor ruimtelijke kwaliteit (zie ook paragraaf 3.2.1. sturingsfilosofie). De beleidsambities worden bij hun realisatie direct of indirect beïnvloed door de gebiedskenmerken. Zo zijn de natuurdoelen van de EHS direct bepaald door de natuurlijke ondergrond (natuurlijke laag). Het waterpeil en de ruimtelijke inrichting in het laagveengebied (natuurlijke laag en laag agrarisch cultuurlandschap) stellen meer indirect andere eisen aan stedelijke ontwikkelingen dan op de drogere zandgronden met een essenlandschap. Dit zal uiteindelijk leiden tot andere woon- werk- en mixmilieus in het laagveengebied dan op de zandgronden, elk met hun eigen kwaliteiten.

2.4.1 De natuurlijke laag

De natuurlijke laag is ontstaan doordat abiotische processen – zoals ijs- wind- en waterstromen, erosie en sedimentatie – en biotische processen – zoals vestiging van plant- en diersoorten – inwerken op de ondergrond van bodem en geologie.

Overijssel bestaat voornamelijk uit een dekzandcomplex dat afloopt van oost naar west. Een paar noord-zuid georiënteerde stuwwallen doorsnijden het dekzand. Het is een van oudsher bij tijd en wijle heel nat landschap waar het water maar moeilijk uit weg kon. Hier heeft zich hoogveen ontwikkeld. In het westen loopt dit landschapstype tot aan de kustlijn van de voormalige Zuiderzee, waar in de delta van IJssel, Vecht en Zwarte Water kleicomplexen en laagveengebieden zijn ontstaan. De zoetwaterdelta met de laagveenmoerassen is (nationaal en internationaal gezien) het meest bijzondere deel in deze laag en vraagt nadrukkelijk aandacht.

Vanouds bestaat er in deze laag een sterke samenhang tussen het natuur- en watersysteem; het watersysteem maakt in essentie één grote beweging van de brongebieden (op de flanken van de stuwwallen), naar de beken en weteringen (in de zandgebieden), naar Vecht en Zwarte Water en tenslotte naar de IJssel en de Randmeren.

Dit proces heeft in Overijssel geleid tot een rijk en gevarieerd spectrum aan natuurlijke landschappen. Vervolgens heeft dit natuurlijke landschap plaats en betekenis gekregen in het menselijk occupatieproces.

Het natuurlijk landschap vormt daarmee de basis voor het gehele grondgebied van de provincie.

Echt natuurlijk landschap (met de oorspronkelijke vegetatie en waterhuishouding) is geheel verdwenen. Het natuurlijk landschap bestaat vooral uit relictten van een landschap dat vroeger 'woeste grond' of 'onland' werd genoemd. Anno 2009 beslaat het natuurlijk landschap in de vorm van natuurgebieden ruim één tiende van het oppervlak van Overijssel.

Specifieke gebiedstypen met kenmerken

• Stuwwallen

De opgestuwde aardlagen, ontstaan in de ijstijd, zijn in de tijd vrij ongeschonden gebleven. Het reliëf en het hoogteverschil met de omgeving zijn nog steeds goed zichtbaar en beleefbaar. De stuwwallen zijn rijk aan archeologische waarden. De stuwwallen met hun bos- en heidegebieden zijn belangrijke inzigggebieden van regenwater voor de lokale en regionale grondwaterstromen. De kwelzones aan de voet van de stuwwallen bieden potenties voor kwelafhankelijke vegetatie.

• Dekzandvlakte en ruggen

De afwisseling van opgewaaide ruggen en uitgesleten beekdalen en de daarbij horende hoogteverschillen kenmerken de dekzandvlaktes van Overijssel. Opvallend is de overwegend oost-west georiënteerde richting van ruggen en dalen.

• Brongebieden

Kleine gebiedjes waar schoon kwelwater afkomstig van hogere delen - met (potentieel) hoge natuurkwaliteit - aan de oppervlakte komt. Het zijn de beginpunten van de regionale watersystemen.

• Beekdalen en natte laagtes

De beekdalen en natte laagtes zijn belangrijke ruimtelijke en functionele dragers van de zandgebieden. De beken voeren het water af naar lager gelegen delen, maar vormen ook belangrijke verbindingen voor mens, plant en dier. Samenhang en dynamiek zijn belangrijk voor het functioneren van het watersysteem.

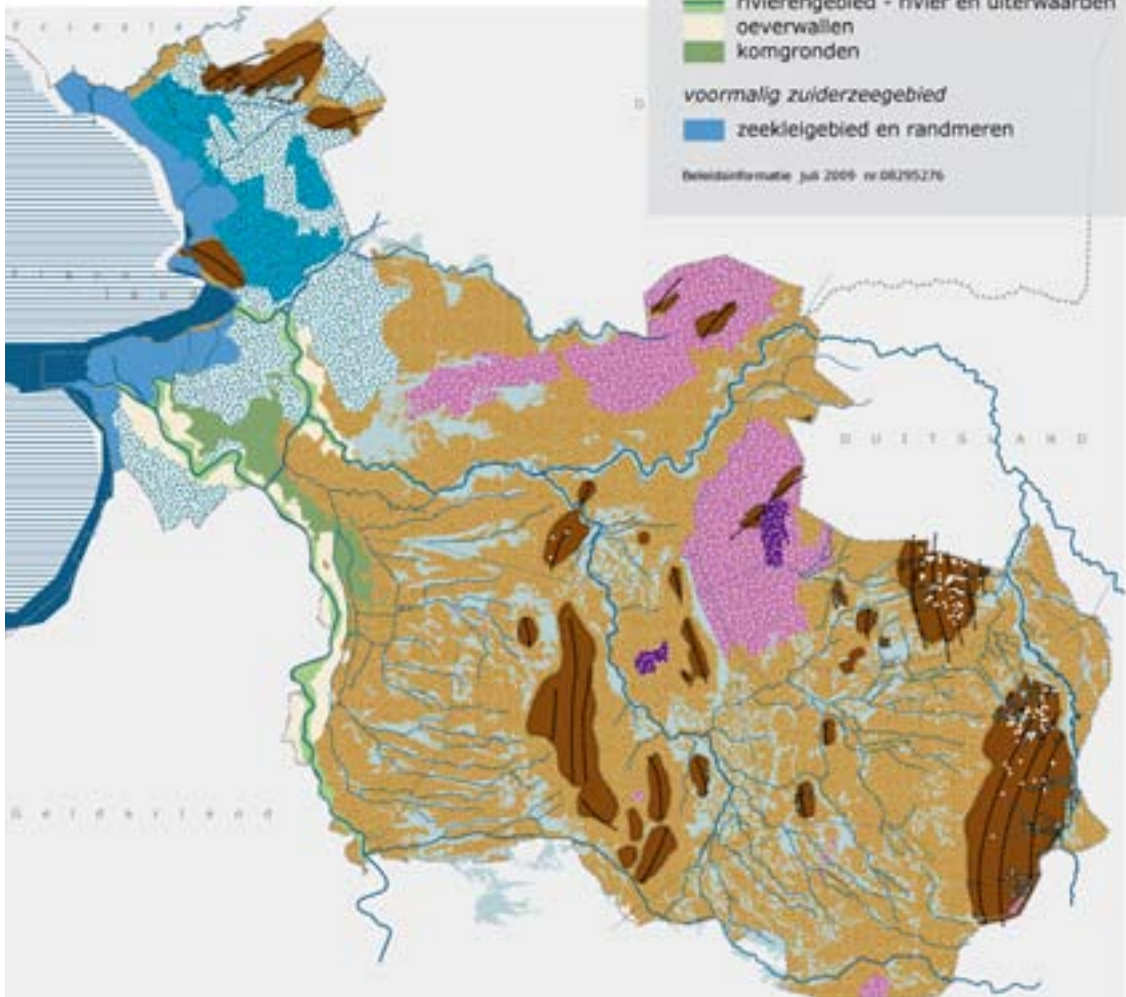
• Laagveengebieden (en laagveenrestanten)

Grote gebieden waar onder invloed van grondwater en kwel veenmoeras is ontstaan met afwisselend open water, rietmoeras, veenmoeras en opgaand bos. Relictten van dit gebiedstype bestaan nog in de Wie-

den en Weerribben (laagveenrestanten). Voldoende water van goede kwaliteit en een hoge waterstand houden het veenpakket, de plaatselijke veengroei en hoge natuurkwaliteit in stand.

• **Hoogveengebieden (en hoogveenrestanten)**

Vroeger waren dit grote natte gebieden met veengroei onder invloed van regenwater. Wat resteert is een aantal geïsoleerde levende hoogveengebieden (hoogveenrestanten) waar veenmoeras is ontstaan en nog steeds wordt gevormd. De waterkwaliteit en -kwantiteit zijn essentieel voor de veenvorming en de natuurkwaliteit is hoog. Elders in het hoogveen-gebied zijn na ontginning soms veenpakketten in de bodem achtergebleven die van een hoge waterstand afhankelijk zijn.

Beelden Natuurlandschap

Broekbossen

VB. Reutumerveen in Tubbergen

Halfnatuurlijke beekloop

VB. de Poelsbeek in Zuid-Twente

Natuurlijke dynamische rivierdalen

VB. Dinkel bij Luttemerzand

- **Rivierengebieden (rivier en uiterwaarden, oeverwallen en komgronden)**

De Overijsselse rivieren IJssel, Vecht, Regge en Dinkel zijn grote beeldbepalende regionale structuren die hun eigen landschap hebben gevormd. Het landschap van de rivieren kent diverse samenhangende onderdelen, ieder met eigen kwaliteiten:

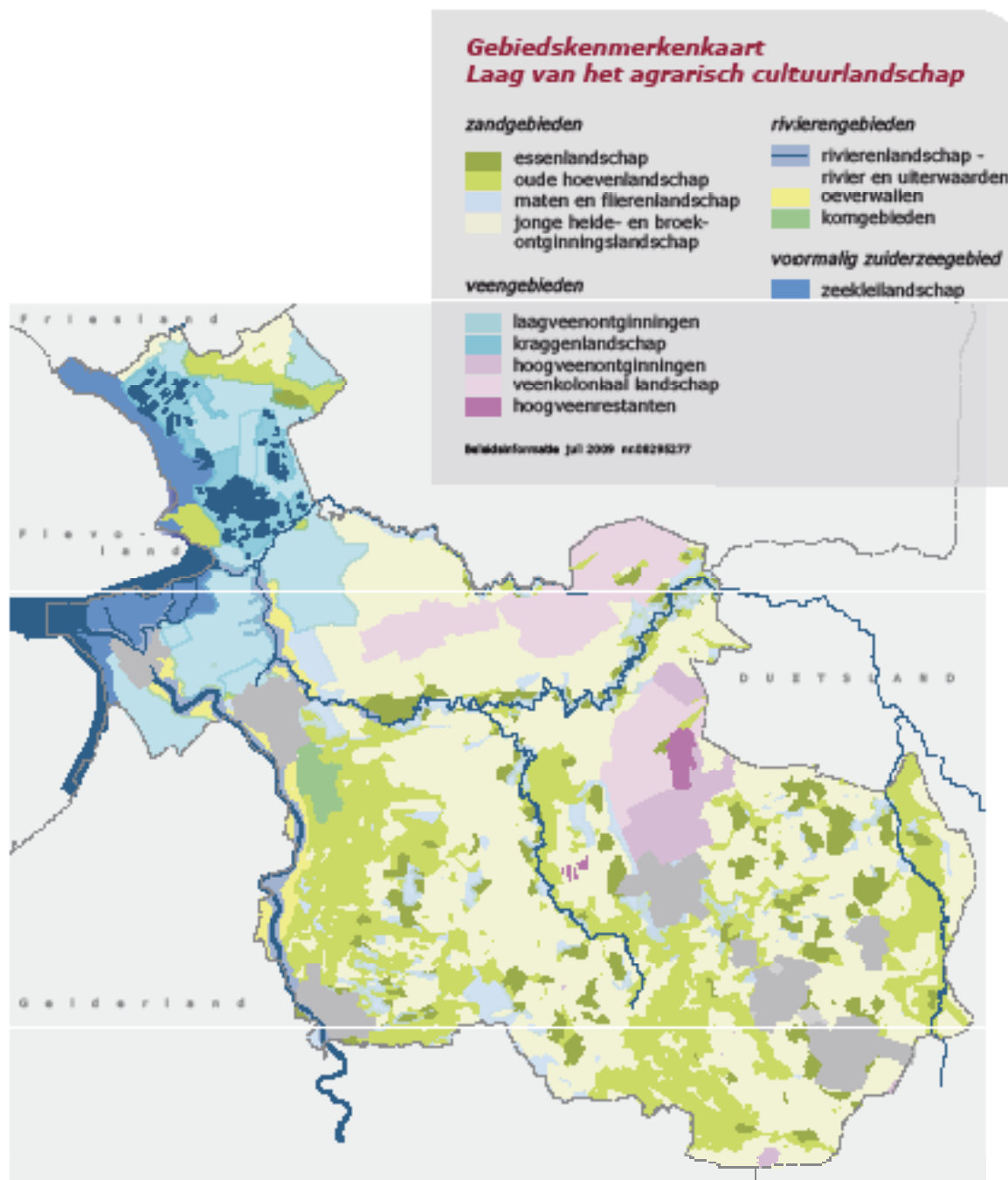
- In de bovenlopen van rivierdalen: hoog waterpeil;
- De duinen langs met name de Vecht: het kenmerkende reliëf en de natuurkwaliteit;
- De oeverwallen: de natuurlijke variatie van bos op de hogere delen, open ruigte langs de voet van de oeverwal;
- De uiterwaarden of rivierdalen: afwisselend dynamisch landschap van geulen of meanders, open vlaktes en zachthoutoibos met een belangrijke functie voor de waterafvoer;
- De komgronden liggen verder van de rivier af, het zijn gebieden met zware klei en lokaal moerasbos.

Overstromende uiterwaarden

VB. IJssel bij Deventer [Foto Willem Seine]

- **Zeekleigebied en randmeren**

De zeekleigebieden zijn gevormd onder invloed van de toenmalige Zuiderzee. Nog steeds is het karakteristieke patroon met bijbehorend reliëf van geulen en krekken, hogere oevers en kreekkruggen en (voormalige) overstromingsvlaktes goed herkenbaar.

2.4.2 De laag van het agrarisch cultuurlandschap

In het agrarisch cultuurlandschap gaat het er altijd om dat de mens inspeelt op de natuurlijke omstandigheden en die ten nutte maakt. Het agrarisch cultuurlandschap is bij uitstek een gebruikslandschap. Het aanzien van ruim tweederde van het oppervlak van Overijssel wordt bepaald door het agrarisch gebruik. Bij de ontwikkeling van de cultuurlandschappen hebben nooit ideeën over schoonheid een rol gespeeld. Wel zijn we ze in de loop van de tijd gaan waarderen om hun ruimtelijke kwaliteiten. Vooral herkenbaarheid, contrast en afwisseling wordt gewaardeerd. Afhankelijk van bijvoorbeeld de stand van de techniek en de beschikbaarheid van meststoffen is door de eeuwen heen een geschakeerd patroon van akkers,

weiden, hooiland en bebouwing (hoeven, kernen, dorpen) gegroeid. Structuur, maatvoeringen en landschapselementen worden keer op keer aan de veranderende omstandigheden aangepast.

In Overijssel wordt de kwaliteit van het cultuurlandschap bepaald door de variatie op twee schaalniveaus: provinciaal en regionaal. Op schaal van de provincie door de manier waarop het 'open' landschappelijk patroon van de laagveengebieden en kleicomplexen van Noordwest-Overijssel, de lange lijnen in het Sallandse occupatiepatroon, de intimiteit van het Twentse boerenland en de stoere maat van de grote ontginningen van Noordoost-Overijssel van elkaar verschillen. Omdat elk gebied anders is en op een andere manier in cultuur werd gebracht, zijn in elk gebied het landschap, de nederzettingen

en daarmee de ordende en dragende structuren ook steeds anders. Binnen de regionale landschappen is er vaak op korte afstand sprake van verschillen: de es, de flank en het beekdal. Uniforme agrarische bebouwing, schaalvergroting van percelen en verschraling van het landschap door verdwijnen van landschapselementen en padenstructuur bedreigen de verschillen.

Specifieke gebiedstypen met kenmerken

• Essenlandschap

Samenhangend systeem van open essen, kleinschalige flanken met erven en esdorpen, kleinschalige natte laagtes met beken (zie Maten en flierenlandschap) en - voormalige - grote open heidevelden (zie Jong heide- en broekontginningslandschap). De ordening van het landschap volgt de natuurlijke ondergrond van hoog en laag en nat en droog en is als een spinnenwebstructuur gegroeid vanuit de nederzettingen. De essen onderscheiden zich door de karakteristieke openheid, de bijzondere bodemkwaliteit met archeologische waarden en het huidige reliëf. Op de flanken ligt een kleinschalig landschappelijk raamwerk van landschapselementen zoals houtwallen, bosjes, zandpaden, karakteristieke erven en beeldbepalende open ruimte daartussen.

• Oude hoevenlandschap

Het oude hoevenlandschap heeft in essentie hetzelfde patroon en dezelfde kwaliteiten als het essenlandschap, maar is jonger, ontstaan op een kleinschaliger patroon in de ondergrond (kleine dekzandkopjes), opgebouwd vanuit individuele erven en daardoor kleiner van schaal.

• Maten en flierenlandschap

Het maten en flierenlandschap is de natte contramal van het essen- en oude hoevenlandschap. Het zijn de beekdalen en laagtes tussen de essen met hun flanken en (voormalige) heidevelden. Kenmerkend zijn het hoge waterpeil, het onbebouwde karakter, de continuïteit van de beekloop, het lineaire landschap met open 'kamers' en coulissen en de duidelijk zichtbare overgang naar hogere gronden.

• Jong heide- en broekontginningslandschap

Veel heidegebieden en nattere delen van het landschap zijn ontgonnen en/of vergaand ontwaterd. Daarmee is een nieuw landschap ontstaan. De dragende lineaire structuren van lanen, bosstroken en waterlopen en

ontginningslinten met erven en de kenmerkende grote ruimtematen bepalen nu het beeld.

• Laagveenontginningen (en kraggenlandschap)

Veel laagveengebieden zijn ontgonnen en deels ontveend. Dat heeft geleid tot twee veenontginningslandschappen met een karakteristieke maat en schaal van de ruimte: gebieden met grote open ruimtes en gebieden met een langgerekte kavelstructuur met beplanting. Het slotenpatroon en, waar aanwezig, de houtsingels accentueren deze ruimtelijke structuur. De gebieden hebben een hoog waterpeil, waarmee het veen zoveel mogelijk in stand blijft. Het lint in de karakteristieke bebouwingsstructuur is opgebouwd met voorkanten aan de openbare weg en de achterkanten aan het landschap. De polder Mastenbroek is een bijzonder waardevol en herkenbaar gebied met een grootschalig open karakter met zijn wegen- en lintengrid en patroon van dijken. De bebouwingsstructuur hier kenmerkt zich doordat de lintbebouwing op huisterpen ligt. Het kraggenlandschap, te vinden op delen van de laagveenrestanten in de natuurlijke laag, is herkenbaar aan de afwisseling van hooiland, rietvelden, moeras(bos) en open water.

• Hoogveenontginningen (en hoogveenrestanten)

Waar het hoogveen slechts beperkt is ontgonnen ontstond het hoogveenontginningslandschap met een afwisseling in de mate van openheid, elzensingels, reliëf en verkavelingspatroon met een relatief grillig patroon van wegen en paden. Het aanwezige veenpakket wordt met een hoge waterstand zoveel mogelijk in stand gehouden. Karakteristiek is het kleinschalige karakter en de kenmerkende weg- en kavelgrensbeplanting en de diverse iets grillige bebouwingslinten. De hoogveenrestanten die ook al in de natuurlijke laag herkenbaar zijn, worden gekenmerkt door hun reliëf.

• Veenkoloniaal landschap

In het veenkoloniaal landschap is het hoogveen grootschalig afgegraven en het landschap ontgonnen. Het stelsel van kanalen en waterlopen, wegen en bebouwingslinten bepaalt de maat van de ruimte. Dat heeft grote open ruimtes en vergezichten en het contrast tussen deze ruimtes en verdichte zones (rond de kanalen, wegen en linten) opgeleverd. Kenmerkend zijn de bijzondere architectuur van watererfgoed (sluizen, bruggen e.d.) en van villa's, buitens en herenboerderijen, de linten door het landschap en de open ruimtes.

Beelden

Agrarische cultuurlandschappen

Overijssel kent een palet van Agrarische cultuurlandschappen. Van oude organisch gegroeide essenlandschappen tot...

VB. erf in landschap in Tubbergen

jonge ontginningen met een planmatige opzet en lange rechte lijnen.

VB. heideontginningslandschap in Zuid-Twente

Autonome ontwikkelingen die in alle agrarische landschappen spelen, zijn de doorgaande schaalvergroting en modernisering van agrarische bedrijven...

VB. Bouw van een nieuwe grote stal op een erf in Lattrop

- **Rivierengebieden (rivierenlandschap: rivier en uiterwaarden, oeverwallen en komgebieden)**

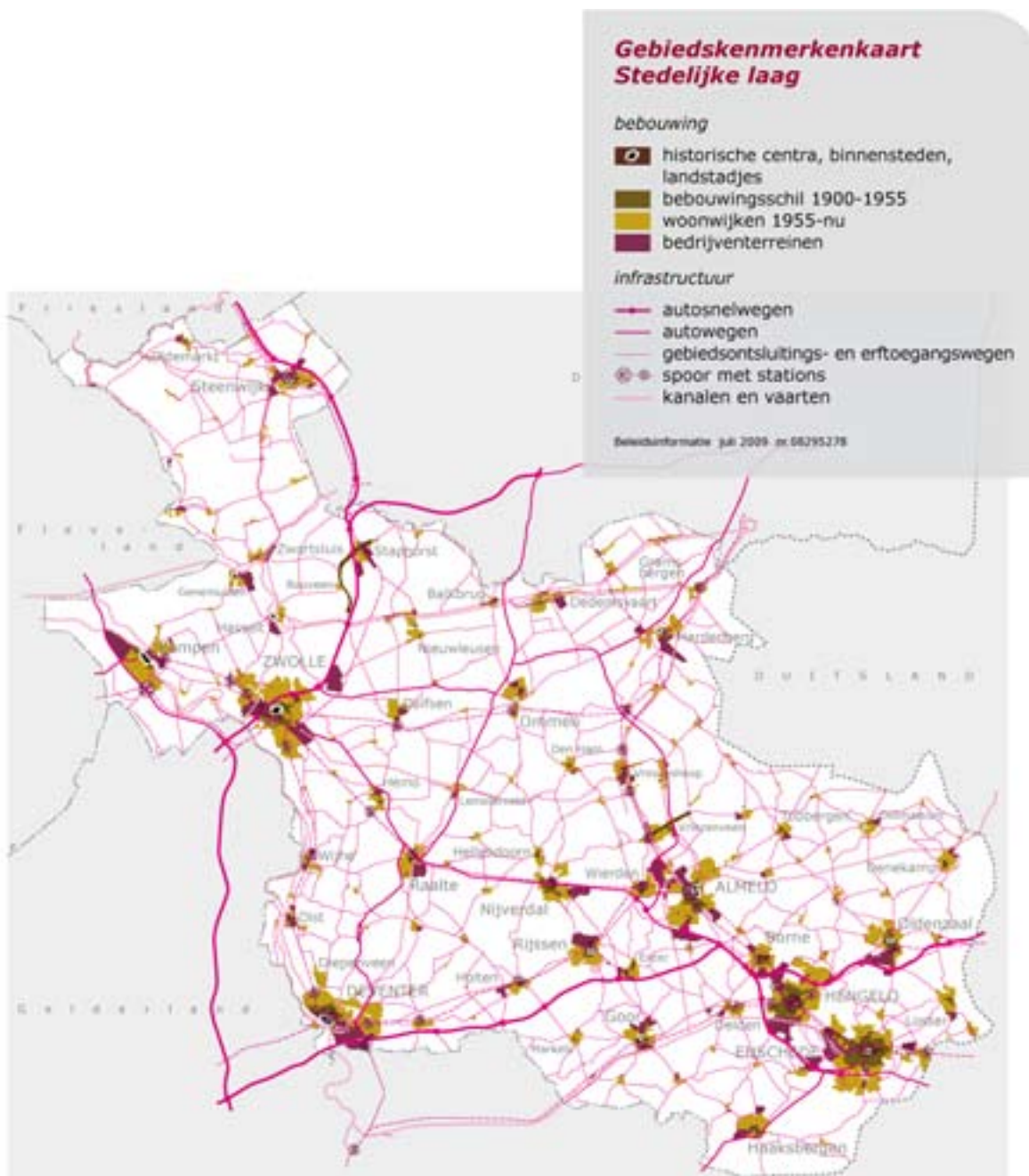
Het huidige rivierengebied is ontstaan na bedijking van de rivieren en bestaat uit het winterbed met uiterwaarden, de dijk en oeverwal en de komgronden. In het winterbed staat de dynamiek en doorstroming van de rivier centraal. De dijk vormt de scherpe grens tussen het domein van de rivier en de omliggende gebieden als monumentaal ruimtelijk element. De oeverwallen kennen een gevarieerd patroon van lanen, wallen, agrarische percelen, afgewisseld met boomgaarden en bebouwing. De bestaande structuur van gehuchten, landgoederen, linten en erven zijn dragers van de kwaliteit. De kommen hebben een open karakter en een lage ligging.

en, de opkomst van nieuwe functies en grondgebruikers.

VB. Ontwikkeling burgerlandschap met veel paardenweides in Enter

- **Zeekleilandschap**

Kenmerkend voor het zeekleilandschap zijn de beleefbaarheid van en vanaf de dijken, de grootschaligheid en openheid met de erven (al dan niet op terpen gelegen) als eilanden in een grote groene ruimte. Bijzonder element hierin zijn de terpen met hun bijbehorende karakteristieke erven. Het zeekleigebied is rijk aan cultuurhistorische gebouwen en bouwwerken zoals boerderijen en watererfgoed. De kenmerkende bebouwing bestaat uit erven, lintdorpen en voormalige Zuiderzeestadjes. Het Kampereiland heeft met zijn mozaïekstructuur van de kavels een heel eigen karakter. Het Land van Kuinre bestaat juist uit een structuur van lange opstreckende kavels.

2.4.3 De stedelijke laag

In de stedelijke laag is de koppeling van de sociale en fysieke dynamiek van de stedelijke functies aan het verbindende netwerk van wegen, paden, spoorwegen en kanalen een belangrijk ordenend principe. Efficiëntie en nabijheid zijn belangrijke vestigingsoverwegingen, maar daarbij wordt de kwaliteit eigenheid en onderscheidend vermogen (mede gevormd door de historie) van de regio steeds belangrijker. Steden zijn de economische motors van Overijssel. Ook hier is sprake van een rijk palet: dorpen met centrumfuncties, landstadjes, steden en stedelijke netwerken. Elk met een eigen karakteristieke ruimtelijke, sociale en functionele opbouw en kwaliteiten. Steden ontwikkelden vaak een eigen kleur en profiel; deels door gebiedskenmerken, deels door bepaalde accenten in de ontwikkeling van hun economie,

maatschappij en/of voorzieningenpakket. Kampen als eigenzinnige stad aan de IJsselmonding. Zwolle als bestuurlijk, zakelijk en financieel centrum. Deventer met een accent op gezondheid, welzijn en diensten. De Twentse stedenband met een sterk industrieel getint verleden en een groeiend accent op het culturele, recreatieve, sportieve en internationale karakter. Cultuurhistorisch of architectonisch waardevolle gebouwen zijn vaak bepalend voor het straatbeeld en de skyline en bepalen de stedelijke identiteit en belevingswaarde voor bewoners en bezoekers. Uniforme uitbreidingen aan deze steden maar ook aan de dorpen bedreigen de karakteristieke verschillen. De stedelijke leefwijze en cultuur waaiert meer en meer uit over het agrarisch cultuurlandschap. Burgers op getransformeerde boerenerven houden er een stedelijke leefwijze op na: weinig (economische) binding

met grond en landschap, genietend van de soevereiniteit op eigen erf.

Specifieke gebiedstypen met kenmerken

- **Historische centra, binnensteden, landstadjes**

De oude centra kenmerken zich door het historisch gegroeid patroon van wegen en openbare ruimten en het individuele karakter van de vaak historische bebouwing. Veel historische centra herbergen bijzondere condities zoals een waterfront of stationsgebied en staan symbool voor de identiteit en eigenheid van de steden en stadjes.

De centra herbergen vaak een dynamische mix van functies en kennen veel ontwikkelingen.

- **Bebouwingsschil 1900-1955**

De gemengde stadswijken van de bebouwingsschil 1850-1955 kenmerken zich door de individuele bebouwing met een eigen karakter en uitstraling en de maat, de schaal en het ritme waarin deze bebouwing zich als wijk manifesteert.

In de tuindorpen zijn de structuur van het geheel van bebouwde massa en groenstructuur en de eenheid en eenduidigheid, met oog voor de details, van de bebouwing zeer kenmerkend.

De wijken herbergen bijzonder industrieel erfgoed en hebben veelal een mix van functies.

- **Woonwijken 1955-nu**

De woonwijken van na 1955 zijn grotendeels planmatig ontworpen en gerealiseerd. Dat heeft geleid tot een per wijk kenmerkende hoofdstructuur met eigen aard, maat en karakter (patroon van o.a. hoofdroutes en wegen, wooneenheden en parken en groenstructuur). Functies zijn meestal ruimtelijk van elkaar gescheiden.

- **Bedrijventerreinen**

Bedrijventerreinen kenmerken zich als werk- of voorzieningengebieden, te onderscheiden in industriegebieden, meubelboulevards, kantorenparken en gemengde bedrijventerreinen. De verkaveling en inrichting is functioneel. De terreinen zijn slechts beperkt aangesloten op omliggende wijken en landschappen. De bebouwing is functioneel, vaak eenvoudig en eenvormig, soms karakteristiek en historisch.

- **Dorpen en buurtschappen (niet op kaart)**

Dorpen zijn in het verleden als herkenbare patronen ontstaan.

Kanaaldorpen ontwikkelen zich met een oriëntatie op het kanaal als dragende structuur van de functies, de bebouwing en de openbare ruimte.

De esdorpen kennen een informele groepering van bebouwing, met het kenmerkende dorpsilhouet met kerktoren en beeldbepalende agrarische gebouwen.

De weg- en dijkdorpen hebben een heldere hiërarchie in de dorpsstructuur met de centrale weg (en dijk) als drager.

Recente uitbreidingen bij al deze dorpstypen zijn uniformer van karakter.

- **Verspreide bebouwing (niet op kaart)**

De verspreide bebouwing in het buitengebied bestaat grotendeels uit agrarische en voormalige agrarische erven en zijn het DNA van het platteland. De kenmerkende erfstructuur en volumematen, een duidelijk onderscheid voorkant - achterkant en de koppeling van het erf aan landschap zijn belangrijke kenmerken. Cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en bouwwerken zijn belangrijke identiteitsdragers.

- **Autosnelwegen en autowegen**

Auto(snel)wegen liggen los in het landschap en bereikbaarheid is de belangrijkste kwaliteit, onlosmakelijk daaraan verbonden zijn de dynamische knooppunten waar verschillende wegen samenkomen. Het doorgaande karakter maakt dat de weg een barrière kan vormen voor water, mens, plant en dier. Het uitzicht vanaf de weg op het omliggende landschap maakt ook onderdeel uit van de weg.

- **Gebiedsontsluitingswegen en erftoegangswegen**

Gebiedsontsluitingswegen en erftoegangswegen ontsluiten de gebieden en erven en volgen de patronen van het landschap.

- **Informeel trage netwerk (niet op kaart)**

Het informele netwerk bestaat uit het 'langzame netwerk' (vaarwegen, kleine paadjes, zandpaden, kerkpaden, fiets- en wandelpaden en -routes, etc.) dat het buitengebied toegankelijk maakt vanuit de steden en dorpen. Maaswijdte is sterk afhankelijk van het type landschap. De continuïteit van het netwerk is deels verdwenen door ingrepen (ruilverkaveling, privatisering, etc.) (zie ook Lust- en leisurelaag (2.4.4): Recreatieve routes en vaarwegen).

Beelden Stedelijk landschap

Binnensteden

VB. Markt van Oldenzaal

Herstructureringslocaties

VB. Roombeek in Enschede

Stadsmarkeringen aan de snelweg

VB. Kantoortoren in Zwolle

• Spoor met stations

Spoorwegen vormen soms moeilijk te kruisen lijnen in het landschap. De stations zijn 'brandpunten': kruispunten van nationale, regionale en lokale routes, dragers van intensieve woon-, werk- en voorzieningmilieus in steden en dorpen. Verdwenen spoorlijnen en stationsgebouwen zijn vaak cultuurhistorisch waardevol als object of route.

• Kanalen en vaarten

De kanalen en vaarten kenmerken zich, al dan niet als dragers van verkeer over water, door een rustig en voornamelijk karakter, veel watererfgoed en continuïteit – ook van de begeleidende landschappelijke structuren.

2.4.4 De lust- en leisurelaag

Met de natuurlijke laag, de laag van het agrarisch cultuurlandschap en de stedelijke laag is het spectrum voor ruimtelijke kwaliteit nog niet compleet. Aan de (relatieve) autonomie van de natuurlijke processen in

Voorzieningencentra & Bereikbaarheid

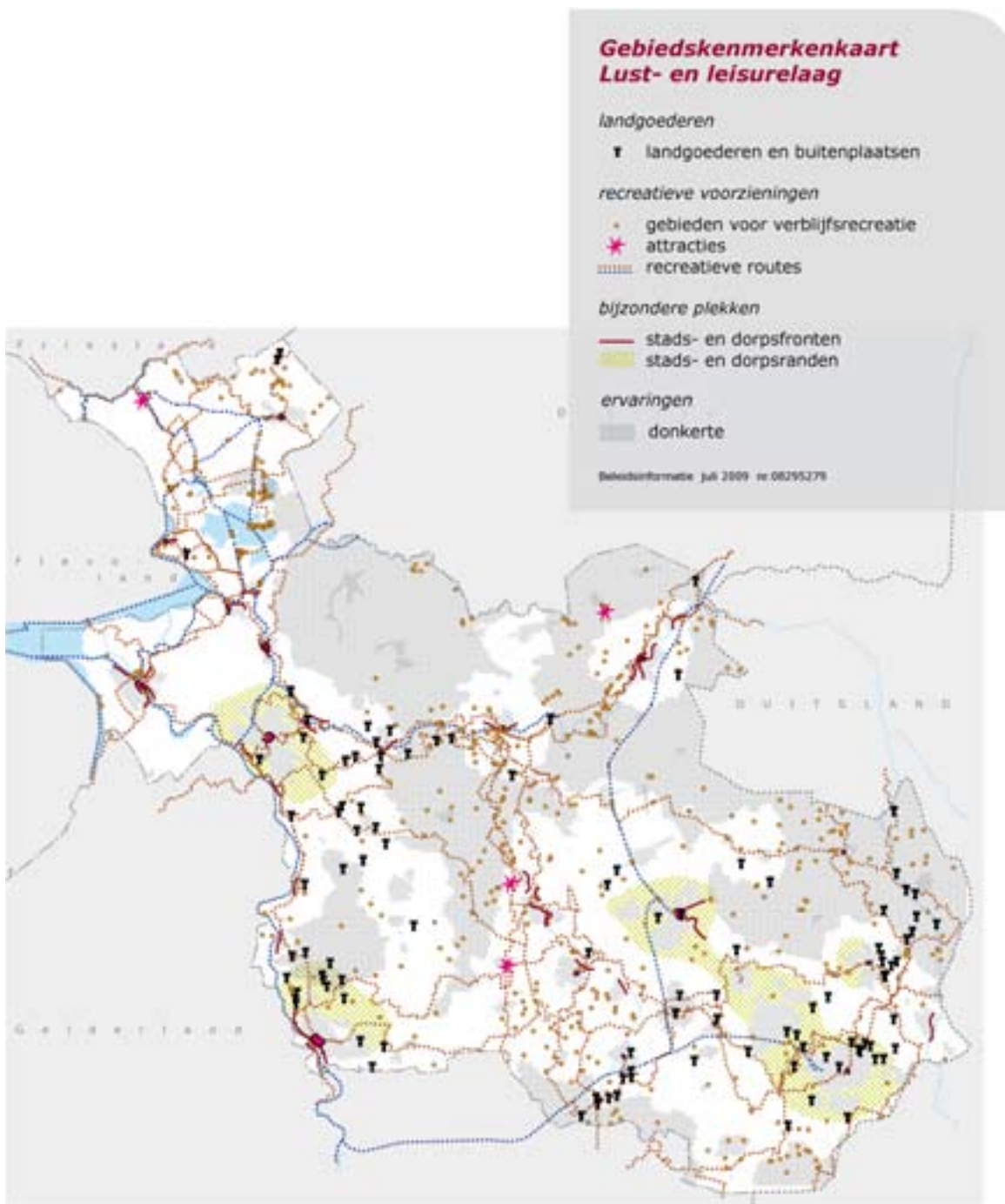
VB. Centrum van Hardenberg

de natuurlijke laag, het 'nut' van het agrarisch cultuurlandschap en de sociale en functionele dynamiek van de stedelijke laag voegt de laag van de lust- en leisurelandschappen de dimensie van het welbehagen, het plezier, de trots en de beleving toe. Deze laag is het domein van de belevenis, betekenis en identiteit. De lust- en leisurelaag voegt eigen kenmerken toe, zoals landgoederen, recreatieparken en recreatieve routes, maar benut vooral de kwaliteiten van de andere drie lagen. Het stelt kwaliteiten zoals de natuur, de productielandschappen en de steden in een ander daglicht en maakt ze beleefbaar en tot een belevenis.

De verblijfsrecreatiecomplexen, de attracties, de routes voor wandelen, fietsen en varen zijn een belangrijkere economische factor geworden met een vergelijkbaar aandeel in de economie als de agrarisch sector. Dit alles verandert het aanzien, de gewenste gebruiksmogelijkheden en betekenis van het buitengebied.

Aan het lust- en leisurelandschap ontleent Overijssel zijn 'tijdsdiepte', maar ook zijn 'appeal'.

Steeds vaker worden de kwaliteiten uit het verleden

ingezet in plannen door daar met nieuwe kwaliteiten, gebruiks- en verschijningsvormen op voort te bouwen. Belangrijk in deze laag is het oude en nieuwe 'erfgoed' van de provincie. De rivierfronten van Deventer en Kampen, de stadsgezichten van Ootmarsum, de toeristische en culturele trekpleisters met (boven)regionale uitstraling in de steden, de landgoederen van Salland en Twente, maar ook de vuilverbrander bij Hengelo en de balgstuw bij Ramspol (en in de toekomst de nieuwe IJsselbrug van de Hanzelijn).

Specifieke gebiedselementen met kenmerken

- **Landgoederen en buitenplaatsen**
Landgoederen liggen op landschappelijk of stra-

tegisch interessante plekken. Het monumentale en historische karakter van bebouwing, tuinen, parken en het landgoederenlandschap is de belangrijkste kwaliteit van de landgoederen en buitenplaatsen. De publieke toegankelijkheid maakt de landgoederen belangrijk voor de recreatie.

- **Gebieden voor verblijfsrecreatie**
Belangrijk kenmerk van de verblijfsrecreatiegebieden is hun ligging in of bij landschappen met hoge landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten. De verblijfsrecreatie is voor haar voortbestaan dan ook erg afhankelijk van deze kwaliteiten. Vormgeving van gebouwen en terreinen kenmerkt zich door 'lichte stedenbouw' (semi-permanente

Beelden Lust- & Leisure

Attractieve steden...

VB. centrum van Deventer

Georiënteerd op hun kwaliteiten...

VB. ontwikkeling van Deventer aan de rivier

Sterk verbonden met het buitengebied

VB. rondje rond de Es, tussen de kern van Tubbergen, via de volkstuinen naar het buitengebied

bebouwing, weinig infrastructuur) en is onderscheidend van andere bebouwing door het duidelijke 'lichte' karakter.

• Attracties

Attracties zijn zeer diverse recreatieve voorzieningen zoals pretparken, bezoekerscentra en binnensteden. Attracties versterken de eigenheid, kwaliteit en identiteit van de verschillende regio's; ze zijn de vaandeldragers van het gebied. Attracties zijn recreatieve concentratiepunten en veelal toegangspoorten/centra van waaruit de omgeving kan worden verkend.

• Recreatieve routes en vaarwegen

De hoofdstructuur van recreatieve routes (wandelpaden, fietspaden, etc.) en vaarwegen maakt onderdeel uit van het informele trage netwerk (zie Stedelijke laag 4.4.3). Dit netwerk maakt Overijssel toegankelijk en beleefbaar voor inwoners en toeristen.

Waar natuur en cultuur elkaar versterken

VB. landgoed Singraven aan de Dinkel

• Stads- en dorpsfronten

De fronten maken stad of dorp vanuit de omgeving zichtbaar als eenheid en voorkant. Karakteristieke gebouwen en monumenten, veelal met cultuurhistorische en architectonische waarden, fungeren als eyecatcher. Vanuit stad of dorp gezien zijn het mooie weides, ruimtes of waterlopen.

• Stads- en dorpsranden

In de stads- en dorpsranden komen stad en land elkaar tegen. De randen zijn bepalend voor de identiteit van zowel de steden en dorpen als het landschap daaromheen. In de stads- en dorpsranden sluiten recreatieve en utilitaire routes van buiten de stad/het dorp aan op de binnenstedelijke/dorpsstructuur. In deze gebieden komen veel opgaven en belangen samen zoals dorps- en stadsuitbreidingen, infrastructuur, landbouw, landschapsontwikkeling, water en natuur.

- **Balkons en belvédères (niet op kaart)**

Balkons en belvédères zijn bijzondere plekken die dienen als uitzichtpunt op het omringend landschap. Deze plekken zijn het visitekaartje en 'hoogtepunt' van de omgeving.

- **Bakens in de tijd (niet op kaart)**

Bakens in de tijd zijn veelal beeldbepalende cultuur-historische elementen of objecten die het verhaal van de streek, dorp of stad vertellen. De bakens zijn belangrijk voor de identiteit van de plek en de mensen die hier wonen, werken en recreëren.

- **Donkerte**

Het contrast tussen lichte en donkere en drukke en stille gebieden is groot. De 'donkere' gebieden hebben een rustig en onthaast karakter en vormen hiermee een eigen kwaliteit voor mens en dier.

2.5 Ruimtelijke kwaliteitsambities

Zoals al in paragraaf 2.3 is gesteld realiseren we ruimtelijke kwaliteit door naast bescherming vooral in te zetten op het leggen van nieuwe verbindingen tussen bestaande gebiedskwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen waarbij bestaande kwaliteiten worden beschermd en versterkt en nieuwe kwaliteiten worden toegevoegd. Sturen op gebiedskenmerken, zoals omschreven in paragraaf 2.4 en de Catalogus Gebiedskenmerken, borgt de doorwerking van dit ruimtelijke kwaliteitsbeleid van de Omgevingsvisie op gebieds- en uitvoeringsniveau. Op het provinciale schaalniveau hebben wij zeven kwaliteitsambities geformuleerd die de koers bepalen van onze sturing op kwaliteit. Deze kwaliteitsambities hebben hun vertrekpunt in de lagen van de gebiedskenmerken en de beleidsambities (paragraaf 2.2).

In paragraaf 2.6 verbinden we deze kwaliteitsambities met de beleidsambities in de ontwikkelingsperspectieven (zie ook het schema in de inleiding van hoofdstuk 2).

Onze ruimtelijke kwaliteitsambities zijn:

- Brede waaier aan woon-, werk- en mixmilieu: elk buurtschap, dorp en stad zijn eigen kleur;
- Voortbouwen aan de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen;
- Natuur als ruggengraat;
- Zichtbaar en beleefbaar mooi landschap;

- Het contrast tussen dynamische en luwe gebieden versterken door het infrastructuurnetwerk;
- Een continu en beleefbaar watersysteem als dragende structuur van Overijssel;
- Sterke ruimtelijke identiteiten als merken voor Overijssel.

Deze kwaliteitsambities lichten we in het vervolg van deze paragraaf nader toe. De weergegeven kaarten staan hier ter illustratie. In de Catalogus Gebiedskenmerken staan ze groot afgebeeld.

Deze zeven kwaliteitsambities zijn met elkaar verbonden door een aantal terugkerende thema's:

- Koesteren, conserveren, consolideren van bestaande kwaliteiten en het versterken van deze kwaliteiten door ze ontwikkelingsgericht in te zetten in ruimtelijke ontwikkelingen. Dit geldt zowel op het schaalniveau van de gebiedskenmerken als op dat van samenhangende ensembles, bijvoorbeeld landgoederenzones, Nationale Landschappen en beschermde stads- en dorpsgezichten;
- Samenhang en continuïteit herstellen, ontbrekende schakels toevoegen, versnipperde onderdelen samenvoegen. Dit geldt bijvoorbeeld voor het herstellen van een aantal verbrokkelde laanstructuren in Salland en Twente;
- Contrasten opvoeren, differentiatie en variatie vergroten. Dit geldt bijvoorbeeld voor het herkenbaar blijven van de karakteristieke verschillen tussen de typen dorpen en steden in de provincie. De strategie 'versterking van de specifieke identiteit' hoort bij dit principe;
- Ruimtelijke expressie en uitstraling vergroten, dit geldt bijvoorbeeld voor nieuwe provinciale infrastructuur;
- Beleefbaar, toegankelijk maken. Mooie landschappen zijn prettig, maar je moet er wel kunnen komen. De zonering van bezoekersintensiteiten voor bijvoorbeeld de natuurlijke landschappen is een regionale/provinciale kwestie.

2.5.1 Brede waaier aan woon-, werk en mixmilieu: elk buurtschap, dorp en stad zijn eigen kleur

Mensen koesteren verschillende wensen ten aanzien van hun woning en woonomgeving. Dit verschil in woonwensen neemt eerder toe dan af. Het aanbod van woonmilieu moet daarop reageren met een breed spectrum aan mogelijkheden. Wonen in

het landschap, wonen in de stadsrand, wonen in de nieuwe stad, wonen in de oude stad. Het palet van steden en dorpen met een eigen karakteristieke opbouw, met eigen gebiedskenmerken en inbedding in het landschap is een in het oog springend kenmerk van Overijssel. Zeker in een tijd waarin het middelgrote bedrijventerrein en de woonwijk met gemiddelde dichtheid zo ongeveer overal het stads- en dorpsgezicht zijn gaan bepalen is het goed de veelkleurigheid van het palet een impuls te geven. Hier gaat het om het herontdekken of zelfs opnieuw uitvinden van de eigen dragende kwaliteiten en structuren en daarop aansluiten met eigentijdse vormen van grondgebruik en inrichting. Steden en dorpen kunnen dit niet alleen; hier is stimulans op provinciaal niveau gewenst. Aansluiten op het eigen karakter vormt vertrekpunt voor het ontwikkelen van een brede waaier aan woon-, werk- en mixmilieus. Elke episode in de volkshuisvesting laat zijn eigen erfenis in de vorm van karakteristieke woon- en werkmilieus achter. Zo hadden we de naoorlogse flatwijken, de 'bloemkoolwijken' van de jaren '70 en '80 en hebben we nu de episode van de vinexwijk en de wijken/buurtten met particulier opdrachtgeverschap. Ditzelfde geldt voor werk- en voorzieningenmilieus in de vorm van bedrijventerrenen, kantorenlocaties, industrieterreinen en winkelcentra. In een tijd waarin sprake is van een sterke differentiatie van de vraag, is het ook verstandig de 'confectiepakken' van het verleden te vervangen door maatwerk.

Wij achten dan ook de ambitie op zijn plaats om het palet aan woon-, werk- en milieus verder te verbreden. En daarbij vooral ook de uitersten (kleinschalige extensieve milieus en aan de andere kant hoogstedelijke compacte mixmilieus) te bedienen. Deze ambitie realiseren we onder andere door eerst de mogelijkheden voor herstructureren/transformeren van bestaande woon-/werkmilieus (bedrijventerrenen, wijken, erven) ten volle te benutten voordat kan worden overgegaan tot uitbreiden (SER-ladder, zie paragraaf 3.2.2). Ook zullen we, meer dan voorheen, sturen op regionale afstemming van woon- en bedrijventerrein, programma's en kwaliteiten (zie 5.1 en 5.2.1).

Doel is het ontstaan van een interessante waaier aan mogelijke typen woon-, werk- en mixmilieus: wonen en werken op erven, op landgoederen, in buurtschappen, in villabuurtten, dorpsranden, dorpse wijken, diverse stadsringen, centra, rivieren en havenfronten.

2.5.2 Voortbouwen aan de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen

Het "landbouwlandschap" is beeldbepalend in Overijssel. Het aanzien van bijna driekwart van het oppervlak van de provincie wordt bepaald door het agrarisch cultuurlandschap. Het vormt voor veel inwoners hun woon- of werkomgeving en voor nog meer mensen de omgeving waarin ze hun vrije tijd – fietsend, wandelend, varend – doorbrengen. Het herkennen, koesteren en verder uitbouwen van de dragende structuren van het agrarisch cultuurlandschap is onze leidraad. De verschillende onderdelen van het agrarisch cultuurlandschap worden tot grotere ensembles verenigd en bijeen gehouden door een aantal karakteristieke structuren: de wegenstructuur, de structuur van waterlopen, de bebouwingslinten en de nederzettingvormen, het web van verspreide hoeven met onderlinge verbindingslijnen en de landschappelijke met landschapselementen. Door het voortborduren op die dragende structuren wordt samenhang en karakter versterkt.

Een aantal ontwikkelingen – zoals grote stallen voor de melkveehouderij en de intensieve veehouderij die ongeacht het landschapstype eenzelfde uitstraling hebben – kunnen een sterk nivellerende werking hebben. Door nieuwe initiatieven zorgvuldig en royaal in te passen en aan te sluiten op de dragende structuren

kan dit worden vermeden en kunnen nieuwe kwaliteiten ontstaan.

Herontdekken van de landschappelijke dragers en daarop voortbouwen kan ook het contrast tussen de verschillende landschappelijke ensembles groter maken. Het grootschalige open karakter van het veenweidelandschap in de Kop van Overijssel en het jonge ontginningslandschap van Noordoost-Overijssel zijn van een uitgesproken kwaliteit: hier heersen horizon en verte. De zandgebieden in Salland en Twente, elk met hun eigen structuur van essen, oude hoeven, beken, lanen en dorpen vormen evenzeer een kwaliteit. Hier heersen beslotenheid, afwisseling en schaalcontrast. Het is de kunst om in beide verschillende karakters vormen van grondgebruik, bebouwingsvormen en infrastructuur zo te arrangeren dat deze karakters worden versterkt. Zo kan het bieden van ruim baan aan ontwikkelingsmogelijkheden voor de moderne grondgebonden landbouw in de grootschalige open gebieden van de provincie het stoere en royale uiterlijk versterken. Zorgvuldige arrangementen van bebouwing en versterking van landschappelijke structuren horen daar vanzelfsprekend bij. Op een zelfde manier kunnen actuele ontwikkelingen en dynamiek op gebied van landbouw, wonen, werken en recreëren worden ingezet om de intimiteit en eigenheid van de Sallandse en Twentse mixlandschappen te versterken. Deze ontwikkelingen en dynamiek kunnen

zo worden benut om in deze landschappen met een rijke wordingsgeschiedenis vitaliteit en vernieuwing op gang te houden. Dit sluit aan bij onze algemene beleidsambitie om zowel ontwikkelingsmogelijkheden voor intensivering van de landbouw te bieden als voor verbreding van de landbouw (zie paragraaf 4.2.2).

2.5.3 Natuur als ruggengraat

Natuur ligt overal in de provincie 'om de hoek'. Heel veel dorpen en steden liggen dicht tegen natuurgebieden aan. Ze kunnen er echter veel beter mee verbonden worden door de dorpen en steden als 'poorten' naar de natuur te ontwikkelen.

De EHS zien we als een integrale opgave: het gaat niet alleen om het bevorderen van de biodiversiteit, maar ook om de ruimtelijke continuïteit, de belevingskwaliteit en de beleefbaarheid van de natuur (zie paragraaf 4.3). Dit maakt de natuur alleen maar sterker: het stimuleren van continuïteit en formaat sluit aan bij het uitgangspunt om natuurlijke processen (erosie, sedimentatie door wind en water) weer vrij spel te geven. Zo biedt integratie van de natuuropgave in een bredere gebiedsopgave de gelegenheid om de natuur een duidelijk gezicht te geven. De kwaliteit van de randen van de natuurgebieden, de uitstraling van de natuurgebieden en het besef van massa en robuustheid van de natuurgebieden kunnen hierdoor worden vergroot.

De aaneengesloten natuurcomplexen van Vechtdal, Regge en de Sallandse stuwwal kunnen zo het 'Wilde Hart' van de provincie gaan vormen. De Wieden-Weerribben vormen samen de natuurlijke drager voor de natte identiteit in de Kop van Overijssel. En ook elders kunnen Natuurlijke Landschappen ontstaan met een duidelijke identiteit. Recreatieaccommodaties, toeristische voorzieningen, bijzondere woonvormen, en streekgebonden landbouwproducten kunnen aan de randen van de natuur voortbouwen op deze kwaliteiten en zo de 'merken' ondersteunen.

2.5.4 Zichtbaar en beleefbaar mooi landschap

Het landschap in Overijssel heeft veel supporters. Verschillende groepen mensen met verschillende aanspraken en behoeften maken gebruik van de mogelijkheden die het landschap biedt voor grote en kleine ommetjes, voor grote en kleine tochten en ontdekkingsreizen. Een netwerk van routes voor wandelen, fietsen, paardrijden en varen verhoogt de belevingskwaliteit aanzienlijk, omdat het de binnensteden, dorpscentra, landgoederen, de recreatievoorzieningen, de toeristische attracties en de natuurgebieden verbindt. Een verbindend netwerk, niet alleen als ontsluiting, zodat je er kunt komen, maar ook als ruimtelijke structuur, zodat je het land-

schap kunt ervaren (zie paragraaf 4.2.3).

In de belevingslaag is het accentueren en het beleefbaar houden/maken van een aantal regionale lange lijnen en randen een belangrijke ambitie. Het gaat hier bijvoorbeeld om het herstellen en completeren van de laanstructuren van Twente en Salland. Een ander aspect is het vormgeven en inrichten van de grote doorgaande structuren van het provinciale wegen- en kanalenetwerk als lineair landschap. Dit laatste zeker ook omdat wij hier zelf als voorbeeldig opdrachtgever kunnen en moeten optreden. Tot slot verdient ook het kunnen ervaren van de stuwwalranden van het Drents Plateau nabij Steenwijk, de stuwwalrand van het land van Vollenhove, van de Sallandse Heuvelrug en van de Twentse stuwwalreeks onze aandacht. Het gaat hierbij om het vrijhouden van het zicht op en het uitzicht vanaf genoemde hogere delen van de provincie op strategische plekken. Hetzelfde geldt voor de dijken langs het rivierensysteem van IJssel, Zwarte Water, Vecht en Regge en voor de grote escomplexen.

2.5.5 Het contrast tussen dynamische en luwe gebieden versterken door het infrastructuurnetwerk

Een ander belangrijk onderscheid vanuit beleving is dat tussen rust en drukte, tussen gebieden waar het 's nachts nog echt donker is en gebieden waar het licht nooit uitgaat.

De hoofdinfrastructuur van het verkeers- en vervoersnetwerk in de Omgevingsvisie is zo gekozen dat hij motor is voor de ontwikkelingsdynamiek (bundeling van stedelijke functies) en de relatieve 'luwte' (extensieve vormen van grondgebruik) respecteert (zie paragraaf 4.5 en 5.5). Dit draagt naast onze bereikbaarheidsambitie ook bij aan onze ambities voor veiligheid en gezondheid (zie ook paragraaf 4.7 en 5.7), omdat we zo ook de overlast van het verkeer (geluid, stof) zoveel mogelijk concentreren rond een beperkt aantal routes.

Natuurlijk lukt het niet de luwe gebieden – vaak de natuurlandschappen – te vrijwaren van doorgaande infrastructuur. Maar hier kan het concept van de 'parkway', die soeverein door het landschap 'scheert', uitkomst bieden. Dit levert mooie confrontaties en belevenissen op: op snelheid door de 'trage' landschappen.

In steden van Overijssel kan de dynamiek en de stapeling van functies in lagen op specifieke plekken

(goed ontsloten, goed ingebed in de stedelijke structuur) ook nog worden opgevoerd. Ons beleid om te sturen op herstructurering voordat er gekozen wordt voor uitbreiding (SER-ladder zie paragraaf 3.2) draagt hieraan bij.

De hoofdinfrastructuur wordt gecompleteerd met een onderliggend en ondersteunend systeem dat gebaseerd is op de opvallend fijnmazige structuur van de spoorwegen en gebiedsontsluitingswegen van de provincie. Rondom haltes en stations verbeteren we het netwerk voor fiets en fijnmazig vervoer.

2.5.6 Een continu en beleefbaar watersysteem als dragende structuur van Overijssel

Water is een belangrijk kenmerk van het Overijsselse landschap en een veerkrachtig watersysteem is een belangrijke duurzame factor. Bewegen (varen, wandelen, fietsen) langs en op het water is vaak een favoriete bezigheid. Het watersysteem van brongebieden, beken, wettingen, rivieren, watervlaktes is een essentieel onderdeel van de identiteit en de ontstaansgeschiedenis van Overijssel. Alleen de zichtbaarheid, toegankelijkheid, uitstraling en ruimtelijke continuïteit van het stelsel kunnen aanmerkelijk verbeteren. Ook hier is de praktijk er een van aandacht voor afzonderlijke gebieden, terwijl de aandacht meer op het geheel gericht zou moeten zijn. De waterlopen (beken,

wettingen, aanvoerkanalen) moeten in de komende periode zowel vanuit kwantitatief oogpunt (vergroting van het bergend vermogen) als vanuit kwalitatief oogpunt ('schone' waterstructuren over zo lang mogelijke lengte schoonhouden) een opknopbeurt krijgen (zie paragraaf 4.6). Dat vormt een prima gelegenheid om de inrichtingskwaliteit en de toegankelijkheid er langs (de schouwpaden als langzaam routenetwerk) te verbeteren. Het watersysteem wordt zo een verbinding voor mens, plant en dier. Het wordt een bindmiddel voor de onderdelen van de EHS en kan helpen om de afzonderlijke natuurgebiedjes en -gebieden aaneen te smeden en beleefbaar te maken.

2.5.7 Sterke ruimtelijke identiteiten als merken voor Overijssel

Gedeelde verhalen en waardering van gebieden met een sterke 'sense of place' zorgen ervoor dat mensen er identiteit en betekenis aan toekennen. Overijssel heeft een aantal 'sterke merken' in huis. De waterrijke Kop van Overijssel, de Hanzesteden, het Wilde Hart van Vecht, Regge en Sallandse stuwval, het landgoederenlandschap benoorden Deventer, het rivierenlandschap van de IJssel, de Twentse steden, en de combinatie Noordoost-Twente – Dinkeldal zijn ijzersterke identiteiten met een sterk potentieel. Het gaat er in dit verband om 'alles uit de kast' te halen (inrichtingskwaliteit, eigen gezicht,

2.6 Ontwikkelingsperspectieven

In deze paragraaf schetsen wij onze ontwikkelingsvisie voor Overijssel. Het gaat hier om de ontwikkelingen die wij van provinciaal belang achten. Uiteraard zijn deze vaak niet los te zien van ambities op lokaal of rijksniveau. Met deze ontwikkelingsperspectieven scheppen we de ruimtelijke ontwikkelingsvisie om de beleidsambities (paragraaf 2.2) en de kwaliteitsambities (paragraaf 2.5) te realiseren. Hiervoor zijn de gebiedskenmerken (paragraaf 2.4 en Catalogus Gebiedskenmerken) gebruikt als onderlegger. In paragraaf 2.6.1 en 2.6.2 geven we een toelichting op de ontwikkelingsperspectieven. Hierbij hebben we aangegeven welke kwaliteitsambities (uit paragraaf 2.5) leidend zijn in de perspectieven. De kwaliteitsambities 'Zichtbaar en beleefbaar mooi landschap' (2.5.4) en 'Sterke ruimtelijke identiteiten als merken voor Overijssel' zijn hierbij niet onder te verdelen en zijn voor alle ontwikkelingsperspectieven belangrijk. In paragraaf 2.6.3. wordt omschreven hoe deze ontwikkelingsperspectieven met enkele geografisch bepaalde beleidskeuzes zijn samengevoegd tot de uitklapbare kaart Ontwikkelingsperspectieven achterin deze Omgevingsvisie. Een overzicht van de gehele legenda van de kaart Ontwikkelingsperspectieven is te vinden in bijlage D. Paragraaf 2.6.4 gaat in op de richtinggevende werking van de ontwikkelingsperspectieven. In paragraaf 2.7 beschouwen we de betekenis van de ontwikkelingsperspectieven meer in detail voor de vier windstreken van Overijssel. In hoofdstuk 4 en 5 beschrijven we voor alle beleidsthema's (zie 2.2) onze beleidsacties waarmee we onze beleidsambities binnen de ontwikkelingsperspectieven waar maken.

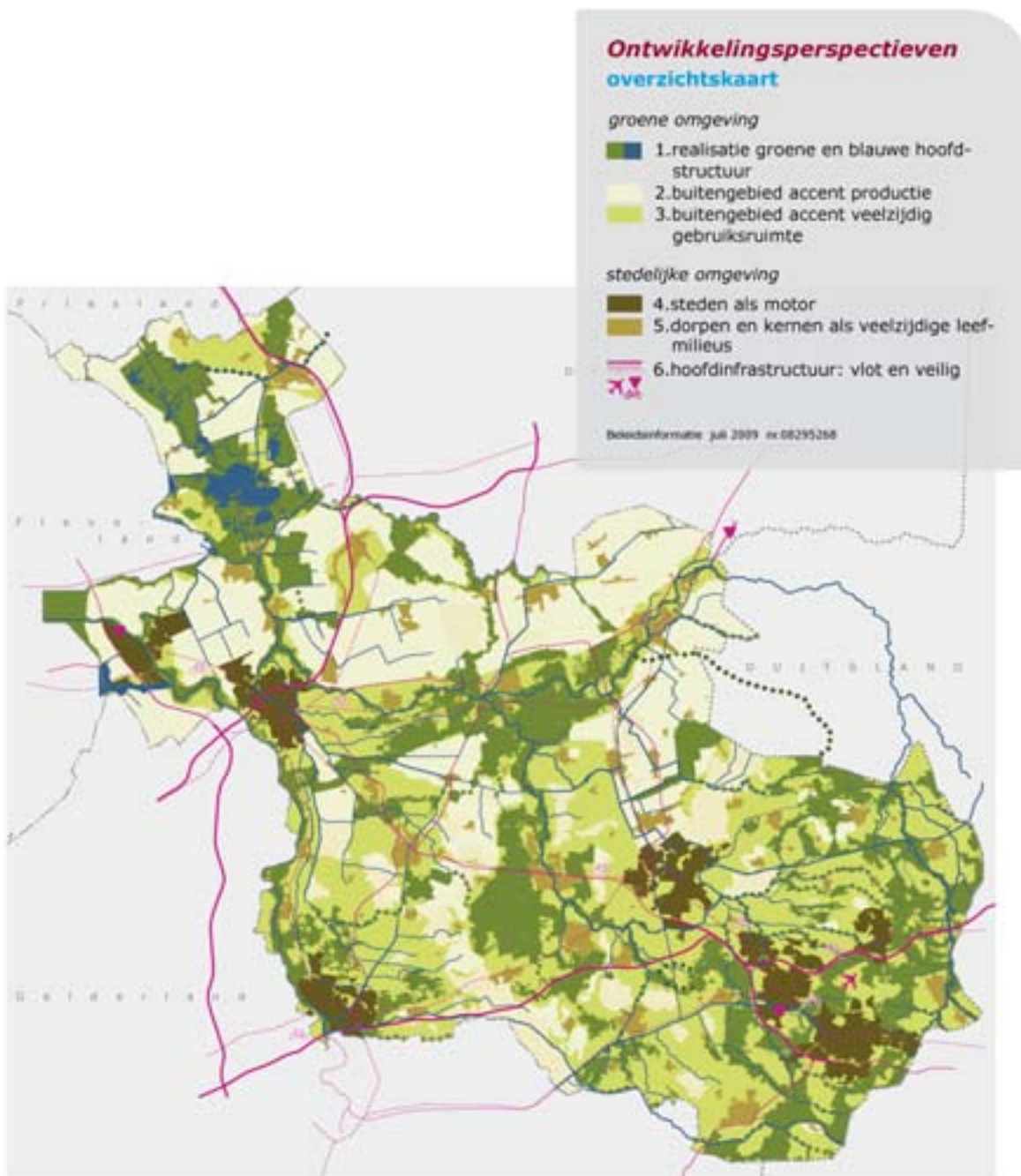
We hebben de ontwikkelingsperspectieven ingedeeld in de Groene (2.6.1) en de Stedelijke omgeving (2.6.2). We hebben voor deze indeling gekozen omdat de ontwikkelingsdynamiek en belangrijkste opgaven voor deze omgevingen karakteristiek zijn en van elkaar verschillen. In de Groene omgeving gaat het - kort door de bocht - wat ons betreft om behoud en versterking van landschap en het realiseren van de groen-blauwe hoofdstructuur samen te laten gaan met ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw en andere economische dragers. In de Stedelijke omgeving is de uitdaging onze economische centra bereikbaar te houden en door herstructurering de kwaliteit van woonomgevingen en bedrijfslocaties te vergroten.

stimuleren ondernemerschap, streekproducten, vergroting – verdieping – verbreding van recreatieve mogelijkheden, marketing) om de potentiële kwaliteit te verzilveren. Niet alleen vanuit economisch oogpunt, maar ook om de vitaliteit en de dynamiek in genoemde gebieden op gang te houden (zie ook paragraaf 4.4 en 5.4). Behouden en versterken van bestaande identiteit én het toevoegen van nieuwe identiteit vereist immers investeringen en het stimuleren van nieuwe ontwikkelingen, herstructurering en transformatie.

Maar naast deze sterke merken zijn er ook gebieden met een meer 'dagelijkse' kwaliteit: de grote voormalige hoogveenlandschappen van Noord- en Oost-Overijssel, het Zuid-Twentse landschap. Het gaat er in deze gebieden om niet een soort 'next best'-gebieden te laten ontstaan. Ook in deze gebieden zijn kwaliteitsambities en het verbinden van ontwikkelingen aan investeringen in kwaliteitsverbetering aan de orde en nodig.

De verzameling van wat hun identiteit betreft consistente gebieden (landschapsensembles), die op deze manier ontstaat, biedt een goed aangrijpingspunt voor gebiedsgerichte plan- en strategievorming. Cultuurhistorische, aardkundige en archeologische waarden kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de identiteit en een belangrijke inspiratiebron zijn voor ontwikkelingen (zie ook 4.9 en 5.9).

Overzichtskaart Ontwikkelingsperspectieven

Groene omgeving

1. Realisatie groene en blauwe hoofdstructuur

EHS (bestaande natuur en nieuwe natuur) en de gebieden waar water de bepalende functie is (het watersysteem van brongebieden tot hoofdsysteem) combineren tot een robuust raamwerk met landschappelijke kwaliteit.

2. Buitengebied, accent productie

Gebieden voor landbouw die bijdragen aan de kwaliteit van grote open cultuurlandschappen en gebieden waar plek is voor intensieve veehouderij (landbouwontwikkelingsgebieden).

3. Buitengebied, accent veelzijdige gebruikruimte

Gebieden voor gespecialiseerde landbouw en mengvormen van landbouw met andere functies (recreatie, zorg, natuur, water) en bijzondere woon-, werk- en recreatiemilieus die de karakteristieke gevarieerde opbouw van de cultuurlandschappen in deze gebieden versterken.

Stedelijke omgeving

4. Steden als motor

Gebieden voor dynamische en veerkrachtige woon-, werk- en voorzieningenmilieus waar de kwaliteiten en identiteit van de bestaande stad worden versterkt en benut voor herstructurering, transformatie, inbreiding en uitbreiding.

5. Dorpen en kernen als veelzijdige leefmilieus
Veelzijdige mix van woon- en werkmilieus, elk met een eigen karakteristiek. De identiteit en eigenheid van de kernen is leidend bij opgaven als herstructurering, inbreiding en uitbreiding.

6. Hoofdinfrastructuur: vlot en veilig

Hoofdinfrastructuur van autosnelwegen, autowegen, spoorlijnen, fietssnelwegen en kanalen, inclusief knoop- en uitwisselingspunten, die de ontwikkelingsdynamiek ondersteunt en de belangrijkste vervoersrelaties vlot en veilig bedient.

2.6.1 Ontwikkelingsperspectieven Groene omgeving

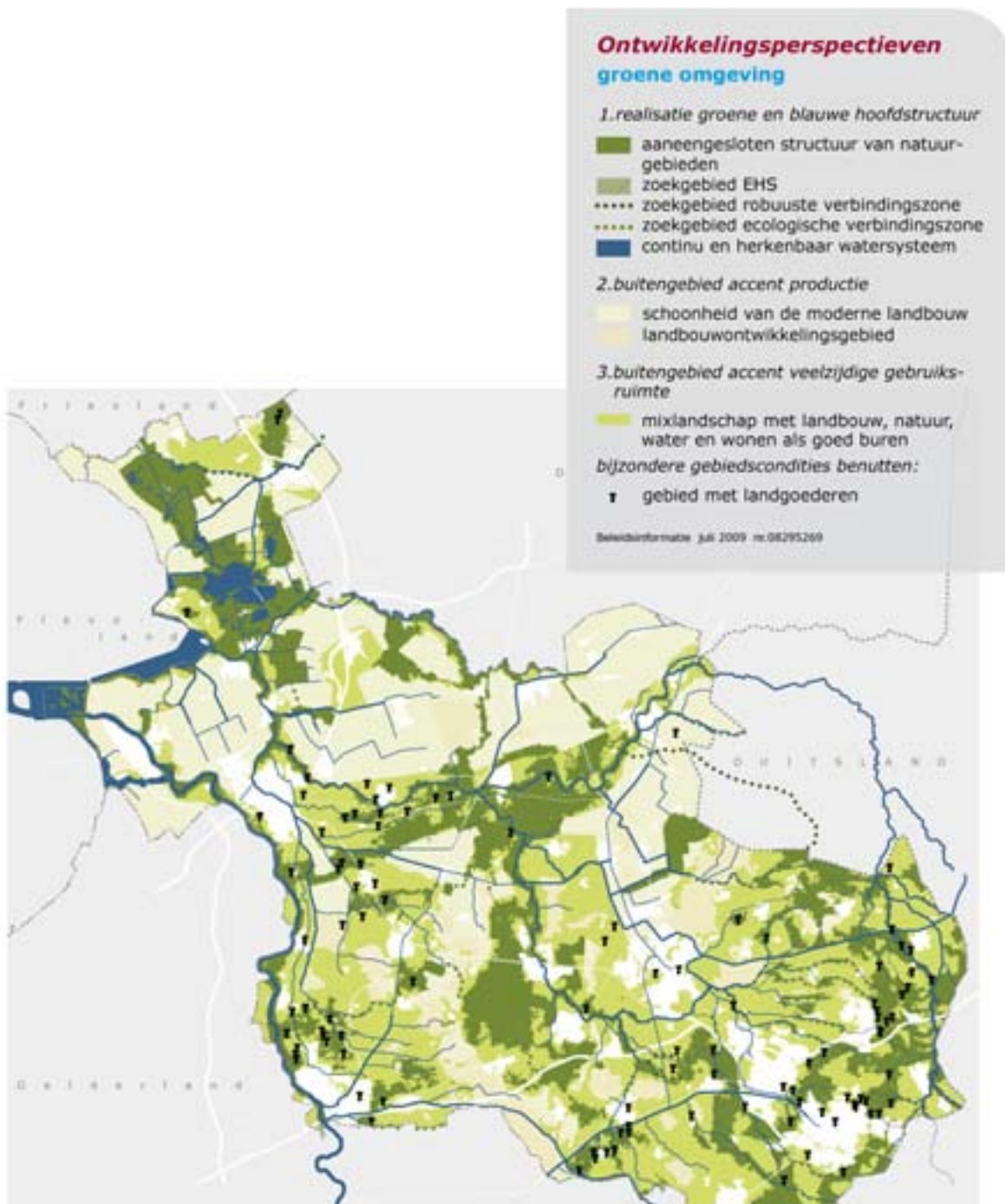
Met de Groene omgeving bedoelen wij het grondgebied buiten steden, dorpen en hoofdinfrastructuur. Het gaat dus om natuurgebieden, akkers, weiden, bossen, landgoederen, rivieren, beekdalen, buurtschappen, verspreide bebouwing, recreatiemogelijkheden etc. In de Groene omgeving gaan diverse beleidsambities goed samen. Zo is het vergroten van de veerkracht van het watersysteem goed te combineren met robuuste natuur en het versterken van de biodiversiteit. Ook zien we dat in diverse gebieden de landbouw veel mogelijkheden heeft en dé (economische) drager van het gebied is, terwijl het in andere gebieden noodzakelijk is de mogelijkheden van vrije tijd en toerisme verder te ontwikkelen. Op andere plekken staan de ontwikkelingen meer met elkaar op gespannen voet. Zo staat de aanwezigheid van vele 'burgerwoningen' of landschappelijke structuren de ontwikkeling van landbouw in de weg. Dit zijn bij uitstek plekken om nieuwe inrichtingsvormen in de Groene omgeving te ontwikkelen. Bij al deze ontwikkelingen zijn het behoud van de verscheidenheid tussen de verschillende landschappen en het bewaken van de landschappelijke samenhang tussen (voormalige) boerenerven, buurtschappen en dorpen met de omliggende landschappen onze leidraad. Alle bebouwing en inrichting moet de kenmerkende kwaliteiten behouden en verder versterken (zie ook Catalogus Gebiedskenmerken). In de Groene omgeving staat de volgende uitdaging centraal: behoud en versterking van landschap en het realiseren van de groen-blauwe hoofdstructuur samen laten gaan met ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw en andere economische dragers. Op de kaart Ontwikkelingsperspectieven Groene

omgeving is op hoofdlijnen weergegeven welke ontwikkelingsperspectieven we in de Groene omgeving zien, deze zijn onderstaand toegelicht. Thematische beleidskeuzes en uitvoeringsacties voor de Groene omgeving zijn uitgewerkt in hoofdstuk 4.

1. Realisatie groene en blauwe hoofdstructuur

Dit ontwikkelingsperspectief omvat gebieden met als hoofdaccent de ontwikkeling van natuur en versterking van het watersysteem. Dit omvat de EHS (incl. de Natura 2000-gebieden) en het watersysteem. De groen-blauwe hoofdstructuur is dooraderd met beken, waterlopen, bronnen en vennen. Het behouden en ontwikkelen van de natuur- en landschapskwaliteiten staan hier voorop.

In dit ontwikkelingsperspectief staan de kwaliteitsambities Natuur als ruggegraat (2.5.3) en Continu en beleefbaar watersysteem (2.5.6) voorop. Het perspectief op provinciaal/regionaal niveau (via de realisering van de EHS (zie 4.3) is om de gebieden met hoge natuurwaarden (weer) in een onderling verband te brengen. Hierdoor ontstaat er een robuust systeem waar plant- en diersoorten stevige levensgemeenschappen in kunnen ontwikkelen, waar natuurlijke processen meer vrij spel kunnen krijgen en waartussen vrije uitwisseling van plant en dier mogelijk is. Behoud en waar mogelijk toename van de biodiversiteit is een belangrijk doel. Dit raamwerk kan bovendien mooie, stoere landschappen opleveren waar het goed toeven is. Landgoederen maken hier in Overijssel lokaal een onderdeel van uit en combineren natuurwaarden en cultuurhistorische waarden. Het watersysteem en de natuur zijn in Overijssel sterk met elkaar verbonden. De grote natuurcomplexen waren vaak laagtes waar het water in tijden met veel neerslag moeilijk uit weg kon. In de loop van de geschiedenis is er met regulering van beek- en rivierlopen, weteringen, met stuwen, molens en pompen alles aan gedaan om flinke delen van die natuurcomplexen te ontginnen. In een veerkrachtig watersysteem ligt de nadruk echter op vasthouden en bergen van water in plaats van snel afvoeren (zie 4.6). Het spreekt vanzelf dat daarbij de brongebieden van de beken en de natuurlijke laagtes weer worden opgezocht. Daar kunnen ruimte voor natuur en ruimte voor water effectief

worden gecombineerd. Zie ook paragraaf 2.6.3 voor de aanduiding 'buitendijksgebied, beekdal of veenweidegebied'. In dit ontwikkelingsperspectief zijn er, afgezien van regels die overal gelden (zoals milieubeleid, Natura 2000-beleid en Reconstructiebeleid), geen beperkingen voor de bedrijfsontwikkeling van bestaande

bedrijven. Wij zien goede kansen voor landbouwbedrijven om een grote rol te spelen bij het (agrarische) natuurbeheer in dit ontwikkelingsperspectief.

Schema op de volgende pagina vat de betekenis van de verschillende legenda-elementen in dit ontwikkelingsperspectief samen:

<i>Legenda-element</i>	<i>Betekenis volgens gebiedskenmerken</i>
Aaneengesloten structuur van natuurgebieden	Ruimte voor ontwikkeling van natuur (EHS, Natura-2000, ecologische verbindingzones)
Zoekgebied EHS	Nog te begrenzen Ecologische Hoofdstructuur
Zoekgebied ecologische verbindingzone	Nog te begrenzen Ecologische verbindingzone
Zoekgebied robuuste verbindingzone	Nog te begrenzen robuuste verbindingzone
Continu en herkenbaar watersysteem	Ontwikkelingen dragen bij aan veerkracht en continuïteit van het watersysteem

2. Buitengebied, accent productie

Dit ontwikkelingsperspectief omvat twee aspecten. Enerzijds open gebieden waar verdere modernisering en schaalvergroting van de landbouw royaal de ruimte krijgt. Anderzijds landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's) die voorkomen in diverse landschapstypen en waar ruimte is voor ontwikkeling van intensieve veehouderij (zie ook 4.2.2). Dit ontwikkelingsperspectief omvat de gebieden waar het ruimtelijk raamwerk van lanen, waterlopen, lintbebouwingen en bosstroken optimaal in harmonie zijn met deze schaalvergroting. De kwaliteitsambitie is om de diverse landschappen herkenbaar te houden ten opzichte van elkaar en verschillen en contrasten binnen deze landschappen te accentueren (2.5.2). Verschillende typen agrarisch gebruik omarmen en stimuleren we o.a. door ons beleid voor gebiedsinrichting (herverkaveling) en kwaliteitsbeleid voor agrarische erven. In de LOG's sturen we via gebiedskenmerken eveneens op versterking van de landschappelijke contrasten. Dit geeft agrarische ondernemers de uitdaging om hun vaak grote gebouwen zo te lokaliseren en vorm te geven dat ze ruimtelijke en milieukwaliteit versterken.

<i>Legenda-element</i>	<i>Betekenis volgens gebiedskenmerken</i>
Schoonheid van de moderne landbouw	Ruimte voor schaalvergroting en verbreding
Landbouwontwikkelingsgebied	Ontwikkelingsmogelijkheden voor intensieve veehouderij

3. Buitengebied, accent veelzijdige gebruiksruimte

In dit ontwikkelingsperspectief is sprake van verweving van functies. Aan de ene kant melkveehouderij en akkerbouw als belangrijke vorm van landgebruik. Aan de andere kant gebruik voor landschap, natuur, milieubescherming, cultuurhistorie, recreatie, wonen en andere bedrijvigheid. Ook hier staat de kwaliteitsambitie Voortbouwen aan de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen (2.5.2) voorop. In dit perspectief willen we de ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw (4.2.2), maar ook van andere sectoren zoals recreatie (4.2.3), nog nadrukkelijker verbinden met behoud en versterking van cultuurhistorische, natuurlijke en landschappelijke elementen. Groot-schalige landbouw krijgt ook hier de ruimte, maar de inpassing in kleinschalige landschappen vraagt om heldere gebruiksregels (zie Catalogus Gebiedskenmerken). In dit perspectief zijn ook plekken waar, door de ruimtelijke structuur of reeds aanwezige bebouwing, de ontwikkelruimte voor agrariërs zozeer is beperkt, dat duurzame benutting van de ruimte en ruimtelijke kwaliteit ermee gediend zijn nieuwe ontwikkelingskansen te benutten. Hier liggen in specifieke gevallen (zie hoofdstuk 4.1 en 4.4) kansen voor woon-/werklandschappen, die de ruimtelijke structuur versterken. Dienstverlenende zelfstandigen zonder personeel kunnen hun werklocatie heel goed combineren met een woon-/werklandschap. Denk aan de diverse woonmilieus die mogelijk zijn en voor verschillende groepen aantrekkelijk zijn: buurtschappen, landgoederen, plantages, bedrijfswoningen, knoopen. In waterbergingsgebieden is combinatie mogelijk met aangepaste bouw, bijvoorbeeld op terpen of drijvend (zie paragraaf 2.6.3).

Aan de randen van de groen-blauwe hoofdstructuur liggen er kansen voor bijzondere functiecombinaties zoals landbouw en natuur, specifieke vormen van verblijfsrecreatie, landgoederen en wonen met natuur en/of water. Zo kunnen entrees worden gecreëerd die de groen-blauwe hoofdstructuur toegankelijk maken. Op sommige plekken worden de vanuit natuur of water geldende beperkingen voor grondeigenaren opgevangen door vergoedingen voor ‘groen-blauwe diensten’.

Onderstaand schema vat de betekenis van de verschillende legenda-elementen in dit ontwikkelingsperspectief samen:

<i>Legenda-element</i>	<i>Betekenis volgens gebiedskenmerken</i>
Mixlandschap met landbouw, natuur, water en wonen als goede burens	Ruimte voor landbouw, landschapsontwikkeling, natuur, cultuurhistorie, vrije tijd, wonen en overige bedrijvigheid

Bijzondere gebiedscondities benutten

Landgoederen voegen aan de ontwikkelingsperspectieven in de Groene omgeving en een enkele keer ook in de Stedelijke omgeving een eigen karakteristieke kleur toe. Ze zijn te vinden in de groen-blauwe hoofdstructuur, het mixlandschap en soms ook in de schoonheid van de moderne landbouw. Versterken van de bestaande landgoederenstructuur en het toevoegen van ontbrekende schakels op plekken waar sprake is van ‘gaten’, zijn belangrijk. Landgoederen kunnen van grote toegevoegde waarde zijn in de stadsrandgebieden en in en aan de randen van de groen-blauwe hoofdstructuur.

<i>Legenda-element</i>	<i>Betekenis</i>
Gebied met landgoederen	Monumentale en historische eenheid van bebouwing, tuinen en parken. Ontwikkelingen versterken landgoederenstructuur

2.6.2 Ontwikkelingsperspectieven Stedelijke omgeving

Met Stedelijke omgeving bedoelen wij de steden, dorpen en hoofdinfrastructuur. Deze vormen de economische motor van de provincie en bieden de (stedelijke) voorzieningen die de landschappelijke en recreatieve vestigingsvoorwaarden completeren. De steden zijn de dynamische omgeving die ruimte biedt aan bedrijvigheid en grootstedelijke cultuur.

Dit stedelijk milieu is voorwaarde voor veel economische ontwikkelingen zoals creatieve product-marktontwikkeling van kennisintensieve maakindustrie. Investeren in de bereikbaarheid van stedelijke netwerken en streekcentra (via weg, spoor, fiets, water) is cruciaal, daarom maakt het vervoersnetwerk onderdeel uit van de Stedelijke omgeving. Al deze dynamiek moeten we zien te benutten om de verscheidenheid in identiteit en kenmerken van steden te versterken. Dit doen we bijvoorbeeld door hoogwaardige woonmilieus te bieden in stadscentra, oude wijken, stadskwartieren, campussen, tuindorpen, nieuwbouwwijken en villawijken. Ook de dorpen maken onderdeel uit van de Stedelijke omgeving. Zij completeren het spectrum aan woon- en werkmilieus van de steden met elk hun eigen plaatsgebonden karakteristiek en identiteit. Kortom: in de Stedelijke omgeving is het de uitdaging onze economische centra bereikbaar te houden en door herstructurering de kwaliteit van woonomgevingen en bedrijfslocaties te vergroten.

Op de kaart Ontwikkelingsperspectief Stedelijke omgeving is op hoofdlijnen weergegeven welke ontwikkelingsperspectieven we in de Stedelijke omgeving zien, deze ontwikkelingsperspectieven zijn onderstaand uitgewerkt. Thematische beleidskeuzes en –uitvoeringsacties voor de Stedelijke omgeving staan in hoofdstuk 5.

1. Steden als motor

Dit ontwikkelingsperspectief omvat de steden. De ambitie Brede waaier aan woon-, werk en mixmilieus (2.5.1) is hier de belangrijkste kwaliteitsambitie. De binnensteden leggen de basis voor de identiteit van de steden. Veel stedelijke voorzieningen (winkel, cultuur, openbaar vervoer) zijn hier te vinden. Behoud en gebruik van historisch erfgoed versterkt die identiteit en maakt de toeristische aantrekkingskracht groter (zie 5.4). We benutten hier kansen voor grootstedelijke woonmilieus die aantrekkelijk zijn voor

de 'creatieve klasse'. Rond de binnensteden liggen de diverse woonwijken en bedrijventerreinen (zie 5.1 en 5.2) elk met hun eigen woon-, werk- of gemengd milieu. Herstructurering van de woon-, werk- en voorzieningenmilieus moet deze vitaal en aantrekkelijk houden en de diversiteit aan milieus versterken. Stedelijke ontwikkeling stemmen we af op kenmerken van het watersysteem. In laaggelegen gebieden houden we in bouw- en evacuatieplannen rekening met risico's op overstroming en wateroverlast (zie 5.6. en 5.7).

De steden kennen veelal gebieden met bijzondere condities voor specifieke functiecombinaties en identiteiten. Zo zijn er in veel stedelijke gebieden havengebieden en oude industriecomplexen die zeer geschikt zijn als aantrekkelijke stadskwartieren gebruikmakend van de bestaande bebouwing. Deze gebieden bieden vestigingskansen voor kennisintensieve maakindustrie

Ontwikkelingsperspectieven stedelijke omgeving

4. steden als motor
5. dorpen en kernen als veelzijdige leefmilieus

- historische kern, binnenstad
- woonwijk
- geplande woonwijk
- bedrijventerrein
- gepland bedrijventerrein
- glastuinbouw

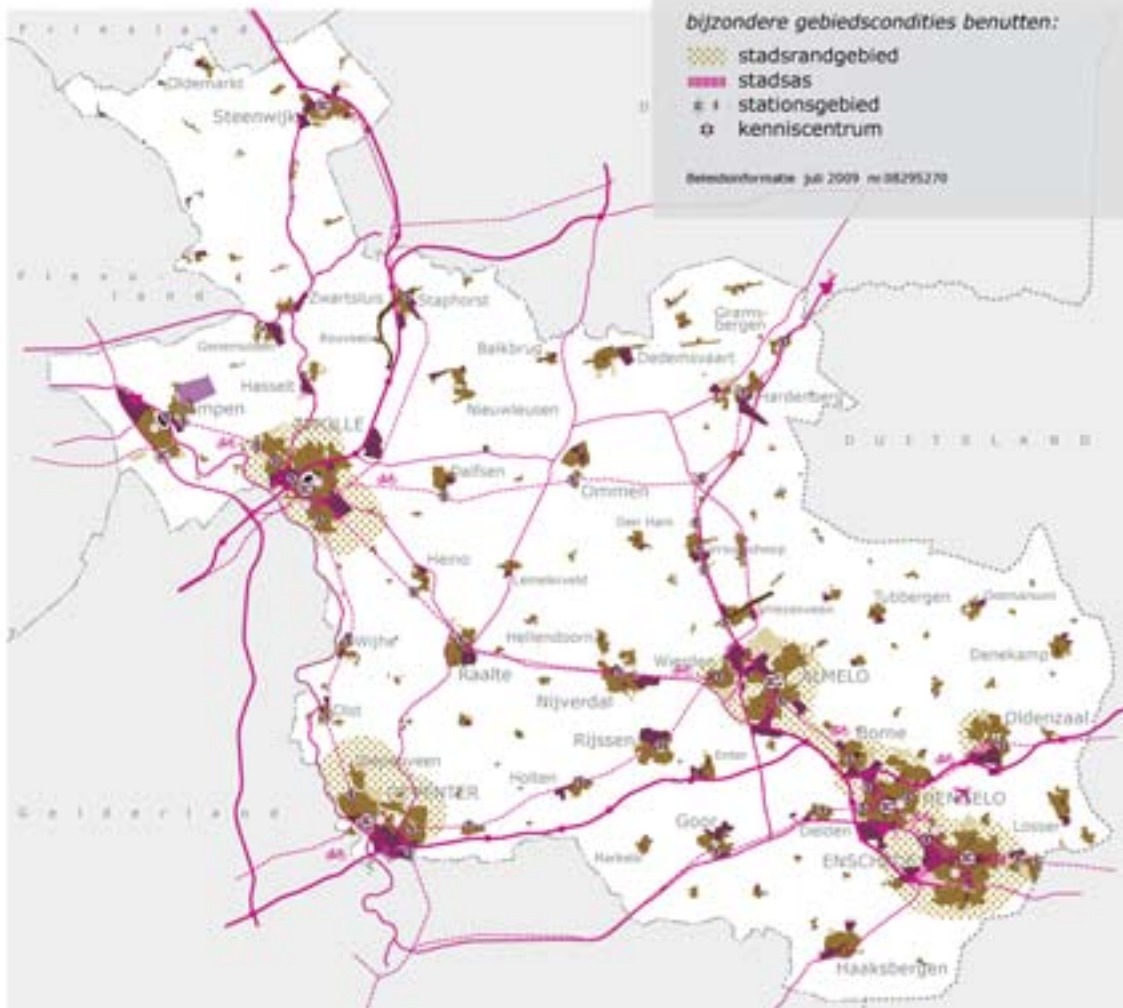
6. compleet ondersteunend vervoersnetwerk

- autosnelweg en op- en afrit
- autoweg
- spoor
- vaarweg
- gebiedsontwikkeling luchthaven Twente
- regionaal overslagcentrum
- kansrijke fietssnelweg

bijzondere gebiedscondities benutten:

- stadsrandgebied
- stadsas
- stationsgebied
- kenniscentrum

Beleidsinformatie juli 2009 nr 08295270

of innovatieve mkb'ers die belang hebben bij een goede positionering ten opzichte van binnensteden en kennisinstellingen.

Het schema na het volgende ontwikkelingsperspectief vat de betekenis van de verschillende legenda-elementen in dit ontwikkelingsperspectief samen.

2. Dorpen en kernen als veelzijdige leefmilieus

Eenzijds zijn veel van de elementen die voor de steden zijn omschreven ook herkenbaar in de dorpen en kernen. Anderzijds hebben de dorpen en kernen ook een aantal eigen karakteristieken, waardoor ze de ambitie van een breed spectrum aan woon- en werk- en mixmilieus (2.5.1) completeren. De eigenheid kan versterkt worden door de karakteristieke opbouw trouw te blijven en de verbinding met het omliggende landschap of historische structuren expliciet te maken, zoals esdorp, hoevenzwerm, wegdorp, ontginningslint en kanaaldorp (zie Catalogus Gebiedskenmerken). De actuele praktijk van de monofunctionele en monotone dorpsuitleg (die wijken en terreinen oplevert die 'overall' zouden kunnen liggen) verschuift. De nadruk komt steeds meer te liggen op het creëren van een breed spectrum aan gemengde milieus van woningen, werkruimtes, bedrijven, voorzieningen en recreatieve mogelijkheden die voortbouwen op de karakteristieke opbouw van dorp of kern. Hierbij kan het omliggende landschap beter bereikbaar worden gemaakt door open en zorgvuldig ingerichte dorpsranden.

Onderstaand schema vat de betekenis van de verschillende legenda-elementen in de ontwikkelingsperspectieven 'steden als motor' en 'dorpen en kernen als veelzijdige leefmilieus' samen:

Legenda-element

Historische kern, binnenstad

Betekenis volgens gebiedskenmerken

Ruimte voor multifunctioneel milieu gebaseerd op voorzieningen (winkels, cultuur, ov etc.). Versterking van de eigen identiteit gebaseerd op het historisch karakter, erfgoed en monumenten

Woonwijk

Ruimte voor herstructurering, inbreiding en transformatie naar diverse woon- werk- en gemengde stadsmilieus

Geplande woonwijk

Geplande nieuwe woonmilieus, onderbouwen behoefte middels woonvisie en SER-ladder

Bedrijventerrein

Bestaande bedrijventerreinen en harde plannen. Ruimte voor herstructurering van bestaande monofunctionele werkmilieus

Gepland bedrijventerrein

Gepland bedrijventerrein (pijplijnplannen), onderbouwen behoefte middels bedrijventerreinvisie en SER-ladder

Glastuinbouw

Ruimte voor glastuinbouw

3. Hoofdinfrastructuur: vlot en veilig

Voor economische ontwikkeling zijn goede verbindingen van en naar stedelijke netwerken en streekcentra heel belangrijk. Het gaat om auto, spoor, fiets en vaarwegen. In dit ontwikkelingsperspectief ligt de nadruk op de kwaliteitsambitie 'het contrast tussen dynamische en luwe gebieden versterken door het infrastructuurnetwerk' (2.5.5).

De aantrekkelijkheid van een stedelijk netwerk voor bedrijven en mensen wordt mede bepaald door de 'knoopkwaliteit'. De knoopkwaliteit wordt bepaald door het aantal en de kwaliteit van de verbindingen en de overstapmogelijkheden op verschillende vervoerswijzen. Daarom zijn in de Stedelijke omgeving veel van deze 'knoopen' (stationsgebieden, stadsassen) benoemd vanwege hun vestigingskwaliteit. Ook bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen kan gebruik gemaakt worden van deze knoopkwaliteit. Mocht er naast de inmiddels geplande bedrijventerreinen nog behoefte ontstaan aan meer van deze terreinen, dan heeft bundeling bij aansluitingen op de reeds bestaande hoofdinfrastructuur onze voorkeur. Speciale bedrijventerreinen voorzien vooral in de behoefte van industriële, logistieke en wellicht in de toekomst intensieve agrarische bedrijven. Een goede aansluiting op de hoofdinfrastructuur is voor bedrijven belangrijk en beperkt ook de overlast van vervoersbewegingen

voor woonmilieus (zie ook 5.2). De prioriteit van de hoofdinfrastructuur ligt weliswaar bij veiligheid en doorstroming, toch hebben we aandacht voor ruimtelijke inpassing en thematische vormgeving van langgerekte infrastructuurassen. Dorpen en kernen die niet aan de hoofdinfrastructuur liggen, worden via gebiedsontsluitingswegen (A) aangesloten op de hoofdinfrastructuur. Op overige wegen prevaleren belangen vanuit wonen en landschapskenmerken.

Onderstaand schema vat de betekenis van de verschillende legenda-elementen in dit ontwikkelingsperspectief samen:

<i>Legenda-element</i>	<i>Betekenis volgens gebiedskenmerken</i>
Autosnelweg en op- en afrit	(inter-)nationale autosnelweg (120 km/u), ontwikkeling gericht op doorstroming
Autoweg	Verbinding tussen stedelijke centra en streekcentra (100 km/u), ontwikkeling gericht op doorstroming
Spoor	Spoornetwerk, ontwikkeling gericht op vergroting kwaliteit en frequentie
Vaarweg	Waterweg voor beroepsvaart en/of recreatietoervaart, ontwikkeling gericht op bereikbaarheid belangrijke knooppunten (beroepsvaart) en ontwikkeling routenetwerk (recreatie)
Gebiedsontwikkeling luchthaven Twente	Gebiedsontwikkeling luchthaven Twente
Regionaal overslagcentrum	Ontwikkelingsgebied voor multimodale overslag goederenvervoer
Kansrijke fietssnelweg	Brede, veilige fietsverbindingen, ontwikkeling gericht op doorstroming

Bijzondere gebiedscondities benutten

In de Stedelijke omgeving zijn enkele bijzondere gebiedscondities die specifieke kansen met zich meebrengen. Hierboven hebben we kenniscentrum, stadsas en stationsgebieden al genoemd. Daarnaast hebben we aandacht voor stadsrandgebieden. Deze strekken zich uit in de Groene omgeving, maar bedienen vooral de Stedelijke omgeving.

Veel stadsrandgebieden in Overijssel liggen tegen aantrekkelijke natuurcomplexen of landgoederen aan. Het vormgeven van de stadsrandgebieden als entrees van zowel de Groene als Stedelijke omgeving is een belangrijk kwaliteitsdoel. Specifiek hierop toegesneden nieuwe woon- en werkmilieus kunnen worden ingezet ter versterking van de landschappelijke structuur in deze gebieden. Ontwikkelingen in stadsrandgebieden moeten gepaard gaan met substantiële investeringen in de ruimtelijke kwaliteit

<i>Legenda-element</i>	<i>Betekenis</i>
Stadsrandgebied	Overgang tussen bebouwd gebied en groene omgeving, zowel entree van de stad als verbinding met het buitengebied. Kansen voor recreatiemogelijkheden, nieuwe landgoederen en eventueel stedelijke uitbreiding volgens gebiedskenmerken, bijv. woon- werklandschappen
Kenniscentrum	Motoren voor creatief klimaat en kennisinfrastructuur
Stadsas	Verbinding tussen stationsgebied en autosnelwegen/ autowegen, voorkeurslocaties voor ontwikkelingen die bovenlokale mobiliteit meebrengen
Stationsgebied	Overstappunten voor verschillende vervoersvormen, voorkeurslocaties arbeids- en publieksintensieve bedrijven en voorzieningen

en beleefbaarheid. In deze gebieden wordt de functie als 'uitloopgebied' voor de stad versterkt door verdichting van het routenetwerk voor langzaam verkeer. Ook recreatieve functies en culturele voorzieningen kunnen op specifieke plekken in de stadsranden de kwaliteit en de aantrekkelijkheid verhogen (zie ook paragraaf 4.4.1 en 5.4.3).

2.6.3 Overige beleidskeuzes op de kaart Ontwikkelingsperspectieven

Alle Ontwikkelingsperspectieven en legenda-elementen uit 2.6.1 en 2.6.2 zijn weergegeven op de kaart Ontwikkelingsperspectieven (zie de uitklapbare kaart Ontwikkelingsperspectieven achterin deze Omgevingsvisie). We hebben enkele beleidsaanduidingen toegevoegd, die ook geografisch zijn weer te geven, omdat deze een belangrijk onderdeel zijn van onze ontwikkelingsvisie.

Hierboven hebben we al aangegeven dat we onze beleidskeuzes in hoofdstuk 4 en 5 per thema nader toelichten. Veel van die keuzes zijn algemeen en niet naar een locatie op de kaart te specificeren. Andere beleidskeuzes zijn verbonden aan bepaalde ontwikkelingsperspectieven, bijvoorbeeld Ecologische Hoofdstructuur en LOG's.

Relevant voor onze ontwikkelingsvisie, maar een aparte beleidskeuze, vanwege rijksbeleid, vormen de Nationale Landschappen. In de Nationale Landschappen dragen nieuwe ontwikkelingen bij aan het behoud of de ontwikkeling van de specifieke kernkwaliteiten van deze gebieden (zie 4.4.1). Deze kernkwaliteiten zijn specifiek benoemd en komen overeen met de gebiedskenmerken. De precieze begrenzing is op de kaart bij de Omgevingsverordening te vinden. De Nationale Landschappen zijn op de kaart Ontwikkelingsperspectieven aangegeven. Dan zijn er beleidskeuzes die weliswaar aan specifieke locaties op de kaart te verbinden zijn, maar die, doordat ze zo specifiek zijn qua inhoud of schaalniveau, niet thuis horen op de kaart Ontwikkelingsperspectieven. Dit betreft bijvoorbeeld Externe veiligheid, en de uitsluitingsgebieden voor windenergie. Deze onderwerpen worden ook in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 geregeld, inclusief kaartmateriaal. Gezien het belang van duurzame energie hebben we wel de Kansrijke zoekgebieden voor windenergie op de kaart gezet. Het legenda-element 'Kansrijk zoekgebied windenergie' heeft

vooral betrekking op de Groene omgeving (paragraaf 2.6.1). Dit legenda-element geeft de gebieden aan waar wij prestatieafspraken willen maken met de gemeenten voor de (boven)lokale ontwikkeling van windenergie. In paragraaf 4.8.1 gaan we nader in op onze ambities en sturing ten aanzien van windenergie. Daar is ook een afzonderlijke kaart met de precieze begrenzing van deze kansrijke zoekgebieden te vinden.

De diverse waterfuncties zijn allemaal te vinden op de uitklapbare Functiekaart Water achteraan deze Omgevingsvisie. De betekenis van de legenda-elementen van de Functiekaart Water is te vinden in bijlage E. Enkele beleidskeuzes, die op deze Functiekaart Water precies begrensd zijn, nemen we middels symbolen op de kaart Ontwikkelingsperspectieven op, omdat ze belangrijke elementen zijn in onze ontwikkelingsvisie. Het gaat om:

- Buitendijksg gebied, beekdal of veenweidegebied
- Primair watergebied of waterbergingsgebied
- Drinkwaterwinning

In de omschrijving van de Groene en Stedelijke Omgeving (paragraaf 2.6.1 en 2.6.2) is al aandacht besteed aan de effecten vanuit het waterbeheer (kansen voor natuurontwikkeling, extra randvoorwaarden voor bebouwing in bijzondere gebieden), deze komen net als de Drinkwaterwinning ook aan de orde in paragraaf 4.6.

In onderstaand schema vatten we de betekenis van de legenda-elementen van deze geografisch bepaalde beleidskeuzes samen:

<i>Legenda-element</i>	<i>Betekenis</i>
Nationaal Landschap	Ontwikkelingen dragen bij aan het behoud of de ontwikkeling van de specifiek voor deze gebieden benoemde kernkwaliteiten
Kansrijk zoekgebied windenergie	Gebieden waarin wij prestatieafspraken maken met gemeenten voor de (boven-) lokale ontwikkeling van windenergie

Buitendijksgebied, beekdal of veenweidegebied

Gebieden met veenpakket in de ondergrond en/of laaggelegen gebieden langs waterlopen. Ontwatering niet dieper dan nodig is voor gebruik als grasland

Primair watergebied of waterbergingsgebied

Gebieden waar geen kapitaalintensieve functies worden toegelaten, vanwege het belang van waterberging en het risico op wateroverlast c.q. locatie, waar in extreme situaties water op het land wordt geborgen

Drinkwaterwinning

Beschermingsgebied ten behoeve van drinkwater

2.6.4 De richtinggevende werking van ontwikkelingsperspectieven

De legenda van de kaartbeelden geeft een hoofdcoers aan voor het betreffende gebied. De kaartbeelden beperken zich tot de hoofdlijn zoals relevant op het provinciale schaalniveau. De schaal die wij hantieren vraagt maatwerk op lokale schaal. De begrenzing moet begrepen worden als een signaleringsgrens. Bij doorvertaling naar gemeentelijk niveau betekent dit dan ook dat er nog variaties en nadere detailleringen kunnen voorkomen.

Omdat de ontwikkelingsperspectieven geen functies bepalen, maar een ruimtelijk ontwikkelingsperspectief schetsen voor een combinatie aan functies, is er naast een lokale invulling van de begrenzing bovendien ook ruimte voor lokale afweging binnen ontwikkelingsperspectieven. De ontwikkelingsperspectieven zijn dan ook niet normstellend, maar richtinggevend (zie 3.2.1). Dit houdt in dat een gemeente vanwege maatschappelijke en/of sociaaleconomische redenen in haar structuurvisie een andere invulling kan kiezen. Dit moet dan

Inhoudelijke betekenis van de ontwikkelingsperspectieven

Ontwikkelingsperspectieven bestaan uit de legenda-elementen op de Ontwikkelingsperspectievenkaart. In deze paragraaf (2.6) is de richtinggevende betekenis van deze legenda-elementen beschreven. Deze zijn in bijlage D op een rij gezet.

Het gaat om de legenda-elementen in:

- Ontwikkelingsperspectieven Groene omgeving
- Ontwikkelingsperspectieven Stedelijke omgeving

De generieke beleidskeuzes die ook met aanduidingen op de kaart staan, zijn thematisch uitgewerkt en voor zover van toepassing in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 opgenomen.

Richtinggevende werking van de ontwikkelingsperspectieven

De ontwikkelingsperspectieven schetsen de coers van een gebied op provinciaal schaalniveau:

- Ze bepalen geen functies, maar schetsen een ontwikkelingsrichting voor een combinatie van functies. De grenzen van de ontwikkelingsperspectieven zijn signaleringsgrenzen. Dit betekent dat gemeenten in hun structuurvisies en bestemmingsplannen nadere invulling kunnen geven.
- Afwijkingen van de ontwikkelingsperspectieven zijn mogelijk als daar op lokaal niveau maatschappelijke en/of sociaaleconomische redenen voor zijn, mits voldoende verzekerd is dat ruimtelijke kwaliteit conform gebiedskenmerken wordt versterkt en er voor de beoogde ontwikkeling geen MER-plicht is (cf. Wet milieubeheer). Deze afwijkingmogelijkheid geldt niet voor normstellende beleidskeuzes als EHS en LOG's, waarvan de begrenzing overeenkomt met legenda-elementen op de Ontwikkelingsperspectievenkaart.
- Voor ontwikkelingen die niet op de Ontwikkelingsperspectievenkaart zijn voorzien en MER-plichtig zijn, besluiten Provinciale Staten over een voorstel tot wijziging van de Omgevingsvisie en kaart Ontwikkelingsperspectieven. Door de MER-plicht zijn de mogelijke gevolgen van deze ontwikkelingen voor ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid zodanig dat er sprake is van een provinciaal belang.

wel gepaard gaan met een versterking van ruimtelijke kwaliteit conform de beschreven kwaliteitsambities (zie 2.5) en de Catalogus Gebiedskenmerken.

Om duurzaamheid te waarborgen is deze afwijking van de ontwikkelingsperspectieven niet mogelijk als er voor de beoogde ontwikkeling een milieueffect rapportage (MER) verplicht is. Immers, de ontwikkelingsperspectieven zijn tot stand gekomen na een evenwichtige en transparante afweging van diverse belangen, zodanig dat ook toekomstige generaties in hun behoeften kunnen voorzien. Een MER is nu juist verplicht voor zulke ontwikkelingen waarbij die evenwichtige en transparante afweging noodzakelijk is. Voor ontwikkelingen die overeenkomen met onze ontwikkelingsperspectieven of waarbij de afwijking zodanig is dat er geen MER verplicht is, is die afweging in het kader van deze Omgevingsvisie gemaakt. Voor ontwikkelingen waarvoor een MER verplicht is, zullen Provinciale Staten over een voorstel tot wijziging van Omgevingsvisie en kaart Ontwikkelingsperspectieven moeten besluiten. In bijlage H zijn op basis van het (huidige) Besluit milieueffectrapportage 1994 voorbeelden opgenomen van ontwikkelingen met MER-plicht, die zich in Overijssel zouden kunnen voordoen. In de Omgevingsverordening Overijssel 2009 leggen we dit vast.

Vanzelfsprekend geldt voor beleidskeuzes zoals EHS en LOG's, die wat betreft begrenzing samenvallen met een legenda-element van de ontwikkelingsperspectieven, het normstellende karakter van die specifieke beleidskeuzes. Deze zijn dan ook specifiek in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 geregeld.

2.7 De vier windstreken

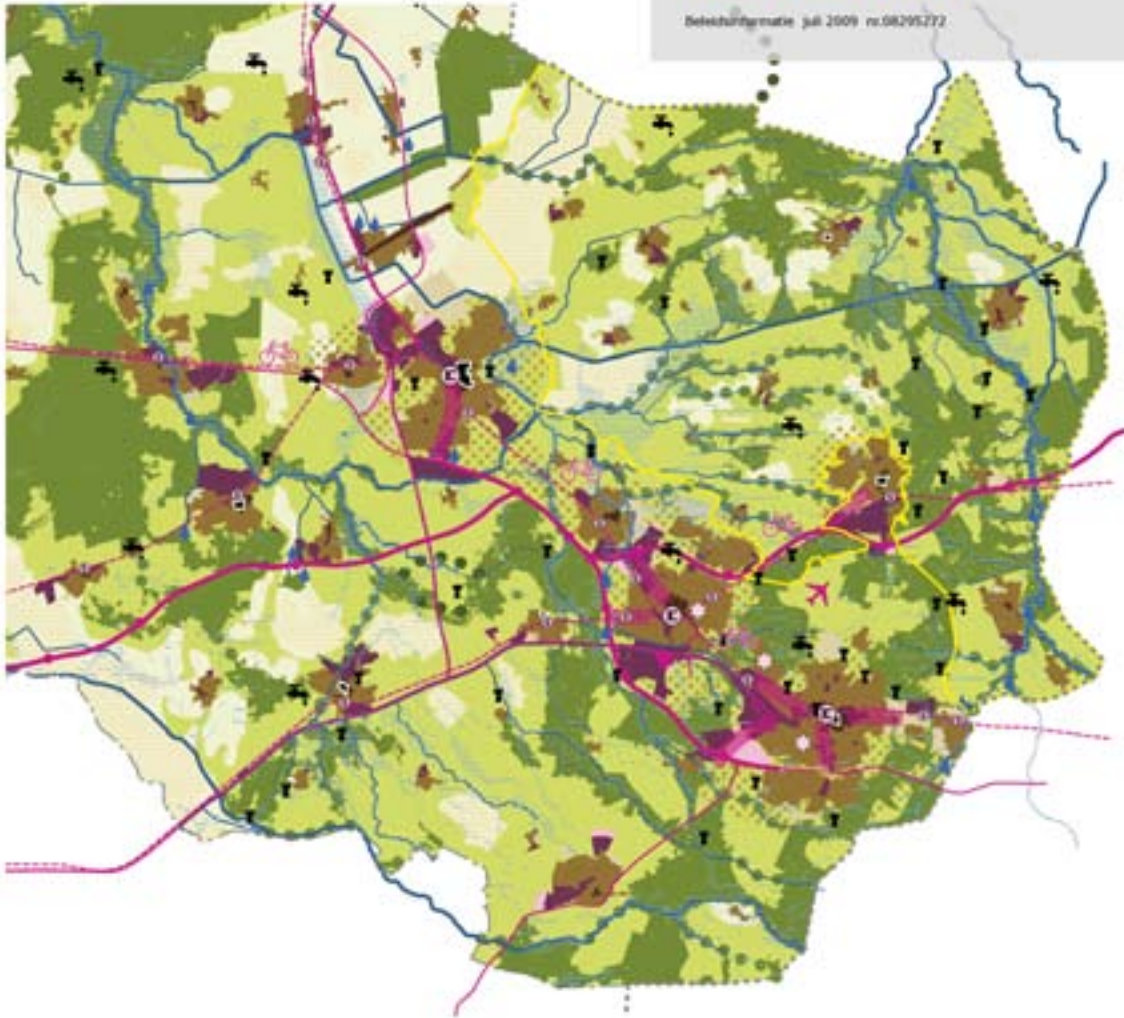
De ontwikkelingsperspectieven geven een totaalbeeld van onze ruimtelijkeontwikkelingsvisie voor Overijssel. Deze ontwikkelingsvisie voor Overijssel laat zich in meer detail vertellen door de verschillende windstreken te belichten: de Twentse zandgebieden (Zuidoost-Overijssel), de hoogveenontginningen in het Vechtdal (Noordoost-Overijssel), de laagveenontginningen en de IJsselvallei en Salland (Zuidwest-Overijssel) en het voormalig kustgebied in de Kop van Overijssel (Noordwest-Overijssel). Bij elke windstreek is een uitsnede van de kaart Ontwikkelingsperspectieven voor Overijssel afgebeeld. Achterin is de totaalkaart

met ontwikkelingsperspectieven opgenomen. Door deze uit te klappen is ook de legenda te zien voor de uitsneden voor elke windrichting.

2.7.1 Zuidoost-Overijssel: Twentse zandgronden

Twente behoort tot de economische kerngebieden van Nederland. Twente beschikt over internationale verbindingen over weg en spoor (A1-corrider) en is over water ontsloten via het Twentekanaal. De regio ligt relatief ver van grootstedelijke agglomeraties als de Randstad en het Ruhrgebied en ontwikkelt zich voornamelijk op eigen kracht. Onze ambitie met Twente is tweeledig: enerzijds een toonaangevende, innovatieve en internationaal georiënteerde regio voor (kennisintensieve) maakindustrie en mkb. Anderzijds een landgoed met landschappelijke, natuurlijke en recreatieve topklasse. De netwerkstad Twente (Enschede, Hengelo, Oldenzaal, Borne en Almelo) is als stedelijk netwerk van nationale betekenis. De netwerkstad werkt bestuurlijk samen met Münster en Osnabrück. Zij vervult een centrumfunctie voor wonen, werken, onderwijs, sportaccommodaties, winkels en culturele voorzieningen. Dit stedelijk netwerk grenst direct aan een uitzonderlijk mooi historisch landschappelijk gebied met publiek toegankelijke landgoederen op 'loopafstand'. De kwaliteit van het wonen in het stedelijk gebied wordt daarmee sterk verhoogd. Wij zien kansen voor de verrijking in de diversiteit aan woonmilieus rondom dit stedelijk netwerk. Voorwaarde hierbij is dat dit gebeurt met versterking van gebiedskenmerken en mogelijkheden voor toerisme en vrije tijd (bijvoorbeeld in de vorm van knoopen).

Het economische profiel van de netwerkstad Twente heeft zich ontwikkeld van een sterke gerichtheid op industrie (textiel, metaal) naar een krachtig kenniscentrum met een specialisme in technologie (Technology Valley) en innovatie. Voor de gewenste ruimtelijke en economische ontwikkeling is een ruimtelijke ontwikkelingsagenda opgesteld. De hoofdambitie is om de positie van Twente als hoogwaardige internationale kennisregio verder uit te bouwen door kwalitatieve economische groei en het benutten van de bestaande gebiedskenmerken. Hierbij hoort ook de versterking van de groenblauwe structuren (onder meer de Groene Poort als groene schakel en ruimtelijke ontwikkelingsvisie Twickel). Uiteraard blijven de meer traditionele bedrijfstakken van maakindustrie, bouw en logistiek ook een belangrijke

motor voor de Twentse economische ontwikkeling. Dit blijkt wel uit de ontwikkeling van het XL Businesspark.

Voor de gebiedsontwikkeling van luchthaven Twente en omgeving is een breed opgezet onderzoek gestart. Daarbij onderzoeken we zowel opties met een burgerluchthaven als opties waarin deze plaats maakt voor andere maatschappelijke functies. De doelstelling is het transformeren van de huidige vliegbasis tot een vliegveld voor een economisch sterker en duurzamer Twente. De unieke en centrale ligging in Twente in combinatie met de specifieke kenmerken van het gebied vragen om een ontwikkeling die meerwaarde heeft voor de hele regio. Samen met de regio onderzoeken we verdere kansen van een samenhangende ontwikkeling van de gebiedsontwikkeling luchthaven, Kennispark en Hart van Zuid/Centraal Station Twente/WTC.

De aanpak van maatschappelijke vraagstukken in het stedelijk gebied achten we primair een zaak van lokale overheden. De lokale overheid heeft bijvoorbeeld in het herbouwde Roombeek de kwaliteit van de Stedelijke omgeving versterkt. Wij dragen vanuit provinciaal belang bij aan voorzieningen met een

(boven)regionale uitstraling, zoals het Muziekkwartier, stationsomgevingen zoals Hart van Zuid/Centraal Station Twente, Kennispark, XL Businesspark, versterking van de bereikbaarheid (A1-zone: Berlijnlijn, A1, N35, N18) en gebiedsontwikkeling luchthaven Twente en omgeving. Al deze projecten zijn deel van de Agenda van Twente waarin wij onze samenwerking met de Twentse gemeenten hebben bezegeld.

Zuidwest-Twente blijft een veelzijdig landbouw-, natuur- en recreatiegebied met grote en kleine kernen in een karakteristiek Twents verstedelijkingspatroon. In aanvulling op de netwerkstad levert Zuidwest-Twente een belangrijke bijdrage aan de regionale sociaaleconomische ontwikkeling.

De economische ontwikkelingsmogelijkheden in de A1-zone willen wij benutten in samenhang met versterking van de groen-blauwe hoofdstructuur, de recreatieve functies en het landschap, met bijzondere aandacht voor de gebiedskenmerken. Wellicht zijn er in de A1-zone tussen de stedelijke netwerken Stedendriehoek en netwerkstad Twente aanvullende mogelijkheden voor bedrijfsontwikkeling, al dan niet in combinatie met een agrobusiness-cluster.

Voor het Nationaal Landschap Noordoost-Twente geldt dat de bijzondere kwaliteiten juist in combinatie met ontwikkeling versterkt kunnen worden. Landbouw blijft de drager van dit landschap: grootschalig boeren in een kleinschalig landschap met kenmerken de beken. Gemeenten maken met elkaar keuzes voor de ontwikkeling van woon- en werklocaties, waarbij de karakteristiek van het landschap, de toeristische routenetwerken en de veerkracht van het watersysteem worden versterkt en wordt gewerkt aan de realisatie van de EHS. Direct aan het Nationaal Landschap grenzen de gebiedsontwikkelingen Vriezenveen-Zuidoost (ten behoeve van sociaaleconomische ontwikkeling) en Waterrijk. Hier is ook ruimte voor grootschalige landbouw met grote kavels in een open landschap. De N36, de spoorlijn Almelo-Hardenberg en het kanaal Almelo-Coevorden verbinden Twente met het Vechtdal en verder noordwaarts.

De westgrens van Twente, gevormd door het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug, is de ruggengraat van het 'wilde hart' van Overijssel, samen met de rivierdalen van de Regge en de Vecht. De ontwikkelingsmogelijkheden in dit gebied worden verregaand bepaald door het zoeken naar en- en- oplossingen ten aanzien van natuur, water en toerisme en vrije tijd.

Gebiedskenmerken van provinciaal belang

Zuidoost-Overijssel wordt gaande van oost naar west gedragen door de volgende ruimtelijke structuren:

- Het beken- en rivierlandschap van de Regge biedt mogelijkheden voor herstelde versterking van de continuïteit van de rivier- en beeklopen en het benutten van deze beeklopen en andere gebiedskenmerken voor bebouwde en groene ontwikkelingen;
- De landgoederenzone van Twickel kan worden benadrukt als kwaliteitslandschap aan de westgrens van de Twentse stedenband door ontbrekende schakels toe te voegen in het landgoederenlandschap;
- De Twentse stedenband biedt aanleiding om de gebiedskenmerken in en aan het stedelijk gebied te benutten. Hier ligt differentiatie voor de hand tussen enerzijds de snelwegkant aan de westzijde met nadruk op logistiek en de grote schaal, en anderzijds aan de oostzijde het mixlandschap met de nadruk op kennisinstututen en een fijnmazige opbouw;
- tussen Almelo en Borne/Hengelo biedt de Groene Poort kansen als kwaliteitsimpuls en tegenhanger van de nieuwe stedelijke gebieden;

- Het gebied tussen Hengelo, Enschede en Oldenzaal heeft potenties als regionaal kwaliteitslandschap;
- In het oosten tenslotte biedt het samenhangende watersysteem van de Twentse stuwwal en het Dinkeldal kansen door het op gang houden van de waterdynamiek (inzijging en kwel). Hieraan kunnen ontwikkelopgaven en verbetering van de toegankelijkheid en de kwaliteit van het routenetwerk gekoppeld worden.

De Twentse lanen, de kanalen en de beken vormen het regionale ruimtelijke netwerk dat deze landschappen bij elkaar houdt. Dit netwerk behoeft versteviging en meer ruimtelijke expressie. Dit netwerk levert het basisstramien voor de toegankelijkheid en de 'genietbaarheid' van het Twentse landschap. Het mag daarom meer op de voorgrond treden.

2.7.2 Noordoost-Overijssel: hoogveenontginningen en Vechtdal

De Vecht, de Regge en op bescheidener schaal de Reest zien wij als parels voor water, natuur, recreatie en landbouw. Vanuit het perspectief van zowel natuur als toerisme en vrije tijd is onze ambitie een vloeiende overgang te creëren van dit gebied naar de Sallandse Heuvelrug/Reggedal (waarmee dit gebied samen het 'Wilde Hart' van Overijssel vormt) en de IJsseldelta. Door kernen als Ommen, Dalfsen en Hardenberg meer te verbinden met de waterlopen worden de toeristische structuur en de kwaliteit van het woonmilieu verder versterkt.

Hardenberg heeft een (economische) streekfunctie en houdt ruimte om zich als locatie voor wonen, werken en voorzieningen (waaronder ziekenhuis) te ontwikkelen. De stationsomgeving van Hardenberg verdient ontwikkeling. Wij zien goede mogelijkheden om bij Hardenberg opgaven ten aanzien van de natuur, robuuste verbindingzone, wonen en werken en toerisme te combineren.

Zowel in de rivier- en beekdalen als in de hoogveenontginningen liggen mogelijkheden voor agrarische bedrijvigheid die uiteraard rekening moeten houden met aanwezige gebiedskenmerken.

Het versterken van de bereikbaarheid is een belangrijke opgave, zeker omdat dit moet gebeuren met respect voor en zo mogelijk versterking van de

kenmerken van dit gebied. De hoofdinfrastructuur van dit gebied bestaat uit de spoorlijn Zwolle-Emmen, de N340 (als verbinding tussen het stedelijk kerngebied rond Zwolle en het streekcentrum Hardenberg), de N34 (Ommen-Emmen) en de N348 (als verbinding naar Deventer). De N36, de spoorlijn Almelo-Hardenberg en het kanaal Almelo-Coevorden verbindt het Vechtdal met Twente.

Gebiedskenmerken van provinciaal belang

Noordoost-Overijssel is het meest contrastrijke landschap van de provincie. Enerzijds zijn er de grote open ruimtes van de hoogveenontginningen met de kanaal- en wegdorpen in de vrije ruimte. Anderzijds zijn er de gevarieerde rivierlandschappen van de Reest en de Vecht/Regge met een parkachtige afwisseling van open ruimtes (winterbed, essen) en de opgaande ruimtelijke structuren van de landgoederen en oobossen. De essentie in Noordoost-Overijssel is om deze karakters te koesteren en te versterken.

- De hoogveenontginningen kunnen zich verder ontwikkelen als stoer 'gebruikslandschap', gedragen door de moderne landbouw. Hierbij is consequent aandacht nodig voor de dragende elementen in

de landschapsstructuur: de karakteristieke lange lijnen, de opdeling in grote royale kamers en de prachtige boscomplexen en singels die als wanden van de kamers fungeren;

- De bulten van Oud Lutten en Kloosterhaar zijn welkome bijzonderheden in het hoogveenlandschap. Open houden van het zicht hierop vormt een belangrijk aandachtspunt;
- Het Wilde Hart van Vecht en Regge kan nog aanzienlijk in identiteit groeien. De ruimtelijke continuïteit en de samenhang pakken we regionaal aan in het programma Ruimte voor de Vecht samen met de gemeenten en andere partners. In dit programma komen vele aspecten aan de orde zoals: garanderen van waterveiligheid met een robuust watersysteem, zonerings van dynamiek en rust, de rivieren als beelddrager en inzet van functies (recreatie, wonen, werken) voor kwaliteitsverbetering;
- De steden en stadjes van het Wilde Hart (Hardenberg, Ommen, Dalfsen, Zwolle) kunnen hun ligging in en aan de Vecht en aan het Wilde Hart beter benutten met waterfronten, rivierparken, (nieuwe) landgoederen en aantrekkelijke routes.

2.7.3 Noordwest-Overijssel: Kop van Overijssel

De Kop van Overijssel rust op de monding van de IJssel in het IJsselmeer. Het gebied ligt ten noorden van de economische dynamiek van het stedelijk netwerk Zwolle-Kampen en is op afstand ontsloten door omliggende snelwegen. Hier bevindt zich het Nationaal Park Weerribben dat we uitbreiden met de Wieden en andere nieuwe natuur. Om deze gebieden te verbinden met het natuurgebied de Rottige Meenthe in Friesland realiseren we, samen met Friesland, een ecologische verbindingzone tussen deze twee gebieden. We zetten hier in op natuur en op het versterken van toeristische en recreatieve kwaliteiten. Dit vraagt goed ingepaste ontsluitingswegen naar toeristische en recreatieve centra. Op het grensvlak met Zuidwest-Overijssel ligt ook het Nationaal Landschap IJsseldelta. Binnen dit Nationaal Landschap staat 'behoud door ontwikkeling' centraal. Dit binnen het perspectief van de gebiedskenmerken (zie ook beschrijving onder Zuidwest-Overijssel).

Steenwijk vervult voor dit gebied een economische centrumfunctie met diverse voorzieningen. Deze stad

behoudt ruimte voor ontwikkelingen voor wonen en werken in afstemming op ontwikkelingen in gemeenten in aangrenzende provincies. Nadere analyse is nodig ten aanzien van investeringen ter versterking van sociaaleconomische ontwikkeling onder meer aan de westelijke kant van het Nationaal Park.

Gebiedskenmerken van provinciaal belang

Noordwest-Overijssel is de delta van de provincie. De rivierlandschappen van de IJssel en het Zwarte Water en de uitgestrekte laagveencomplexen bepalen het beeld. Het open landschap van het laagveen wordt hier afgewisseld met meanderende lijnen en de intimiteit van het veen- en rietmoeras. De landschappen in dit gebied zijn karakteristiek.

Bij ontwikkelingen staan herkenbaarheid en eigenheid voorop:

- Op de stuwwal van het Drents Plateau met Steenwijk is het openhouden van karakteristieke doorzichten en open ruimtes met maat van belang;
- Op het hoge land van Vollenhove is het zichtbaar houden/maken van het reliëf en de kleinschaligheid ten opzichte van de omliggende open en laaggelegen veengebieden van belang;

- Ten westen van de stuwwal ligt het laagveen- en rietmoeras van Wieden en Weerribben met de open rand langs de voormalige Zuiderzeedijk. Hier is de continuïteit van watersysteem en vaar netwerk belangrijk. Ook zien wij kansen om de zonering van dynamiek en luwte te ondersteunen middels uitbouw van het vaar- en padennetwerk. Landschappelijk hechten wij aan het groothouden van de landschappelijke eenheden en het bewaken van de afwisseling tussen open en gesloten, beheerd en ruig. Ook zien wij kansen voor de versterking van de kleinschalige centrumfunctie van Blokzijl, Vollenhove en Zwartsluis als parels en brandpunten van een recreatief complex met nog ongekende mogelijkheden;
- In het laagveen-slagenlandschap van Staphorst en Rouveen willen we de kleinschalige, fijnmazige landschapsstructuur en open doorzichten in stand houden;
- Aan het Zwarte Water staan wij samen met onze partners voor heldere keuzes waarmee we zowel de ontwikkelingsdynamiek van Zwolle, Hasselt en Genemuiden ondersteunen als het open landschap van de rivier en het omliggende gebied beschermen.

2.7.4 Zuidwest-Overijssel: IJssel en Salland

De IJssel zien wij als hét beeldmerk van onze provincie. Vanaf de toegangswegen tot de provincie en de weg- en spoorbruggen bij Deventer en Zwolle, moet de IJssel als mooiste rivier van Nederland haar visitekaartje afgeven. Niet voor niets is het zicht op de IJssel vanaf de A1 een van de nationale snelwegpanorama's. Het gebied tussen de bruggen is een luwer gebied waar de kwaliteiten van het rivierenlandschap goed tot hun recht komen en mensen met plezier wonen, werken en recreëren. In het kader van waterveiligheid werken we in het programma Ruimte voor de Rivier met de rijksoverheid intensief samen aan de verruiming van het rivierbed in combinatie met natuurontwikkeling. We willen de IJssel ook veel meer benutten voor vervoer over water via de (eventueel uitgebreide) Zuiderzeehaven Kampen, de haven van Deventer en het Twentekanaal.

Naast deze schoonheid is Zuidwest-Overijssel een dynamisch gebied dat zich economisch sterk ontwikkelt. Deventer ontwikkelt zich samen met de Gelderse steden Apeldoorn en Zutphen en enkele meer landelijke

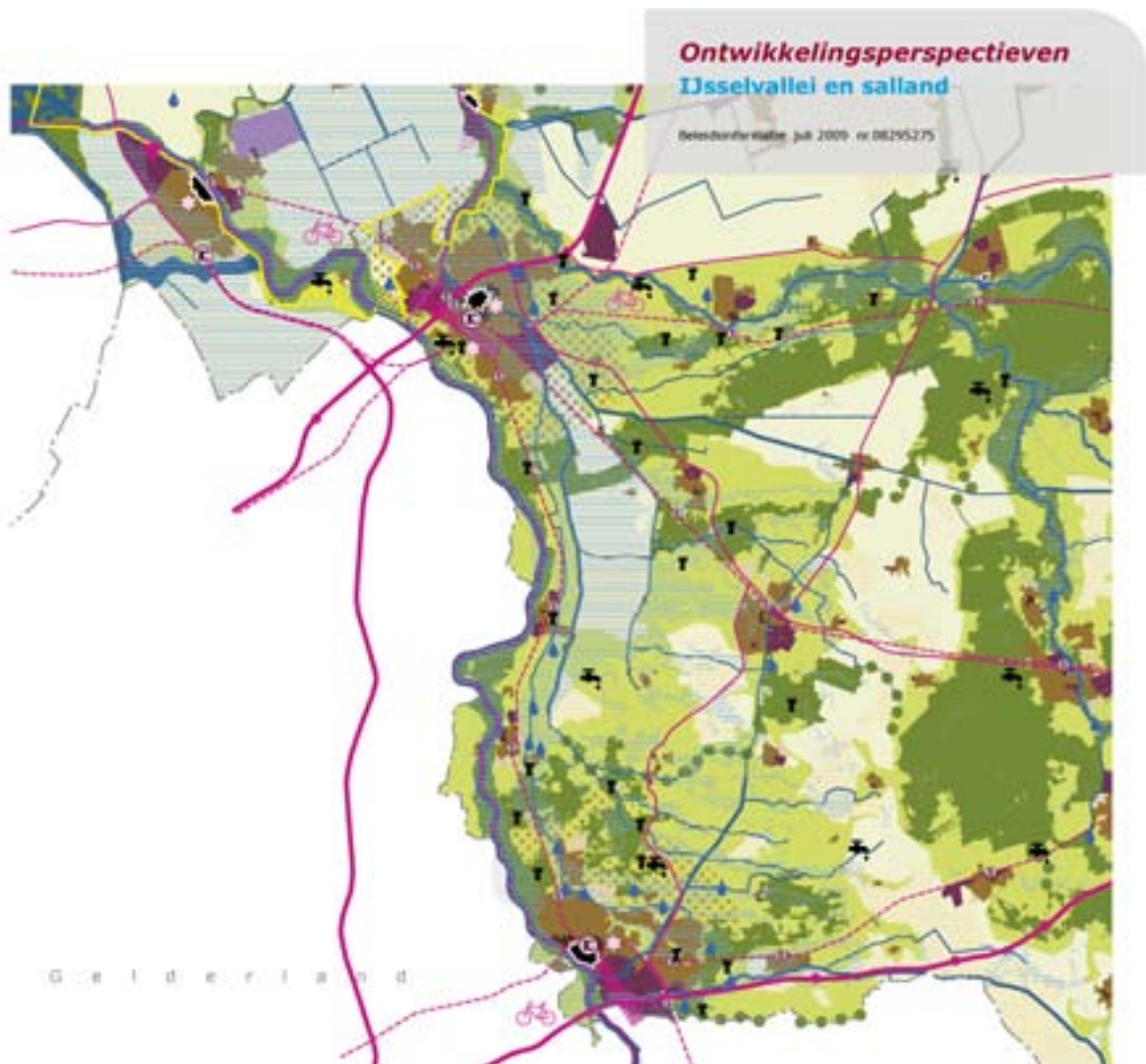
gemeenten tot het stedelijk netwerk Stedendriehoek. De netwerkstad Zwolle-Kampen is een belangrijke en snelgroeiende economische kern van Nederland.

Stedendriehoek

De Stedendriehoek behoort tot de belangrijke economische kernen van Nederland en is strategisch gelegen aan (inter)nationale Oostwest- en Noordzuid-verbindingen over weg en spoor en aan vaarverbindingen als de IJssel en het Twentekanaal. De regionale samenwerking tussen de verschillende gemeenten is gericht op behoud en versterking van de samenhang en variatie in woon-, werk- en recreatiegebied met het gelijktijdig ontwikkelen van nieuwe kwaliteiten in water, natuur, landbouw en landschap. Op stad en land dus. De provincie Overijssel ondersteunt deze samenwerking. In deze structuurvisie zijn de opgaven waarvoor de regio in het stedelijk gebied staat bepaald zoals: stedelijke transformatie en herstructurering, rivierverruimende maatregelen in combinatie met bijzondere woonmilieus, de ontwikkeling van regionale bedrijventerreinen en bereikbaarheidsmaatregelen. Op dit moment wordt door de Stedendriehoek een regionale structuurvisie opgesteld voor het meer landelijke gebied.

De samenhang tussen de vitale steden van de Stedendriehoek die rijk zijn aan cultuurhistorie neemt toe. Dat geldt ook voor de verbindingen met de fraaie en gevarieerde landelijke omgeving (Veluwe, IJssel, Salland en de Graafschap).

Deventer heeft potentie om zijn centrumfunctie verder uit te bouwen. De stad beschikt over voldoende mogelijkheden voor de realisering van aantrekkelijke en gevarieerde woonmilieus, zowel door uitbreiding als door herstructurering van bestaande woonwijken. Deventer voorziet in diverse regionale voorzieningen als ziekenhuis en sportfaciliteiten in De Scheg. Met het nieuwe bedrijvenpark A1 (ten noorden van Epse) zal op termijn voor een aanzienlijk deel in de behoefte aan nieuw bedrijventerrein en kantorenlocaties in de Stedendriehoek worden voorzien. Aanvullend zal er ook behoefte zijn aan een bedrijventerreinlocatie in Apeldoorn-Zuid. Wij hebben als provincie met het oog op stedelijke vernieuwing en bereikbaarheid afspraken gemaakt over boegbeeldprojecten in dit gebied, waaronder herstructurering woonwijken, stationsomgeving Deventer, Stad aan de IJssel en Poorten van Salland (in- en externe bereikbaarheid Deventer).

De snel groeiende congestie op de A1 en op delen van het onderliggende regionale en lokale wegennet is een belemmering voor de ontwikkeling van het gebied. Prognoses voorspellen bij en ten oosten van Deventer oplopende congestie. Dat vraagt, in aansluiting op de gerealiseerde spitsstroken, om structurele oplossingen. Er wordt gewerkt aan een betere benutting van de A1 en het 'onderliggend' wegennet en aan capaciteitsuitbreiding van de A1. Een specifiek probleem is het beperkte aantal brugverbindingen over de IJssel, waardoor deze als flessenhals fungeren. Dat veroorzaakt overbelasting van de enige alternatieve route: de brug in de historische binnenstad van Deventer.

In de A1-zone (gebied rond de A1 en de spoorlijn tussen Apeldoorn en de Duitse grens) staan wij voor verschillende opgaven, waaronder de aanpak van de stationsomgevingen en het realiseren van multimodale knooppunten zoals een transferium in combinatie met een voorstadhalte Deventer-Zuid bij de kruising A1-N348-spoorlijn Deventer-Arnhem. Bij Deventer kunnen de noodzakelijke rivierkundige maatregelen (nevengoelen) gecombineerd worden met versterking van de ruimtelijke en recreatieve kwaliteit van het IJsselfront.

Rond Deventer bevindt zich een bijzonder gebied met landgoederen, met mogelijkheden voor wonen, toerisme en vrije tijd. Een vloeiende overgang van IJssel, landgoederen, zandweteringen en het 'wilde hart' willen we versterken. Deze landschappelijke opgave wordt bij de N348 gecombineerd met een verkeerskundige, omdat we de doorstroming op de N348 naar Raalte willen verbeteren. De snelste verbinding tussen Deventer en Zwolle loopt dan via Raalte en met Hoogeveen via Ommen.

De N35 verbindt de economische kerngebieden Zwolle-Kampen en Twente met elkaar. Dit vraagt om een veel betere verbinding dan nu het geval is, waarbij wij aandacht hebben voor de manier waarop deze weg in het landschap wordt ingebed. Bij het opwaarderen van de N35 verdient de passage door Raalte aandacht, omdat deze weg het dorp praktisch doorsnijdt. Voor de landbouw zijn er in het kader van een reconstructieplan goede mogelijkheden voor schaalvergroting met behoud en ontwikkeling van gebiedskenmerken. De spoorverbinding van Deventer en Zwolle wordt wat ons betreft in zijn geheel tweesporig.

Stedelijk netwerk Zwolle-Kampen

Zwolle en Kampen zijn van oudsher strategisch gelegen aan de vaarwegen van de IJssel en het Zwarte Water. De netwerkstad vormt een knooppunt in belangrijke oost-west- en noord-zuidverbindingen over de weg en het spoor. Zij heeft ook een scharnierfunctie tussen de Randstad en Noordoost-Nederland. Deze strategische ligging draagt sterk bij aan het aantrekkelijke vestigingsklimaat voor bedrijven en instellingen. De netwerkstad kent een goede dekking en spreiding van uiteenlopende voorzieningen (zorg, onderwijs, detailhandel, etc.) en een gevarieerd aanbod van aantrekkelijke woonmilieus. De fraaie binnensteden, de rijke cultuur(historie) en de bijzondere landschappen van het buitengebied zijn niet alleen van betekenis voor de inwoners en bedrijven in de netwerkstad en de regio, maar ook voor bezoekers van buiten. Wij willen ruimte bieden aan de huidige dynamiek zonder de waardevolle omliggende landschappen aan te tasten. Dit vergt een hechte vitale coalitie van provincie en gemeenten, gericht op herstructurering en integrale gebiedsontwikkeling, onder meer van de IJsseldelta.

De netwerkstad heeft samen met de provincie een ontwikkelingsvisie ontwikkeld en zeven boegbeeldprojecten benoemd. Deze projecten geven goed weer waar de kansen en opgaven liggen voor de regionale ontwikkeling van dit deel van Overijssel. Twee daarvan draaien om een bestendige bereikbaarheid (Bereikbaarheid en Stationsomgevingen Zwolle en Kampen). Daarnaast spelen onder meer de regionale waterveiligheid (IJsseldelta-Zuid/bypass) en de samenhang van de stad in het IJssellandschap (Nationaal Landschap IJsseldelta en Ontdek de IJsseldelta) een rol.

Het stedelijk netwerk Zwolle-Kampen heeft grote aantrekkingskracht op bedrijvigheid, vooral in de dienstensector. Wij willen bedrijvigheid zoveel mogelijk in het stedelijk netwerk concentreren. Een uitzondering maken we voor goed functionerende lokaal gewortelde clusters van bedrijven. Landbouw vindt plaats in de open gebieden, bijvoorbeeld in de polder Mastenbroek. In de Koekoekspolder is een grootschalig tuinbouwcomplex aanwezig.

Het project IJsseldelta valt in twee delen uiteen. Aan de noordzijde ligt het Nationaal Landschap IJsseldelta (daartoe behoren ook delen van Zwartewaterland).

Als motto geldt: behoud van de kernkwaliteiten door ontwikkeling. Deze ontwikkeling is gericht op de versterking van de dragers van de identiteit van het gebied, waaronder de grondgebonden landbouw, zoals beschreven in het ontwikkelingsperspectief Nationaal Landschap IJsseldelta. Voor grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen die in strijd zijn met de doelstellingen van de kernkwaliteiten is geen plaats (zie ook paragraaf 4.4.1).

Aan de zuidzijde vindt integrale gebiedsontwikkeling plaats in de vorm van de aanleg van een blauwe bypass van de IJssel (nodig in het kader van Ruimte voor de Rivier) in combinatie met de versterking van infrastructuurverbindingen en de realisatie van woningbouw en natuur.

De economische dynamiek in dit gebied levert bereikbaarheidsproblemen op. Wij willen de regionale bereikbaarheid waarborgen en verder versterken, ook over de weg. Belangrijk zijn de maatregelen van het Rijk op het traject A28 Hattemberbroek - Zwolle - Meppel (drie stroken in beide richtingen), de verdere opwaardering van de N50, de opwaardering van de N23 (Lelystad-Kampen) en de opwaardering van de N35 (Zwolle-Almelo), te beginnen met het gedeelte van Zwolle richting Heino. Toekomstige uitbreidingen van Zwolle moeten gunstig gepositioneerd worden met het oog op ontsluiting (samenhang A28, N35 en N340).

Door de realisatie van de Hanzelijn in 2013 en een verdere toename van het aantal reizigers is aanpak van de stationsomgeving en de spoorzone van Zwolle noodzakelijk. Daarbij is ook Kampen (station Kampen-Zuid) betrokken. De regionale spoorlijn Zwolle-Kampen (Kamperlijn) wordt omgebouwd tot hoogwaardig openbaar vervoer in de vorm van een regiotram. Ook worden investeringen gedaan in het kader van het opwaarderen van de spoorlijn Zwolle-Groningen/Leeuwarden. Daarnaast is Zwolle een van de belangrijkste fietssteden in Nederland. Zwolle wil deze positie de komende jaren met gerichte maatregelen verder uitbouwen. Een alternatieve mogelijkheid voor vervoer over de weg zien wij in het versterken van vervoer over water (IJssel). Daarom willen we de Zuiderzeehaven en de vaarroutes geschikt maken voor coastervaart. Van daaruit kan vervoer over water landinwaarts naar Deventer en Twente meer belang krijgen. De Zuiderzeehaven trekt ook bedrijvigheid aan, waardoor het vervoer over water een impuls krijgt.

Gebiedskenmerken van provinciaal belang

Zuidwest-Overijssel is de voorkamer van de provincie. Het IJsseldal (noord-zuid) en de Sallandse weteringen (oost-west) zorgen voor heldere richtingen in het landschap. Dat zorgt voor verband tussen een aantal sterke ruimtelijke identiteiten:

- De landgoederenzones hebben elk hun eigen karakteristiek en opgaven. Ten noorden van Deventer gaat het erom de afwisseling te bewaken en nieuwe woon-/werklandgoederen als schakels toe te voegen. Langs de IJssel tussen Deventer en Zwolle liggen de kansen in versterking van de zone met 'lustwarandes' (landgoederen gebouwd als lustoord met uitzicht over de rivier) en aansluiting van Olst en Wijhe hierop. Ten zuiden van Heino en Raalte verlenen de landgoederen de kernen hun allure en vragen om versterking;
- Het tussenliggende dekzandgebied met bijbehorende weteringen biedt ruimte voor kleinschalige uitbreidingen van woon-/werkfuncties in de vorm van buurtschappen en erfensembles en grote open ruimtes voor landbouw;
- Het IJsselland is letterlijk een landschap van formaat, de grootschaligheid van dit landschap willen we behouden. De opgave ligt in het versterken van het contrast tussen de Gelderse kant met luwte en infrastructuur op afstand en de Overijsselse kant met regionale infrastructuur, spoorlijn en IJsselsteden;
- De ontwikkelingsdynamiek van Zwolle en Kampen biedt kansen om de unieke ligging aan de IJsselmond te verduidelijken: Zwolle op het kruispunt van landschappen, Kampen als alzijdig IJselfront;
- Het Nationaal Landschap IJsseldelta met de polder Mastenbroek en het Kampereiland is bijzonder waardevol als open landschap. Het leesbaar houden van de ontstaansgeschiedenis en het inzetten van dynamiek ten dienste van het (open) ruimtelijk beeld zijn hier de belangrijkste opgaven.

Het geleiden van de dynamiek van uitbreidingen op gebied van wonen, werken, recreatie en het stimuleren van de juiste verschijningsvormen op de juiste plaats zijn de essentie van het kwaliteitsbeleid voor Zuidwest-Overijssel. Dit geldt voor de grootschalige ontwikkelingen in de buurt van Deventer (A1-zone, IJsselsprong, noordrand) maar ook voor de kleinschaliger ontwikkeling rond Wijhe, Olst, Raalte en Heino. Zuidwest-Overijssel is een (contrast)rijk, maar breekbaar gebied. Er is een sterk stramien in de vorm

van de waterstructuur en de landgoederenzones. Hier moeten we op voortbouwen en investeren in plaats van opsouperen.

3

*Uitvoering:
resultaat door
partnerschap*

Onze bestuursfilosofie kunnen we beknopt samenvatten: met al onze partners vormen we vitale coalities, netwerken waarin verschillende partners gezamenlijk in actie komen om maatschappelijk resultaat te boeken. Daarom richten we ons met nieuw elan op vraagstukken en ontwikkelingen met (boven) regionale betekenis:

- we stellen het meedoen van mensen aan de samenleving centraal;
- we richten ons op resultaat, ondernemerschap, creativiteit en initiatief;
- waar mogelijk geven we anderen meer ruimte om hun eigen doelen en verantwoordelijkheden waar te maken;
- we investeren zelf fors in (innovatieve) projecten met (boven)regionale uitstraling.

We gaan uit van vertrouwen in bestuurlijke en maatschappelijke partners, we verbinden verschillende disciplines en diverse partijen en door helder en daadkrachtig optreden versnellen we in de uitvoering. Om 'resultaat door partnerschap' te boeken is het belangrijk dat verschillende partners binnen hun eigen verantwoordelijkheidssfeer en taken doortastend handelen.

In dit hoofdstuk schetsen we hoe de provincie zich zal inzetten om de ambities uit hoofdstuk 2 te realiseren. In paragraaf 3.1 schetsen we onze bestuursfilosofie. In paragraaf 3.2 geven we aan hoe wij deze bestuursfilosofie omzetten in sturing op de rode draden van deze Omgevingsvisie, duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit. In paragraaf 3.3 lichten we de instrumenten toe die ons ter beschikking staan en hoe we deze voor de uitvoering van deze Omgevingsvisie zullen inzetten.

3.1 Bestuursfilosofie

Voorop staat ons streven om maatschappelijke resultaten te boeken waar inwoners van Overijssel belang aan hechten. Daartoe achten wij het noodzakelijk om:

- complexe maatschappelijke uitdagingen integraal en samen met publieke, private en maatschappelijke partners in vitale coalities aan te pakken (3.1.1);
- bestuurlijke partners op het meest geëigende schaalniveau ruimte te bieden op eigen gezag te handelen (3.1.2);
- bestuurlijke en ambtelijke drukte te beperken door eenvoudige en heldere regels (3.1.3).

3.1.1 Vitale coalities: realisatie door partnerschap

De schaal en deskundigheid van de provincie maken haar bij uitstek geschikt om een veelheid van partijen op (boven)regionaal niveau te verbinden tot vitale coalities, tot netwerken die samen in actie komen voor de aanpak van maatschappelijk vraagstukken. Maatschappelijke uitdagingen zijn dermate complex dat een enkele overheid weinig kans heeft effectief te zijn. We zullen met elkaar: overheden, bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en inwoners, de handen ineen moeten slaan. Immers, al deze partners hebben eigen specifieke kwaliteiten en verantwoordelijkheden die bij kunnen dragen aan een succesvolle aanpak. Met het concept van 'vitale coalities' trachten we verder te komen dan met de goede samenwerking die we in Overijssel altijd hebben gekend. We willen bereiken dat diverse partijen binnen de eigen verantwoordelijkheidssfeer die acties nemen die er tezamen toe leiden dat maatschappelijke doelen daadwerkelijk worden behaald.

Diverse gebiedsontwikkelings- en uitvoeringsprojecten zijn als vitale coalitie in uitvoering. Voorbeelden zijn IJsseldelta-Zuid, herstructurering van bedrijventerreinen, plattelandsontwikkeling/PMJP en diverse boegbeelden in stedelijke netwerken. Een aantal gebiedsontwikkelingsprojecten wordt nog op gang gebracht, zoals de A1-zone en Ruimte voor de Vecht. De ambitie om de EHS in 2018 daadwerkelijk gerealiseerd te hebben, vergt eveneens een gebiedsontwikkelende aanpak met inzet van de daarbij betrokken vitale coalities van provincie, gemeenten, waterschappen, natuurorganisaties, particuliere grond- en landgoedeigenaren en agrariërs. Diverse partijen kunnen op verschillende wijzen aan projecten bijdragen, bijvoorbeeld in de vorm van investeringen, nieuwe bedrijfsconcepten, maar ook door de inzet van wettelijke bevoegdheden van provincie of gemeenten.

Regio Twente

Met Regio Twente werken we via de Agenda van Twente op diverse gebiedsontwikkelingen en projecten samen (zie 2.7.1). Daarnaast heeft de Regio Twente als vervoersautoriteit voor Twente de wettelijke verantwoordelijkheid voor het verkeer- en vervoersbeleid in Twente. De regio heeft recent de landelijke nota Mobiliteit doorvertaald naar Twente en vastgesteld in het Regionaal Mobiliteitsplan Twente

2007-2011. In dit plan is bepaald hoe Twente de komende periode werkt aan een betere bereikbaarheid, verkeersveiligheid, leefbaarheid en samenhang tussen modaliteiten (auto, fiets, openbaar vervoer, water). Diverse beleidsthema's zijn al uitgewerkt om tot het uitvoeringsprogramma met concrete acties en projecten te komen. Voor het thema openbaar vervoer beschikt Twente bijvoorbeeld over de openbaar vervoer-Visie en het Agglonet en voor de bereikbaarheid over de weg is de afgelopen jaren vooral ingezet op betere benutting van bestaande wegen in 'Twente Mobiel'. Voorts wordt een wegevisie Twente ontwikkeld. Ook voor de andere beleidsthema's als goederenvervoer en fietsbeleid zijn uitwerkingen beschikbaar. Bevordering van de integraliteit van mobiliteitsprojecten is van groot belang en projecten van regio en provincie mogen niet los van elkaar worden uitgevoerd voor zover ze elkaar raken. Hiervoor is wederzijdse afstemming cruciaal.

Buurprovincies

Op diverse onderwerpen zien wij kansen voor samenwerking met de provincie Gelderland. Hiertoe werken wij aan een 'Samenwerkingsagenda Oost-Nederland'. Met onze andere buurprovincies werken we op afzonderlijke onderwerpen zoals natuur, water (Ruimte voor de Rivier) en mobiliteit gericht samen. Ook zorgen we voor afstemming ten aanzien van de provinciegrensoverschrijdende vraag naar woningen en bedrijfslocaties.

In de toekomst willen we de aantrekkingskracht van het openbaar vervoer vergroten door bijvoorbeeld samen met de provincie Gelderland een gezamenlijke openbaar vervoer-autoriteit op te richten. Voor Overijssel gaat het voornamelijk om West-Overijssel. We overleggen met de Regio Twente of zij als regionale ov-autoriteit ook willen deelnemen aan deze ov-autoriteit. Ons streven is een gezamenlijke ov-autoriteit voor heel Oost-Nederland, zodat we in een groot gebied een samenhangend ov-systeem kunnen laten functioneren.

Rijk

Op vele onderwerpen wordt samengewerkt met de diverse ministeries van de rijksoverheid. Een van de belangrijkste samenwerkingen hierbij is het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT). Het MIRT is het rijksprojectenboek voor infrastructurele en ruimtelijke projecten. Met het

opstellen van het MIRT wordt het al bestaande Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) verbreed met het aspect ruimte. Deze stap is logisch en noodzakelijk. Dat betekent ook dat de samenhang tussen ruimte en mobiliteit nog verder tot ontplooiing moet komen. Wil het MIRT ook daadwerkelijk een afwegingskader vormen voor gebiedsgerichte investeringen, dan zal er allereerst een daarop toegespitst afwegingskader ontwikkeld moeten worden. Daarnaast is een zelfstandige structurele financiële voeding voor gebiedsontwikkeling nodig: naast het infrastructuurfonds pleiten wij voor een 'ruimtefonds' waaruit gebiedsgerichte ruimtelijk-economische projecten gefinancierd zullen worden.

Grensoverschrijdende samenwerking en EU

De ontwikkeling van Overijssel is ook in toenemende mate vervlochten met die van het aangrenzende Duitse gebied. De ontwikkelingen in Oost-Europa en het wegvallen van de landsgrenzen hebben een versterking van de oost-westrelaties met zich meegebracht. Bovendien zoeken Duitse partijen in de gedachtevorming over regionale ruimtelijk-economische ontwikkeling steeds meer toenadering tot de Nederlandse bureaus. Ook op Europees niveau krijgt de direct landgrensoverschrijdende samenwerking steeds meer aandacht als belangrijk instrument om de regionale ontwikkeling binnen de EU te versterken. Wederzijdse afstemming van beleid en in toenemende mate ook gezamenlijke beleidsontwikkeling is noodzakelijk. Wij willen onze internationale concurrentiepositie versterken. Goede afstemming is noodzakelijk als het gaat om nieuwe grootschalige ontwikkelingen op het gebied van infrastructuur, wonen en werken, detailhandel, ontgrondingen en natuur en landschap. De provincie zal bij nieuwe initiatieven hiertoe goed overleg plegen met de overheden aan Duitse kant en zich ervoor inzetten dat zich geen nadelige effecten voordoen door nieuwe ontwikkelingen op Duits grondgebied. Beleidsvorming op de terreinen van bijvoorbeeld milieu, natuur en veiligheid moet daadwerkelijk leiden tot uitvoerbaar en doeltreffend beleid dat aansluit op het beleid dat aan de andere kant van de grens in uitvoering is. We zoeken hiervoor de samenwerking met de verschillende overheidsniveaus aan Duitse kant: de regionale (Land)kreis, het Beziak, de Regeringsvertegenwoordiging en de deelstaten. Samen met de provincies Gelderland en Limburg en de aangrenzende Noordrijn-Westfaalse Beziak

Münster, Düsseldorf en Keulen voert Overijssel in afstemming met de deelstaatregering van Noordrijn-Westfalen, het 'Werkprogramma Zuidoost-Nederland – West Noordrijn-Westfalen 2008-2013' uit. Dit programma beschrijft gedeelde ambities op een aantal beleidsterreinen en benoemt zo'n 40 gezamenlijke projecten ter uitvoering hiervan. Soms gaat het om gezamenlijke lobby richting Rijk of bondsregering of de EU. Door deze gezamenlijke aanpak zijn knelpunten in het internationale wegennet rond Overijssel en op veiligheidsterrein opgelost. Ook stemmen we onze ruimtelijke en infrastructurele ontwikkelingsvisies en -projecten af, werken samen bij rampenbestrijding en milieuprojecten t.a.v. luchtkwaliteit, fijnstof en externe veiligheid. We creëren ecologische verbindingzones, en werken in het stroomgebied Rijn-Oost samen aan waterveiligheid en waterkwaliteit. De opgave voor Natura-2000 willen we ook met onze Duitse burens vormgeven.

De samenwerking van Overijssel met de deelstaten Nedersaksen en Bremen krijgt vorm via deelname in het bestuurlijk samenwerkingsverband Nieuwe Hanze Interregio (NHI) waarin ook de provincies Groningen, Drenthe en Fryslân participeren. Relevante thema's hierbinnen zijn op dit moment energie, infrastructuur, participatie in Europese programma's en gezamenlijke lobby t.a.v. Europees cohesiebeleid.

Naar meer samenhang in ruimtelijk beleid wordt met de Duitse overheden gestreefd via bovenstaande samenwerkingsverbanden en specifiek via de Nederlands-Duitse Commissie voor Ruimtelijke Ordening, subcommissies Noord (grensgebied met Nedersaksen) en Zuid (grensgebied met Noordrijn-Westfalen) en de Nederlands-Duitse Grenswatercommissie.

Burgerparticipatie

Naast tal van bestuurlijke en maatschappelijke partners zien wij ook inwoners van Overijssel als deelnemers aan vitale coalities. Met hun deskundigheid, ideeën en verwachtingen kunnen inwoners belangrijke kennis en acties toevoegen aan vitale coalities. Ter voorbereiding op deze Omgevingsvisie hebben wij in mei 2008 met een enquête inwoners geraadpleegd over wat zij belangrijk vinden in de fysieke leefomgeving. In die enquête hebben wij hun onder meer gevraagd keuzes te maken in reële dilemma's op provinciaal schaalniveau. De uitkomsten van deze enquête zijn bij vele onderwerpen van invloed geweest op onze beleidskeuzes in deze Omgevingsvisie. Bij al onze projecten maken we gebruik van de

deskundigheid en ideeën van inwoners. We trachten rekening te houden met soms heel diverse wensen en verwachtingen. Dat lukt niet altijd, omdat de samenleving als geheel soms ontwikkelingen nastreeft die voor een kleine groep betrokkenen nadelig kunnen zijn (bijvoorbeeld bij de uitbreiding van een weg). In zulke gevallen zullen wij in de uitvoering altijd overleggen met deze benadeelde inwoners en samen naar oplossingen zoeken. Afhankelijk van het soort project en de fase waarin het zich bevindt, zijn diverse vormen van burgerparticipatie geschikt. Bij diverse gebiedsontwikkelingsprojecten, bijvoorbeeld rond IJsseldelta-Zuid en de N340, dragen inwoners ideeën aan voor de wijze waarop het project gerealiseerd kan worden.

Tenslotte is het een belangrijke taak van de overheid om publieke belangen te handhaven. De overheid kan echter niet non-stop overall controle uitoefenen. Daarom zijn de waarnemingen en meldingen van inwoners, bijvoorbeeld via het milieumeldpunt, heel belangrijk bij de uitvoering van vergunningverlening en handhaving. Voor de rechtszekerheid van de burger nemen we daarom sommige onderwerpen ook in de verordening op. Een voorbeeld hiervan is de SER-ladder/Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik (zie paragraaf 3.2.2) omdat we hiermee een waarborg inbouwen tegen ondoordachte uitbreidingen. Inwoners kunnen ons dan ook aanspreken als zij van mening zijn dat wij ons eigen beleid niet waarmaken. Aan de andere kant, wat wij in de verordening opnemen, kan voor sommige inwoners ook weer beperkingen opleveren. Een voorbeeld hiervan betreft de criteria voor legalisatie van permanente bewoning van recreatiewoningen (zie paragraaf 4.2.3) die uiteraard beperkend kunnen zijn voor de eigenaren.

3.1.2 Effectief bestuur: decentralisatie en ruimte voor partners

'Decentraal wat kan, centraal wat moet', is het motto van de nieuwe wet op de ruimtelijke ordening. Wij vertrouwen erop dat gemeenten de publieke belangen van de lokale leefgemeenschap zelfstandig behartigen. Ingrepen en bemoeienis door de provincie beperken zich tot het provinciaal belang. Wij denken dat de aanpak van vraagstukken het meest effectief is op het laagst mogelijke schaalniveau.

Wij willen afspraken tussen gemeenten over bijvoorbeeld woningbouwprogramma's stimuleren. Het is namelijk van provinciaal belang dat enerzijds

leegstand en verpaupering wordt voorkomen door zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik. Anderzijds is het van provinciaal belang dat er voldoende woningen beschikbaar zijn die voldoen aan de woonwensen (waaronder woonmilieus, huisvesting bijzondere doelgroepen en groen in de wijk etc.) van de inwoners van Overijssel, mede gelet op de vergrijzing. Voor bedrijfslocaties en voorzieningen volgen we dezelfde redenering. Dit manifesteert zich op provinciaal schaalniveau, omdat de woningmarkt regionaal is en woningbouw een belangrijke financieringsbron voor gemeenten is. Het (boven)regionale schaalniveau is hiervoor het laagst mogelijke voor effectieve aanpak.

Zodra gemeenten heldere afspraken hebben gemaakt over het programma, achten wij de lokale leefgemeenschap het juiste schaalniveau voor afwegingen ten aanzien van de locatiekeuze binnen een gemeente, en dus niet van provinciaal belang. Echter, bij de locatiekeuze kunnen wel andere provinciale belangen aan de orde zijn, zoals bescherming van bepaalde landschappen, waterveiligheid, de identiteit van steden en dorpen en zorgvuldig ruimtegebruik. Deze provinciale belangen zullen wij waarborgen door het opstellen van heldere en in een aantal gevallen ook normstellende kwaliteitsopgaven en -voorwaarden (zie hoofdstuk 4 en 5, Waterbijlage en Catalogus Gebiedskenmerken). Binnen die voorwaarden is de afweging waar de bebouwing wordt gerealiseerd een lokaal belang.

Zuivere sturing op provinciaal en lokaal niveau

Door kwaliteitsopgaven en -voorwaarden te formuleren die gericht zijn op zaken van provinciaal belang kunnen we veel kwantitatieve en functiegerichte voorschriften schrappen. In onze ogen maken we hiermee een zuiverder sturing mogelijk op provinciaal en lokaal niveau. Het voorkomen van verdere versnippering is bijvoorbeeld van provinciaal belang, omdat het een fenomeen is dat zich op (boven)regionaal niveau manifesteert. We gaan ervan uit dat dat op lokale schaal zijn doorvertaling krijgt en dat aspecten als inhoud van woningen en bijgebouwen, inrichting en gebruik van vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen en bouwblokvoorschriften dan niet langer van provinciaal belang hoeven zijn. Gemeenten kunnen de provinciale kwaliteitsvoorwaarden wellicht aanscherpen voor de publieke belangen op lokaal niveau. Op

deze manier stimuleren we creatieve en innovatieve ontwikkeling van projecten door ondernemers en particulieren.

Onze bestuursfilosofie houdt in dat onze partners, in het bijzonder gemeenten, de publieke belangen van een lokale leefgemeenschap afwegen zonder bemoeienis van de provincie. Waar het provinciaal belang aan de orde is, zal de provincie echter stevig aanwezig zijn. We zullen helder zijn over ons visie, we nemen initiatief in projecten, we maken prestatieafspraken met partners, en als het nodig is zetten we zonder aarzeling onze bevoegdheden in. De Omgevingsvisie definieert wat we van provinciaal belang achten. Wat er niet in staat, achten we dus niet van provinciaal belang en daar zullen wij ons ook niet (meer) mee bezighouden. Niet in regels, niet in investeringen en ook niet als gemeenten er zelf of onderling niet uitkomen. Dit kan soms betekenen dat gemeenten besluiten nemen die de lokale gemeenschap liever anders ziet. Als er geen provinciale belangen in het geding zijn, ligt de verantwoordelijkheid voor correctie in onze ogen primair via de horizontale verantwoording vanuit de gemeenteraad – of bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen.

Ofschoon de lokale democratie zelf verantwoordelijk is voor haar besluiten en functioneren, dragen wij vanuit ons interbestuurlijk toezicht wel bij aan de kwaliteit van het lokale bestuur in Overijssel. Hedendaags interbestuurlijk toezicht houdt in dat overheden elkaar ruimte geven hun verantwoordelijkheid zelf in te vullen. Ons toezicht voeren wij uit als “proactieve beleidsbeïnvloeding”, dat wil zeggen door vroegtijdig overleg gezamenlijk optrekken en door risico-georiënteerd toezicht. Risico-georiënteerd toezicht houdt in dat gemeenten die hun zaken goed op orde hebben veel vrijheid hebben en dat we ons met andere gemeenten intensiever bemoeien. Door projecten als Kwaliteit Overijssels bestuur en Professionalisering milieuhandhaving zetten wij ons in voor het goed functioneren van gemeente én provincie. Zo beperken we de intensiteit en last van interbestuurlijk toezicht.

3.1.3 Doelmatig bestuur: deregulering en helderheid

Ons streven is om geen activiteiten te ontplooiën waarvan de bestuurlijke drukte en administratieve last groter is dan het mogelijke maatschappelijke resultaat. In dit licht hebben wij de afgelopen jaren

de wijze waarop wij interbestuurlijke toezichtstaken uitvoeren al flink gemoderniseerd. Controle achteraf is in veel gevallen al vervangen door proactief en risico-georiënteerd toezicht (zie paragraaf 3.1.2).

De nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening is per 1 juli 2008 van kracht geworden. Aangezien deze wet een omslag betekent van toetsingsplanologie naar ontwikkelingsplanologie waarin partners samenwerken, zijn wij hier heel gelukkig mee. De provincie zal zich meer proactief dan reactief opstellen. De wet maakt ook een einde aan de verplichte provinciale goedkeuring van zaken waar gemeenten zelf verantwoordelijk voor kunnen zijn. Dit betreft onder andere het toepassen van rijksregels en de juridische kwaliteit van de bestemmingsplannen. Door de verantwoordelijkheden tussen de verschillende bestuurslagen scherper te onderscheiden moet de slagkracht van het bestuur als geheel toenemen.

De nieuwe Wro verschaft de provincies een uitgebreide juridische instrumentenkoffer. Om zo doelmatig mogelijk met elkaar samen te werken, zetten wij als volgt in op de realisatie van provinciaal belang:

1. Accent op samenwerking, overleg en voorkantsturing;
2. Realisatie door (voor)overleg en (prestatie)afspraken;
3. Bij strijdigheid: zienswijze geven, eventueel gevolgd door reactieve aanwijzing/beroep.

Overige instrumenten als inpassingsplan, projectbesluit en proactieve aanwijzing zetten we als provincie selectief in. De verordening zetten we in als dit effectief en doelmatig is, van belang is voor de positie van de burger, als het Rijk dit van ons eist (zie ook paragraaf 3.3 over keuze van instrumenten).

De eveneens nieuwe Waterwet gaat uit van een wat andere relatie tussen provincie en waterschap dan er tussen provincie en gemeenten bestaat. Gezien het belang van veiligheid en gezondheid zijn de organisatie van en het toezicht op de waterschappen bij de provincie neergelegd. Provinciale Staten hebben de bevoegdheid tot instelling en opheffing van waterschappen, tot regeling van hun gebied, taken, inrichting, de samenstelling van het bestuur en de verdere reglementen. Bovendien houdt de provincie toezicht op de wijze waarop de waterschappen hun taak uitoefenen, doordat Gedeputeerde Staten het waterbe-

heerplan moeten goedkeuren. De waterschappen zijn verplicht jaarlijks over de uitvoering te rapporteren. Deze toezichtsrelatie geven wij als provincie proactief vorm. Dat wil zeggen: we formuleren vooraf in het beleid wat kán, we leggen in een verordening vast wat móet. De waterschappen kunnen hierbij agenderend zijn. Dit hebben zij bijvoorbeeld voor deze Omgevingsvisie gedaan door in het 'Watermanifest' aan te geven welke onderwerpen wat hun betreft terug zouden moeten keren in de Omgevingsvisie.

Indien een waterschap in strijd handelt met het provinciaal beleid, zetten we wettelijke instrumenten in zoals afkeuring van het waterbeheerplan. Ook kunnen we een aanwijzing geven. Hiermee geven we scherp maar helder vorm aan de rol die de provincie volgens de Waterwet moet spelen. Dit maakt het mogelijk als gelijkwaardige partners vitale coalities te vormen en resultaten te boeken. In een vitale coalitie kan een waterschap ook een beroep doen op de inzet van het provinciaal instrumentarium om tot succesvolle uitvoering te komen. Voorbeelden hiervan zijn de kwalitatieve voorwaarden die wij in deze Omgevingsvisie en onze verordening formuleren voor beekdalen of onze rol als initiatiefnemer en investeerder in een project als 'Ruimte voor de Veicht'.

3.2 Sturen op ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid

De rode draden van de Omgevingsvisie zijn ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid. In deze paragraaf zetten we uiteen hoe wij onze ambities uit hoofdstuk 2 willen bereiken, los van de vraag of iets een regel in de verordening is of een prestatieafpraak, of toch een project. Het gaat ons er immers om samen met onze partners een gedeelde ontwikkelingsvisie voor Overijssel te realiseren. De vraag of iets wel of niet in de verordening staat, is wat ons betreft ondergeschikt aan een goede inhoudelijke samenwerking. In 3.2.1 beschrijven we de basis van ons uitvoeringsmodel, om in 3.2.2 het basisinstrumentarium toe te lichten dat hieruit volgt. Dit basisinstrumentarium is herkenbaar in onze verdere inzet van instrumenten die we omschrijven in paragraaf 3.3.

'Sturen op ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid' vraagt van zowel provincie als gemeenten en andere partners een nieuwe manier van werken. Wij ontwik-

kelen die werkwijze met onze partners verder. Vanuit het Programma Ruimtelijke Kwaliteit zullen we de verdere ontwikkeling van kennis en vaardigheden die dit met zich mee brengt, faciliteren.

3.2.1 Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel

Ons uitvoeringsmodel is gebaseerd op de bestuursfilosofie van vitale coalities: met partners een gezamenlijke visie of doel delen en dan ieder in eigen verantwoordelijkheidssfeer in actie komen. Gezien ons motto 'Vertrouwen, verbinden, versnellen' ligt onze eerste prioriteit dus niet bij regels en het afbakenen en inzetten van bevoegdheden. We gaan ervan uit met onze partners afspraken te kunnen maken over wederzijdse inzet en dat we die inzet gezamenlijk dan ook plegen. Dat is wat ons betreft de kortste weg naar maatschappelijk resultaat. Natuurlijk stellen wij ook waarborgen (in de vorm van regels in de verordening). Wij zien dat echter als een activiteit van ons als partner in de vitale coalitie, om eraan bij te dragen dat we de gezamenlijke ontwikkelingsvisie daadwerkelijk kunnen realiseren. Het fundament voor actie ligt dus in een gedeelde visie. Deze Omgevingsvisie geeft die gezamenlijke visie voor de provinciale belangen in de fysieke leefomgeving van Overijssel. Nu gaat het erom in actie te komen: projecten uitvoeren, subsidies en fondsen ter beschikking stellen, investeren, etc. Alleen, hoe kunnen we te weten komen of een actie daadwerkelijk bijdraagt aan die gezamenlijke visie? Immers, de Omgevingsvisie bevat een enorme hoeveelheid tekst en een veelheid aan concepten als ontwikkelingsperspectieven, beleidsambitie, gebiedskenmerken, etc.

Alle uitvoeringsacties zijn te plaatsen in de samenhang van Generieke beleidskeuzes (paragraaf 3.2.2, hoofdstuk 4 en 5 en Waterbijlage), Ontwikkelingsperspectieven en beleidsperspectieven (paragraaf 2.6 en 2.7) en Gebiedskenmerken (paragraaf 2.4 en Catalogus Gebiedskenmerken). We lichten deze 3 niveaus toe.

Generieke beleidskeuzes

Generieke beleidskeuzes vloeien voort uit keuzes van EU, Rijk of provincie. Het zijn keuzes die bepalend zijn of ontwikkelingen nodig dan wel mogelijk zijn. Wij verlangen op diverse terreinen dat gemeenten over hun ruimtelijke ontwikkelingsplannen afspraken maken met hun buurgemeenten. Dit vragen wij omwille van het evenwicht te bewaren tussen enerzijds ruimte

voor gemeenten en anderzijds het voorkomen van inefficiënte concurrentie tussen gemeenten. Dit vragen we onder andere bij woningbouw en bij bedrijventerreinen. Zo bereiken wij een optimaal afgestemd en zuinig ruimtegebruik en voorkomen we dus overcapaciteit. Tegelijkertijd laten we zo ruimte voor gemeenten om met elkaar samen te werken. Voor woningbouw, bedrijfslocaties en voorzieningen in zowel de groene als stedelijk omgeving hanteren we bovendien de zgn. SER-ladder. Deze komt er kort gezegd op neer dat eerst bestaande bebouwing en herstructurering worden benut, voordat er uitbreiding kan plaatsvinden (zie 3.2.2). Andere generieke beleidskeuzes betreffen onder andere reserveringen voor waterveiligheid, randvoorwaarden voor externe veiligheid, grondwaterbeschermingsgebieden, bescherming van de ondergrond (aardkundige en archeologische waarden), landbouwontwikkelingsgebieden voor intensieve veehouderij, begrenzing van Nationale Landschappen, Natura 2000-gebieden, Ecologische Hoofdstructuur en verbindingzones (zie hoofdstuk 4 en 5 en Waterbijlage). De generieke beleidskeuzes zijn vaak normstellend. Als ze het gevolg zijn van provinciale keuzes staan ze in de Omgevingsverordening Overijssel 2009.

Ontwikkelingsperspectieven

In paragraaf 2.6 is een spectrum van zes ontwikkelingsperspectieven beschreven voor de Groene en Stedelijke omgeving. Met dit spectrum geven we ruimte voor het realiseren van de in paragraaf 2.2 en 2.5 beschreven beleids- en kwaliteitsambities. Op de kaart Ontwikkelingsperspectieven achter in deze visie is hieraan nog een aantal geografisch bepaalde beleidskeuzes uit hoofdstuk 4 en 5 toegevoegd, zoals de drinkwaterwinning. De ontwikkelingsperspectieven geven richting aan wat waar ontwikkeld zou kunnen worden. De ontwikkeling van natuur past bijvoorbeeld niet in het ontwikkelingsperspectief 'buitengebied, accent productie' of in 'steden als motor'. De aanleg van een bedrijventerrein past weer niet in het ontwikkelingsperspectief 'realisatie groen-blauwe hoofdstructuur'. In paragraaf 2.6 zijn de ontwikkelingsperspectieven nader omschreven en is in schema de sturende betekenis van de verschillende legenda-elementen in elk ontwikkelingsperspectief weergegeven. De ontwikkelingsperspectieven zijn richtinggevend (zie voor de betekenis hiervan verderop in deze paragraaf) om flexibiliteit voor de toekomst te hebben.

Gebiedskenmerken

Op basis van gebiedskenmerken in vier lagen (natuurlijke laag, laag van het agrarisch cultuurlandschap, stedelijke laag en lust- en leisurelaag) gelden specifieke kwaliteitsvoorwaarden en -opgaven voor ruimtelijke ontwikkelingen. In paragraaf 2.4 zijn de lagen en gebiedskenmerken van provinciaal belang beschreven. De bijlage Catalogus Gebiedskenmerken geeft meer in detail inzicht in de kenmerken van verschillende gebieden en wat in die gebiedskenmerken van provinciaal belang is voor hoe een ontwikkeling invulling krijgt. De kwaliteitsopgaven en -voorwaarden op basis van gebiedskenmerken kunnen te maken hebben met landschappelijke inpassing, infrastructuur, milieuaspecten, bodemaspecten, cultuurhistorie, toeristische en recreatieve aantrekkingskracht, natuur, water, etc. De gebiedskenmerken zijn soms normstellend, maar meestal richtinggevend of inspirerend (zie verderop in deze paragraaf).

Uitvoeringsmodel

De omschreven drie niveaus sturen op basis van een inhoudelijke ontwikkelingsvisie of, waar en hoe een ruimtelijke ontwikkeling gerealiseerd kan worden. Dus bij een initiatief tot woningbouw, bedrijfslocaties, toeristisch-recreatieve voorzieningen, natuurontwikkeling, landbouw, water, etc. kan met deze drie niveaus bepaald worden of er behoefte aan is, waar het past in de ontwikkelingsvisie en hoe het uitgevoerd kan worden. Onderstaande figuur geeft dit schematisch weer.

De werking van dit uitvoeringsmodel illustreren we aan de hand van een voorbeeld.

Stel een gemeente werkt aan een structuurvisie en wil in haar bestemmingsplan diverse ontwikkelingen een plek geven. Eerst kijken we naar het niveau van generieke beleidskeuzes. Om te beginnen is het belangrijk te bepalen of die ontwikkelingen überhaupt nodig zijn. Wat is bijv. de woningbouwopgave of behoefte aan bedrijfslocaties volgens de afspraken en afstemming met buurgemeenten en provincie? Leidt de toepassing van de SER-ladder tot de conclusie dat uitbreiding nodig is? Is rekening gehouden met grenzen van EHS, waterveiligheid, externe veiligheid, etc.? Als de conclusie is dat er inderdaad woningbouw of een bedrijventerrein door uitbreiding gerealiseerd kan worden, dan geven de ontwikkelingsperspectieven richting aan waar dit het beste ontwikkeld kan worden. Immers, de ontwikkelingsperspectieven bieden een ruimtelijk samenhangend perspectief op een mix van functies. In de gebieden met ontwikkelingsperspectief 'Groen-blauwe hoofdstructuur' zijn andere ontwikkelingen gewenst dan in het ontwikkelingsperspectief 'Buitengebied, accent veelzijdige gebruiksruimte'. De ontwikkelingsperspectieven zijn richtinggevend. Als na het doorlopen van de SER-ladder blijkt dat een woningbouwopgave niet binnen de stedelijke ontwikkelingsperspectieven gerealiseerd kan worden, dan kan de gemeente in de structuurvisie een andere begrenzing van de ontwikkelingsperspectieven bepalen (zie 2.6.4). Voor bedrijventerreinen en voorzieningen geldt hetzelfde.

Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel

Het plan is voor ons acceptabel als het duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit versterkt. Het niveau van de gebiedskenmerken is ontwikkeld om dit te kunnen bepalen. In de Catalogus Gebiedskenmerken is voor elke plek van Overijssel te zien welke gebiedskenmerken we van provinciaal belang achten in elk van de vier lagen (natuurlijk, agrarisch cultuurlandschap, stedelijk en lust en leisure). De kwaliteitsopgaven en –voorwaarden in deze Catalogus Gebiedskenmerken bepalen hoe de gemeente de beoogde ontwikkelingen in grote lijnen moet uitvoeren. Uiteraard staat het de gemeente vrij om aanvullende gebiedskenmerken van lokaal belang in haar structuurvisie op te nemen en in het plan te verwerken.

Beleidskaarten

In digitale systemen zijn de drie niveaus voor alle onderwerpen en lagen zodanig ontsloten dat de inhoudelijke visie en randvoorwaarden gemakkelijk geografisch zijn te vinden. De kaart Ontwikkelingsperspectieven die als uitklapper achterin is toegevoegd, geeft een samenvatting op kaart van onze ontwikkelingsvisie voor Overijssel. Op deze kaart is de inhoud van alle ontwikkelingsperspectieven (paragraaf 2.6) verbeeld. Bovendien zijn enkele belangrijke geografisch aan te duiden generieke beleidskeuzes als grondwaterbeschermingsgebieden, Nationale Landschappen etc. weergegeven (zie ook 2.6.3). Vanwege de leesbaarheid zijn niet alle beleidskeuzes in de kaart Ontwikkelingsperspectieven opgenomen. Voor deze beleidskeuzes zijn in hoofdstuk 4 en 5 wel aparte kaarten opgenomen. Deze meer gedetailleerde beleidskeuzes vallen in veel gevallen samen met specifieke gebiedskenmerken uit de Catalogus Gebiedskenmerken.

Het niveau van de gebiedskenmerken is in vier lagen op kaart gezet: natuurlijk, cultuur-agrarisch, stedelijk en lust- en leisure (zie 2.4). De kwaliteitsopgaven en –voorwaarden van provinciaal belang hebben we in de bijlage Catalogus Gebiedskenmerken voor alle gebiedstypen van Overijssel beschreven. Deze kwaliteitsopgaven en -voorwaarden zijn integraal, in de zin dat ze aspecten als milieu, water, cultuur, landschap en infrastructuur omvatten voor zover ze te koppelen zijn aan een gebiedstype.

Variatie in hardheid van sturing

We introduceren 3 ‘hardheden’ in onze sturing om

een goed evenwicht te vinden tussen het waarborgen van publieke belangen op provinciale schaal en ruimte voor partners. Deze hardheden drukken we uit in de termen normstellend, richtinggevend en inspirerend.

- **Normstellend:** een provinciaal belang dat opgevolgd dient te worden. Deze volgen uit generieke beleidskeuzes en zijn in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 opgenomen in de ruimtelijke, milieu-, water- of verkeersverordening. Daarnaast zijn er ook normstellende generieke beleidskeuzes van EU of Rijk. Die zijn in regelgeving van EU en Rijk vastgelegd. Deze herhalen wij niet in deze Omgevingsvisie, noch in de omgevingsverordening. De normstellende uitspraken in de Catalogus Gebiedskenmerken horen hier dus ook bij. Deze uitspraken moeten leiden tot een bestemmingsregeling die recht doet aan het karakter van de uitspraak. Met deze formulering schrijven wij geen bestemming voor, maar geven randvoorwaarden en beschrijven zo het effect ten aanzien van de kwaliteitsambities en opgaven van provinciaal belang dat met de door de gemeente vast te stellen bestemmingsregeling moet worden bereikt. Wij richten ons daarmee op het resultaat (doel) en niet op het middel.
- **Richtinggevend:** een provinciaal belang dat een ontwikkelingsrichting geeft voor de manier waarop de kwaliteitsambities van provinciaal belang gerealiseerd kunnen worden. Er is ruimte voor alternatieven die het beoogde belang even goed of beter dienen. De ontwikkelingsperspectieven zoals in 2.6 omschreven en de richtinggevende uitspraken in de Catalogus Gebiedskenmerken horen hier toe. Gemeenteraden kunnen hier gemotiveerd van afwijken, mits aanmerkelijk is gemaakt dat met het alternatief van de gemeente de kwaliteitsambities even goed of zelfs beter worden gerealiseerd. Zie voor de werking van de ontwikkelingsperspectieven ook 2.6.
- **Inspirerend:** een provinciaal belang dat een wenkend perspectief biedt. Partners kunnen hier uit eigen beweging gevolg aan geven of in verrijkende zin aan bijdragen. De inspirerende uitspraken in de Catalogus Gebiedskenmerken horen hier ook bij. Dit zijn ontwikkelingsrichtingen in het betreffende gebiedstype uit de Catalogus Gebiedskenmerken, waarmee onze kwaliteitsambities gerealiseerd kunnen worden. Gemeenten kunnen zich hierdoor bij hun plannen laten inspireren, maar zijn vrij eigen keuzes te maken.

Voor het beleidsterrein water geldt een vergelijkbaar systeem, hier zijn gangbare begrippen: kaderstellend, zwaarwegend (beide normstellend), medeordenend (richtinggevend) en dienend (inspirerend), zie ook paragraaf 4.7.2. In de Omgevingsverordening Overijssel 2009 is de juridische betekenis van deze termen vastgelegd.

Vertrouwen: terugdringen bestuurlijke drukte

De ontwikkelingsvisie van hoofdstuk 2 wordt in Overijssel breed gedeeld. Het uitvoeringsmodel is behulpzaam om concrete acties in het spoor van die ontwikkelingsvisie uit te voeren. Met dit uitvoeringsmodel kunnen gemeenten op overzichtelijke wijze zorgen dat hun structuurvisies adequaat rekening houden met het provinciaal belang.

Als we met een gemeente via de structuurvisie diverse provinciale belangen kunnen afspreken, dan vertrouwen we de gemeente in de uitvoering van het dan eigen beleid. Dit kan bijvoorbeeld betekenen: minder vooroverleg, minder intensief toezicht etc. Afgezien van grotere gebiedsontwikkelingen waarin we met gemeenten samenwerken, heeft de gemeente dan alle vrijheid om de eigen structuurvisie uit te voeren. Uiteraard zullen we van de gemeente in ieder geval door middel van een meerjaarlijkse rapportage verantwoording achteraf vragen hoe zij aan het beleid invulling en uitvoering heeft gegeven.

Wij vragen aan gemeenten om binnen een jaar na vaststelling van de Omgevingsvisie een structuurvisie te hebben die daarmee spoort. Deze termijn is wellicht kort, maar wij denken dat dit nodig is om met elkaar voortvarende realisatie van de gezamenlijke ambities waar te kunnen maken. Zo kunnen we namelijk een heldere verdeling van verantwoordelijkheden afspreken, waardoor onnodige bureaucratie en bestuurlijke drukte wordt voorkomen. Met als beoogd resultaat dat doelstellingen sneller worden bereikt, de transparantie van het openbaar bestuur binnen Overijssel wordt vergroot en inwoners van Overijssel sneller kunnen beschikken over bijvoorbeeld huisvesting die aansluit bij de vraag. Bij gemeenten die geen structuurvisie hebben waarin de provinciale belangen adequaat zijn afgesproken, zullen we intensiever toezicht uit moeten oefenen om het provinciaal belang te waarborgen. Er gaat dan energie in ambtelijke en bestuurlijke drukte zitten (zie ook 3.1.3) in plaats van in uitvoeringskracht ter vervulling van de gezamenlijke visie (zie 3.1.1).

3.2.2 Generiek basisinstrumentarium

In hoofdstuk 4 en 5 zijn voor thema's als economie en vestigingsklimaat, water, ondergrond, energie etc. de beleidskeuzes en acties beschreven. In deze paragraaf lichten we overeenkomstig het uitvoeringsmodel uit 3.2.1 toe welk basisinstrumentarium hieraan ten grondslag ligt en in elk van de thema's steeds weer terugkomt.

Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken

Naast allerlei vakinhoudelijke generieke beleidskeuzes zijn er drie beleidskeuzes van toepassing op nagenoeg alle thema's:

1. **Bovenlokale afstemming**: we vragen van gemeenten de onderbouwing en invulling van hun plannen met buurgemeenten af te stemmen. Op deze manier houden gemeenten vrijheid in hun planvorming, maar voorkomen we overcapaciteit of te eenzijdige ontwikkeling doordat bijvoorbeeld iedere gemeente naar eigen inzicht hetzelfde type woningen bouwt.
2. **Integraliteit**: we vragen van gemeenten bij hun planontwikkeling de centrale beleidsambities uit paragraaf 2.2.2 en onze uitwerking daarvan uit hoofdstuk 4 en 5 vroegtijdig te betrekken. Op veel thema's is dat nu ook al de bedoeling, maar gebeurt dat in de praktijk pas in een te laat stadium. Het gaat bijvoorbeeld om het watertoetsproces, cultuurhistorie, bodemwaarden, externe veiligheid, geluidshinder, samenhang met infrastructuur etc. Het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) eist dit al.
3. **SER-ladder**: voor gebiedsontwikkelingen op het gebied van woningbouw, bedrijfslocaties en (toeristische en recreatieve) voorzieningen moet eerst de zogenaamde SER-ladder doorlopen worden. Bij de SER-ladder worden ruimtelijke keuzes in een hiërarchische volgorde gemaakt en onderbouwd:
  - gebruik de ruimte die reeds beschikbaar is gesteld voor een bepaalde functie of door herstructurering (incl. schuifruimte) beschikbaar gemaakt kan worden;
  - vergroot de mogelijkheden om door meervoudig ruimtegebruik de ruimteproductiviteit te verhogen;
  - aanleg van nieuwe terreinen waarbij relevante waarden en belangen in een gebiedsgerichte aanpak worden afgewogen, onder meer aan de hand van gebiedsspecifieke kwaliteitsvoorwaarden (zie Catalogus Gebiedskenmerken).

De SER-ladder is ontwikkeld voor gebiedsontwikkeling in de Stedelijke omgeving. In de Groene omgeving spreken we liever over het principe van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik. De denkwijze is hetzelfde, maar bij de kleinschaligheid van ontwikkelingen in de Groene omgeving kun je de SER-ladder, zoals deze bedoeld is, eigenlijk niet toepassen. De principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik zijn naar analogie als volgt samen te vatten:

- (Her)benutting van bestaande bebouwing
- Combinatie van functies conform gebiedskenmerken
- Uitbreiding in aansluiting op bestaande bebouwing, rekening houden met ontsluiting, conform gebiedskenmerken.

Aangezien bovenlokale afstemming nodig is vanwege het eerste punt van de SER-ladder en de integrale planontwikkeling ook in het tweede en derde punt van de SER-ladder terugkomt, zullen we in deze Omgevingsvisie naar deze drie generieke beleidskeuzes verwijzen met "SER-ladder" in de Stedelijke omgeving en "principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik" in de Groene omgeving. Op basis van het uitvoeringsmodel (zoals geschetst in paragraaf 3.2.1) kan de onderstaande slogan voor ons beleid ontwikkeld worden:

Slogan voor het uitvoeringsmodel:

Het sturingsmodel laat zich thematische beleidskeuzes daargelaten samenvatten als:

OF Generieke beleidskeuzes (i.h.b. SER-ladder/
zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik)

WAAR Ontwikkelingsperspectieven

HOE Gebiedskenmerken

Hierbij wordt voor de omschrijving van de ontwikkelingsperspectieven verwezen naar paragraaf 2.6 en voor de gebiedskenmerken naar paragraaf 2.4 en de Catalogus Gebiedskenmerken.

Thematische toepassingen van het algemene uitvoeringsmodel

Op veel thema's leidt de trits SER-ladder/zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven, gebiedskenmerken tot een duidelijk fundament voor het beleid voor dat thema. Bij toepassing van deze trits op diverse beleidsthema's krijgt deze slogan bijvoorbeeld als volgt betekenis:

- Wonen, werken en voorzieningen in Groene omgeving: ontwikkelingen zijn mogelijk als de sociaaleconomische structuur wordt versterkt, passen bij het ontwikkelingsperspectief en wordt uitgevoerd volgens gebiedskenmerken. Ofwel: onnodige versnippering wordt tegengegaan en kwaliteitsverhogende ontwikkeling stimuleren we via Kwaliteitsimpuls Groene omgeving (zie paragraaf 4.1 en 4.2).
- Wonen, werken en voorzieningen in Stedelijke omgeving: bij nieuwe ontwikkelingen wordt ingezet op herstructurering. Als uitbreiding echt noodzakelijk is dan geschiedt uitvoering via integrale gebiedsontwikkeling conform gebiedskenmerken (zie paragraaf 5.1 en 5.2).
- Natuur: realisatie van de EHS vindt plaats in combinatie met wateropgave binnen het ontwikkelingsperspectief en conform gebiedskenmerken (zie paragraaf 4.3).
- Wateropgave: ontwikkelingen bij rivieren en beken zijn mogelijk als waterveiligheid en de veerkracht van het watersysteem worden versterkt (zie paragraaf 4.6 en 5.6).
- Bereikbaarheid: ontwikkelingen die bovenlokale mobiliteit met zich meebrengen, worden gelokaliseerd nabij aansluitingen op de aanwezige hoofdinfrastructuur (wegaansluitingen, stations, havens) (zie paragraaf 5.5).
- Energie: locaties voor opwekking van duurzame energie in eerste instantie in combinatie met bestaande bebouwing, bijvoorbeeld mestvergistingsinstallaties op erven en windturbines op bedrijventerreinen en altijd conform gebiedskenmerken (zie paragraaf 4.8 en 5.8).
- Ondergrond: bestaande locatie voor zandwinning uitbreiden voor multifunctionele zandwinning alvorens nieuwe zandwinlocaties te ontwikkelen (zie paragraaf 4.9).

3.3 Keuze voor instrumenten

In hoofdstuk 4 en 5 geven we bij alle ambities en doelstellingen aan welke mix aan instrumenten we van plan zijn in te zetten om resultaat te boeken. De keuze voor inzet van deze instrumenten bepalen we aan de hand van drie criteria:

- Functioneren vitale coalitie en positie burger: met welk instrument kan een vitale coalitie zo goed mogelijk gevormd worden en is het in belang van de rechtsstaat?
- Effectiviteit: met welk instrument kan het doel het best worden bereikt?
- Doelmatigheid: welk instrument voorkomt onevenredige administratieve lasten en/of bestuurlijke drukte?

De instrumenten waaruit we kunnen kiezen, volgen uit de drie 'productielijnen' voor de provincie, zoals

deze in onze visie op het middenbestuur, 'de vitale coalitie van de provincie Overijssel' zijn beschreven:

- Visie (zie 3.3.1)
  - Omgevingsvisie zelf
  - Kennis verwerven en delen
- Waarborg (zie 3.3.2)
  - Verordening (inclusief toezicht en handhaving)
- Realisatie (zie 3.3.3)
  - (Prestatie)afspraken
  - Gebiedsontwikkelings- en uitvoeringsprojecten
  - Subsidies en fondsen

In deze paragraaf lichten we de productielijnen en instrumenten kort toe en we geven enkele voorbeelden uit de samenvattende realisatieschema's, die in hoofdstuk 4 en 5 bij elke thema zijn weergegeven. Deze realisatieschema's geven de hele mix van instrumenten bij een doelstelling in een oogopslag weer in de onderstaande tabelvorm:

Regels in
verordening

(Prestatie)-afspraken

Gebiedsontwikkeling/
Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

Kennis
verwerven en delen

3.3.1 Visie: de Omgevingsvisie zelf en kennis verwerven en delen

Visievorming en kennis verwerven en delen zijn de basis voor de realisatie van ambities. Met deze Omgevingsvisie geven wij als provincie onze visie op de fysieke leefomgeving. Ook bij de realisatie van het beleid zoals dat in de Omgevingsvisie is opgenomen speelt kennisverwerving en kennis delen een rol.

Omgevingsvisie zelf

De provincie heeft voor deze Omgevingsvisie informatie verzameld, geanalyseerd en besproken met partners. In deze Omgevingsvisie hebben we al die informatie vervolgens een betekenis gegeven en keuzes gemaakt. Deze visie is niet bedoeld als blauwdruk, maar als een gedeelde ambitie van een netwerk van partners die zich hierdoor weer laten inspireren voor hun eigen keuzes en beslissingen (zie ook paragraaf 3.1.2). Voor onze eigen uitvoering is deze Omgevingsvisie kaderstellend. We sturen, in-

dien nodig, lopende projecten hierop bij. Aangezien de Omgevingsvisie 'zelfbindend' is, kunnen wij hier ook aan gehouden worden.

Voor een effectieve en samenhangende ontwikkelingsvisie is het nodig om op strategisch niveau verschillende beleidsterreinen te integreren. Daarom omvat de Omgevingsvisie het gehele provinciale beleid voor de fysieke leefomgeving. Het gaat om beleidsterreinen als water, ruimte, bodem, verkeer en vervoer, wonen, werken en milieu. De Omgevingsvisie zal ook de status hebben van structuurvisie (voor de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro)), milieubeleidsplan (voor de Milieuwet), provinciaal verkeers- en vervoersplan (voor de Verkeerswet), waterplan (voor de Waterwet) en bodemvisie (in het kader van ILG-afspraken met het Rijk). De integrale aanpak van de fysieke leefomgeving in combinatie met vereenvoudiging van regels (zie 3.1.3) en resultaatgericht partnerschap (zie 3.1.1 en 3.1.2) moet voor inwoners en bedrijven een toekomstvaste groei

van welvaart en welzijn met een verantwoord beslag op de beschikbare natuurlijke voorraden opleveren (zie paragraaf 2.2.2).

Het beleid voor de fysieke leefomgeving is dan ook faciliterend voor de sociaaleconomische ontwikkelingsvisie (zie ook hoofdstuk 2).

Kennis verwerven en delen

Om doelen van de Omgevingsvisie te bereiken is op diverse terreinen nader onderzoek nodig op basis waarvan onze visie kan worden aangescherpt en nadere keuzes gemaakt kunnen worden.

In andere gevallen is het effectief en doelmatig om samen met anderen kennis te delen en goede voorbeelden beschikbaar te stellen als informatie en inspiratie.

In deze Omgevingsvisie stellen we o.a. de volgende 'kennis verwerven en delen'-acties voor:

- Onderzoek droogte
- Onderzoek agroproductieparken
- Kwaliteitsscoresysteem bedrijventerreinen
- AtelierOverijssel
- Ondersteuning door ervenconsulent

3.3.2 Waarborg: verordening

Zoals in paragraaf 3.1 aangegeven zien wij 'waarborgen' als een van de 'productielijnen' van het middenbestuur. In onze visie op het middenbestuur hebben we aangegeven dat de provincie opkomt voor publieke belangen die het risico lopen veronachtzaamd te worden. We voorkomen en bestrijden afwentelgedrag, freeridersgedrag en ineffectieve concurrentie tussen gemeenten. Belangrijke instrumenten zijn de op rijkswetten gebaseerde vergunningverlenings- en handhavingstaken. Daarnaast biedt de verordening ons de kans om op provinciale schaal publieke belangen te waarborgen.

Verordening

De Omgevingsverordening Overijssel 2009 is onze verordening op basis van deze Omgevingsvisie. In de opzet van deze verordening doen we recht aan het vertrouwen in onze gemeentelijke partners én aan ons streven om door samenwerking tot resultaat te komen. Uiteraard zijn er onderwerpen waarbij wij op provinciaal niveau een keuze maken die niet overal op evenveel enthousiasme kan rekenen. Wij hebben de zorgen en de belangen van partners

en inwoners zorgvuldig en transparant afgewogen en leggen onze keuzes uit.

In veel voorschriften kiezen we voor proces- en motiveringsvereisten. Recente juridische discussies en uitspraken van de minister zijn hierbij leidend geweest. Het komt erop neer dat in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 elk inhoudelijk thema geregeld moet zijn, waar wij de mogelijkheid bij willen hebben om juridische instrumenten volgens de interventieladder (zie 3.1.3) in te zetten.

3.3.3 Realisatie: (prestatie)afspraken, gebiedsontwikkeling en uitvoeringsprojecten, subsidies en fondsen

De provincie committeert zich aan grote maatschappelijke opgaven op regionaal schaalniveau die zonder haar bijdrage niet van de grond zouden komen. Wij staan ervoor in dat die projecten succesvol worden voltooid. We maken bij voorkeur afspraken met partners, maar zetten zonodig onze bevoegdheden in. Ook investeren we, voeren we uit en stellen we via subsidies of fondsen middelen aan andere uitvoerders ter beschikking. Resultaat door partnerschap kan gepaard gaan met een heel actieve rol van de provincie in gebiedsontwikkelings- en uitvoeringsprojecten. In andere gevallen zien wij weliswaar een provinciaal belang, maar zijn anderen beter in staat dat te behartigen. In dat geval krijgt onze rol vorm door het maken van (prestatie)afspraken, al dan niet in combinatie met subsidies of ('revolving') fondsen.

(Prestatie)afspraken

Een belangrijk instrument om ambities en doelstellingen van provinciaal belang te realiseren, maar zo veel mogelijk ruimte voor partners te laten, is het maken van (prestatie)afspraken. Door goede (prestatie)afspraken te maken, vervalt de noodzaak bepalingen in de verordening op te nemen. In hoofdstuk 4 en 5 zijn bij vele onderwerpen voornemens tot het maken van (prestatie)afspraken opgenomen. Aangezien ze voor elk onderwerp apart genoemd zijn, kan de indruk ontstaan dat er heel veel losse afspraken gemaakt worden. Gezien ons streven bestuurlijke drukte te beperken, is dat uiteraard niet onze bedoeling. Ons voorstel is deze afspraken in een samenhangend verband met partners te maken. Hier geven we een beknopt overzicht van welke afspraken we in welk verband zouden willen maken.

Via structuurvisies maken we met gemeenten (prestatie-)afspraken over o.a.:

- Bedrijventerreinenvisie en economisch profiel
- Woonvisie
- Rekening houden met en benutten van erfgoed
- Afwegingen wat betreft de ondergrond, rekening houden met aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden
- Externe veiligheid
- Bereikbaarheidskwaliteit
- Ontwikkelingsmogelijkheden landbouw

Via de beheersplannen maken we met waterschappen (prestatie-)afspraken over:

- Onderhoud waterkeringen
- Maatregelen KRW
- Beleid grondwateronttrekkingen
- Normering wateroverlast
- Opstellen GGOR

Andere verbanden:

- pMJP: afspraak met gemeenten, waterschappen en andere partijen over investeringen in sociaal-economische ontwikkeling en gebiedsinrichting in het landelijk gebied (natuur, landschap, water, economie en leefbaarheid)
- Strategische agenda's met stedelijke netwerken/ GSB-convenanten: samenhangende afspraken voor gebiedsontwikkeling, gezamenlijk investeringsprogramma, uitvoering en subsidie in stedelijke netwerken.

Gebiedsontwikkeling en uitvoeringsprojecten

Bij gebiedsontwikkeling en uitvoering zijn we zelf als realiserende partner betrokken. Met gebiedsontwikkeling bedoelen we de gelijktijdige realisatie van verschillende doelen. Doelen die in een gebiedsontwikkeling samen kunnen komen, zijn bijvoorbeeld woningbouw, wateropgave, ontwikkeling bedrijfslocaties, natuurontwikkeling, infrastructuur etc. Nagenoeg altijd zijn er vele partners bij een gebiedsontwikkeling betrokken. Het is belangrijk helder te zijn over wie de primaire trekker is. Voorbeelden zijn IJsseldelta-Zuid, Gebiedsontwikkeling luchthaven Twente, Kennispark, Hart van Zuid, N35, N18, N340, A1-zone, Ruimte voor de Vecht, realisatie EHS... etc. Bij de realisatie van gebiedsontwikkeling kunnen wij investeringen

inzetten, maar ook ruimtelijk instrumentarium zoals bijvoorbeeld een inpassingsplan.

Met uitvoeringsprojecten bedoelen we het zelf of door opdrachtverlening realiseren van een doel. Uiteraard houden we dan ook rekening met andere doelen. Dat is anders dan bij een gebiedsontwikkeling, want daar worden die andere doelen mede door de gebiedsontwikkeling bereikt. Voorbeelden zijn het beheer en onderhoud van provinciale wegen, OV-tactiek, beperking lichthinder langs provinciale wegen.

Subsidies en fondsen

Subsidies en fondsen stellen we beschikbaar als een partner beter dan wijzelf een bepaalde prestatie kan bereiken. Bij subsidies dragen we middelen over en vragen we verantwoording voor de daarvoor te bereiken prestatie. Bij een fonds stellen we middelen ter beschikking om iets op gang te brengen. Zodra het op gang is stromen de middelen weer terug in het fonds ('revolving' fonds). In deze Omgevingsvisie vindt subsidie bijvoorbeeld plaats bij het Energiepact, bij de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving, in het Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit, programma Ruimtelijke Kwaliteit ten behoeve van erfgoed etc. Van een fonds is sprake indien besloten wordt tot een provinciaal grondbeleid met een grondbank.

In bijlage B is een beschrijving te vinden van alle projecten en programma's die wij inzetten. Het overzicht op de volgende pagina zet alle projecten en programma's op een rij en toont aan welke doelstellingen ze een bijdrage leveren.

Samenvattend schema projecten en programma's

Programma/project	Woonomgeving	Economie en vestigingsklimaat	Natuur	(Binnen)steden en landschap	Bereikbaarheid	Watersysteem en klimaat	Veiligheid en gezondheid	Energie	Ondergrond
A1-zone	x	x	x	x	x		x		
Beheer en onderhoud	x	x			x		x	x	
Bodemsanering							x		x
Drinkwater			x			x	x		x
Economische innovatie/Kennispark		x		x	x		x	x	
Energiepact	x	x	x		x			x	x
Externe veiligheid	x			x	x		x		
Fietsverkeer	x	x			x			x	
Gebiedsontwikkeling luchthaven Twente	x	x	x	x	x		x		
Gebiedsontwikkeling Vriezenveen Zuidoost	x	x				x			x
Goederenvervoer	x	x		x	x		x		
Grotestedenbeleid 2010-2011	x	x		x	x		x		
IJsseldelta-Zuid	x	x	x	x	x	x	x		x
Implementatie Zwemwaterrichtlijn	x	x					x		
Nationaal landschap IJsseldelta		x	x	x		x			x
Nationaal landschap Noordoost-Twente		x	x	x		x			x
Ontwikkelingsvisie landgoed Twickel en omgeving		x	x	x		x			
OV-tactiek	x	x			x			x	
pMJP	x	x	x	x		x	x	x	x
pMJP: economische vitaliteit		x			x			x	
pMJP: perspectiefvolle landbouw		x	x	x					
pMJP: sociale vitaliteit en leefbaarheid	x	x		x					
pMJP: veerkrachtig watersysteem			x	x		x	x		
pMJP: versterking natuur en landschapswaarden			x	x		x			
Provinciale wegen buiten hoofdinfrastructuur en stedelijke netwerken	x	x	x	x	x		x		
Gezond leefmilieu (lucht, geluid, donkerte)	x			x	x		x		
Ruimte voor de Rivier	x		x	x		x	x		x
Ruimte voor de Vecht	x	x	x	x	x	x	x		
Ruimtelijke kwaliteit (o.a. AtelierOverijssel, Cultuur en ruimte, Reanimatie agrarisch en industrieel erfgoed, etc.)	x	x	x	x	x	x			x
Robuust Spoor	x	x		x	x		x	x	
Stationsomgevingen	x	x		x	x		x	x	
Toerisme en vrije tijd	x	x		x	x				
Uitvoering waterbeleid	x	x	x	x		x	x		
Verkeersveiligheid				x	x		x		
Verkenning IJssel (Deventer-Zwolle)	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Verkenningen landbouw		x		x				x	
Versnelde realisatie EHS/beheerplannen Natura 2000		x	x	x		x			
Versterken hoofdinfrastructuur autoverkeer	x	x	x	x	x		x	x	
Visie op de ondergrond	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Vitale bedrijventerreinen		x		x	x	x	x	x	
Water en klimaat	x		x	x		x		x	
Wiel van Overijssel									
Windenergie				x				x	
Wonen	x	x		x	x		x	x	

4

*Groene omgeving:
buitengebied*

Ontwikkelingsperspectieven groene omgeving

1. realisatie groene en blauwe hoofdstructuur

- aaneengesloten structuur van natuur-gebieden
- zoekgebied EHS
- zoekgebied robuuste verbindingzone
- zoekgebied ecologische verbindingzone
- continu en herkenbaar watersysteem

2. buitengebied accent productie

- schoonheid van de moderne landbouw
- landbouwontwikkelingsgebied

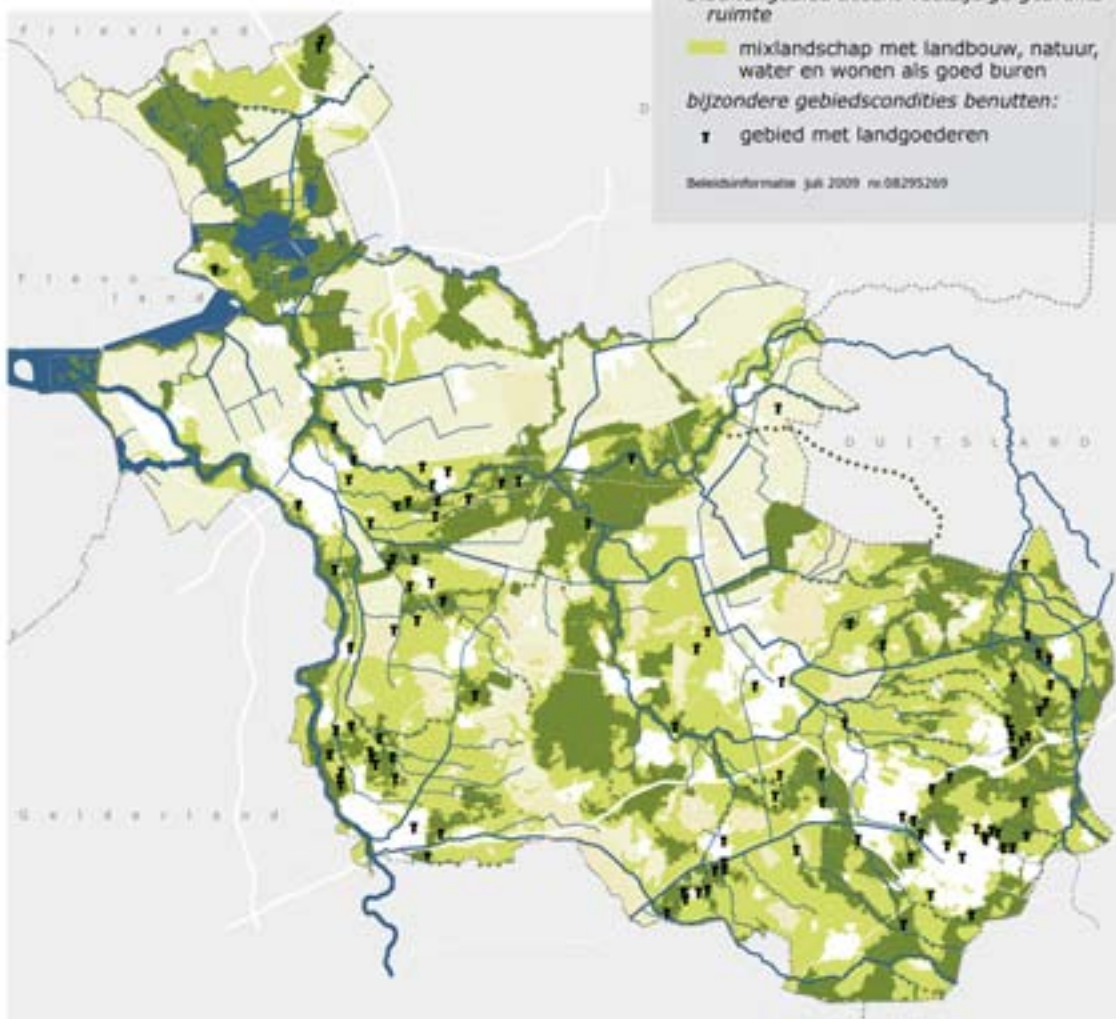
3. buitengebied accent veelzijdige gebruiksruimte

- mixlandschap met landbouw, natuur, water en wonen als goed burens

bijzondere gebiedscondities benutten:

- gebied met landgoederen

Beleidsinformatie juli 2009 nr.08295269

Met de Groene omgeving bedoelen wij het grondgebied buiten steden, dorpen en hoofdinfrastructuur. Het gaat dus om het buitengebied met een grote verscheidenheid aan natuurgebieden, akkers, weiden, bossen, landgoederen, rivieren, beekdalen, buurtschappen, verspreide bebouwing, recreatiemogelijkheden, etc. Wij zien het buitengebied als een mozaïek van woon-, werk-, geniet- en natuurlandschappen van hoge kwaliteit.

Het buitengebied is een bron van welzijn van mensen:

- als woon- en beleefomgeving voor bewoners, bezoekers en recreanten:

- wonen in landelijk gebied met bereikbare basisvoorzieningen is aantrekkelijk voor bepaalde groepen mensen;
- in Overijssel kan genoten worden van natuur, landschap, rust en ruimte. Er zijn veel natuurgebieden en twee Nationale Parken, er zijn mooie agrarische cultuurlandschappen, waaronder twee Nationale Landschappen, er zijn rivierlandschappen, beekdalen en meren en uitgestrekte landgoederen;
- er is een rijkdom aan cultureel erfgoed en archeologische en aardkundige waarden, die de geschiedenis van een gebied vertellen en de identiteit daarvan vergroten;

- het is een gebied waar de bescherming tegen overstroming op orde is.

Het buitengebied is ook een bron van welvaart:

- als werkomgeving:
  - van oudsher is de landbouw hierbij belangrijk. De totale agro-/voedingscluster draagt ongeveer 10 procent bij aan de werkgelegenheid; de primaire landbouw is een belangrijk onderdeel;
  - toerisme en vrije tijd worden een steeds belangrijker drager. De kwaliteit van het landschap en de toegankelijkheid zijn daarbij belangrijk;
  - in de afgelopen decennia hebben ook tal van andere bedrijven een plaats gevonden in het buitengebied, grotendeels in voormalige agrarische gebouwen (op dit moment is ca. 40 procent van de bedrijven in het buitengebied niet-agrarisch);
  - de doorzettende vraag naar 'open ruimte, rust en stilte' biedt kansen voor ondernemerschap in relatie tot het natuur- en landschapsbeheer; een voorbeeld hiervan is de inrichting van zorglandgoederen;
  - er liggen kansen voor de productie van duurzame energie.

Het buitengebied is een belangrijke bron van natuurlijke voorraden:

- als voorraadkamer van natuurlijke voorraden als natuur, water en ondergrond:
  - blijvende kwaliteit van het landelijk gebied is afhankelijk van het behoud/de bescherming van basiswaarden als ecosystemen, biodiversiteit, schoon en gezond water en een schone bodem;
  - de ondergrond in het landelijk gebied bevat ook voorraden grondstoffen: zand, zout en water. De ondergrond kan bovendien dienen als bron of buffer voor duurzame energie. De ontwikkeling van het landelijk gebied vraagt om een zorgvuldig gebruik van de voorraden en de capaciteiten van de ondergrond.

Ontwikkelingsperspectieven Groene omgeving

De ontwikkelingsperspectieven (zie ook paragraaf 2.6.1) geven richting aan (nieuwe) ontwikkelingen en initiatieven.

1. Realisatie groene en blauwe hoofdstructuur

EHS (bestaande natuur en nieuwe natuur) en de gebieden waar water de bepalende functie is (het watersysteem van brongebieden tot hoofdsysteem) combineren tot een robuust raamwerk met landschappelijke kwaliteit.

2. Buitengebied, accent productie

Gebieden voor landbouw die bijdragen aan de kwaliteit van de grote open cultuurlandschappen en gebieden waar plaats is voor intensieve veehouderij (landbouwontwikkelingsgebieden).

3. Buitengebied, accent veelzijdige gebruiksruimte

Gebieden voor gespecialiseerde landbouw en mengvormen van landbouw met andere functies (recreatie-zorg, natuur, water) en bijzondere woon-, werk- en recreatiemilieus die de karakteristieke gevarieerde opbouw van de cultuurlandschappen in deze gebieden versterken.

Conform onze sturingsfilosofie (hoofdstuk 3) is ontwikkeling in de Groene omgeving wat ons betreft niet langer gebonden aan strikte voorschriften van welke functie op welke plek moet plaatsvinden. We willen ruimte bieden aan economische dynamiek en de ruimtelijke kwaliteit bevorderen. Daarom stimuleren we meervoudig ruimtegebruik en creatieve en-oplossingen. Naast de bescherming van kwaliteiten willen we vooral ontwikkeling en dynamiek benutten voor duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit. Dit betekent dat voor elke ontwikkeling (dus boerenbedrijf, recreatieonderneming, knoopeerf, paardenhouderij, etc.) de principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik (zie paragraaf 3.2), de ontwikkelingsperspectieven en de Catalogus Gebiedskenmerken bepalend zijn voor ontwikkelingsmogelijkheden. Zoals in hoofdstuk 3 aangegeven, krijgen gemeenten handelingsvrijheid als zij deze benadering doorvertalen naar de gemeentelijke structuurvisie en bestemmingsplannen.

Kwaliteitsimpuls Groene omgeving: een ontwikkelingsgerichte aanpak

Ontwikkelingen in de Groene omgeving laten we samengaan met een impuls in kwaliteit. Daarom zullen we de 'Kwaliteitsimpuls Groene omgeving' ontwikkelen als een eenduidige bundeling van diverse bestaande regelingen als rood voor rood, rood voor groen, vab's, landgoederen, etc. Die daar overigens wel herkenbaar in kunnen blijven. We stellen een

eenvoudige werkwijze voor om principes van ontwikkelingsplanologie toepasbaar te maken voor sociaal-economische ontwikkelingen in de Groene omgeving. Deze deregulering leidt tot vermindering van administratieve lasten en naar verwachting tot meer effect. De basis ligt in de principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, de ontwikkelingsperspectieven en Catalogus Gebiedskenmerken. Dit vereist van overheden het vermogen meer gericht op ontwikkeling en kwaliteit te kunnen handelen. Aangezien wij ons de uitvoering zo decentraal mogelijk voorstellen, zullen we deze kwaliteitsimpuls Groene omgeving ondersteunen met een stimuleringsbudget, opleiding en beschikbaarheid van expertise. Sommige gemeenten hebben een vergelijkbaar instrument al in uitvoering.

Ontwikkelingen in de Groene omgeving benaderen we als volgt:

- We bieden ruimte voor sociaaleconomische ontwikkeling als deze vanuit zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik verantwoord is, past in het ontwikkelingsperspectief ter plekke en volgens de Catalogus Gebiedskenmerken wordt uitgevoerd.
- Aan de geboden ontwikkelruimte stellen we dus voorwaarden om de gewenste ruimtelijke kwaliteit te kunnen realiseren. Het gaat hierbij in alle gevallen in ieder geval om goede ruimtelijke inpassing van de ontwikkeling.
- Bij grootschalige ontwikkelingen (nieuw of uitbreiding van bestaand) wordt naast een investering in de ontwikkeling zelf tegelijkertijd geïnvesteerd in de omgevingskwaliteit. Op deze manier voorkomen of compenseren we aantasting van de omgevingskwaliteit en een verlies aan ecologisch en landschappelijk kapitaal als gevolg van de nieuwe ontwikkeling. Dat er voldoende wordt gecompenseerd moet blijken uit een ruimtelijke onderbouwing. Hiervoor kan de gemeente een kader opstellen waarin het beoogde evenwicht tussen ontwikkeling van bebouwing en de investering in ruimtelijke kwaliteit is vastgelegd. Als er geen gemeentelijk kader is, zal dit evenwicht per geval onderbouwd moeten worden. We willen gemeenten faciliteren dit uit te voeren.
- Als gemeentelijke of provinciale doelen voor duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit of andere mee kunnen liften op de (private) economische ontwikkeling, kan hieraan een publieke investering

of een stimuleringssubsidie gekoppeld worden. Dit is alleen van toepassing als de investering uitkomt boven vereiste "tegenprestatie".

Naast deze Kwaliteitsimpuls Groene omgeving zijn belangrijke programma's waarmee de grote opgaven in de Groene omgeving gerealiseerd worden het provinciale Meerjarenprogramma Landelijk Gebied (pMJP) met de programmalijnen (1) perspectiefvolle landbouw, (2) behoud en versterking kwaliteit natuur en landschap, (3) economische vitaliteit, (4) sociale vitaliteit en leefbaarheid en (5) veerkrachtig watersysteem, programma 'versnelling realisering van de EHS, programma Groen-blauwe diensten, het Energiepact en de 'rivierprojecten' Ruimte voor de IJssel en Ruimte voor de Vecht.

4.1 Woonomgeving

Ambitie

Aantrekkelijke en gevarieerde woonmilieus die voorzien in woonvraag.

De woningbouw ontwikkelt zich primair in bebouwd gebied of in aansluiting op de kernen. De rust en de ruimte van het buitengebied bieden echter ook andere aantrekkelijke woonmilieus, waar mensen goed en plezierig wonen, nu en in de toekomst. Het gaat hierbij om voormalige agrarische bedrijven, maar ook om (nieuwe) landgoederen.

4.1.1 Flexibel aanbod van woonmilieus

Ambitie

Voldoende en flexibel aanbod van woonmilieus, die voorzien in de vraag.

Hoofddlijn van beleid

Als aanvulling op de woonmilieus in de steden en dorpen is er ruimte voor ontwikkeling van aanvullende woonmilieus in het buitengebied onder voorwaarden van generiek instrumentarium (zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik), ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken.

Door het beëindigen van agrarische bedrijven komen er bedrijfslocaties vrij die ruimte bieden voor 'buiten wonen'. Dit is een al lang bestaand en continu proces. Tot voor kort ging het vooral om kleine agrarische bedrijven. De relatief kleine bedrijfsgebouwen kregen vrijwel automatisch een woonbestemming. Op deze wijze zijn vele duizenden woningen op het Overijsselse platteland ontstaan. Er worden echter ook steeds meer grotere bedrijven beëindigd waardoor er op één erf meer woningen kunnen ontstaan, bijvoorbeeld door het opsplitsen in meer wooneenheden. Hierbij ontstaat ook ruimte voor bijzondere woon- en/of zorgconcepten. Overijssel is ook rijk aan landgoederen. In landgoe-

deren komen uiteenlopende functies en kwaliteiten samen: landbouw, natuurbeheer, landschappelijke elementen, bewoning, recreatie en cultuurhistorie. Het economische rendement van een landgoed is in de regel laag. Rendabele functies zoals wonen moeten de instandhouding en ontwikkeling van niet-rendabele functies mogelijk maken. Hiermee bieden landgoederen ook kansen voor bijzondere woonmilieus en concepten bijvoorbeeld in combinatie met zorg. Voor deze transformaties bieden we ruimte onder de voorwaarde dat dit een bijdrage levert aan de ruimtelijke kwaliteit en de sociaaleconomische structuur van het buitengebieden en de kernen.

Samenvattend realisatieschema Flexibel aanbod van woonmilieus

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven, gebiedskenmerken Concentratie in stedelijke netwerken en streekcentra, woningbouw voor lokale behoefte Afgestemde woonvisie 	Met gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> Kwaliteitsimpuls Groene omgeving 		<ul style="list-style-type: none"> Kwaliteitsimpuls Groene omgeving 	<ul style="list-style-type: none"> Programma Ruimtelijke kwaliteit

4.1.2 Beschikbaarheid van voorzieningen

Ambitie

Beschikbaarheid van hoogwaardige voorzieningen.

Hoofdlijn van beleid

In samenwerking met gemeenten en andere maatschappelijke partners zetten wij ook in het buitengebied in op de ontwikkeling en ondersteuning van zorg en openbaarvervoervoorzieningen.

De bijzondere omstandigheden van het wonen in het buitengebied vragen om speciale aandacht voor beschikbare (ambulante) voorzieningen. In het buitengebied gaat het om een beperkt aantal voorzieningen, zoals ruimte voor (mantel)zorg en recreatieve voorzieningen. Wij zien de Stedelijke omgeving als de plek om voorzieningen te realiseren. Basisvoorzieningen horen in dorpen en kernen; grootschalige voorzieningen met regionale uitstraling hebben een plaats in de regionale netwerken (zie 5.1.2). Bereikbaarheid van deze voorzieningen voor iedereen is van

lokaal belang, maar gezien de uitgestrektheid van het buitengebied ook van provinciaal belang. Met de gemeenten maken we afspraken om een basisniveau van deze voorzieningen te behouden. In dat kader kan

een onderzoek naar detailhandel in kleine kernen een rol spelen. Ondersteunend hieraan wordt provinciale financiering ingezet voor openbaar vervoer (buurtbus, Regiotaxi), maar ook voor culturele activiteiten.

Samenvattend realisatieschema Beschikbaarheid van voorzieningen

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
	<p>Met gemeenten, pMJP:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Basisniveau en evenwichtige spreiding voorzieningen • Sociale vitaliteit (Dorpsplan+) • Ruimte voor (mantel) zorg 		<ul style="list-style-type: none"> • Kulturhusen en dorpsplan • Langer zelfstandig wonen: woonzorgzones • Buurtbus, Regiotaxi • Samen & Overijssel 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek detailhandel in kleine kernen • Ondersteuning dorpsplan en Kulturhusen • Ketenmobiliteit

4.2 Economie en vestigingsklimaat

Ambitie

Een vitale en zichzelf vernieuwende regionale economie met voldoende en diverse vestigingsmogelijkheden voor kennisintensieve maakindustrie en mkb.

De Groene omgeving biedt veel mogelijkheden voor de landbouw om een (economische) drager van het gebied te zijn en te blijven. Op bepaalde plekken zijn er mogelijkheden voor toerisme en recreatie om zich verder te ontwikkelen. Daarnaast is er veel bedrijvigheid in nijverheid, handel, transport, dienstverlening en zorg. Wij richten ons op verbreding van de plattelandseconomie met behoud van ontwikkelingsmogelijkheden voor landbouwbedrijven.

4.2.1 Vitale werklocaties

Ambitie

Vitale werklocaties, die aansluiten bij de vraag van ondernemingen.

Hoofdlijn van beleid

We bieden ruimte aan ondernemers die kansen zien voor nieuwe bedrijvigheid in het buitengebied onder voorwaarden van generiek instrumentarium (zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik), ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken.

In een plattelandseconomie die vooral gericht is op wereldmarktproductie vinden waardevolle natuurgebieden en karakteristieke kleinschalige cultuurlandschappen minder vanzelfsprekend economische dragers. De groeiende markt voor natuur en landschap biedt onze provincie goede mogelijkheden om ook die gebieden duurzaam te ontwikkelen. Niet alleen in de sfeer van recreatie en toerisme, maar bijvoorbeeld ook in de sfeer van de gezondheidssector

en de ontwikkeling van streekproducten. Wij willen ruimte bieden aan nieuwe economische dragers van het buitengebied die ook een bijdrage leveren aan de leefbaarheid van hun omgeving en aan het verbreden van het spectrum aan werkmilieus (zie 2.5.1). Circa 40 procent van de bedrijven in het buitengebied is niet-agrarisch. Het gaat om een breed palet aan bedrijfsactiviteiten, van zzp'ers tot dienstverlening en nijverheid. De aanwezigheid van niet-agrarische bevolking, allerlei nieuwe bedrijvigheid en een toenemende vraag naar locaties voor bedrijvigheid scheppen een kans voor nieuwe vormen van natuur- en

landschapsbeheer, de ontwikkeling van zogenoemde knoopen en de invulling van vrijkomende agrarische bebouwing.

Toepassing van het generieke basisinstrumentarium van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik (zie paragraaf 3.2) leidt er automatisch toe dat een nieuwe bouwlocatie voor bedrijvigheid die niet aan het buitengebied gebonden is, niet aan de orde kan zijn. Op vrijkomende agrarische locaties bieden wij via de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving ruimte aan wonen en economische bedrijvigheid.

Samenvattend realisatieschema Vitale economische dragers in het buitengebied

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Nieuwe (niet-agrarische) bebouwing volgens zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven, gebiedskenmerken Kwaliteitsimpuls Groene omgeving 	<p>Met gemeenten: Inzet Kwaliteitsimpuls Groene omgeving</p>		<ul style="list-style-type: none"> Programma Ruimtelijke kwaliteit: Revitalisering Industrieel en Agrarisch Erfgoed Kwaliteitsimpuls Groene omgeving Relevante prestaties pMJP (o.a. Leader-programma) Subsidiering van erven transformatieplannen 	<p>Programma Ruimtelijke kwaliteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Reanimatie industrieel en agrarisch erfgoed Voorbeeldprojecten architectuur, identiteit en historie, vormgeving Cultuur en economie Verkenning woonwerklandschappen AtelierOverijssel Ervenconsulentschap

4.2.2 Schaalvergroting en verbreding in de landbouw

Ambitie

Ontwikkelingsmogelijkheden voor schaalvergroting en verbreding in de landbouw.

Hoofdlijn van beleid

Bieden van ontwikkelingsmogelijkheden voor bedrijfsontwikkeling in de landbouw, onder voor-

waarden van generiek instrumentarium (zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik), ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken. Landbouwbedrijven faciliteren we om zich te ontwikkelen en in te spelen op veranderingen. We bieden ruimte voor schaalvergroting en -verbreding. De intensieve veehouderij heeft vooral ontwikkelingsmogelijkheden in de landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's) en op sterlocaties in verwevingsgebieden. De glastuinbouw kan zich ontwikkelen binnen de aangewezen locatie in de Koekoekspolder.

Duurzame en concurrerende landbouwbedrijven leveren een belangrijke bijdrage aan de provinciale economie, het open houden van het landelijk gebied en het in stand houden van en voortbouwen op waardevolle cultuurlandschappen (zie paragraaf 2.5.2). Om landbouwbedrijven als functionele dragers van de Groene omgeving te behouden en te versterken, bieden wij ruimte voor schaalvergroting en -verbreding. In de Groene omgeving onderscheiden wij drie ontwikkelingsperspectieven. In twee daarvan is de landbouw de grootste grondgebruiker. In het ontwikkelingsperspectief 'buitengebied, accent op agrarische productie' is de ontwikkeling van de landbouw sturend voor de gebiedsontwikkeling. Ook in het ontwikkelingsperspectief 'buitengebied, veelzijdige gebruiksruimte' heeft de landbouw volop ruimte, waarbij andere functies en waarden in sterkere mate kaderstellend en medesturend zijn voor de ontwikkeling van de landbouw. In het ontwikkelingsperspectief 'buitengebied, veelzijdige gebruiksruimte' zijn er afgezien van regels die overal gelden (zoals milieubeleid, Natura 2000-beleid en Reconstructiebeleid) geen beperkingen voor de bedrijfsontwikkeling van bestaande bedrijven. Wij zien ook goede kansen voor landbouwbedrijven om een grote rol te spelen bij het (agrarische) natuurbeheer in dit ontwikkelingsperspectief.

Ruimte voor landbouw

Het inspelen op de veranderingen in beleid en economie vraagt om (meer) ruimte voor ondernemerschap. Bedrijven vergroten, specialiseren en verbreden zich. De melkveehouderij en de intensieve veehouderij blijven de omvangrijke sectoren, maar andere en nieuwe agrarische sectoren komen op, zoals de paardenhouderij, de boomteelt en in de Koekoekspolder de glastuinbouw. Rietteelt is een specifieke bedrijvigheid en neemt in Noordwest-Overijssel een bijzondere positie in; en draagt tevens bij aan natuurbeheer. Het provinciale beleid geeft bestaande landbouwbedrijven in al hun vormen de ruimte onder voorwaarden van generiek instrumentarium, ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken. Voor de niet-grondgebonden landbouw – intensieve veehouderij en glastuinbouw – gelden aanvullende voorwaarden. Zowel gespecialiseerde als verbrede landbouwbedrijven hebben in de toekomst grotere bouwpercelen nodig voor een toekomstvaste continuering van de bedrijfsvoering. Met de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving maken we dit in combinatie met versterking van de ruimtelijke kwaliteit mogelijk (zie de inleiding van dit hoofdstuk). Op deze wijze maken wij een omslag van 'sturen op

kwantiteit' naar 'sturen op kwaliteit'. Niet de oppervlakte van een bouwperceel is maatgevend, maar de kwaliteit in relatie tot de omgeving. Wij stellen op voorhand dan ook geen maximum aan de omvang van agrarische bouwpercelen. Uitzondering hierop is de intensieve veehouderij. Hiervoor gelden de bouwblokmaten zoals omschreven is het Reconstructieplan Salland-Twente (zie hieronder).

Beleid nieuwe agrarische bouwpercelen

Tot nu toe bood het provinciale beleid relatief ruime mogelijkheden voor de vestiging van nieuwe agrarische bouwpercelen. De ontwikkelingen in de landbouw zijn echter aanleiding om ons beleid aan te passen. De afgelopen jaren is het aantal landbouwbedrijven afgenomen. Wij verwachten dat deze trend zich doorzet. Hierdoor komen er veel agrarische bedrijfslocaties vrij. Conform het principe van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik worden bij de vestiging van nieuwe agrarische bedrijven in eerste instantie bestaande vrijkomende agrarische locaties of andere bebouwde locaties (bijv. burgererven) benut. De vestiging van een nieuw agrarische bouwperceel is wel mogelijk in de volgende gevallen:

1. als een ondernemer een landbouwbedrijf verplaatst voor het realiseren van publieke belangen;
2. als een ondernemer op de huidige locatie geen ontwikkelingsmogelijkheden meer heeft, bijvoorbeeld door het ontbreken van verdere milieugebruiksruimte, en zijn bedrijf verplaatst naar een locatie met goede ontwikkelingsmogelijkheden.

In beide gevallen is de opheffing van de bestemming agrarisch bouwperceel op de uitplaatsingslocatie in Overijssel een voorwaarde voor de vestiging van het nieuwe bouwblok (dit principe wordt 'saldering' genoemd). Dit kan ook de resultante zijn van een 'meerhoeksruil'. Deze voorwaarde is eveneens van toepassing bij de vestiging van nieuwe bouwpercelen voor intensieve veehouderij in een landbouwontwikkelingsgebied, behalve bij de verplaatsing van een intensieve tak van een gemengd bedrijf. In het laatste geval kan op de uitplaatsingslocatie een agrarisch bedrijf zonder intensieve tak worden voortgezet.

Samen met de gemeente willen we bezien hoe we stimuleringsbeleid ten behoeve van hervestiging op bestaande locaties vorm en inhoud kunnen geven.

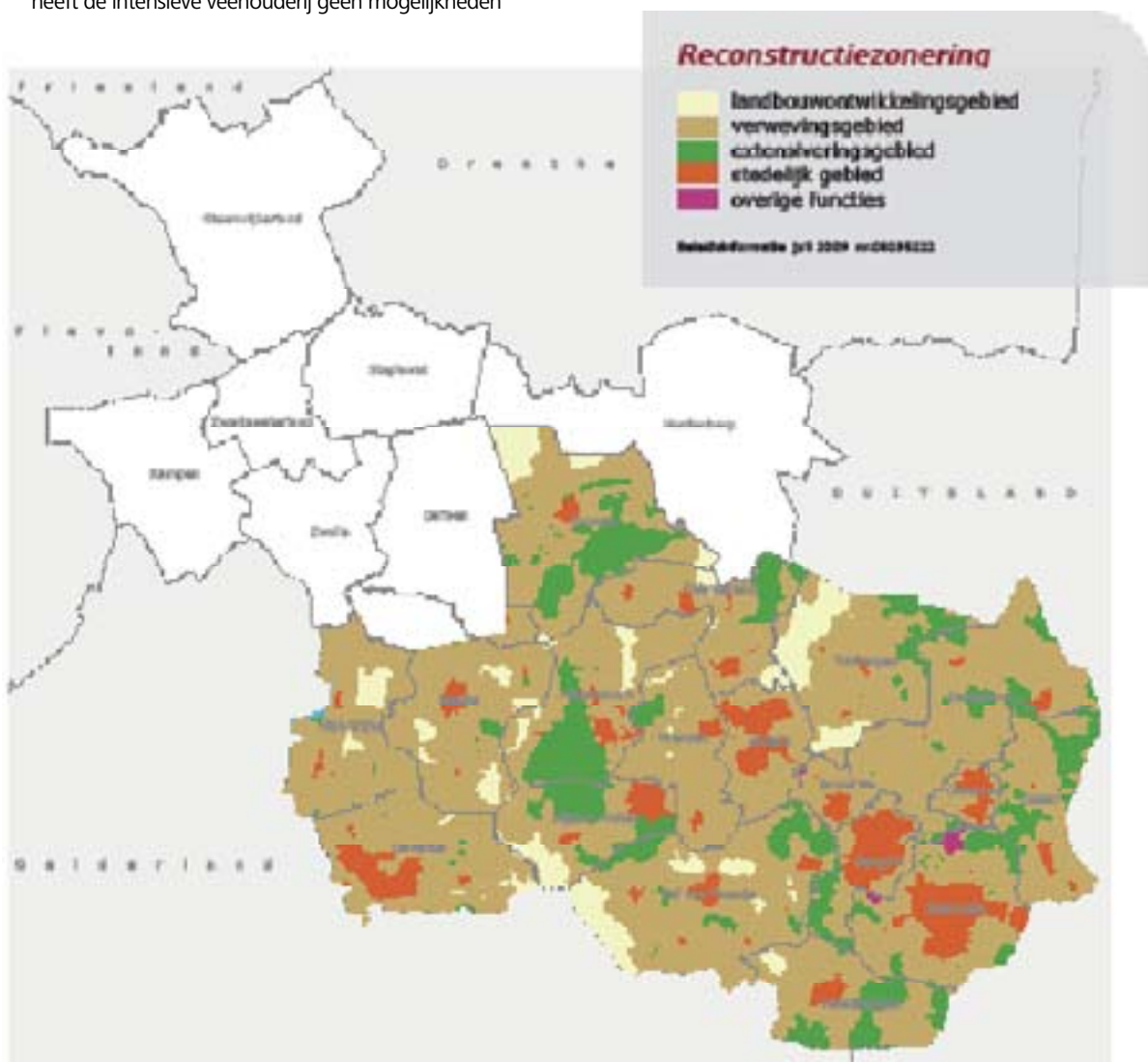
Naast de onder 1 en 2 genoemde situaties is de vestiging van nieuwe bouwpercelen ook mogelijk in gebieden met een specifieke doelstelling voor gebiedsontwikkeling voor de landbouw. Het gaat hierbij op dit moment om het gebied de Koekoekspolder, dat is aangewezen als ontwikkelingsgebied voor de glastuinbouw. Hier is de vestiging van nieuwe agrarische bouwpercelen mogelijk zonder de voorwaarde van

'saldering'. Het is mogelijk dat we in de toekomst andere gebieden met een specifieke doelstelling voor landbouwontwikkeling aanwijzen. Zie bijvoorbeeld hierna onder 'verkenning agroparken'.

Intensieve veehouderij in het reconstructiegebied

Op grond van de reconstructiezonering in het Reconstructieplan Salland-Twente is het reconstructiegebied ingedeeld in landbouwontwikkelings-, verwevings- en extensiveringsgebieden. De intensieve veehouderij heeft vooral ontwikkelingsmogelijkheden in de landbouwontwikkelingsgebieden en op sterlocaties in de verwevingsgebieden. Uiteraard geldt ook voor deze gebieden dat behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit in relatie tot de gebiedskenmerken onderdeel van de gebiedsontwikkeling is. In de extensiveringsgebieden heeft de intensieve veehouderij geen mogelijkheden

voor uitbreiding. Wij zetten het reconstructiebeleid voor de extensiverings- en de verwevingsgebieden voort. Het reconstructiebeleid voor de landbouwontwikkelingsgebieden is in overeenstemming met de Omgevingsvisie. Op grond van het Reconstructieplan Salland-Twente is nu nieuwvestiging van intensieve veehouderijen in de landbouwontwikkelingsgebieden mogelijk zonder de voorwaarde van 'saldering'. Wij achten het vanuit het oogpunt van ons generiek instrumentarium van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik evenwel van belang om ook in het Reconstructiegebied het principe van 'saldering' toe te passen. De reconstructiedoelstelling om in de landbouwontwikkelingsgebieden goede ontwikkelingsmogelijkheden voor de intensieve veehouderij te realiseren blijven wij prioriteit geven. In het Reconstructieplan Salland-Twente is de ontwikkeling van projectlocaties voor het clusteren van

intensieve veehouderijen opgenomen als een kansrijke ontwikkelingsrichting voor de versterking van de economische positie en de verduurzaming van de sector. Deze projectmatige aanpak van de ontwikkeling van dergelijke locaties biedt goede mogelijkheden voor de realisering van een goede ruimtelijke kwaliteit. Echter, de vestiging op dergelijke projectlocaties is niet alleen aantrekkelijk voor ondernemers die een bedrijf willen verplaatsen, maar ook voor ondernemers die een bedrijf willen starten of die hun bedrijf willen uitbreiden met een tweede vestiging. Om de vestiging van deze laatste categorieën ondernemers op projectlocaties mogelijk te maken, kan bij de ontwikkeling van dergelijke projectlocaties afgeweken worden van het principe van 'salderen'. Het reconstructieplan is hierop aangepast. Lopende initiatieven die voor het besluit tot terinzagelegging van de Ontwerp Omgevingsvisie gestart zijn, kunnen vanzelfsprekend zonder de voorwaarde van 'saldering' afgerond worden.

Het Reconstructieplan Salland-Twente kent geen rechtstreekse doorwerking van het beleid. Voor een goede uitvoering van de reconstructie en een goede aansturing van de ruimtelijke ontwikkeling van de intensieve veehouderij is het belangrijk dat het reconstructiebeleid voor de intensieve veehouderij wordt opgenomen in de gemeentelijke structuurvisies en bestemmingsplannen. Dit is ook zo met betreffende gemeenten afgesproken.

Evaluatie beleid intensieve veehouderij

In 2012 zullen wij het beleid voor de landbouwontwikkelingsgebieden in het Reconstructiegebied evalueren. Een belangrijk aspect hiervan is in welke mate de reconstructiedoelstelling om goede randvoorwaarden voor de ontwikkeling van de intensieve veehouderij te realiseren gehaald is. Bij deze evaluatie zullen wij ook de uitkomsten van de verkenning naar de ontwikkelingsmogelijkheden in Overijssel buiten het reconstructiegebied (zie hiervoor) en de verkenning naar de wenselijkheid en haalbaarheid van agroparken (zie hierna) betrekken.

Glastuinbouw: de inrichting van het glastuinbouwgebied de Koekoekspolder

De ontwikkeling van de glastuinbouw in Overijssel concentreren we in de Koekoekspolder, een gebied van ca. 500 ha in de gemeente Kampen, waar ruimte is voor ca. 250 ha kassen. Hiervan wordt momenteel ruim 100 ha benut. De verwachting is dat de resterende ruimte de komende vijf jaar benut wordt. We staan verdere uitbreiding van de glastuinbouw richting het Nationaal Land-

schap IJsseldelta (Mastenbroekerpolder) niet toe. Samen met de gemeente en andere partners zorgen we voor een goede inrichting en beeldkwaliteit van de overgangszone Koekoekspolder – Nationaal Landschap. In deze overgangszone dus geen glastuinbouw, maar tuinbouwgerelateerde bedrijvigheid is wel goed mogelijk. Voor de ontwikkeling van een toekomstgericht glastuinbouwcluster in de Koekoekspolder is het behoud van een 'kritische massa' van de glastuinbouw in de regio belangrijk. In de Koekoekspolder is die kritische massa aanwezig. Samen met Flevoland versterken we de samenwerking tussen de tuinbouwgebieden Koekoekspolder, Ens en Luttelgeest. Een consortium van partijen pakt de herstructurering onder leiding van de gemeente Kampen voortvarend op met aandacht voor waterbeheer, landschap, ruimtelijke kwaliteit en duurzame energie (warmte voor woningen). Buiten de Koekoekspolder en buiten bestaande glastuinbouwlocaties zijn er geen mogelijkheden voor de nieuwe vestiging van glastuinbouwbedrijven.

Boomteelt en ondersteunend glas

Boomteelt neemt in Overijssel, vooral in Noordoost-Twente, toe als economische activiteit van toenemend belang. Ook is er een toenemende behoefte aan ondersteunend glas. Bij bijzondere landschapselementen zoals de grote essen en beekdalen in Twente, wringt de ontwikkeling van boomteelt en ondersteunend glas met de belangen van landschap en cultuurhistorie. Voor de ontwikkeling van boomteelt en ondersteunend glas is zoals bij elke ontwikkeling het uitvoeringsmodel van de Omgevingsvisie van toepassing (principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik-ontwikkelingsperspectieven-gebiedskennmerken). Boomteelt en ondersteunend glas zullen niet overal in overeenstemming met gebiedskennmerken kunnen worden gerealiseerd. Waar dat wel kan is de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving van toepassing.

Schaalvergroting, verkaveling en landschap

Voor de grondgebonden landbouw is goede verkaveling een belangrijke voorwaarde voor een concurrerende bedrijfsvoering. De verkaveling in Overijssel is relatief ongunstig. Ze is versnipperd en de gemiddelde kavelgrootte is klein. Voor een concurrerende sector is verbetering van de verkaveling cruciaal. In het kader van het pMJP zijn en worden hiertoe herverkavelingsprojecten uitgevoerd. Er doen zich in verhouding tot de landschapsstructuur twee situaties voor:

- a. Kleinschalige landschappen: de kleinschaligheid van het landschap is in toenemende mate een kostenpost voor landbouwbedrijven. Momenteel voeren wij met LTO-Noord het project 'Grootschalig boeren in een kleinschalig landschap' uit. Doel hiervan is om strategieën voor

bedrijfsontwikkeling in dergelijke gebieden te ontwikkelen en de knelpunten hiervoor weg te nemen. De uitkomsten van dit project kunnen bijdragen aan de verdere beleidsontwikkeling en uitvoering voor dergelijke gebieden (zie ook verkenning hervorming EU-landbouwbeleid).

De kleinschaligheid van het landschap heeft een negatieve invloed op de concurrentiepositie en op het toekomstperspectief van de landbouw in deze gebieden. In samenwerking met gemeenten en andere partners zetten we ook in deze gebieden groen-blauwe diensten in. Hiermee kunnen landbouwbedrijven (aanvullende) inkomsten verwerven uit vergoedingen voor diensten voor landschapsbeheer.

- b. Open landschappen: hier zijn mogelijkheden om, in samenhang met de verbetering van de verkaveling van de landbouwbedrijven, ook de landschapsstructuur aan te passen. Het gaat dan om de meer open

gebieden of de gebieden waar het behoud van de huidige (kleinschalige) landschapsstructuur vanuit landschapsbeleid niet noodzakelijk is. Echter, ook hierbij dient de landschappelijke kwaliteit versterkt te worden. Te denken valt aan een cascobenadering waarbij in een gebied de laagdynamische functies gebundeld worden in een stevige groen-blauwe structuur met daarbinnen ruimte voor optimale landbouwkavels.

Watercondities voor landbouw

Voor een optimale landbouw zijn goede watercondities nodig. Binnen het ontwikkelingsperspectief 'buitengebied accent productie' wordt het waterbeheer afgestemd op de wensen van de landbouw. Dit geldt ook voor het 'buitengebied, accent veelzijdige gebruiksruimte' waar nu sprake is van landbouwkundig gebruik. Ontwikkelingsmogelijkheden in dit mixlandschap benutten we om een meer natuurlijk

en veerkrachtig watersysteem te realiseren (zie Waterbijlage, functietoekenning). Door het vaststellen van het Gewenst Grond en Oppervlaktewaterregime (GGOR) kan een goede afweging worden gemaakt (zie 4.6).

In veenweidegebieden en beekdalen wordt een beperkte ontwatering toegestaan gericht op het gebruik als grasland, om mogelijke bodemdaling te voorkomen en CO₂-uitstoot tegen te gaan (veenweidegebieden) of natuurlijke condities te behouden (beekdalen) (zie kaart Veenweidegebieden en beekdalen).

Het gebruik van grondwater voor beregening is binnen algemene regels toegestaan. In droge perioden kan een beregeningsverbod gelden. Het waterschap is hiervoor bevoegd gezag. In droge perioden vindt ook aanvoer van water plaats, mede voor de landbouw. Door klimaatverandering zal de behoefte daaraan alleen maar toenemen. De komende jaren zullen we onderzoeken of de huidige mogelijkheden voldoende zijn en welk beleid in droge perioden moet worden gevoerd.

Landbouw en duurzaamheid (milieu, energie)

De afgelopen jaren is de milieubelasting vanuit de landbouw flink afgenomen, maar op het gebied van lucht- en waterkwaliteit liggen er nog opgaven. Het grootste deel wordt opgepakt in het kader van landelijk generiek beleid (regelgeving en stimulering). Aanvullend hierop richten wij ons op regionaal niveau op de volgende onderwerpen:

a. Duurzame landbouw bij Natura 2000-gebieden

Het beleid voor de bescherming van de Natura 2000-gebieden is van grote invloed op de ontwikkelingsmogelijkheden van landbouwbedrijven in en nabij deze gebieden. Een knelpunt voor de realisatie van de instandhoudingsdoelen voor deze gebieden is de te hoge stikstofdepositie, waaronder de ammoniakdepositie vanuit de landbouw. De aanpak voor de vermindering van de ammoniakdepositie vanuit de landbouw op de Natura 2000-gebieden is in ontwikkeling. Gezien het feit dat ca. 35 procent van de stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden afkomstig is van de landbouw in een zone van 10 km om de gebieden heen en ca 65 procent van achtergronddepositie uit industrie, verkeer en landbouw buiten die zone (bron: Alterra, 2009, Effectiviteit ammoniakmaatregelen in en rondom de Natura 2000-gebieden in de provincie Overijssel) is een aanscherping van het generiek landelijk beleid voor de landbouw en andere sectoren essentieel voor het terugbrengen van de stikstofdepositie. Aanvullend op het generieke rijksbeleid nemen wij waar nodig en kosteneffectief in de beheerplannen voor de Natura

2000-gebieden gebiedsgerichte maatregelen op om de ammoniakdepositie vanuit de landbouw verder terug te brengen. Hierbij denken wij onder meer aan de volgende maatregelen:

- (stimulerings)beleid gericht op het versneld – d.w.z. vooruitlopend op het generieke beleid – verminderen van de ammoniakemissie van landbouwbedrijven (technische maatregelen, stalaanpassingen, aanpassing bedrijfsvoering, etc.);
- stimulering van de ontwikkeling van natuur- en landschapsgerichte landbouwbedrijven rondom de Natura 2000-gebieden, ook met het oog op een goede ruimtelijke inpassing van Natura 2000-gebieden in het omliggende agrarisch cultuurlandschap;
- de sanering van zogenaamde piekbelasters en uitplaatsen van landbouwbedrijven vanuit deze gebieden bijvoorbeeld voor de realisatie van de EHS, het verbeteren van de hydrologie in het kader van de uitvoering van de Reconstructie.

Een groot deel van de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden wordt in 2009 afgerond. Voor verdere toelichting op het Natura 2000-beleid, zie 4.3.1.

b. Verminderen emissies ammoniak, stank en stof

Voor het realiseren van een goede leefomgeving voor mens, dier en plant (zie ook 4.7.2) is het nodig de emissies van stank, stof en ammoniak vanuit de veehouderij – zowel in de grondgebonden landbouw als de intensieve veehouderij – te beperken. Samen met de sector en het Rijk overwegen wij in dit kader onder meer het gebruik van luchtwassers in de intensieve veehouderij te subsidiëren om de emissies te verminderen, knelpunten op te lossen en nieuwe knelpuntsituaties te voorkomen.

c. Landbouw en duurzame energie

De opwekking van duurzame energie is een belangrijke verbreding van landbouwbedrijven. Vanuit het Energiepact stellen we hiervoor ook subsidies beschikbaar, o.a. voor mestvergisting. Op agrarische bouwlocaties bieden wij ook mogelijkheden voor de ontwikkeling van grootschaliger vormen van mestvergisting, mits het hierbij gaat om de verwerking van mest van het eigen bedrijf of mest van samenwerkingsverbanden van lokale bedrijven (bijvoorbeeld op het schaalniveau van een landbouwontwikkelingsgebied). Hierbij is Kwaliteitsimpuls Groene omgeving inclusief kwaliteitsvoorwaarden op basis van gebiedskenmerken van toepassing (zie inleiding hoofdstuk 4).

Verkenningen landbouwbeleid

Voor de verdere ontwikkeling van ons landbouwbeleid voeren wij de volgende verkenningen uit:

- a. De hervormingen van het EU-landbouwbeleid: gevolgen en opties voor de Overijsselse landbouw.
- Op Europees niveau is afgesproken het Europees landbouwbeleid verder te hervormen. Belangrijk onderdeel hiervan is dat er een sterkere koppeling gelegd wordt tussen de bedrijfstoelagen aan landbouwbedrijven en de maatschappelijke prestaties die deze bedrijven leveren – onder meer op het gebied van natuur, landbouw en milieu. Het kabinet heeft najaar 2008 een zogenaamde houtskoolschets gepresenteerd waarin het kabinet schetst hoe het deze hervormingen in Nederland beoogt door te voeren. Een belangrijk aandachtspunt voor het kabinet is de ondersteuning van landbouw in gebieden waar de landbouw als gevolg van opgaven vanuit landschaps- en milieubeheer met beperkingen wordt geconfronteerd. Voor Overijssel kan hierbij gedacht worden aan de landbouw in de kleinschalige landschappen en nabij Natura 2000-ge-

bieden. De komende jaren wordt door Rijk en provincies verdere invulling gegeven aan het beleid.

- b. De ontwikkeling van agroparken:
- Wij verkennen de wenselijkheid en haalbaarheid van de ontwikkeling van agroparken in Overijssel. Dit doen we in afstemming met een gelijksoortig onderzoek van de provincie Gelderland. Agroparken zijn multifunctionele locaties waar primaire landbouwbedrijven – eventueel vanuit verschillende sectoren – en andere bedrijven, bijvoorbeeld verwerkende en/of toeleverende bedrijven, energieopwekking, agrologistiek en andere – in elkaars nabijheid gevestigd zijn. De ontwikkeling van agroparken kan winst opleveren op zowel economisch vlak (o.a. schaalvoordelen, kostenbesparing), milieu (energie, benutting reststromen), verkeer (minder transportbewegingen) en ruimte (efficiënt ruimtegebruik). Agroparken kunnen grootschalig en kleinschalig van opzet zijn. Vanwege goede ontsluiting lokaliseren we grootschalige agroparken bij voorkeur nabij de hoofdinfrastructuur. De verkenning is basis voor de verdere beleidsontwikkeling t.a.v. agroparken.

Samenvattend realisatieschema Schaalvergroting en verbreding landbouw

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe agrarische bouwlocaties indien publieke belangen of ontwikkelingsmogelijkheden, saldering • Buiten Koekoekspolder geen nieuwe vestiging van glastuinbouwbedrijven • Bij schaalvergroting en nieuw vestiging: Kwaliteitsimpuls Groene omgeving • In veenweidegebieden en beekdalen ontwatering afstemmen op gebruik als grasland	<p>Met gemeenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bestuursovereenkomst reconstructiewet: ruimtelijk beleid voor de intensieve veehouderij in bestemmingsplannen • ruimte voor schaalvergroting en verbreding, Kwaliteitsimpuls Groene omgeving <p>Met gemeenten en andere betrokkenen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pMJP: duurzame ontwikkeling LOG's en verbetering verpakking	<ul style="list-style-type: none"> • Inrichtingsprojecten van het PMJP • Natura 2000-gebieden • Inrichting glastuinbouwgebied Koekoekspolder	<ul style="list-style-type: none"> • pMJP:<ul style="list-style-type: none"> . verbeteren verkaveling . duurzame ontwikkeling LOG's . ondernemerschap, innovatie en bedrijfsmodernisering . stimuleren biologische landbouw • Kwaliteitsimpuls Groene omgeving (o.a. hervestiging op bestaande locaties) • Verminderen emissies ammoniak, stof en stank (o.a. subsidie luchtwassers)	<ul style="list-style-type: none"> • Kwaliteitsimpuls Groene omgeving: advies initiatiefnemers en gemeenten, inspiratieboeken • Grootschalig boeren in een kleinschalig landschap • Verkenning agroproductieparken • Verkenning "ruimte voor de intensieve veehouderij in Noord-Overijssel • Verkenning hervormingen EU-landbouwbeleid. • Kennisnetwerk-Oost voor innovatie in de landbouw

4.2.3 Toerisme en vrije tijd

Ambitie

Ontwikkelingsmogelijkheden voor en kwaliteitsverbetering van toerisme en vrijetijdsbesteding.

Hoofddlijn van beleid

Wij bieden ruimtelijke mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit en het vergroten van de diversiteit van de bestaande verblijfsaccommodatie, onder voorwaarden van generiek instrumentarium (zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, SER-ladder), ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken. Permanente bewoning van recreatiewoningen en -verblijven gaan wij tegen.

Overijssel biedt veel mogelijkheden voor toerisme en invulling van vrije tijd. In de Catalogus Gebiedskenmerken zijn in de zogenaamde 'lust & leisurelaag' diverse gebiedskenmerken terug te vinden die aan dit profiel bijdragen: landgoederen en buitenplaatsen, aantrekkelijke stadsrandgebieden, attracties, verblijfsaccommodaties, balkons en belvédères. Veelzijdig erfgoed in de vorm van bakens in de tijd en ook donkerte beschouwen we als aantrekkelijke factoren (zie Catalogus Gebiedskenmerken).

Kwaliteit en innovatie toeristische sector

De toerisme- en recreatiesector vormt met 33.500 arbeidsplaatsen (in 2007) een belangrijke economische factor in Overijssel. Een rijk aanbod van (dag)recreatieve voorzieningen vormt een belangrijke vestigingsfactor voor bedrijven en bewoners. De provincie wil een sterk aanbod voor vrijetijdsbesteding en wil toeristen blijvend aan Overijssel binden. Ons doel is een vitale en zichzelf vernieuwende sector. Daarom staan innovatie en versterking van het organiserend vermogen in de toeristische sector centraal.

Wij bieden ondernemers in de provincie de ruimte om toeristisch-recreatieve voorzieningen te ontwikkelen die bijdragen aan differentiatie van het aanbod en toeristische structuurversterking. Door gebiedsgericht (nieuwe) koppelingen te leggen tussen verschillende sectoren (recreatie, landschap, water, cultuur, zorg en sport) kunnen we de concurrentiekracht van Overijssel als vakantie- en dagtochtbestemming versterken.

Voorwaarde is dat de SER-ladder wordt toegepast en dat ontwikkelingen bijdragen aan het behoud en de versterking van de ruimtelijke kwaliteit. De sector heeft zelf immers profijt van de aanwezigheid van mooie natuur en landschappen. De kwaliteitsimpuls Groene omgeving is van toepassing. Subsidies voor nieuwe product-markt combinaties zijn opgenomen in Overijssel werkt!

Ter versterking van de Overijsselse toeristische merken (Kop van Overijssel, Vechtdal Overijssel, Salland, Twente en Hanzesteden langs de IJssel) ontwikkelen we beeldverhalen met een eigen identiteit en profiel. In onze profilering richten we ons op vier thema's: wellness, natuur- en plattelandsbeleving, cultuurbeleving en proeven en ruiken.

Verblijfsaccommodaties

In de verblijfsrecreatie is een toename in de vraag naar een gevarieerd aanbod en een hogere kwaliteit een belangrijke trend. Het huidige aanbod van recreatiewoningen in Overijssel sluit niet altijd aan bij de wensen van de hedendaagse consument. Wij bieden met de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving een stimulans voor de verbetering van de kwaliteit en het vergroten van de diversiteit in de bestaande verblijfsaccommodaties met innovatieve concepten. De in het gebieds perspectief voor Noordwest-Overijssel aangewezen mogelijkheden voor ontwikkeling van nieuwe verblijfsaccommodaties blijven gehandhaafd. Buiten deze specifieke plannen is er geen ruimte voor nieuwe recreatiewoningen, tenzij sprake is van een innovatief concept of indien de realisering van de recreatiewoningen onderdeel uitmaakt van een kwaliteitsimpuls van bestaande recreatieterreinen. De ontwikkeling van recreatiewoningen vindt plaats volgens de gebiedskenmerken (zie Catalogus Gebiedskenmerken). In alle gevallen moet het gaan om recreatiewoningen die gericht zijn op de verhuur. Het permanent (onrechtmatig) bewonen van recreatiewoningen/-verblijven (chalets/ stacaravans) is niet toegestaan en zal dus in de bestemmingsplannen uitgesloten moeten worden. Aan het toekennen van een woonbestemming (legaliseren) aan (permanent bewoonde) recreatiewoningen/-verblijven zal naast de bijzondere situatie in de gemeente Losser alleen medewerking worden verleend als wordt voldaan aan de rijkscriteria uit de nota Ruimte en als het gaat om een locatie aansluitend aan bestaand stads- of dorpsgebied. Deze toevoeging aan de rijkscriteria doen wij om versnippering van het landschap tegen te gaan. In de overige gevallen zal met een persoonsgebonden

gedoogbeschikking dan wel handhavend door de gemeenten worden opgetreden. Dit alles is een rechtstreeks gevolg van een enkele jaren geleden opgezette consultatieronde met gemeenten conform de met het Rijk gemaakte afspraken.

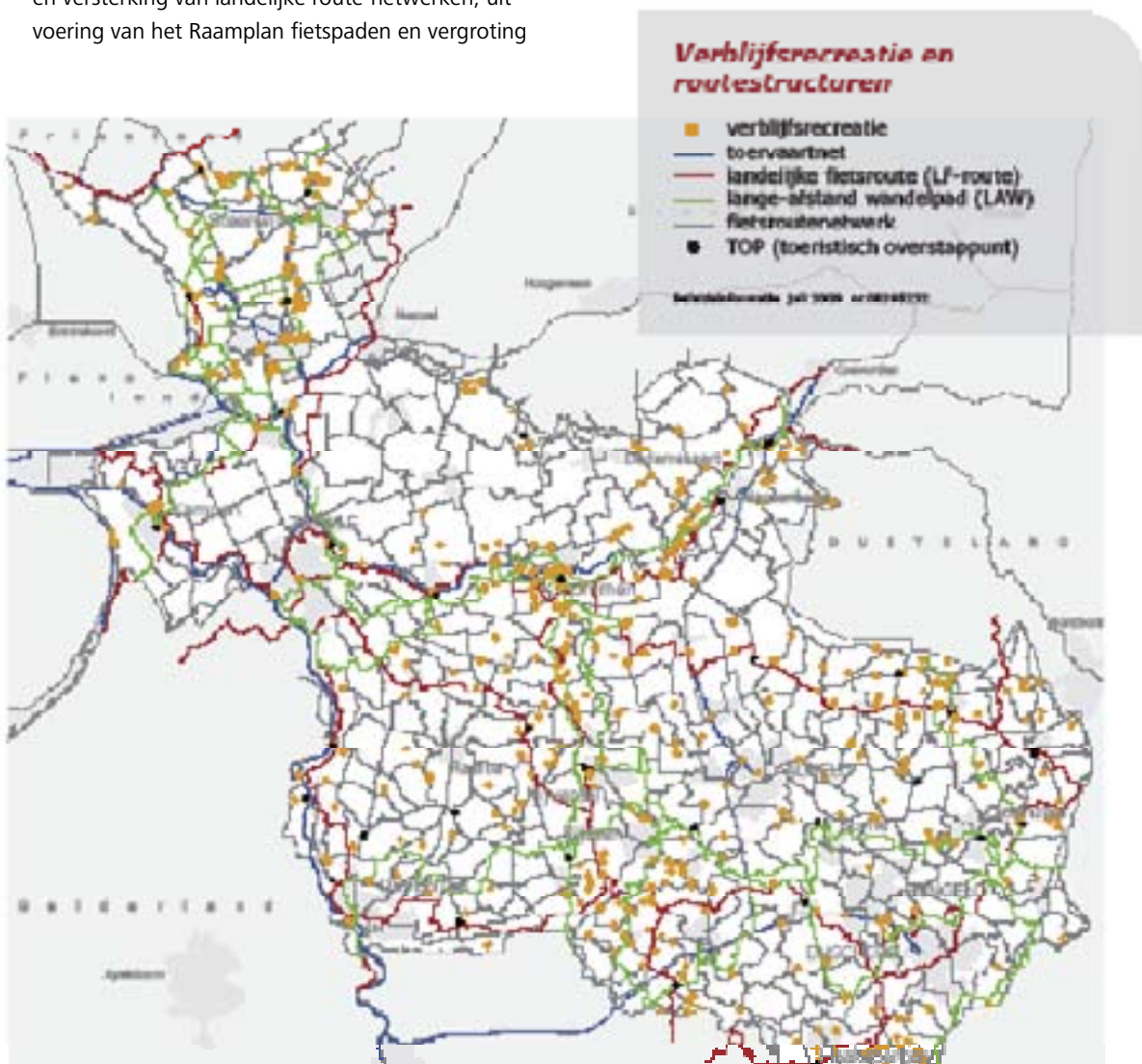
Route-infrastructuur

De toeristisch-recreatieve infrastructuur voor wandelen, fietsen, varen en paardrijden is zeer belangrijk voor de toeristische aantrekkingskracht van Overijssel. De routes verbinden voorzieningen en kernen en maken het mogelijk het Overijsselse landschap te beleven (zie paragraaf 2.5.4). Verbetering van beleevingswaarde, aansluiting op verblijfsaccommodaties, bewegwijzering en aantrekkelijkheid en landschappelijke inpassing bereiken we door:

- Subsidies aan gemeentelijke projecten ter behoud en versterking van landelijke route-netwerken, uitvoering van het Raamplan fietspaden en vergroting

- van de toegankelijkheid van het buitengebied;
- De aanleg van toeristische overstappunten (TOP's) en knooppunten, waar verschillende routes en voorzieningen samenkomen (bijvoorbeeld bij attracties, hotels, restaurants, bezoekerscentra bij natuurgebieden, (bus)stations, P+R-voorzieningen, dorpskernen, startpunten van routes voor wandelen, fietsen, paardrijden en varen).

Overijssel kent verschillende landelijke vaarwegen en fiets- en wandelroutestructuren (BRTN, LAW en LF). Vanwege de hoge recreatieve beleevingswaarde en het bewezen gunstig effect op de economische omzet van bedrijven langs de routes, vragen we gemeenten in bestemmingsplannen rekening te houden met deze routestructuren.

Samenvattend realisatieschema Toerisme en recreatie

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • SER-ladder, zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken • Geen permanente bewoning van recreatiewoningen behoudens een bijzondere situatie. • Buiten specifieke plannen geen nieuwe recreatiewoningen, tenzij innovatief concept of Kwaliteitsimpuls bestaande terreinen • Vaarroutes (BRTN) en fiets- en wandelrou-testructuren (LAW en LF) betrekken bij ontwikkelingen 	<p>Met gemeenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verbetering ruimtelijke en bouwkundige kwaliteit van recreatiewoningen en vergroting diversiteit van het aanbod • Uitvoering Raamplan fietspaden (voor 2018) • Vergroting toegankelijkheid openbare ruimte d.m.v. openstellen paden • pMJP-afspraken 	<ul style="list-style-type: none"> • Fietspaden in gebiedsontwikkeling • Verbeteren en in standhouden doorvaart recreatievaart 	<ul style="list-style-type: none"> • Overijssel werkt! • pMJP • TOP's • Raamplan fietspaden • Wandelroutes 	<ul style="list-style-type: none"> • Voorzieningen in groen-blauwe hoofdstructuur. • Fietsrouten netwerk • Wandelnetwerk Twente • TOP's • Boerenlandpaden • Beeldverhalen

4.3 Natuur

Ambitie

Behoud en versterking van de rijkdom aan planten diersoorten (biodiversiteit).

Behoud biodiversiteit

De grote variatie aan plant- en diersoorten (biodiversiteit) is een kernkwaliteit van de natuurwaarden in Overijssel. Het verlies aan soorten verarmt de natuurwaarden en maakt ecosystemen kwetsbaar. Het behoud van biodiversiteit is daarom nodig voor een duurzame toekomst. Soorten bevinden zich in principe overal: zowel in de stad als in natuurreservaten, parken, sloten en houtwallen. De EHS met daarbinnen Natura 2000-gebieden is het rijkst aan soorten. De Natura 2000-gebieden zijn van Europese betekenis en staan

onder het regime van de Natuurbeschermingswet. In het landbouwgebied vervult biodiversiteit een directe functie voor bodemvruchtbaarheid en plaagbestrijding. Het landbouwgebied vormt ook een belangrijk leefgebied voor onder meer weidevogels en ganzen.

Beleving en regionale economie in relatie tot natuur

De EHS en het omliggende landschap zijn van grote betekenis voor de bescherming van de biodiversiteit, maar kunnen ook een bredere rol hebben in de ontwikkeling van het buitengebied. Onze ambitie is om de natuurontwikkeling niet op zich te beschouwen, maar als integrale gebiedsopgave. De EHS en het omringende landschap vormen hiermee de ruggengraat voor het Overijsselse woon- en werklandschap (zie paragraaf 2.5.3). De EHS vormt samen met het watersysteem het ontwikkelingsperspectief realisatie groene en blauwe hoofdstructuur (zie ook paragraaf 2.6.1). Hier willen we

water en natuur combineren tot een robuust raamwerk met landschappelijke kwaliteit. De nabije omgeving van de EHS biedt kansen voor ontwikkelingen die gebruik weten te maken van de kwaliteiten van de EHS. Met de bedoeling om (draagvlak voor) natuurwaarden te versterken, geven we ruimte aan functies die hierop aansluiten: landbouwbedrijven die mede gebruik maken van het natuurgebied, knoopen, zorglandgoederen, landschappelijk goed ingeklede recreatiebedrijven, verblijfsrecreatie en waterretentie (voor het opvangen van de effecten van klimaatverandering). Hierdoor ontstaat een ruimtelijke verwevenheid tussen natuur en omgeving. Deze verwevenheid maakt natuur en landschap tot een economische factor die in belang toeneemt. Over het algemeen gaat het hier om het ontwikkelingsperspectief 'buitengebied, accent veelzijdige gebruiksruimte'. De karakteristieke gevarieerde opbouw van het cultuurlandschap in deze gebieden willen we versterken. Hier liggen kansen voor ontwikkelingen die de beleefbaarheid van de natuurgebieden vergroten.

4.3.1 Samenhangend stelsel van natuurgebieden

Ambitie

Vitaal en samenhangend stelsel van natuurgebieden (EHS, waaronder robuuste verbindingzones en Natura 2000).

Hoofdpijn van beleid

We realiseren de Ecologische Hoofdstructuur in 2018. Binnen de EHS is alleen ruimte voor andere ontwikkelingen als deze niet ten koste gaan van de kenmerken en waarden van de EHS. Hierbij hanteren we instrumenten als herbegrenzing, saldobenadering en compensatie. Voor alle Natura 2000-gebieden wordt een beheerplan gemaakt met specifiek aandacht voor verdroging.

Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

Realisatie van de EHS - inclusief ecologische en robuuste verbindingzones - zien we als een belangrijk instrument voor het behoud van de biodiversiteit omdat we daarmee een (inter)nationaal vitaal en samenhangend stelsel van natuurgebieden tot stand brengen. Onze ambitie is om de EHS in 2018 gerealiseerd te hebben. Dan hebben we alle gronden verworven, het gebied in-

gericht en/of onder beheer gebracht en de gebiedsgerichte aanpak geïmplementeerd. Particulier beheer kan hier heel goed onderdeel van uitmaken. Realisatie van de EHS geschiedt op basis van vrijwilligheid en zonder beperkend effect op naastliggende gebieden. Voor het aankopen en inrichten van de robuuste verbindingzones sluiten we aan bij de planning van het Rijk. De EHS binnen Overijssel maakt onderdeel uit van een grotere structuur over de provinciegrens heen. Wij zetten de bestaande goede samenwerking met de buurprovincies voort voor de grensoverschrijdende natuurprojecten. Dit is bijvoorbeeld nodig voor de realisatie van de robuuste verbindingzone Ommen-Losser.

Binnen de grenzen van de EHS nemen we maatregelen voor vereiste watercondities. Zolang gronden niet verworven zijn, blijft agrarisch gebruik mogelijk binnen gebiedskenmerken.

Wij erkennen dat we ten aanzien van de EHS een hoge ambitie hebben die spanning kan opleveren met landbouw. Het slagen van onze ambities vraagt dan ook van al onze partners, waaronder het Rijk, een grote inzet. In de uitvoeringsagenda van de definitieve Omgevingsvisie zullen we onze rol ten aanzien van de versnelde realisering van de EHS nog specifiek invullen.

Het ruimtelijk beleid voor de EHS is gericht op 'behoud, herstel en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden' van de EHS waarbij we tevens rekening houden met de andere belangen die in het gebied aanwezig zijn. De kernkwaliteiten binnen de EHS zijn natuurkwaliteit, landschappelijke kwaliteiten en beleving van rust. Dat betekent dat er geen ruimte is voor ontwikkelingen die niet passen binnen de doelstelling van de EHS, tenzij er sprake is van een zwaarwegend maatschappelijk belang waar niet op een andere manier aan kan worden voldaan. Daarbij hanteren we de zogenaamde EHS-spelregels: herbegrenzing van de EHS, saldering van negatieve effecten en toepassing van het compensatiebeginsel. Het 'nee, tenzij'-principe en de overige spelregels hebben wij verankerd in de provinciale Omgevingsverordening. In 2008 is de conceptbegrenzing van de EHS in beginsel vastgelegd. Het credo hierbij is: flexibiliteit met kwaliteit. Daarmee geven we aan dat er ruimte is voor het aanpassen van die begrenzing als daarmee de doelen op een betere manier kunnen worden bereikt.

Op de natuurbeleidskaart is de ontwerp-EHS aangegeven. Deze netto begrenzing bestaat uit de concreet begrensde onderdelen van de EHS (bestaande en nieuwe natuurgebieden en beheersgebieden) en uit zoekgebieden. De

zoekgebieden zijn gebieden die nog concreet begrensd worden. Ze genieten dezelfde ruimtelijke bescherming als de concreet begrensde EHS totdat de concrete begrenzing is vastgesteld. Bij de Omgevingsverordening Overijssel 2009 zijn gedetailleerde kaart(en) opgenomen.

In paragraaf 5.3 wordt ingegaan op de maatregelen om de versnippering van de EHS door doorsnijding van de hoofdinfrastructuur te beperken.

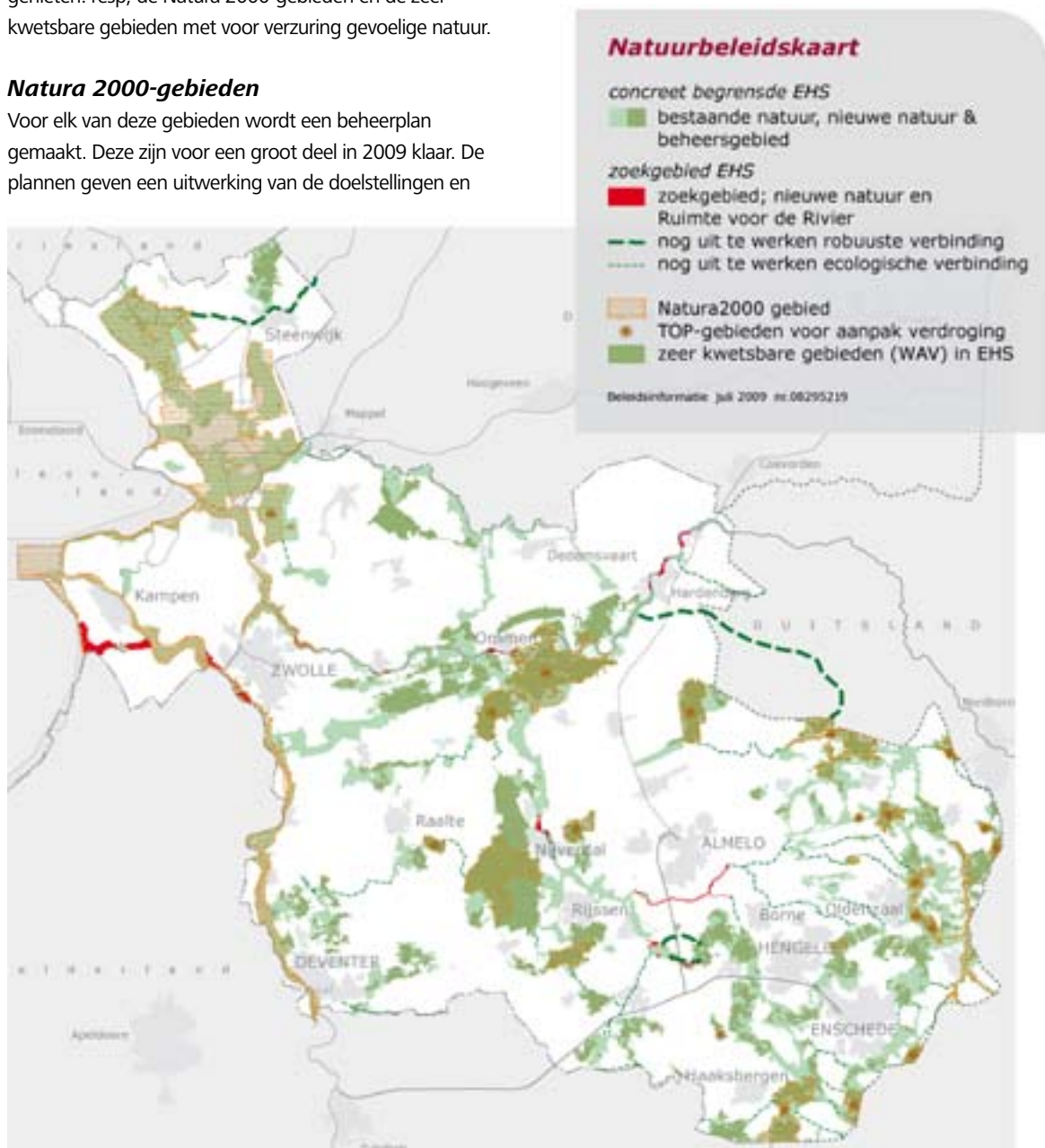
Binnen de EHS liggen gebieden – deels overlappend – die op grond van de natuurbeschermingswet 1998 en de Wet ammoniak en Veehouderij bijzondere bescherming genieten: resp. de Natura 2000-gebieden en de zeer kwetsbare gebieden met voor verzuring gevoelige natuur.

Natura 2000-gebieden

Voor elk van deze gebieden wordt een beheerplan gemaakt. Deze zijn voor een groot deel in 2009 klaar. De plannen geven een uitwerking van de doelstellingen en

de maatregelen die nodig zijn om die doelen te halen. De inzet is om bestaande activiteiten zoveel mogelijk ongewijzigd door te laten gaan en de externe werking (wettelijke bescherming buiten de begrenzing) tot een minimum te beperken. Voor nieuwe plannen of projecten in en nabij de Natura 2000-gebieden is een vergunningstelsel ingesteld. De provincie is hiervoor in veel gevallen het bevoegd gezag.

Bij diverse Natura 2000-gebieden in Overijssel zijn verdrogingsproblemen het meest urgent in de TOP-gebieden. Om deze problemen aan te pakken, voeren

we de afspraken uit die gemaakt zijn in het kader van Kaderrichtlijnwater en de ILG-overeenkomst met het Rijk. Dit wordt in de Natura 2000-beheerplannen uitgewerkt. Ook de depositie van stikstof, waaronder ammoniak, is van invloed op het behalen van de Natura 2000-doelen. De huidige depositie staat het bereiken van natuurdoelen in de weg. Voor adequate bescherming van de Natura 2000-gebieden moet op termijn een daling worden gerealiseerd. De depositie van stikstof op Natura 2000-gebieden is voor een groot deel afkomstig van de zogenaamde achtergronddepositie. Het aandeel afkomstig van de Overijsselse landbouw en andere regionale bronnen is relatief klein (zie 4.2.2). Het is daarom belangrijk dat er met landelijk beleid maatregelen genomen worden om de achtergronddepositie te verminderen.

De zeer kwetsbare voor verzuring gevoelige gebieden

Binnen de EHS liggen ook de gebieden met 'zeer kwetsbare' natuur. Zeer kwetsbare natuur wordt beschermd tegen neerslag van ammoniak door de Wet ammoniak en veehouderij (Wav). Op grond van die wet hebben Provinciale Staten gebieden aangewezen die als zeer kwetsbaar worden aangemerkt. Bij de aanwijzing van deze gebieden hebben de volgende aspecten een rol gespeeld: (1) de gevoeligheid voor de effecten van ammoniak, (2) de aanwezige natuurwaarden, (3) de ecologische samenhang, (4) de grootte van het voor verzuring gevoelige gebied en (5) de gevolgen van de aanwijzing voor bestaande veehouderijen. De nu aangewezen zeer kwetsbare gebieden zijn terug te vinden in de Natuurbeleidskaart (voor enkele gebieden moet de Raad van State uitspraak doen). Veehouderijen in een zone van 250 meter rondom de aangewezen gebieden hebben op grond van de Wav een emissieplafond v.w.b de ammoniakemissie.

Samenvattend realisatieschema Samenhangend stelsel van natuurgebieden

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> In EHS geen grootschalige ontwikkelingen tenzij zwaarwegend maatschappelijk belang Herbegrenzing, saldering, compensatiebeginsel 	<p>Met gemeenten, diverse grondbezitters:</p> <ul style="list-style-type: none"> pMJP: realisatie van de EHS <p>Met waterschappen en andere betrokkenen:</p> <ul style="list-style-type: none"> pMJP: aanpak verdroging in TOP-gebieden <p>Met waterschappen, terreinbeheerders, gemeenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Beheerplannen Natura 2000 <p>Met buurprovincies en Duitsland:</p> <ul style="list-style-type: none"> Internationale verbindingen en grensoverschrijdende werking Natura 2000 	<ul style="list-style-type: none"> Versnelde realisatie EHS (en robuuste verbindingzones) Grondverwerving, gebiedsinrichting, beheer. Ook bij A1, N35, N340, N18, IJsseldelta-Zuid Beheerplannen Natura 2000 (2009-2015) Uitvoering TOP Landinrichtingsprojecten 	<p>pMJP:</p> <ul style="list-style-type: none"> Behoud en versterking kwaliteit natuur en (cultuur) landschap Inrichting TOP-gebieden Vermindering ammoniakemissie vanuit de landbouw 	<ul style="list-style-type: none"> Onderzoek klimaatverandering en natuur Kennisvragen Natura 2000 (m.b.t. ammoniak) EHS als culturele opgave Natuur en water Watergoed/ Esselinkstichting

4.3.2 Verspreide bos- en natuurwaarden

Ambitie

Behoud en versterking van verspreide bos- en natuurgebieden.

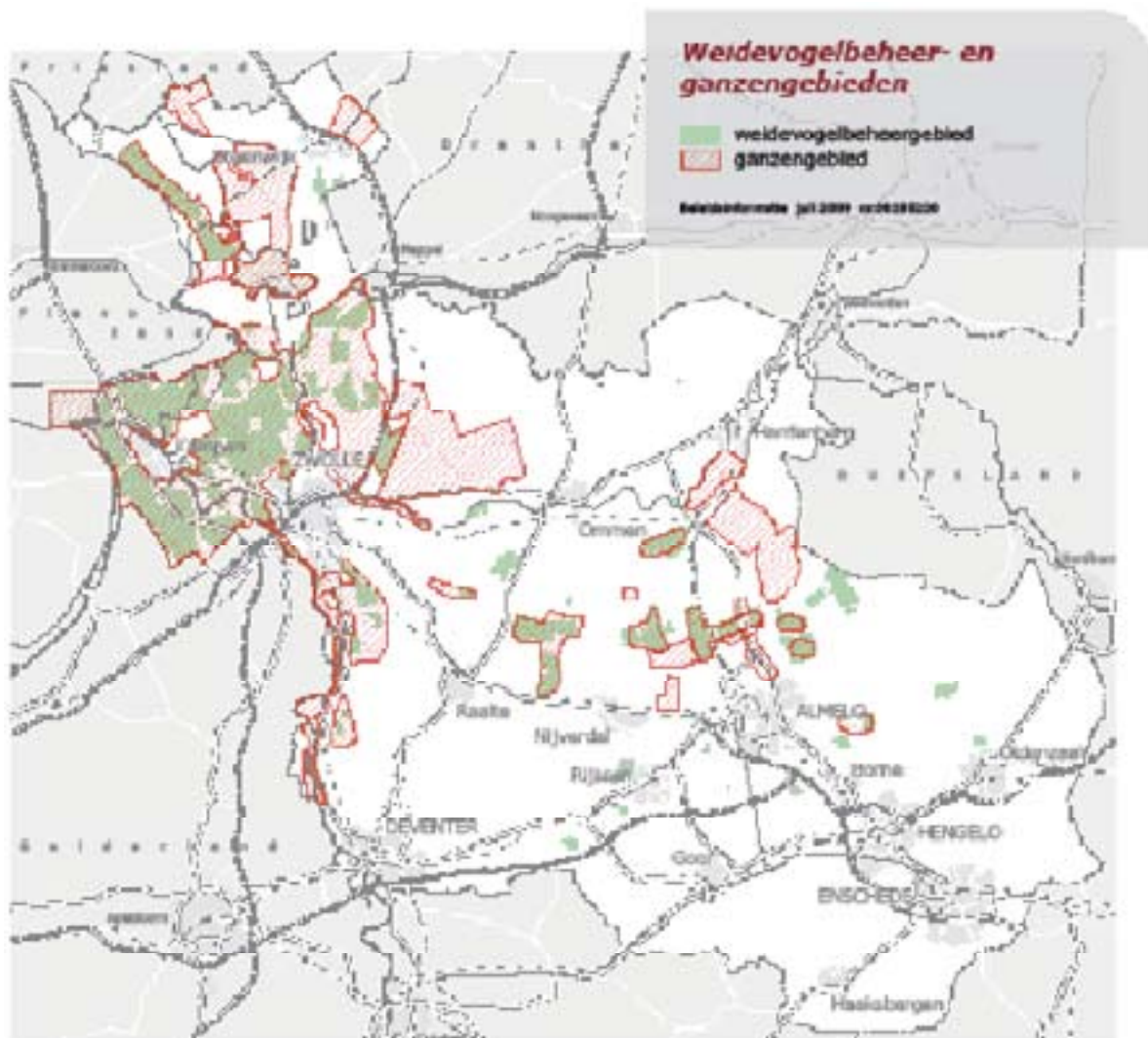
Hoofdpijn van beleid

Samen met partners nemen we maatregelen om leefgebieden van bedreigde soorten te behouden en te herstellen, zowel binnen als buiten de EHS. Binnen weidevogel- en ganzengebieden vindt geen waterpeilverlaging of aantasting van de openheid en rust plaats.

men wij maatregelen om leefgebieden van groepen van bedreigde soorten te behouden en te herstellen. Kansen liggen er door gericht beheer en inrichting binnen de EHS, maar ook door aandacht te besteden aan de eisen van bedreigde soorten bij ruimtelijke ontwikkelingen buiten de EHS. Met gebiedspartners en derden stellen we een uitvoeringsprogramma op, dat we uitvoeren in de periode 2010-2013. De gezamenlijke inspanning moet er toe leiden dat de soorten en leefgebieden die het meest bedreigd zijn en waarvoor Overijssel van groot belang is, zich in een gunstigere staat van instandhouding bevinden. De leefgebiedenbenadering is gebaseerd op vrijwilligheid en zonder beperkend effect op naastliggende gebieden.

In het pMJP is afgesproken in te steken op een leefgebiedenbenadering. Daarmee geven we invulling aan onze verantwoordelijkheid voor de bescherming van bedreigde plant- en diersoorten. Samen met partners ne-

Buiten de EHS zijn in onze provincie in ruime mate bos- en natuurgebieden aanwezig. Deze gebieden dragen

veelal bij aan de essentiële gebiedskenmerken en dienen daarom behouden te blijven. Gemeenten nemen voor deze gebieden een specifieke bestemming op in hun bestemmingsplannen. Ook hiervoor geldt dat aantasting alleen is toegestaan als er sprake is van een zwaarwegend maatschappelijk belang waarin niet op een andere manier kan worden voorzien. De ingrepen dienen vervolgens voldoende te worden gecompenseerd.

Gezien de internationale sleutelrol van Nederland en gemaakte nationale afspraken is speciale aandacht nodig voor de instandhouding en bescherming van weidevo-

gel- en ganzengebieden. Deze graslanden zijn in gebruik van de landbouw, die daar ook het primaat houdt. Via het benoemen van specifieke gebiedskenmerken borgen we de waarde voor weidevogels en ganzen. Windenergie is in deze gebieden niet op voorhand uitgesloten. Dit onderzoeken we per locatie. Verbetering van inrichting en beheer vindt op vrijwillige basis plaats via weidevogelgebiedsplannen. Deze stellen we samen met (in oprichting zijnde) weidevogelkringen of andere agrarische natuurverenigingen op. De kaart toont de bestaande weidevogelgebieden. Deze begrenzing zullen we evalueren en zonodig aanpassen.

Samenvattend realisatieschema Verspreide bos- en natuurwaarden

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Aantasting alleen bij zwaarwegend maatschappelijk belang incl. compensatie 	Met gemeenten en andere partijen: <ul style="list-style-type: none"> pMJP: beheer natuur en landschap buiten EHS (o.a. groenblauwe diensten) Met gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> Bos- en natuurwaarden buiten de EHS in bestemmingsplannen 	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoeringsprogramma leefgebiedenbenadering 	<ul style="list-style-type: none"> pMJP: behoud en versterking kwaliteit natuur en (cultuur) landschap. Plan van aanpak weidevogels 	<ul style="list-style-type: none"> Project Terug naar de bron Evaluatie begrenzing weidevogelgebieden

4.4 Landschap

Ambitie

Behoud en versterken van de verscheidenheid en identiteit van (binnen)stedelijke kwaliteit en mooie landschappen in het buitengebied.

Overijssel heeft veel landschappen die nationaal en internationaal van grote tot zeer grote betekenis zijn. Ruimte- en rustgebieden worden afgewisseld door verstedelijkte gebieden. De hoge kwaliteit van de afzonderlijke gebieden en de rijke verscheidenheid aan landschappen versterken elkaar in de beleving ervan. Zo zijn de rivierlandschappen van Vecht, Regge, Dinkel en IJssel van hoge landschappelijke kwaliteit. Het kleinschalige heuvelland-

schap met beken en bronnen in Noordoost-Twente is uniek, evenals de smalle weidepercelen, omgeven door elzensingels in de omgeving van Staphorst. De Vecht en het Vechtdal verbinden stedelijke gebieden. De polder Mastenbroek als waardevol weidegebied contrasteert met de stedelijke centra Zwolle en Kampen. De Weerribben en Wieden vormen als laagveenmoeras met meren en plassen ook een belangrijk gebied voor (water)recreatie. Door allerlei ontwikkelingen dreigen verschillen in landschapstypen te vervlakken dan wel te verdwijnen. Onze inzet is om deze nivellering te stoppen en de diversiteit aan landschappen te behouden en waar nodig en mogelijk te herstellen. Door de identiteiten van deze landschappen te versterken kunnen de diverse gebieden als merk gaan functioneren. Om dit te bereiken sturen wij in deze Omgevingsvisie op drie niveaus: zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken (zie paragraaf 3.2).

4.4.1 Diversiteit van landschappen

Ambitie

Versterken identiteit en onderlinge diversiteit van landschappen en dorpen.

Hoofdpijn van beleid

Ontwikkelingen in het landelijk gebied dragen bij aan ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit (Catalogus Gebiedskenmerken). We versterken de fysieke landschapsstructuren en zorgen voor een goed financieel beheer met name door groen-blauwe diensten. We behouden de cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten van landgoederen in samenhang met de ontwikkeling van de gebruiksmogelijkheden via de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving.

De kernkwaliteiten van de Overijsselse landschapstypen zijn in de Omgevingsvisie en de Catalogus Gebiedskenmerken benoemd. Ze worden bepaald door de combinatie van de kenmerken uit de vier lagen die samen geleid hebben tot het huidige landschap (zie ook paragraaf 2.3, 2.4 en Catalogus Gebiedskenmerken). Aan de hand van deze lagen en kernkwaliteiten en het generieke beleid en de ontwikkelingsperspectieven is aandacht voor landschap en ruimtelijke kwaliteit ingebed in nagenoeg elke ruimtelijke ontwikkeling. Voor de Groene omgeving wordt deze strategie versterkt door de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving (zie inleiding hoofdstuk 4).

Een aantal thema's en onderwerpen zoals landschapsbeheer, Nationale Landschappen, landgoederen, knoopen, ontsierende stallen en stadsrandgebieden behoeven extra aandacht.

Nationale Landschappen

De Nationale Landschappen IJsseldelta en Noordoost-Twente zijn gebieden met (inter)nationaal zeldzame of unieke landschapskwaliteiten en in samenhang daarmee bijzondere natuurlijke en recreatieve kwaliteiten. In deze gebieden gaat het om het behouden, duurzaam beheren en waar mogelijk versterken van de bijzondere kwaliteiten. Ook de recreatieve toegankelijkheid moet worden vergroot. Voor grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen die in strijd zijn met de doelstellingen van de kernkwaliteiten is geen plaats.

Op de onderstaande kaart is de begrenzing vastgelegd. Die begrenzing is voor ons uitgangspunt voor de gebiedsontwikkelingsplannen.

Nationaal Landschap IJsseldelta bestaat uit de polder Mastenbroek, het Kampereiland, de Mandjeswaard, Polder de Pieper, de Zuiderzeepolder, het rivierenland van de IJssel en het Zwarte Water met daaraan gelegen oude stads- en dorpskernen, dijken en keringen en het Zwarte Meer. Een rivierenland met eeuwenoude polders, terpenboerderijen en kreekruigen. De specifieke landschappelijke (kern)kwaliteiten zijn:

- de grote mate van openheid;
- de oudste, rationele, geometrische verkeveling;
- reliëf in de vorm van huisterpen en kreekruigen.

Het glooiende landschap van Noordoost-Twente is zeer gevarieerd door een fijnmazig samenstel van beken, essen, kampen en moderne ontginningen. Houtwallen, singels en bossen zorgen voor een kleinschalig en groen karakter. De specifieke landschappelijke (kern)kwaliteiten zijn:

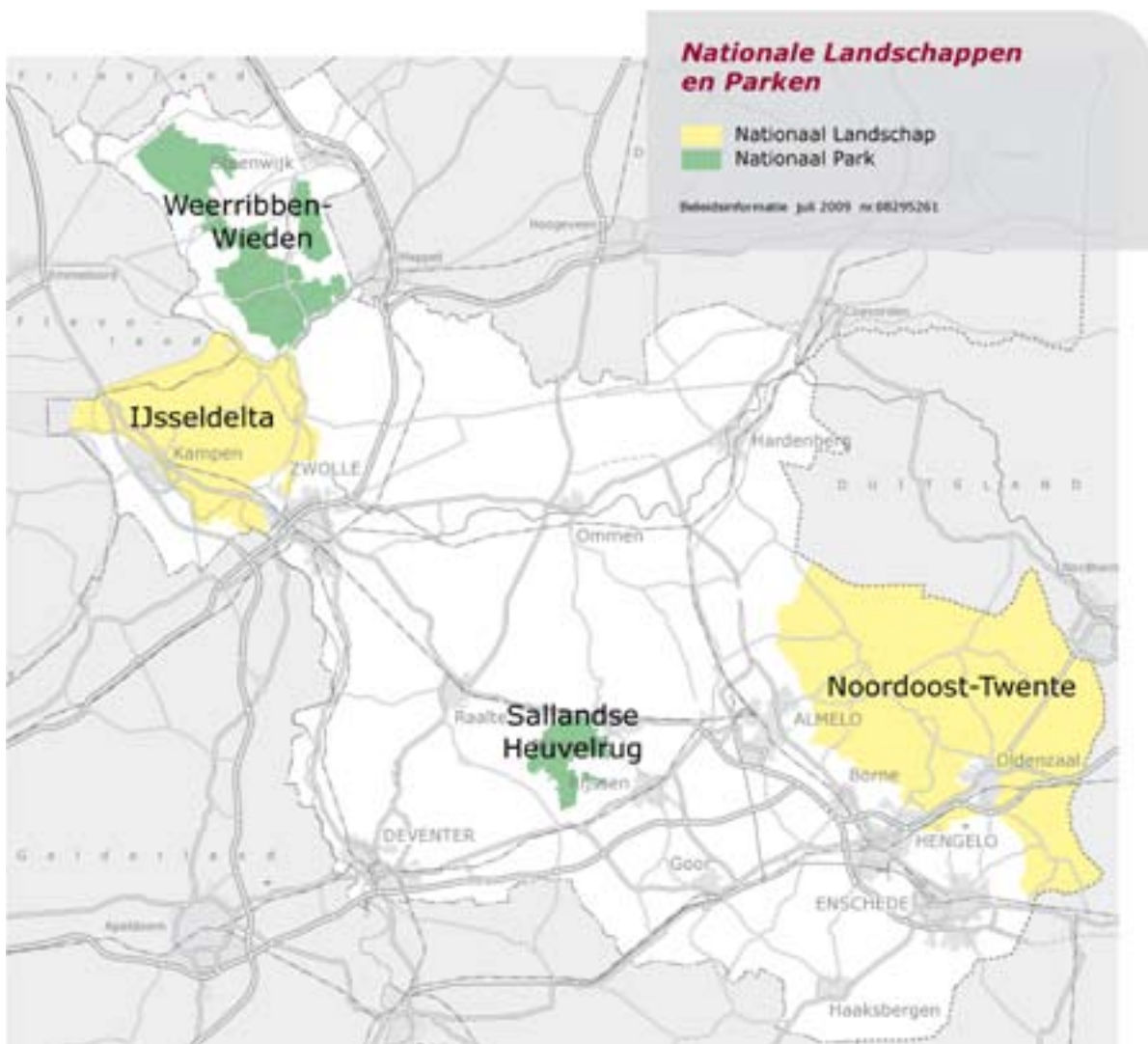
- samenhangend complex van beken, essen, kampen en moderne ontginningen;
- de grote mate van kleinschaligheid;
- het groene karakter.

Voor beide Nationale Landschappen zijn de kernkwaliteiten nader uitgewerkt in een Ontwikkelingsprogramma. Dit bestaat uit een ontwikkelingsperspectief en een uitvoeringsprogramma. Hierin geven gebiedspartners aan hoe zij de opgave voor deze gebieden zullen realiseren. Het programma geeft aan welke kwaliteiten het gebied uniek maken en wat zij zullen doen om deze te behouden en versterken: behoud door ontwikkeling. Dit beleid zetten we samen met onze partners voort.

Nationale Parken

Overijssel kent twee Nationale Parken: de Weerribben en de Sallandse Heuvelrug. Nationale Parken zijn natuur- en bosgebieden met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende natuurkwaliteiten en in samenhang daarmee bijzondere landschappelijke en recreatieve kwaliteiten.

De Nationale Parken kunnen ook een belangrijke toeristisch-recreatieve betekenis hebben. Voor beide parken is een Beheers- en inrichtingsplan vastgesteld waarin de maatregelen zijn benoemd die de komende periode zullen worden uitgevoerd. Met deze maat-

regelen zal de kwaliteit van natuur, landschap en de educatieve betekenis van deze parken verder versterkt worden.

Het Nationaal Park de Weerribben/Wieden is recent opnieuw ingesteld door de minister vanwege de toevoeging van het Wiedengebied aan dit Nationaal Park. Daarmee is dit nu het grootste aangesloten zoetwatermoeras van West-Europa dat in zijn geheel Nationaal Park is. Bij het Nationaal Park de Sallandse Heuvelrug ligt het accent op verbetering van de kwaliteit van natuur en landschap en de beleving daarvan. Het ontwikkelen van de robuuste verbindingzone van Ommen naar Zuid-Twente en het realiseren van de EHS in de landinrichting Rijssen draagt daar in grote mate aan bij. Er zijn geen plannen om het park uit te breiden.

(Nieuwe) landgoederen

Overijssel is rijk aan landgoederen. De ca. 500 landgoederen – waarvan 60 beschermde buitenplaatsen – zijn parels in het Overijsselse landschap en die koesteren we. Voor een aantal streken zijn de landgoederen zelfs beeldbepalend (Vechtstreek, Hof

van Twente en Land van Deventer). In landgoederen komen uiteenlopende functies en kwaliteiten samen: landbouw, natuurbeheer, landschappelijke elementen, bewoning, recreatie en cultuurhistorie. Veel landgoederen zijn geheel of gedeeltelijk opengesteld (recreatief medegebruik) waardoor ze ook maatschappelijk waardevol zijn.

Het economische rendement van een landgoed is in de regel laag. Rendabele functies moeten de instandhouding en ontwikkeling van niet-rendabele functies mogelijk maken. Wij zetten in op het behoud en waar nodig en mogelijk het herstel van het samenhangend geheel van de cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten van landgoederen in samenhang met de ontwikkeling van de gebruiksmogelijkheden. Om dit te bereiken stimuleren we visieontwikkeling bij de landgoedeigenaren door landgoedversterkingsplannen. Via de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving bieden we mogelijkheden om via Rood voor Groen-constructies een duurzame kwaliteitsimpuls te geven aan de maatschappelijke functies op het landgoed.

Nieuwe landgoederen kunnen een bijdrage leveren aan het realiseren en versterken van andere opgaven, zoals stadsrandzones, landschapsstructuren EHS,

behoud cultureel erfgoed en recreatief medegebruik. Via de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving stimuleren we daarom (nieuwe) landgoederen om een bijdrage aan deze ontwikkelingen te leveren. In het kader van het Actieprogramma Cultuur en Ruimte stellen we de komende jaren een landgoederenvisie op.

Landschapsbeheer en groen-blauwe diensten

Groen-blauwe diensten waarbij grondeigenaren tegen vergoeding beheer en onderhoud verrichten aan natuur, landschap, cultuurhistorie, recreatie of waterbeheer, spelen een prominente rol als het gaat om het versterken van de fysieke landschapsstructuren en goed financieel beheer daarvan. In 2018 willen we voor minimaal 50 procent van de landschapselementen een duurzaam beheer (>20 jaar) geregeld hebben via groen-blauwe diensten. Ideeën daarvoor ontwikkelen we samen met regionale partners. Daarbij zoeken we ook naar versterking van de ruimtelijke kwaliteit van een gebied.

Knooperven

Bij knooperven, boerenerven die door paden en beplanting met elkaar verbonden zijn, worden doelstellingen op het gebied van versterking landschap, behoud cultuurhistorie, recreatief medegebruik, versterking landbouwstructuur en ontwikkelen nieuwe landelijke woonmilieus met elkaar verknoopt. Via de Kwaliteitsimpuls Groene omgeving stimuleren we de ontwikkeling van knooperven in het kleinschalige landschap als een bijzondere vorm van verevening.

Sloop ontsierende stallen

De Kwaliteitsimpuls Groene omgeving maakt het onder meer mogelijk om landschapontsierende opstallen te slopen door de mogelijkheid te bieden een gebouw met woonbestemming toe te voegen (Rood voor rood). Hoofddoel hierbij is het versterken van ruimtelijke kwaliteit. De gemeenten hebben het voortouw bij het toepassen van de Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving.

Stads- en dorpsranden

Zoals al in paragraaf 2.6.2 is opgemerkt, is de ontwikkeling en vormgeving van de stadsranden een belangrijk kwaliteitsdoel. De opgaven voor stadsrandgebieden zijn heel divers in schaalgrootte en soort. Omdat de opgaven zich afspelen op een terrein waar verschillende ontwikkelingen elkaar raken, zijn het altijd opgaven die vragen om een integrale en soms om een stadsregionale aanpak. Naast recreatiemogelijkheden, reguliere - en infrastructurele uitbreidingen kan gedacht worden aan verknoping en uitbreiding van verschillende routenetwerken, nieuwe sociaal-culturele concepten en bijzondere economische activiteiten zoals stadslandbouw of zorglandgoederen. Wij onderzoeken de kansen van woon- en werkmilieus ter versterking van de landschappelijke structuur in deze gebieden. In de Catalogus Gebiedskenmerken is nader ingegaan op de kwaliteitsambities bij stads- en dorpsranden (zie ook realisatieschema 5.4.3).

Samenvattend realisatieschema Diversiteit van landschappen

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven, gebiedskenmerken Nieuwe (niet-agrarische) bebouwing volgens Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven, gebiedskenmerken Kwaliteitsimpuls Groene omgeving <p><u>Nationale Landschappen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Begrenzing van de Nationale Landschappen Geen grootschalige ruimtelijke ontwikkeling Kernkwaliteiten sturen voor ruimtelijke ontwikkelingen 	<p><u>Met gemeenten en andere partijen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Toepassing gebiedskenmerken bij ontwikkeling van water, verkeer en vervoer, bedrijventerreinen en wonen. Uitvoering Kwaliteitsimpuls Groene omgeving <p><u>Met betrokken partijen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> PPS-constructies voor kwaliteit in gebiedsontwikkeling <p><u>Met gemeenten en andere betrokkenen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> pMJP: duurzaam beheer landschapselementen (o.a. groen-blauwe diensten) <p><u>Met gemeenten in Nationale Landschappen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Ontwikkelingen op basis van ontwikkelingsperspectieven 		<ul style="list-style-type: none"> Programma Ruimtelijke Kwaliteit: versterking identiteit, diversiteit Kwaliteitsimpuls Groene omgeving pMJP: groen-blauwe diensten Beheer recreatie-terreinen stadsrandzones 	<p>Programma Ruimtelijke Kwaliteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ondersteuning, opleiding en scholing AtelierOverijssel Kunst, cultuur en ontwerp in ruimtelijke ontwikkelingen Bouwen met identiteit Infraprojecten Wonen/werken als drager van landschap Ontwikkelen opdrachtgeverschap Kwaliteitsteams Advies Kwaliteitsimpuls Groene omgeving Ervenconsulent Actieprogramma Cultuur en Ruimte: opstellen landgoederenvisie

4.4.2 Cultureel erfgoed

Ambitie

Behoud en versterken cultureel erfgoed (monumenten, industrieel en agrarisch erfgoed).

Hoofdlijn van beleid

Cultureel erfgoed is een integraal onderdeel van ruimtelijke plannen. We maken werk van voorlichting over en bewustwording van de waarde van ons erfgoed. We kiezen voor een ontwikkelingsgerichte strategie door cultuurhistorisch erfgoed te verbinden met de hedendaagse samenleving en de uitdagingen en opgaven waar we in Overijssel voor staan.

Het landschap van Overijssel wordt mede gedragen door een veelzijdige hoeveelheid erfgoed: monumenten, niet beschermd erfgoed (industrieel, agrarisch en religieus), landgoederen, historische occupatiepatronen (cultuurlandschappen, verkaveling en ontginningsassen), historische infrastructures (waterwegen, hessenwegen, napoleontische wegen, linies en schansen zoals Omerschans, Lichtmis, Loozense linie en IJssellinie) en historische elementen (begraafplaatsen, plaatsen van herdenking, grens- en markepalen). Het cultuurhistorisch erfgoed speelt een belangrijke rol in de identiteit en de leefkwaliteit van Overijssel. Dit erfgoed vertelt 'het verhaal van Overijssel' en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van steden, dorpen en platteland. Zij vormen het herkenbare plaatje waar de inwoners van Overijssel sinds eeuwen verantwoordelijk voor zijn en zich mee

verbonden voelen. Het erfgoed is voor een belangrijk deel ook het visitekaartje waarmee Overijssel zich presenteert en is mede bepalend voor de aantrekkingskracht van de provincie als recreatiegebied, woonomgeving en vestigingsplaats voor bedrijven.

De wettelijke taken voor het beschermen en behouden van het (cultuur)historische, archeologische en aardkundige erfgoed liggen hoofdzakelijk bij het Rijk en de gemeenten. In de Omgevingsverordening Overijssel 2009 hebben wij opgenomen, in aansluiting op wat al in de rijkswetgeving is geregeld, dat gemeenten bij planontwikkeling in beeld brengen en rekening houden met aanwezige, aardkundige, archeologische en cultuur(historische) waarden en deze in hun planontwikkeling zo mogelijk benutten.

Kennis over (de betekenis van) het Overijsselse erfgoed is belangrijk voor het behoud ervan. Daarom hebben we in de Catalogus Gebiedskenmerken onder de lust- en leisu-relaag enkele tastbare, maar ook niet tastbare cultuurhistorische gebiedskenmerken benoemd (bakens in de tijd).

Andere acties voor kennisontwikkeling:

- Wij maken een cultuurhistorische kaart waarop wij aangeven welke cultuurhistorie wij van provinciaal

belang achten en zullen gebruiken als basis voor gebiedsontwikkeling;

- Ondersteuning van gemeenten en particulieren op het terrein van archeologie en monumenten, o.a. via het Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel. Het bestaan van dit steunpunt is per 1 januari 2009 onze verantwoordelijkheid;
- Pilotprojecten, kennisontwikkelingen en scholingstrajecten ter stimulering van het gebruik van ons erfgoed in ruimtelijke ontwikkelingsprocessen, bijvoorbeeld streekeigen huis en erf en het in situ bewaren van archeologische waarden, Naoorlogs Bouwen in Overijssel (NOBO) en ruimtelijke ontwikkelingsvisie Twickel.

Subsidies zijn beschikbaar voor:

- Zichtbaar maken van archeologische waarden (zie paragraaf 4.9.1);
- Restauratie en herstelwerkzaamheden in gebiedsgerichte aanpak;
- Reanimatie agrarisch en industrieel erfgoed
- Restauratieachterstanden rijksmonumenten
- Inzet van de ervenconsulent. De ervenconsulent adviseert bij transformatieplannen voor voormalige agrarische erven en landgoederen.

Samenvattend realisatieschema Cultureel erfgoed

Regels in verordening

- Gemeenten betrekken aanwezige, aardkundige, archeologische en cultuur(historische) waarden bij planontwikkeling

(Prestatie)-afspraken

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

- Programma Ruimtelijke Kwaliteit:
- streekeigen identiteit door restauratie en herstelwerkzaamheden
  - Transformatieplannen en erfgoed
  - Achterstand restauratie bij rijksmonumenten
  - Cultuurhistorische en archeologische waarden zichtbaar maken
  - Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel

Kennis verwerven en delen

- Programma Ruimtelijke Kwaliteit:
- Reanimatie erfgoed
  - Streekeigen huis en erf
  - Archeologische waarden in situ bewaren en inpassen
  - Cultuurhistorische kaart
  - Ervenconsulent
  - Workshops over cultuurhistorie

4.5 Bereikbaarheid

Ambitie

Een vlotte en veilige reis over weg, water, spoor en per fiets van en naar stedelijke netwerken en streekcentra binnen en buiten Overijssel.

Het faciliteren van mobiliteit door goede verbindingen en mobiliteit is van essentieel belang voor de economische groei en stedelijke ontwikkeling van onze stedelijke netwerken en streekcentra. De gewenste bereikbaarheid is afhankelijk van de (gewenste) economische functie en betekenis van een gebied. We onderscheiden de bereikbaarheid van stedelijk gebied en het buitengebied. Hiermee willen we het contrast tussen dynamische en luwe gebieden in stand houden (zie paragraaf 2.5.5). De toegankelijkheid van het buitengebied profiteert van investeringen in vlotte en veilige hoofdverbindingen die door het buitengebied heen stedelijke centra en streekcentra binnen en buiten Overijssel met elkaar verbinden (zie ook paragraaf 5.5). De bereikbaarheid van dorpen wordt in dit hoofdstuk meegenomen, omdat deze nauw verweven is met het hele buitengebied. Bij andere beleidsthema's vallen de dorpen onder hoofdstuk 5.

4.5.1 Autoverkeer

Ambitie

Goede bereikbaarheid voor het autoverkeer van en naar stedelijke netwerken en streekcentra.

Hoofdlijn van beleid

Het buitengebied wordt vanaf de hoofdstructuur ontsloten met gebiedsontsluitingswegen naar locaties en gebieden met bovenlokale verkeersbewegingen. Vorm en functie van wegen in het buitengebied voegen zich naar de gebiedskenmerken en versterken de leefbaarheid.

Buiten de hoofdinfrastructuur laten we kernwaarden zoals rust, schone lucht, leefbaarheid en gebiedskenmerken prevaleren boven optimale doorstroming. Door verstedelijking, bedrijvigheid en mobiliteit te bundelen en optimaal te ontsluiten met de hoofd-

infrastructuur, ontstaat ruimte voor de kwaliteit van (kwetsbaar) buitengebied, natuur, landschap en woonklimaat.

Het buitengebied wordt ontsloten met gebiedsontsluitingswegen (A) die dorpen, bedrijventerreinen en gebieden met bovenlokale verkeersbewegingen verbinden met de hoofdinfrastructuur. Deze wegen voegen zich naar het landschap en hebben een verkeersfunctie van provinciaal belang. Als deze verbindingen onderdeel zijn van het kwaliteitsnet goederenvervoer of het regionale openbaarvervoernetwerk, prevaleert de doorstroming van het verkeer boven ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid. Binnen de bebouwde kom past de weg zich in vorm en kwaliteit (maar niet in functie) aan aan de omgeving om geluidsoverlast, barrièrewerking en verkeersonveiligheid te voorkomen. Buiten de bebouwde kom wordt de maximumsnelheid mede bepaald door de verkeerssituatie ter plekke.

De vormgeving van de wegen en bijbehorende kunstwerken verbinden we met historische en ruimtelijke aspecten van de omgeving. Dit geldt voor zowel wegen die deel uitmaken van de hoofdinfrastructuur (self explaining roads¹) als wegen buiten de hoofdinfrastructuur (shared space²). De inrichting van de weg en de directe omgeving maken de weggebruiker meteen duidelijk waar hij zich bevindt.

In verblijfsgebieden binnen en buiten de bebouwde kom is het verkeer te gast. In samenwerking met onze partners zetten we de ontwikkeling van 60 km/ uurzones in het buitengebied voort. Op gebiedsontsluitingswegen van lagere orde (B) en erftoegangs-

¹ In dit duurzaam veilig concept laat de verkeerstech-nische vormgeving van de weg (belijning, verlichting, breedte) aan de weggebruiker zien wat voor soort weg het is en hoe hard er gereden mag worden.

² In dit concept zorgt een integrale herinrichting van weg en (socioalculturele) omgeving en het ontbreken van een overvloed aan bebording en belijning ervoor dat de verschillende weggebruikers rekening met elkaar moeten en willen houden, wat goed is voor de verkeersveiligheid en leefbaarheid.

wegen weren we onnodig en ongewenst verkeer door hun vorm en functie aan te passen aan de specifieke kwaliteiten van het buitengebied, zoals leefbaarheid, gebiedskenmerken en veiligheid. In samenspraak met onze partners ontwikkelen wij hier toe pilots langs de IJssel (N337), op de Kamperzeedijk (N760), bij Blauwe Hand (N762/N334) en tussen Ommen en Hellendoorn (N347).

We beperken de aansluitingen op de hoofdinfrastructuur om een goede bereikbaarheid en veiligheid tussen stedelijke netwerken te kunnen waarborgen. De locaties van de aansluitingen worden zorgvuldig afgestemd op ruimtelijk-economische ontwikkelingen. Een Ruimtelijk Kwaliteitsplan voor de omgeving van de hoofdinfrastructuur en de provinciale wegen is de basis voor routeontwerp in planstudies. Dit plan is afgestemd op ontwikkeling en behoud van waardevolle uitzichten en draagt proactief bij aan het realiseren van andere doelen zoals de EHS.

De kwaliteit van waardevolle landschappen en natuurgebieden versterken wij verder door buiten de hoofdinfrastructuur alleen nieuwe (rond/rand)wegen aan te leggen als die van provinciaal belang zijn. Dit betekent dat er aantoonbare knelpunten in leefbaarheid en veiligheid zijn die lokaal niet op te lossen zijn, of dat er een capaciteitsknelpunt is van bovenlokaal niveau is. Dit laatste is het geval als meer dan de helft van het personen- en goederenvervoer door de betreffende gemeente heen rijdt. In zo'n geval onderzoeken we verschillende oplossingsmogelijkheden waaronder bijvoorbeeld een nieuwe (rond-)weg. Nieuwe (rond/rand)wegen moeten het leefmilieu versterken en uitgevoerd worden conform gebiedskenmerken. In de lopende planvorming van (rond)wegen willen we eveneens de ruimtelijke kwaliteit versterken, in het bijzonder in hun relatie tot stads- en dorpsranden.

Samenvattend realisatieschema autoverkeer

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
		<ul style="list-style-type: none"> Trajectmatige aanpak GOW-A-wegen Ruimtelijk kwaliteitsplan provinciale wegen Gebiedsgericht aanpassen vorm en functie GOW-B en ETW-wegen aan omgeving: pilot N337, N760, N762/N334, N347, vervolgaanpak tot 2020 na evaluatie wegen-categorisering 	<ul style="list-style-type: none"> Brede doeluitkering Europese middelen 	<ul style="list-style-type: none"> Pilot ruimtelijke kwaliteit/shared space

4.5.2 Openbaar vervoer

Ambitie

Vergroten van kwaliteit en aandeel openbaar vervoer.

Hoofdpijn van beleid

Goede aansluiting van het aanvullende net op hoofdverbindingen van en naar stedelijke centra en streekcentra. Stimuleren van de deur-tot-deur-benadering met hoogwaardige overstappunten en OV-fiets bij regionale stations.

Onze ambitie is om bij een groeiende automobieliteit het aandeel openbaar vervoer en fiets in het buitengebied vast te houden. Daarom zetten wij in op hoogwaardig openbaar vervoer als alternatief voor vervoer per auto. Wij ontwikkelen hoofdverbindingen per trein en bus waarmee reizigers frequent, snel, comfortabel en veilig kunnen reizen. De regionale stations, (centrale) bushaltes en P+R-voorzieningen op de hoofdverbindingen geven toegang tot het buitengebied. Op deze manier fungeren fiets en auto en het regionale openbaar vervoer als voor- en natransport. Om dit te stimuleren willen wij het OV-fietsconcept uitbreiden bij regionale stations en met onze partners afspraken maken over mobiliteitsmanagement.

Reizigers kunnen zich door heel Overijssel verplaatsen met een mix van buslijnen, buurtbuslijnen, regiotaxi

en treintaxi. Dit aanvullende net bedient meer haltes ten opzichte van het (boven)regionale kernnet of is op aanvraag en daarmee gebiedsdekkend beschikbaar.

Alle kernen van 5000 inwoners of meer zijn aangesloten op het kernnet ov. Bij dit kernnet horen specifieke eisen voor reistijden en frequentie. Kernen van 1000 tot 5000 inwoners zijn minimaal aangesloten op het aanvullend lijnennet met reguliere buslijnen en buurtbuslijnen of de regiotaxi/treintaxi.

Het recreatief verkeer maakt ook gebruik van de netwerken voor weg, water en spoor en heeft een groot aandeel in alle verplaatsingen. We willen daarom het aandeel openbaar vervoer in (dag)recreatief verkeer vergroten, vooral bij grote trekpleisters.

Om de toegankelijkheid van het buitengebied te vergroten, worden fijnmazige recreatieve netwerken op de knooppunten aangesloten (zie ook paragraaf 4.2.3).

Samenvattend realisatieschema Openbaar vervoer

Regels in verordening

(Prestatie)-afspraken

- Met gemeenten
- Aansluiten van voet- en fietspaden en autowegen op HOV-assen, knooppunten en haltes

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

- OV-tactiek: Aanvullend net

Subsidies en fondsen

- Brede doeluitkering

Kennis verwerven en delen

- Uitbreiden OV-fiets bij regionale stations en P+R-terreinen
- Mobiliteitsmanagement met bedrijven en regionale partners

4.5.3 Fietsverkeer

Ambitie

Vergroten van kwaliteit en aandeel fietsverkeer.

Hoofdlijn van beleid

Ontwikkelen van een samenhangend routenetwerk met een goede aansluiting van utilitaire en recreatieve fietspaden op hoofdfietsroutes, (regionale) stations en knooppunten van en naar stedelijke netwerken en streekcentra. Van-deur-tot-deurbenadering met OV-fiets.

Het aandeel van de fiets in het vervoer binnen Overijssel is groot, ook in dorpen en kleine kernen. Het is onze ambitie om bij een groeiende automobilititeit het aandeel fiets in het buitengebied vast te houden. Voor het fietsverkeer in het buitengebied gaat het om een goede kwaliteit van utilitaire en recreatieve fietspaden.

In samenwerking met onze regionale partners ontwikkelen wij een samenhangend routenetwerk van hoofdfietsroutes tussen steden en dorpen. Daarnaast ontwikkelen we in verblijfsgebieden een fijnmazig netwerk met utilitaire en recreatieve fietspaden. Ter versterking van het fietsgebruik investeren we niet alleen in fietspaden zelf, maar ook in voorzieningen daaromheen als fietskluizen en OV-fietsen (zie paragraaf 5.5.3).

De hoofdfietsroutes met fiets snelwegen en hoogwaardige fietspaden zijn in vorm en functie herkenbaar ten opzichte van utilitaire en recreatieve fietspaden. Bij aanleg, verbetering of opwaardering van deze hoofdfietsroutes worden ruimtelijke kwaliteit en sociale veiligheid integraal meegenomen om het fietsen aantrekkelijker te maken. Voorzieningen en werkcentra maken we goed bereikbaar voor langzaam verkeer.

Samenvattend realisatieschema Fietsverkeer

Regels in verordening

(Prestatie)-afspraken

- Met gemeenten
- Aansluiten van voet- en fietspaden naar knooppunten en hoofdverbindingen

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

- Ontwikkelen samenhangend fietsroutenetwerk
- Investeren in kansrijke fietsverbindingen als voorttransport op ov

Subsidies en fondsen

- Brede doeluitkering

Kennis verwerven en delen

4.5.4 Goederenvervoer

Ambitie

Versterken kwaliteit en aandeel goederenvervoer over water en spoor, faciliteren over de weg.

Hoofdlijn van beleid

Kwaliteitsnetwerk goederenvervoer verbindt regionale bedrijventerreinen met de hoofdinfrastructuur. Bundelen van bedrijven met bovenlokale verkeersbewegingen met de hoofdstructuur.

Het goederenvervoer is van onmisbaar belang voor de vitaliteit van Overijssel. Goederenvervoer willen we bundelen en optimaal faciliteren op de hoofdinfrastructuur om de geluidsoverlast en verkeersonveiligheid in het buitengebied te beperken. Wij bieden nieuwe en ook bestaande bedrijven en voorzieningen met omvangrijke goederenstromen en/of verkeersaantrekkende werking ruimte op locaties met een goede

aansluiting op de hoofdinfrastructuur, bij voorkeur met verschillende modaliteiten.

Het goederenvervoer speelt zich voornamelijk af op de hoofdinfrastructuur. Het kwaliteitsnetwerk goederenvervoer verbindt regionale bedrijventerreinen met de hoofdinfrastructuur. Voor goederenvervoer in het buitengebied gaat het om overslagpunten van lokaal belang evenals laad- en loskades van aanliggende bedrijven langs vaarwegen of spoorverbindingen (zie paragraaf 5.5.4). Bij bestaande bedrijven in het buitengebied met intensieve vervoersbewegingen zijn maatwerkoplossingen nodig om de verkeersonveiligheid en milieuhinder te beperken. De veiligheid van het landbouwverkeer is een specifiek aandachtspunt in het verkeersveiligheidsbeleid (zie paragraaf 5.7).

Samenvattend realisatieschema Goederenvervoer

Regels in verordening

(Prestatie)-afspraken

- Met gemeenten
- Verbeteren veiligheid vervoersintensieve bedrijven buitengebied

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

- Faciliteren ontwikkelingen lokale overslag langs water en spoor

Subsidies en fondsen

Kennis verwerven en delen

- Gebiedsgerichte aanpak verkeersveiligheid o.a. landbouwverkeer

4.6 Watersysteem en klimaat

Ambitie

Watersystemen met goede ecologische en chemische kwaliteit die voor de lange termijn klimaatbestendig en veilig zijn.

Veilig, schoon en gezond water is een basisvoorwaarde voor het leven van mens, plant en dier. Klimaatverandering noodzaakt ons nu maatregelen te nemen en ons voor te bereiden op mogelijke langetermijneffecten. De te nemen maatregelen kunnen tegelijkertijd benut worden om de zichtbaarheid en beleefbaarheid van het watersysteem te vergroten (zie paragraaf 2.5.6).

4.6.1 Optimale watercondities

Ambitie

Optimale watercondities - zowel wat betreft kwaliteit als kwantiteit - voor landbouw, wonen, natuur en landschap.

Hoofddlijn van beleid

De ecologische en chemische kwaliteit van de watersystemen wordt bevorderd door uitvoering van de Kaderrichtlijn water (KRW). In landbouwgebieden (vitaal platteland accent productie) wordt het waterbeheer afgestemd op goede productieomstandigheden. Bij ontwikkelingen wordt de ruimtelijke kwaliteit versterkt.

Uitvoering Kaderrichtlijn water

Veel natuur- en landschapskwaliteiten zijn afhankelijk van grond- en oppervlaktewater. Een schone en natuurlijke situatie is nodig voor het behoud van de biodiversiteit en het goed functioneren van de ecologische hoofdstructuur. De toestand van veel watersystemen is nu lang niet optimaal en behoeft verbetering (Kaderrichtlijn water, KRW, 2000). Het doel van de KRW is om basisvoorwaarden te scheppen voor ecologisch goed functionerende watersystemen. De aandacht ligt daarbij op de grotere wateren (zie kaart Waterlopen en waterberging, 4.7.3.). Voor het gezond maken en houden van deze wateren voor

mens, dier en plant zijn in de Omgevingsvisie ecologische en chemische doelen vastgesteld (zie Waterbijlage: Kaderrichtlijn water).

De ecologische doelen (het zogenoemde Goed Ecologisch Potentieel (GEP)) mogen door ruimtelijke ontwikkelingen of nieuwe functies niet onmogelijk worden gemaakt. Ook mag de aanwezige situatie niet zodanig verslechteren dat het betreffende water in een lagere beoordelingklasse terecht komt (standstillvereiste). De afspraken die gemaakt zijn voor de invoering van de KRW (Adviesnota Rijn-Oost, 2008) vormen hiervoor het uitgangspunt. "Van belang is dat de ambitie en doelen nu helder, één op één worden overgenomen en vastgelegd in de Omgevingsvisie" (citaat Watermanifest Overijsselse Waterschappen). Het tempo en het ambitieniveau is ingegeven door wat haalbaar en betaalbaar is. Om de doelen gefaseerd, maar uiterlijk in 2027 te bereiken, voeren met name de waterschappen vele maatregelen uit. Het gaat om de herinrichting van wateren, zoals natuurvriendelijke oevers, hermeandering en het voor vissen passeerbaar maken van stuwen.

Verdroging bedreigt de kwaliteit van natuurgebieden en veroorzaakt in veengebieden bodemdaling. Verdroging wordt met voorrang aangepakt in TOP-gebieden/Natura 2000-gebieden (zie 4.3.1). Voor het tijdig voldoen aan de KRW-doelen betreffende de belasting met nutriënten (nitraat, fosfaat) wordt het generieke Rijksbeleid ingezet. Omdat dit niet voldoende lijkt om de doelen te halen, onderzoekt het Rijk via innovatieve pilots welke kosteneffectieve maatregelen mogelijk zijn om toch de doelen te realiseren.

Kleine wateren: bovenlopen brongebieden, vennen

Kleine waterelementen als bovenlopen, bronnen en vennen (zie kaart Waterfunctie) zijn vanwege de werking van het hele watersysteem van wezenlijk belang voor het bereiken van goede en gewenste condities in midden- en benedenlopen. Ze vallen formeel niet onder de KRW, maar zijn wel nodig voor het bereiken van de doelen. Ze dragen ook sterk bij aan de landschappelijke rijkdom en de recreatieve aantrekkingskracht van gebieden. Het provinciale beleid rond de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater heeft dan ook betrekking op de watersystemen in hun geheel. In de Waterbijlage (paragraaf 3.2.2) is beschreven op welke wijze moet worden omgegaan met de waterdoelen voor deze kleine wateren.

De provincie kent aan twee categorieën wateren beleidsmatig een bijzondere betekenis toe:

- de kleine wateren binnen de EHS en ecologische verbindingzones voor zover aangegeven op de kaart Ontwikkelingsperspectieven Omgevingsvisie, en andere kleine wateren binnen de EHS en ecologische verbindingzones voor zover ze (in potentie) een hoge ecologische waarde hebben en nader door de waterschappen worden aangewezen;
- de kleine wateren in het gebied “buitengebied accent veelzijdige gebruiksruimte”, voor zover aangegeven op de kaart Ontwikkelingsperspectieven Omgevingsvisie. In dit gebied wordt ingezet op een ontwikkeling naar een compleet en meer natuurlijk watersysteem.

Watercondities voor natuurwaarden

Naast de uitvoering van de Kaderrichtlijn water zetten we voor de relatie water en natuurwaarden in op het volgende:

- Binnen het deel van het ontwikkelingsperspectief groen-blauwe hoofdstructuur dat ligt in de EHS (zie kaart Ontwikkelingsperspectieven Omgevingsvisie) en de ecologische verbindingzones is het waterbeheer gericht op het belang van de natuurwaarden.
- In het ontwikkelingsperspectief ‘buitengebied, accent veelzijdige gebruiksruimte’ geldt als uitgangspunt dat het waterbeheer wordt afgestemd op het aanwezige grondgebruik, veelal landbouw. Binnen dit ontwikkelingsperspectief is er wel de ambitie om te streven naar een natuurlijk, veerkrachtig en en landschappelijk ingepast watersysteem (zie paragraaf 2.6.1). Daarom wordt in dit ontwikkelingsperspectief van de waterbeheerder gevraagd om ontwikkelingen en kansen te benutten die bijdragen aan het realiseren van deze ambitie. Er ligt in dit perspectief een duidelijke ontwikkelopgave (zie verdere uitwerking Waterbijlage hoofdstuk 1 Functietoekenning).
- Met het Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regiem (GGOR) wordt duidelijkheid gegeven over het na te streven waterbeheer in een gebied in de normale situatie. Het waterbeheer gebaseerd op het GGOR heeft als doel de functies en belangen in een gebied optimaal te ondersteunen. Voor het opstellen van het GGOR ligt de prioriteit bij de aanpak van de verdroogde natuur in de EHS: de TOP-gebieden/Natura 2000-gebieden. Daarbinnen

zijn weer specifiek door provincie en Rijk gebieden aangewezen met een ‘sense of urgency’. Die hebben de hoogste prioriteit.

Het waterschap stelt het GGOR op en neemt een zgn. GGOR-besluit via een (partiële) herziening van het waterbeheerplan. De provincie keurt deze herziening goed. Voor het opstellen en de uitvoering wordt aangesloten bij de afspraken voor de TOP-gebieden (PMJP) en de KRW. Uitgangspunt is dat alle noodzakelijke maatregelen worden genomen binnen de grenzen van de EHS (zie verder Waterbijlage, kader GGOR).

- Op overgangen tussen natuur en landbouw kan bij inrichting en beheer sprake zijn van strijdige eisen aan het waterbeheer. Daarbij geldt de volgende gedragslijn:
  - uitgaan van bestaande functies en de wensen voor het waterbeheer;
  - proberen via verfijnd beheer (in tijd en plaats) uiteenlopende functies zo goed mogelijk te bedienen;
  - in situaties waarin het niet mogelijk blijkt te voldoen aan strijdige eisen van landbouw en natuur, doet de provincie een uitspraak die functiebepalend is (binnen de kaders van EU en Rijk).

Watercondities voor landbouw

Voor een optimale landbouw zijn goede watercondities nodig. Zie hiervoor paragraaf 4.2.2.

Watercondities voor het landschap

Water is ook van belang voor de beleving van het landschap. Mensen waarderen water in de woonomgeving en in de natuur. Iedere streek heeft haar eigen gebiedskenmerken en -kwaliteiten waarin water een rol speelt. Het weteringengebied van Salland, het veenontginningsgebied van Noordoost-Overijssel, het Vechtgebied, de Dinkel en het kleinschalige kampenlandschap van Twente zijn daarvan voorbeelden.

Op lokaal niveau speelt ruimtelijke kwaliteit ook een rol bij kleine beekjes en brongebieden, en bij plekken met historische waarde gekoppeld aan water, zoals het Deventer stadsfront.

Bij de uitvoering van de KRW vindt een omvangrijke en noodzakelijke herinrichting van de waterlopen plaats, voor een deel in combinatie met het realiseren van de EHS. In de adviesnota Rijn-Oost (10 maart 2008) wordt geraamd dat ruim 1250 km waterloop

voor meer dan 75 procent moet worden heringericht. Het Overijsselse aandeel wordt geschat op ruim 800 km. Dit biedt grote kansen om met deze projecten de ruimtelijke kwaliteit te versterken, door de herinrichting ook als een ontwerpogave te beschouwen en te investeren in inpassing en vormgeving. Belangrijk hierbij zijn het verhogen van de zichtbaarheid en de beleefbaarheid van het watersysteem (zie paragraaf 2.5.6).

Waterbeheer in droge perioden

Er zijn nu al regelmatig jaren dat er te weinig water beschikbaar is voor allerlei doeleinden: koelwater, scheepvaart, landbouw, etc. Voor het stellen van prioriteiten bij de waterverdeling is de landelijke verdringingsreeks voor het IJsselmeergebied het uitgangspunt. De regionale waterbeheerders kunnen op basis van deze verdringingsreeks een regionaal uitgewerkte reeks opstellen als die beter tegemoet komt aan de regionale omstandigheden.

Samenvattend realisatieschema Optimale watercondities

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<p><u>Algemeen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Voorschriften van de Waterwet regionaal vertalen • De gebieden waarvoor een GGOR-besluit moet worden genomen en de inhoud van een GGOR-besluit 	<p><u>Met waterschappen en gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gebiedskenmerken bij waterprojecten <p><u>Met waterschappen via waterbeheerplan:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Berekening uit grondwater en beleid in droge perioden. • Uitvoering KRW: oppervlaktewaterlichamen, TOP-gebieden • Maatregelen voor kleine wateren. • Maatregelen uitvoering GGOR <p><u>Met waterschappen, gemeenten, Rijk, buurprovincies, Duitsland:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking KRW 	<ul style="list-style-type: none"> • Ruimte voor de Vecht 	<ul style="list-style-type: none"> • pMJP: aanpak verdroging in TOP-gebieden (KRW) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ruimtelijke kwaliteit bij waterprojecten (koppeling met Programma Ruimtelijke Kwaliteit) • Digitale wateratlas • Uitvoering GGOR-proces

4.6.2 Betrouwbare drinkwatervoorziening

Ambitie

Een betrouwbare drinkwatervoorziening (zowel kwaliteit als kwantiteit).

Hoofdpijn van beleid

Voor de drinkwatervoorziening heeft grondwater als bron de voorkeur. Wij zorgen voor voldoende beschikbare bronnen. Kwetsbare drinkwaterwinningen worden onderzocht op maatregelen voor een betere bescherming.

Bronnen voor de drinkwatervoorziening

Voor de drinkwatervoorziening heeft grondwater als bron onze voorkeur. De kwaliteit en beschikbare hoeveelheid van grondwater is stabiel. Dit weegt in onze ogen op tegen het feit dat grondwateronttrekking in een wijde omgeving merkbaar is en nadelige gevolgen kan hebben voor landbouw en natuurwaarden.

Oevergrondwater is een tweede bron. Dit zien wij als alternatief voor grondwater. Er is ervaring met het beheersen van risico's bij oevergrondwater langs de IJssel. Ook langs de Vecht is een oevergrondwaterwinning in ontwikkeling. De ervaringen daarmee kunnen laten zien in hoeverre oevergrondwater ook bij een kleine rivier perspectief biedt.

Op de kaart Waterfunctie en de kaart Drinkwaterwinningen, zijn behalve het grondwaterbeschermingsgebied ook de innamezones aangegeven waar water infiltreert uit oppervlaktewater. Op deze wijze wordt aan de waterbeheerder het signaal afgegeven dat dit oppervlaktewater tevens bron is voor drinkwater.

Bescherming van grondwater

In de nieuwe Drinkwaterwet is vastgelegd dat de duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening een dwingende reden van groot openbaar belang is. De gebieden waar (oever)grondwater voor drinkwater aan de bodem wordt onttrokken of die daarvoor gereserveerd zijn, op het ogenblik 26 waterwingebieden (zie Functiekaart Water en Waterbijlage paragraaf 3.3. tabel 3.4), worden afdoende beschermd door voortzetting van het geldende beleid. We beogen de kwaliteit van de grondstof voor de openbare drinkwatervoorziening en de industriële winningen waarvoor een hoge kwaliteit is

vereist te beschermen en te voorkomen dat deze kwaliteit verslechtert (stand-still). Onze uitgangspunten zijn:

- Het gehele intrekgebied van de drinkwaterwinning wordt beschermd;
- Geen functies met risico op grondwaterverontreiniging, tenzij de beschermingssituatie verbetert (stap-vooruitprincipe). Bij grote en grootschalige ruimtelijke ingrepen is een verslechtering op plaatselijk niveau toegestaan, mits op gebiedsniveau verbetering plaatsvindt (saldobenadering);
- Preventie via de verbodsbepalingen in de verordening is de meest doelmatige bescherming tegen ruimtelijke functies die risico hebben voor grondwaterverontreiniging. Het gaat dan om een brongerichte aanpak van bedreigende activiteiten/functies;
- Duurzaam veiligstellen: de bescherming van de openbare drinkwatervoorziening moet opgenomen zijn in gemeentelijke structuurvisies en de bestemmingsplannen;
- Voor kwetsbare winningen stellen we in 2009 en 2010 gebiedsdossiers op met een analyse van de actuele bedreigingen voor de waterkwaliteit en de mogelijke maatregelen (KRW).

Het beschermingsbeleid is nader beschreven in hoofdstuk 5 van de Waterbijlage.

Continuïteit levering

We zorgen voor voldoende locaties waar de winning van drinkwater mogelijk is. Om na 2020 aan de actuele vraag in de regio Twente te kunnen blijven voldoen, starten we op korte termijn een verkennende studie naar alternatieve/nieuwe locaties voor drinkwaterwinning in Twente ter grootte van 5 à 6 miljoen m³/jaar. Anticiperend op verwachte langere perioden met droogte, onderzoeken we in 2009 in het onderzoek Klimaatverandering en droogte (zie ook paragraaf 4.6.3) ook de continuïteit van de drinkwatervoorziening en de leveringscapaciteit op langere termijn. We verwachten dat met name de piekbelasting in droge perioden zal toenemen. Een belangrijk onderdeel van het onderzoek is gericht op verdere mogelijkheden van waterbesparing.

Inrichting van drinkwaterwinningen

Drinkwaterwinningen moeten duurzaam worden ingepast en ingericht. Dat betekent dat naast een goede bescherming tegen verontreinigingen de inbreuk op het natuurlijke watersysteem zo klein mogelijk is en de schade aan functies als landbouw en natuur zoveel mogelijk wordt beperkt. Daarnaast zetten wij in op

een milieuverantwoorde (gebruik afvalstroom, energiegebruik) en bedrijfstechnische (beperking kosten, leveringszekerheid) productiewijze. We toetsen de aanpassing van bestaande winningen en de realisatie van nieuwe winningen aan deze aspecten van duurzame inrichting. Daarbij zijn een bijzonder punt van aandacht de grondwaterwinningsgelegenen op de stuwwallen, namelijk Archemerberg, Nijverdal, Herikerberg. Deze winningen lijken niet ideaal gesitueerd in het watersysteem. De verdrogende effecten zijn of moeten waar mogelijk worden gecompenseerd. Deze goed te beschermen winningen staan borg voor de levering van een goede kwaliteit drinkwater. Het belang van een goede openbare drinkwatervoorziening weegt zwaarder dan de resterende effecten. Natuur en drinkwaterwinning beïnvloeden elkaar in tweeërlei opzicht. Natuurgebieden bieden bescherming aan winningen door het gunstige grondgebruik (ontbreken van verontreinigingsbronnen) en de winningen bieden op hun beurt door het grondwater-beschermingsbeleid

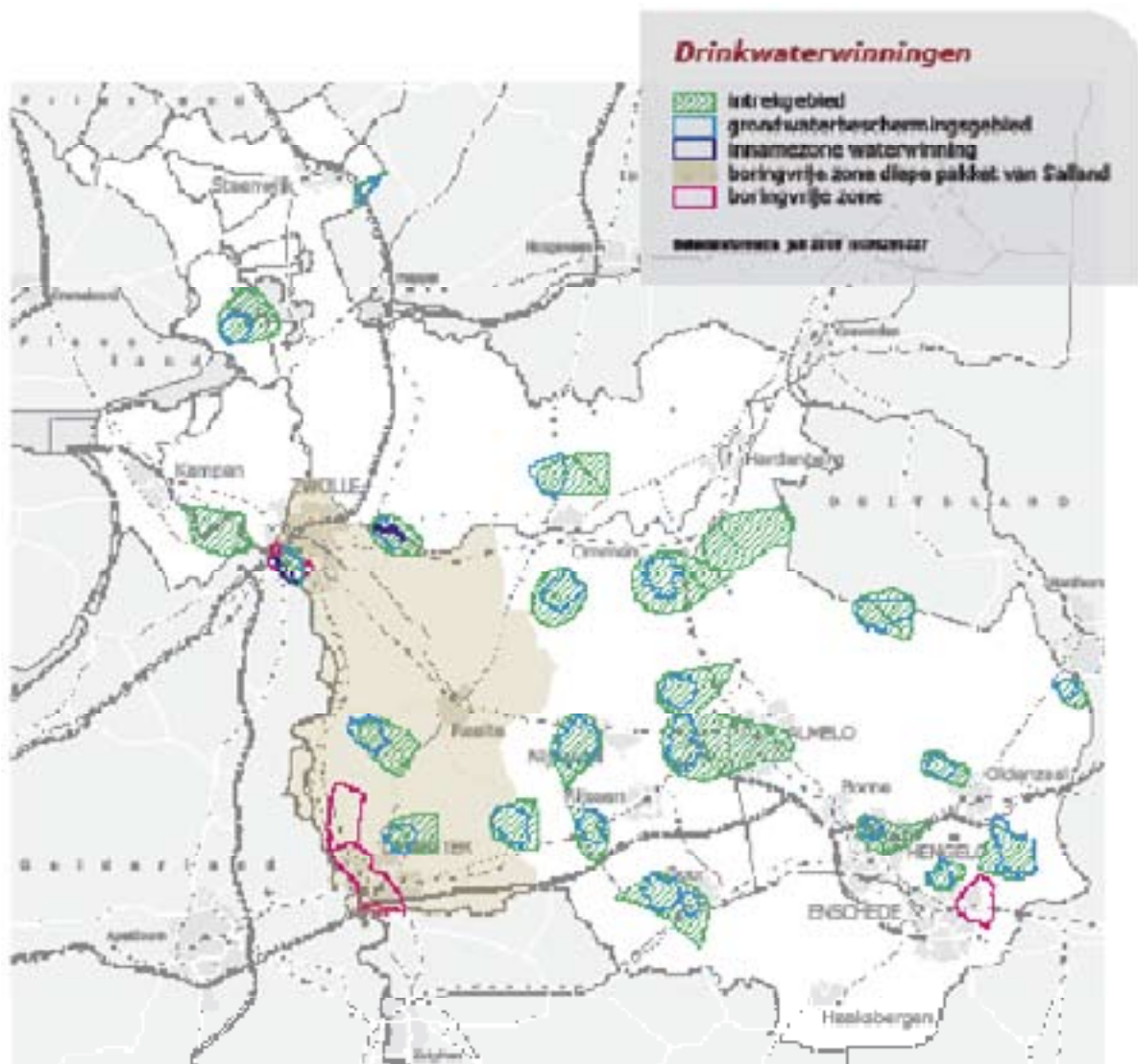
ruimtelijke bescherming aan de natuur. Tegelijkertijd kan het winnen van drinkwater bijdragen aan de verdroging van de natuur en daarmee aan een vermindering van de kwaliteit van de grondwaterafhankelijke natuurwaarden. In de Natura 2000-beheerplannen zal nader worden bepaald in welke mate winningen de instandhoudingsdoelen beïnvloeden en welke maatregelen noodzakelijk en haalbaar zijn om dat te ondervangen. Daarbij is belangrijk dat de wet 'drinkwaterwinning' beschrijft als een "dwingende reden van groot openbaar belang", waardoor sluiting of verplaatsing niet zo maar aan de orde is.

Samenwerking in de waterketen

Een goede samenwerking tussen de betrokken partners in de waterketen (de keten van drinkwaterwinning, distributie naar particulieren en bedrijven, inzameling van afvalwater (riolering), zuivering van afvalwater en ten slotte lozing van gezuiverd residu) bevordert een zuinig en efficiënt watergebruik en stimuleert innovatie. We geven uitvoering aan het Bestuursakkoord Waterketen (2007).

Samenvattend realisatieschema Betrouwbare drinkwatervoorziening

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Diepe pakket van Salland: grondwaterwinning alleen voor openbare drinkwatervoorziening Bescherming van grondwaterwinningsgelegenen voor hoogwaardig gebruik Geen KWO-systemen in grondwaterbeschermingsgebieden 	<p><u>Met waterleidingsector:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Onderzoek naar nieuwe drinkwaterwinning in Twente <p><u>Met waterschappen en waterleidingsector:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Bestuursakkoord samenwerking in de waterketen 	<ul style="list-style-type: none"> Onderzoek naar nieuwe drinkwaterwinning in Twente 		<ul style="list-style-type: none"> Onderzoek klimaatverandering en droogte (o.a. continuïteit drinkwatervoorziening) Opstellen gebiedsdossiers (met waterleidingsector)

4.6.3 Gevolgen van klimaatverandering

Ambitie

Vorbereid zijn op langetermijnevolgen van klimaatverandering (veiligheid en droogte).

Hoofdlijn van beleid

We onderzoeken de gevolgen van klimaatverandering voor de langere termijn. Voor de wateropgave zijn vooralsnog de klimaatscenario's G (gematigd) en W (warm) van het KNMI (2006) uitgangspunt.

Klimaatverandering

Ons klimaat verandert onder invloed van het broeikas-effect. De KNMI-scenario's laten in meer of mindere mate dezelfde trends zien:

- De gemiddelde temperatuur blijft stijgen (wereldwijd met 1 tot 2 graden tot 2050);
- De zeespiegel blijft stijgen (tussen de 15 en 35 centimeter tot 2050);
- Zachte winters en warmere zomers komen vaker voor;
- De winters worden natter;
- Extreme buien nemen toe; het aantal regendagen in de zomer neemt af, maar de intensiteit van de zomerse neerslag neemt toe.

Via het Energiepact werken wij nu al aan een regionale bijdrage aan beperking van CO₂-uitstoot (zie paragraaf 4.8 en 5.8). De veranderingen in het klimaat kunnen uiteenlopende gevolgen hebben voor de leefomgeving van Overijssel. Vele daarvan hebben direct of indirect te maken met water: veranderde waterafvoer, noodzaak van watervoorraden vanwege droogteperiodes, meer veiligheid tegen overstroming, grotere kans op wateroverlast, verslechtering

van de waterkwaliteit en scheepvaartbeperkingen. Maar het gaat ook om gevolgen voor de natuur: het verschuiven van groeiseizoenen, het voortbestaan van bedreigde soorten en de introductie van nieuwe soorten. En het gaat ook om gevolgen voor de landbouw, voor ons wooncomfort (binnenklimaat), onze gezondheid (hittestress, smog, allergieën, tropische ziekten) en de doorwerking op onze landschappen. Het veranderende klimaat vergroot de druk op de beperkte ruimte die we hebben en zal een steeds grotere rol spelen bij het maken van keuzes voor de inrichting van onze ruimte.

Rapport Deltacommissie

Op 3 september 2008 heeft de Deltacommissie haar eindrapport aan het kabinet gepresenteerd. Het rapport bevat aanbevelingen voor het klimaatbestendig maken van Nederland in de komende honderd jaar. De opgave is volgens de commissie niet acuut, maar wel urgent. De Deltacommissie stelt dat er rekening moet worden gehouden met een zeespiegelstijging van 0,65 tot 1,30 meter in 2100 en van 2 tot 4 meter in 2200.

Voor de maximale afvoer van de Rijn moet rond 2100 rekening worden gehouden met ongeveer 18.000 m³/s (huidige maatgevende afvoer is 16.000 m³/s). Een stijgende zeespiegel, afnemende rivierafvoeren in de zomer, langduriger droogteperioden en indringend zout water via de rivieren en het grondwater zetten de zoetwatervoorziening van het land onder druk. Dit leidt tot schadelijke gevolgen voor de drinkwatervoorziening, landbouw, scheepvaart en (koel)water-gerelateerde economische sectoren.

Voor Overijssel zijn 5 aspecten uit het rapport van belang:

- verhogen huidige veiligheidsniveaus;
- nieuwbouwplannen op fysisch ongunstige locaties;
- nieuwe ontwikkelingen in buitendijkse gebieden;
- verdere uitvoering programma Ruimte voor de Rivier;
- eventuele verhoging van het peil van het IJsselmeer.

Het kabinet heeft in een eerste reactie op het rapport de samenhangende visie van de commissie onderschreven en heeft besloten het advies als uitgangspunt te nemen voor een verdere uitwerking, waarbij het kabinet wel al een voorbehoud maakt

aangaande de peilverhoging van het IJsselmeer. In het ontwerp-Nationaal Waterplan (december 2008) geeft het kabinet verdere uitwerking aan het advies van de Deltacommissie. Voor Overijssel is vooral de voorgenomen peilstijging van het IJsselmeer van belang. Het voornemen van het Rijk is om samen met de partners in de regio de komende jaren onderzoek te doen naar de gevolgen van een toekomstige peilstijging van het IJsselmeer. Dit moet in 2015 uitmonden in een besluit over de mate van peilstijging en het tempo daarvan. Belangrijke uitgangspunten voor het Rijk daarbij zijn dat zo lang mogelijk bij de Afsluitdijk gespuid kan worden onder vrijverval en het IJsselmeer als voorraadbekken gaat dienen voor de zoetwatervoorziening in droge tijden. In een zienswijze op het ontwerp-Nationaal Waterplan (juni 2009) hebben wij daarentegen gepleit voor het openhouden van alle opties en vooraf geen kaders te stellen.

Om de continuïteit en samenhang van de aanpak ook op langere termijn te kunnen borgen, komt het kabinet in 2009 met een ontwerp van een Deltawet. Deze wet zal de volgende onderwerpen bevatten: de juridische grondslag voor het Deltaprogramma, de taken en bevoegdheden van de Deltaregisseur en de wijze waarop een solide financiële basis geregeld wordt. Indien er meekoppeling met specifieke regionale of private ontwikkelingen mogelijk is, verlangt het Rijk ook van decentrale overheden en private partijen een financiële bijdrage.

Regionale aanpak

In afwachting van het vastgestelde Nationaal Waterplan en de verdere regionale invulling voeren we allereerst voortvarend de afspraken uit van het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) tussen Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen (zie paragraaf 4.7.1 en 5.7.1).

Voor de wateropgave als gevolg van de klimaatverandering gaan we vooralsnog uit van een scenario met een bandbreedte die ligt tussen de klimaatscenario's die in 2006 door het KNMI zijn ontwikkeld: Gematigd scenario (G) en Warm scenario (W). Het W-scenario wordt met name gebruikt voor de stedelijke wateropgave (afpraak Nationaal Bestuursakkoord Water (Actueel, 2008)). Met deze keuze kunnen we de veiligheid tot 2030 voldoende waarborgen en sluiten we aan bij een uniform kader binnen Nederland.

Door het starten van een programma 'Regionale uitwerking waterveiligheid op langere termijn' willen we de regionale opgave voor de lange termijn (dus na uitvoering van maatregelen om aan de huidige veiligheidsnormen te voldoen) helder in beeld brengen, zodat we tijdig kunnen starten met de maatregelen die in 2050 noodzakelijk zijn om aan de veiligheidsnormen te voldoen.

De toenemende droogte leidt tot een grotere watervraag. Er zijn grenzen aan wateraanvoer en watergebruik. Er is geen garantie dat water voor beregening, koeling van elektriciteitscentrales en voor recreatie en verkoeling steeds beschikbaar is. Hierdoor kunnen er nu nog onvoorziene spanningen in de samenleving ontstaan. Om beter voorbereid te zijn op grotere droogte, zullen we de komende twee jaar samen met de waterschappen onderzoek doen naar voorraadvorming, aanpassing van de wateraanvoermogelijkheden en het beleid in droge periodes (klimaatverandering en droogte). In dit kader zal ook uitvoering worden gegeven aan de afspraak van het Landelijke Bestuurlijk Overleg Water van oktober 2008 om functiefaciliteringskaarten te maken. De landbouw krijgt te maken met langere (te) natte

en (te) droge periodes. Opbrengstvermindering is hiervan het gevolg, met name op de hogere zandgronden. Om in het deelstroomgebied Rijn-Oost een vitale landbouwfunctie in een veranderend klimaat te ondersteunen, participeren wij in een gezamenlijk programma 'landbouw op peil' dat zich richt op de ontwikkeling en verspreiding van kennis voor een klimaatbestendige landbouw.

Klimaatverandering en de verdergaande verstedelijking kunnen leiden tot overstromingen, hittestress en gezondheidsrisico's. Via goede ruimtelijke inrichting, waterbeheer en gezondheidszorg moet worden ingespeeld op de klimaatverandering. Wij willen samen met een gemeente een pilot 'klimaatbestendig bouwen' starten waarbij we rekening houden met water, hitte en energie.

Klimaatverandering heeft grote en nog deels onbekende gevolgen voor plant- en diersoorten: het komen en verdwijnen van soorten gaat niet alleen door, maar dat proces versnelt zich ook nog eens en voltrekt zich bovendien op een weinig voorspelbare wijze. We willen onderzoeken hoe klimaatbestendig de natuur in Overijssel zal zijn na realisering van de EHS.

Samenvattend realisatieschema Goederenvervoer

Regels in verordening

(Prestatie)-afspraken

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

Kennis verwerven en delen

Met waterschappen via waterbeheerplan:

- Uitgaan van klimaat-scenario tussen G en W

Met waterschappen en gemeenten:

- Programma Waterveiligheid op langere termijn
- Pilot klimaatbestendig bouwen

- Programma Waterveiligheid op langere termijn
- Klimaatbestendige IJssel

- Programma Waterveiligheid op langere termijn
- Onderzoek Klimaatverandering en droogte
- Programma Landbouw op peil
- Pilot klimaatbestendig bouwen.
- Onderzoek Klimaatverandering en natuur
- Maken functiefaciliteringskaarten

4.7 Veiligheid en gezondheid

Ambitie

Veilig, gezond en schoon kunnen wonen, werken, recreëren en reizen.

De Groene omgeving is van groot belang voor het welzijn van mens, plant en dier. Wij bevorderen een veilig en gezond leefmilieu voor mens en dier door het buitengebied zoveel mogelijk te vrijwaren van veiligheidsrisico's en belasting van het milieu. Wij volgen hierbij op hoofdlijnen het generieke beleid. Indien er duidelijk sprake is van meerwaarde, zetten we gebiedsgerichte maatregelen in, ook om knelpunten op te lossen. De aanpak van milieubelasting gebeurt via vergunningverlening en -handhaving. De aandacht ligt daarbij vooral op de geur- en de fijnstofbelasting door intensieve veehouderijen. Voor dit laatste geven we uitvoering aan het Regionaal samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit Overijssel 2008-2015.

4.7.1 Waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid

Ambitie

Garanderen van waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid.

Hoofdpijn van beleid

• **Waterveiligheid**

Water maken we sturend in de ruimtelijke ordening. We houden toezicht op de primaire en regionale waterkeringen. Het hoofdsysteem en de kleinere watersystemen krijgen meer ruimte o.a. door uitvoering van projecten voor Ruimte voor de IJssel en Ruimte voor de Vecht.

• **Externe veiligheid**

We stimuleren een efficiënt en effectief samenspel tussen alle regionale veiligheidspartners. We reguleren externe veiligheidsrisico's met een toekomstvast Basisnet vervoer gevaarlijke stoffen voor weg, water en spoor. We stimuleren inherente veiligheid bij ruimtelijke ontwikkeling. Herstructurering kan als oplossing dienen voor (spreiding van) externe risico's. We zorgen voor bescherming van belangrijke functies.

• **Verkeersveiligheid**

Met onze partners werken we aan een integrale en gebiedsgerichte aanpak van de verkeersveiligheid door voorlichting, educatie, maatregelen in infrastructuur en handhaving. Onze doelgroepen-aanpak is gericht op alle weggebruikers. De principes van inherente veiligheid passen we toe bij trajectmatige inrichting van verkeerswegen en een shared space-benadering van verblijfsgebieden.

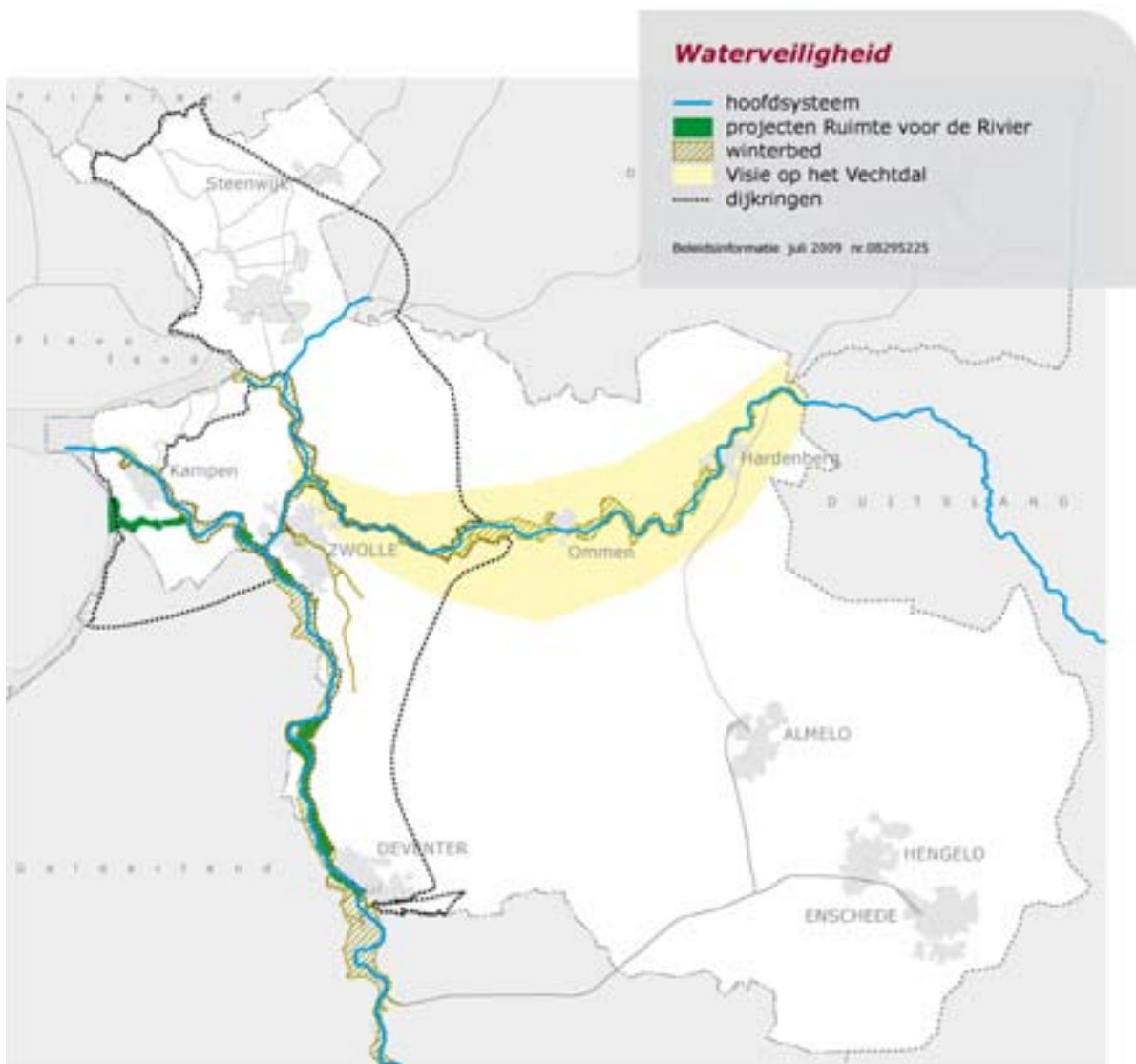
Waterveiligheid: bescherming tegen overstroming

De watersystemen in Nederland zijn de voorgaande decennia door allerlei technische maatregelen en oprukkende bebouwing ingeperkt en ingesnoerd. Bij stijgende waterstanden en perioden van droogte blijken de tekortkomingen van deze ontwikkeling. Er is onvoldoende bescherming tegen overstromingen, wateroverlast en droogte. Er dreigt een voortdurende cyclus van dijkverhogingen en andere aanpassingen om de toenemende kans op overstroming en wateroverlast het hoofd te bieden. Dit is echter geen duurzame oplossing. Om nu en in de toekomst bestand te zijn tegen extreme situaties is het nodig om watersystemen de ruimte te geven en de afvoercapaciteit en het opvangvermogen te herstellen en te vergroten. Daarnaast blijft dijkversterking (incl. het nog te onderzoeken concept van overstroombare dijken) een belangrijke pijler van het waterveiligheidsbeleid.

Water laten we een sturende rol spelen in de ruimtelijke ontwikkeling om de noodzakelijke bescherming te bereiken. De zwaarte van deze sturing is afhankelijk van het gewicht van de opgave en de opbouw en inrichting van het gebied. We willen voorkomen dat laaggelegen gebieden worden opgezadeld met de gevolgen van ingrepen uit hoger gelegen gebieden. Daarom moeten problemen primair in het eigen gebied worden opgelost en niet worden afgewenteld op andere gebieden. Dit is conform het Nationaal Bestuursakkoord Water.

Onze sturing vindt in drie hardheden plaats: normstellend, richtinggevend of inspirerend. Voor het waterbelang is dit als volgt ingevuld:

- onder normstellend:
  - het belang van het water is kaderstellend: ontwikkelingen die strijdig zijn met dit belang worden geweerd;

- het belang van het water is zwaarwegend: er vindt bij de ruimtelijke ontwikkeling een afweging plaats waarbij het belang van het water zwaar weegt. Mits goed gemotiveerd kunnen ontwikkelingen plaatsvinden die hiermee strijdig zijn. In zo'n geval worden compenserende of mitigerende maatregelen genomen;
- onder richtinggevend:
  - het waterbelang is medeordenend: er vindt bij de ruimtelijke ontwikkeling die met het belang van het water strijdig is, een afweging plaats waarbij het waterbelang een duidelijke rol speelt en er zo nodig mitigatie of compensatie plaatsvindt;
  - in andere situaties is het water 'dienend' en wordt het waterbeheer afgestemd op de ruimtelijke bestemming of nieuwe ontwikkeling.

Waterveiligheid moet een plek krijgen in de watertoets, wij zullen de inhoud en het gebruik van de watertoets met partners nader bespreken.

Primaire waterkeringen

In Overijssel zijn vier gebieden binnen dijkkringen gelegen die risico lopen op een overstrooming (zie kaart Watervei-

ligheid). De dijkkringen zijn bij wet (huidig: Wet op de waterkering en in 2009 de nieuwe Waterwet) als primaire waterkeringen vastgelegd. Het Rijk stelt de normen vast voor de primaire keringen langs de IJssel, Zwartemeer, Zwarte Water en Vecht (tot de N348 bij Ommen). Wij hebben krachtens de Wet op de waterkering (vanaf 2009 de Waterwet) toezicht op de veiligheid van de primaire keringen. Periodiek worden de keringen getoetst door de beheerders conform het Voorschrift Toetsen op Veiligheid. Zij rapporteren hierover aan Gedeputeerde Staten en deze brengen verslag uit aan de minister van Verkeer en Waterstaat. De daaruitvolgende benodigde verbeteringswerken komen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma van het Rijk.

Regionale waterkeringen

Wij stellen krachtens de Wet op de waterkering (vanaf 2009 de Waterwet) de veiligheidsnormen vast voor de aangewezen regionale waterkeringen. Daarnaast zijn wij toezichthouder op de regionale keringen. Wij hebben in 2006 veiligheidsnormen vastgesteld voor de in 2004 aangewezen regionale keringen. De regionale keringen worden door de beheerders (waterschap-

pen, provincie en Rijkswaterstaat) periodiek getoetst aan deze normen en zonodig op het vereiste niveau gebracht.

Europese Richtlijn overstromingsrisico's

De in november 2007 van kracht geworden Europese 'Richtlijn overstromingsrisico's' verplicht de lidstaten tot het inrichten van een planstelsel voor het beheersen van overstromingsrisico's dat:

- internationaal is afgestemd (solidariteit, niet afwentelen);
- de veiligheidsketen volgt;
- afstemt met het planstelsel voor de KRW en
- gebruik maakt van drie instrumenten: een voorlopige risicobeoordeling, kaarten en risicobeheersplannen.

De richtlijn biedt het kader voor een betere bescherming tegen overstromingen, anticiperend op klimaatverandering. Bovendien biedt de richtlijn de burgers, bedrijven en overheden duidelijkheid over mogelijke overstromingsrisico's (welke gebieden en hoe groot) en wat daaraan wordt gedaan (en door wie) om die te verminderen (doelstellingen en maatregelen). In 2009 moet deze richtlijn in nationale wetgeving zijn overgenomen.

In de risicobeheersplannen wordt de aanpak van het overstromingsrisico beschreven. De richtlijn benoemt welke zaken in het plan aan de orde moeten komen. Bovendien zijn er procedure-eisen voor de publieke participatie en de afstemming op de KRW. De risicobeheersplannen moeten uiterlijk 22 december 2015 gereed zijn en in werking treden.

De richtlijn geldt, conform het voorlopig nationaal kader voor toepassingsbereik, in Overijssel in elk geval voor de binnendijkse (dijkkringen) en buitendijkse gebieden van het hoofdwatersysteem. Het gaat dan om de IJssel, de Overijsselse Vecht vanaf Ommen en het Zwarte Water en voor grensoverschrijdende kleine rivieren, de Overijsselse Vecht en Dinkel, en de gebieden langs de aangewezen regionale keringen in het regionale watersysteem.

Voorzieningen bij calamiteiten

Veiligheid is nooit volledig te garanderen. Er zal altijd een restrisico overblijven. In het geval van een dijkdoorbraak kunnen de laaggelegen gebieden van Overijssel in korte tijd enkele meters onder water komen te staan. Dat vergt adequate calamiteitsregelingen. Bij de ruimtelijke ontwikkeling en inrichting van gebieden dienen we rekening te houden met

voorzieningen voor noodsituaties (aangepast bouwen, evacuatie routes, bescherming van cruciale infrastructuur, geleiding van water naar gebieden waar het minder schade kan aanrichten) om slachtoffers te voorkomen en schade te beperken.

Waterbergingsgebieden

Het Kampereiland (gemeente Kampen), de polders Noord- en Zuid-Meene (gemeente Hardenberg) en de Beulakerpolder (gemeente Steenwijkerland) zijn aangewezen als waterbergingsgebied en worden bij hoog water gebruikt voor waterberging. Deze functie moeten ze behouden. Wij weren ontwikkelingen die hiermee in strijd zijn.

Concrete maatregelen

Om de watersystemen daadwerkelijk ruimte te geven om overstromingen te voorkomen, wordt voor het hoofdsysteem ingezet op de volgende maatregelen (zie kaart Waterveiligheid):

- Ruimte geven aan de grote rivieren. De Beleidslijn Grote Rivieren (2006) en de Planologische kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier (februari 2006) zijn hiervoor uitgangspunt. Het belang van het water is kaderstellend. In 2015 moet Ruimte voor de Rivier zijn uitgevoerd. De burgers hebben in de burgerenquête laten zien dat er een breed draagvlak is voor het verbreden van de rivieren;
- Uitvoeringsgereed maken van de gekozen inrichtingsvariant voor de bypass bij Kampen;
- In 2007 is ook een nieuw beschermingsniveau voor primaire waterkeringen langs de Vecht vastgesteld. Wij geven invulling aan het nieuwe beschermingsniveau in het programma Ruimte voor de Vecht en de daaruitvolgende uitvoeringsmaatregelen. In een zone rond de Vecht vindt gebiedsontwikkeling plaats, waarbij de bescherming tegen het water kaderstellend is. Dit wordt echter verweven met doelen op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, natuur, landschap, landbouw, mobiliteit, recreatie, toerisme en cultuurhistorie;
- Bij de verdere ontwikkeling en herinrichting van de lage delen van Overijssel aandacht geven aan voorzieningen die bij overstroming het aantal slachtoffers en de schade kunnen beperken. Naast aangepast bouwen, zodat het water de huizen niet bereikt of binnendringt, is dit het plannen en veilig maken van evacuatie routes. Het belang van het water is hier richtinggevend

(medeordenend);

- Een adequate coördinatiestructuur en een goed programma met regelingen en voorzieningen maken en in stand houden om bij een calamiteit (overstroming of wateroverlast) maatregelen te nemen en noodvoorzieningen te kunnen treffen.

Watertoets

De watertoets (uit te voeren door de initiatiefnemer) is het aangewezen instrument om expliciet aan te geven welke wateraspecten in het geding zijn bij een ruimtelijk plan, wat de gevolgen van het betreffende bestemmingsplan zijn voor het watersysteem en welke maatregelen worden genomen om deze gevolgen het hoofd te bieden. Hierbij gaat het niet alleen om waterveiligheid, maar ook om grondwaterbescherming en wateroverlast.

Wij vinden dat daarbij in ieder geval de volgende aspecten aandacht verdienen, zowel bij de keuze als bij de inrichting van de locatie:

- Veiligheid: behouden en vergroten van de veerkracht. Met veerkracht bedoelen we het vermogen van het watersysteem om extreme situaties met veel neerslag het hoofd te bieden door voldoende bergings- en afvoermogelijkheden, zodat overstroming of ongewenste inundatie niet optreden;
- Grondwaterbescherming;
- Kwantitatieve gevolgen voor grond- en oppervlaktewater;
- Kwalitatieve gevolgen voor grond- en oppervlaktewater;
- Compensatie negatieve gevolgen.

Externe veiligheid

Economische ontwikkeling en toename van de bevolking betekenen ook een toename van externe veiligheidsrisico's. Er komen steeds meer risicovolle activiteiten, zoals transport van gevaarlijke stoffen en ondergrondse transportleidingen. En er zijn meer inwoners die risico ondervinden van deze activiteiten. Vermenging van functies en nieuwe externe veiligheidsnormen (BEVI, Basisnet, Registratiebesluit) vragen om een vroegtijdige borging van externe veiligheid in ruimtelijke ontwikkelingen. Ons doel is dat in 2010 het externe veiligheidsrisico in Overijssel aan de wettelijke eisen voldoet. Wij zijn van mening dat er daartoe een maximumplafond voor externe veiligheidsrisico's moet komen. Wij voorkomen nieuwe saneringsituaties door gebruik, transport en

opslag van gevaarlijke stoffen.

Het vervoer van gevaarlijke stoffen kan belangrijke externe veiligheidsrisico's met zich meebrengen. Vanuit het oogpunt van externe veiligheid stimuleren we vervoer van gevaarlijke stoffen door buisleidingen en over het water. Vervoer van gevaarlijke stoffen over spoor heeft onze voorkeur boven vervoer over de weg. In landelijk verband werken wij aan het reguleren van de diverse vervoerstromen met gevaarlijke stoffen en de bijbehorende externe veiligheidsrisico's. Op basis van het Basisnet vervoer gevaarlijke stoffen (voor water, weg en spoor) en de aangekondigde nieuwe regelgeving voor buisleidingen, willen wij, waar nodig en mogelijk en volgens de geldende richtlijnen, de risico's beperken, in samenspraak met partners. Het provinciaal routenetwerk voor het transport van gevaarlijke stoffen wordt op dit basisnet afgestemd. Voor hoofd en regionale transportleidingen van aardgas zetten wij in op de ontwikkeling van een strokenbeleid met ruimtelijke reserveringen voor externe veiligheid. Voor de overige aspecten zie paragraaf 5.7.1.

Verkeersveiligheid

De overheid is verantwoordelijk voor het vrij en veilig kunnen verplaatsen over herkenbare en veilige wegen. We beschermen kwetsbaren in het verkeer en pakken veroorzakers van onveiligheid aan. Wij zetten de koers van permanent werken aan verkeersveiligheid voort zodat zoveel mogelijk mensen veilig kunnen reizen. Dat doen we binnen een open verkeers- en vervoerssysteem zonder de mobiliteit en bewegingsvrijheid ingrijpend te beperken. Mensen moeten zelf de afweging mogen maken wanneer en hoe zij zich willen verplaatsen.

De verantwoordelijke wegbeheerders nemen gericht kosteneffectieve maatregelen op wegen en informeren weggebruikers met voorlichtingscampagnes of maatregelen langs de weg over de verkeerssituatie. Alleen op wegen en kruispunten met een hoger ongevalsrisico dan gemiddeld passen we in overleg met politie en Openbaar Ministerie handhavingsmaatregelen toe in de integrale aanpak van wegtrajecten en de gebiedsgerichte aanpak van verblijfsgebieden. Op deze manier faciliteren wij een veilige ruimte waar de inwoners zich verplaatsen, anderen ontmoeten en goederen vervoeren. Deze vrije mobiliteit draagt bij aan ons welzijn, de sociale cohesie en de economie. Zie verder paragraaf 5.7.1.

Samenvattend realisatieschema Waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Hanteren verdringingsreeks voor IJsselmeergebied bij watertekort • Aanwijzen van leidingstroken t.b.v. RTL en HTL • Aaneengesloten routing gevaarlijke stoffenkaart • Veiligstellen functie van waterbergingsgebieden Kampereiland, Zuid-Meene en Beulakerpolder 	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niet afwentelen externe veiligheidsvraagstukken • Direct en indirect ruimtebeslag militaire objecten <p><u>Met buurprovincies en Duitsland over:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Provinciaal routenetwerk gevaarlijke stoffen <p><u>Met Gasunie/ EZ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Inpassing aardgas-transportleidingen <p><u>Met partners:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Regionale partners sluiten aan op landelijke verkeersveiligheids campagne 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeringsgereed maken bypass Kampen • Ruimte voor de Vecht • Ruimte voor de IJssel • Kosteneffectieve maatregelen Duurzaam Veilig 	<ul style="list-style-type: none"> • Programma Ruimtelijke kwaliteit • Europese Middelen (EFRO) • Brede doeluitkering 	<ul style="list-style-type: none"> • Risicocommunicatie • Risicokaart • Ruimte voor de Vecht

4.7.2 Gezond leefmilieu

Ambitie

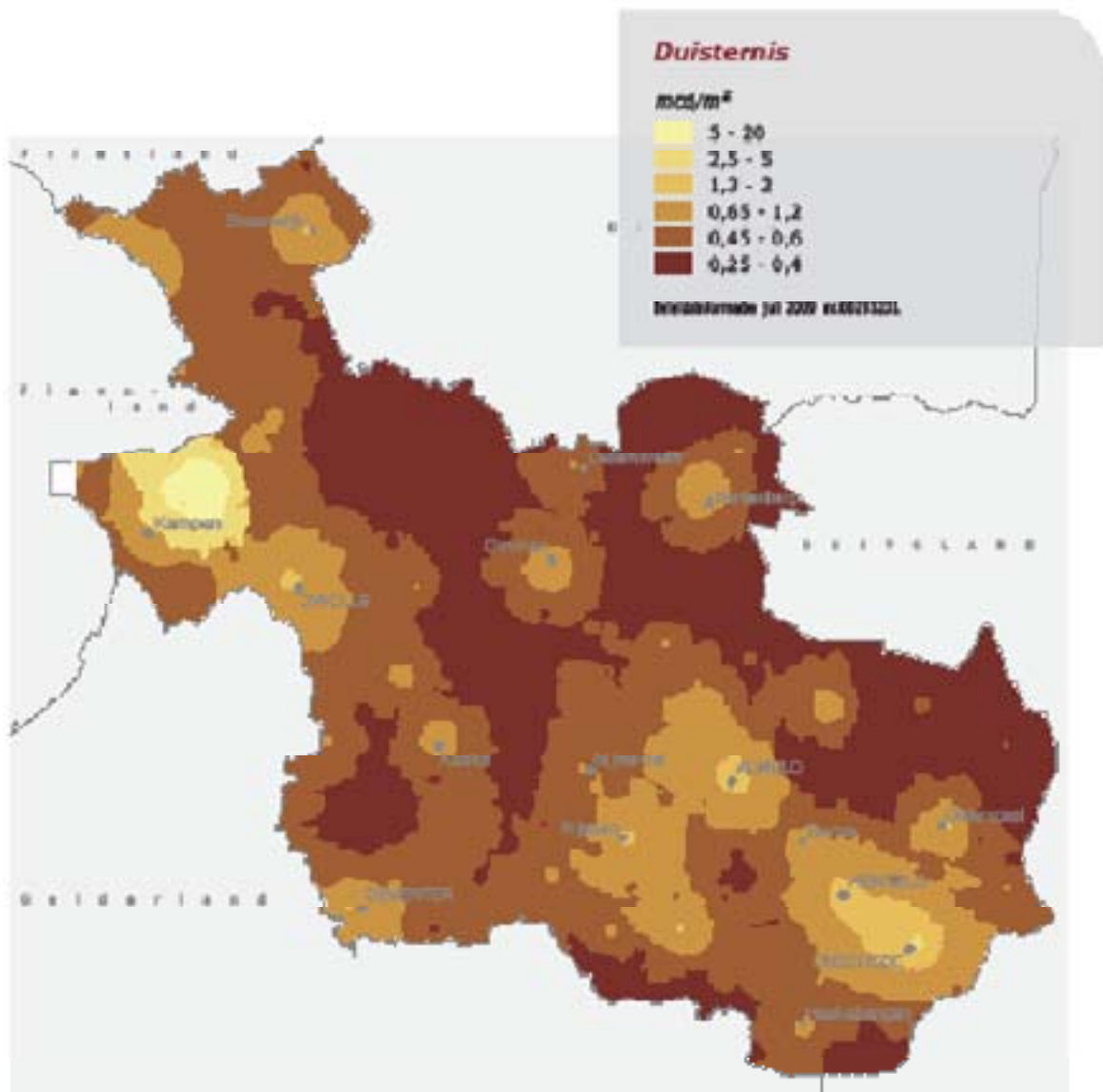
Zorgen voor een gezond leefmilieu.

Hoofdlijn van beleid

In het Regionaal Samenwerkingsprogramma Gezond Leefmilieu verbeteren we de luchtkwaliteit, dringen we geluidshinder terug en beperken we lichthinder. Luchthaventerreinen benaderen we vanuit zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik. Helikopterlandingsplaatsen staan we bij ziekenhuizen en andere hulpverleningsinstellingen toe en we onderzoeken de meerwaarde bij grote bedrijventerreinen, mits dat zonder extra overlast kan. De ecologische en chemische kwaliteit van de watersystemen wordt bevorderd door uitvoering van de Kaderrichtlijn water (KRW). Kwaliteit van zwemwater bewaken we door handhaving en voorlichting. We hebben de bodemverontreiniging uiterlijk in 2030 onder controle. Voor het omgaan met afval is de trits 'preventie, hergebruik, verbranden met energieopwekking, storten residu' uitgangspunt. We wijzen alle activiteiten af die zijn gericht op de berging/opslag van radioactief afval in de diepe ondergrond.

Luchtkwaliteit

De kwaliteit van de lucht wordt ongunstig beïnvloed door de uitstoot van het verkeer en de industrie en de emissies en geurverspreiding van de intensieve veehouderij. Om hier verbetering in te brengen en te houden nemen we (provinciaal) maatregelen binnen het Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (RSL) Overijssel en stimuleren we het rijden op schone brandstoffen. Het RSL voeren we in samenhang met thema's geluidshinder en duisternis uit binnen het Regionaal Samenwerkingsprogramma Gezond Leefmilieu. Het gaat bij elk van deze thema's immers om een diffuse aantasting van ons bovengrondse, atmosferische leefmilieu: teveel vervuiling, teveel geluid en teveel licht. Voor een goede aanpak is in al deze gevallen samenwerking nodig met gemeenten (waterschappen, Rijk) en belanghebbende partijen, naar analogie van het RSL. In het RSL zijn 41 pluimveebedrijven aangewezen die de grenswaarde van fijnstof overschrijden. In samenspraak met Rijk, gemeenten en de intensieve veehouderij wordt bewerkstelligd dat de pluimveehouderijen in 2011 aan de wettelijke grenswaarden voor fijnstof voldoen. Om dit te bereiken steunen we het initiatief van het Rijk voor een subsidieregeling voor gecombineerde luchtwassers.

Door de aanwezige intensieve veehouderij kan onvermijdelijk geurhinder optreden. De Wet geurhinder en veehouderij (Wgv) maakt onderscheid in concentratie- en niet-concentratiegebieden en in binnen en buiten de bebouwde kom en geeft voor deze vier gebieden normen voor de geurconcentraties. Buiten de LOG's willen wij met betrokken gemeenten de geurbelasting in kaart gaan brengen.

Geluidshinder

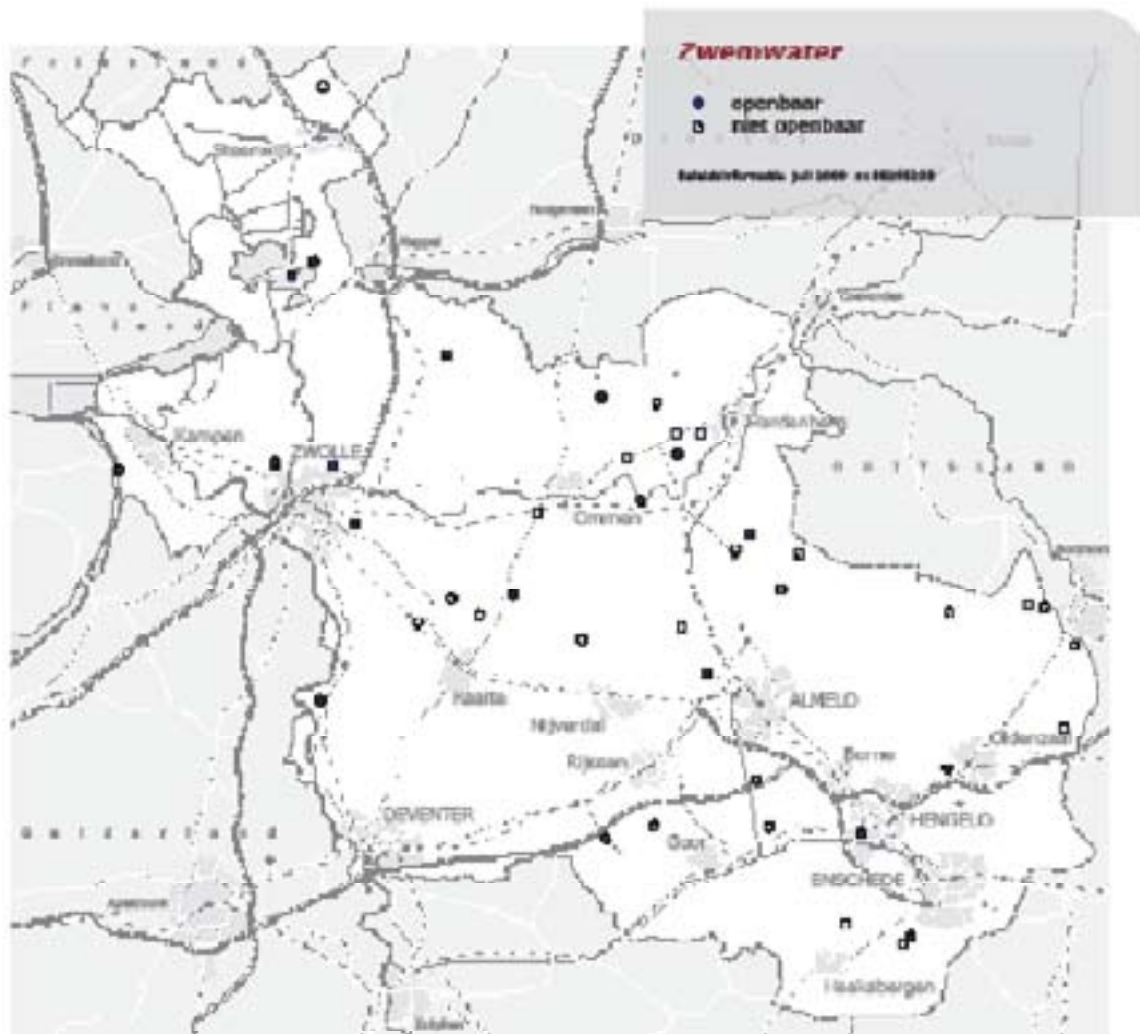
Geluidshinder is met ruim een miljoen inwoners en bijna 600.000 motorvoertuigen niet te voorkomen. Aan blootstelling aan geluid valt ook in het buitengebied haast niet te ontkomen. De realisatie van een groen-blauwe hoofdstructuur draagt bij aan een leefklimaat met minder geluid. In samenwerking met gemeenten en andere partners zullen we een Regionaal Samenwerkingsprogramma Gezond Leefmilieu starten met een onderdeel Geluidshinder om acties en maatregelen in afstemming te nemen (zie paragraaf 5.7.2). Ook pleiten we voor een maximumplafond voor geluidshinder.

Duisternis

Lichthinder verstoort het dag- en nachtritme en daarmee het welzijn van mensen en dieren. Om de bestaande situatie in beeld te brengen is een kaart Duisternis voor de provincie opgesteld. In de Kop en het Hart van Overijssel en in Noord-Twente komen nog gebieden voor met echte duisternis (zeer beperkte lichthinder). Lichthinder verbinden wij met gebiedskenmerken om zo donkerte als kwaliteit recht te doen (zie Catalogus Gebiedskenmerken). Wij zullen de lichthinder door verlichting langs provinciale wegen beperken.

Luchtvaartbeleid

De Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens (RBML) zal ons binnenkort bevoegdheden geven ten aanzien van helikopterlandingsplaatsen, recreatieve luchtvaartterreinen, landingsplaatsen voor parachutisten en ontheffingen voor tijdelijk en uitzonderlijk gebruik van een terrein voor luchtvaart. Luchthavenbesluiten en -regelingen op grond van de RBML nemen wij als volgt:

- Helikopterlandingsplaatsen bij alle ziekenhuizen en andere hulpverleningsinstellingen. Met gemeenten en bedrijfsleven onderzoeken we de meerwaarde van helikopterlandingsplaatsen bij enkele grotere bedrijventerreinen zonder extra geluidsoverlast voor bewoners. Verder geen helikopterlandingsplaatsen.
- Recreatieve luchthavens (incl. locaties voor ballonfestivals) en landingsplaatsen voor parachutisten staan wij conform uitvoeringsmodel Omgevingsvisie zoveel mogelijk op bestaande locaties toe. Bij aantoonbare vraag is nieuwvestiging eventueel voorstelbaar vanwege regionale spreiding en bereikbaarheid, maar alleen na zorgvuldige afweging van de belangen van omwonenden en andere 'grondgebonden' recreanten/recreatiefuncties. Het uitgebreide zweefvliegveld Lemelerveld en de luchthaven Twente zijn al bestaande locaties. Voor terreinen waar jaarlijks een luchtballonnenfestival wordt gehouden zullen we een luchthavenregeling opstellen.

(Zwem)waterkwaliteit

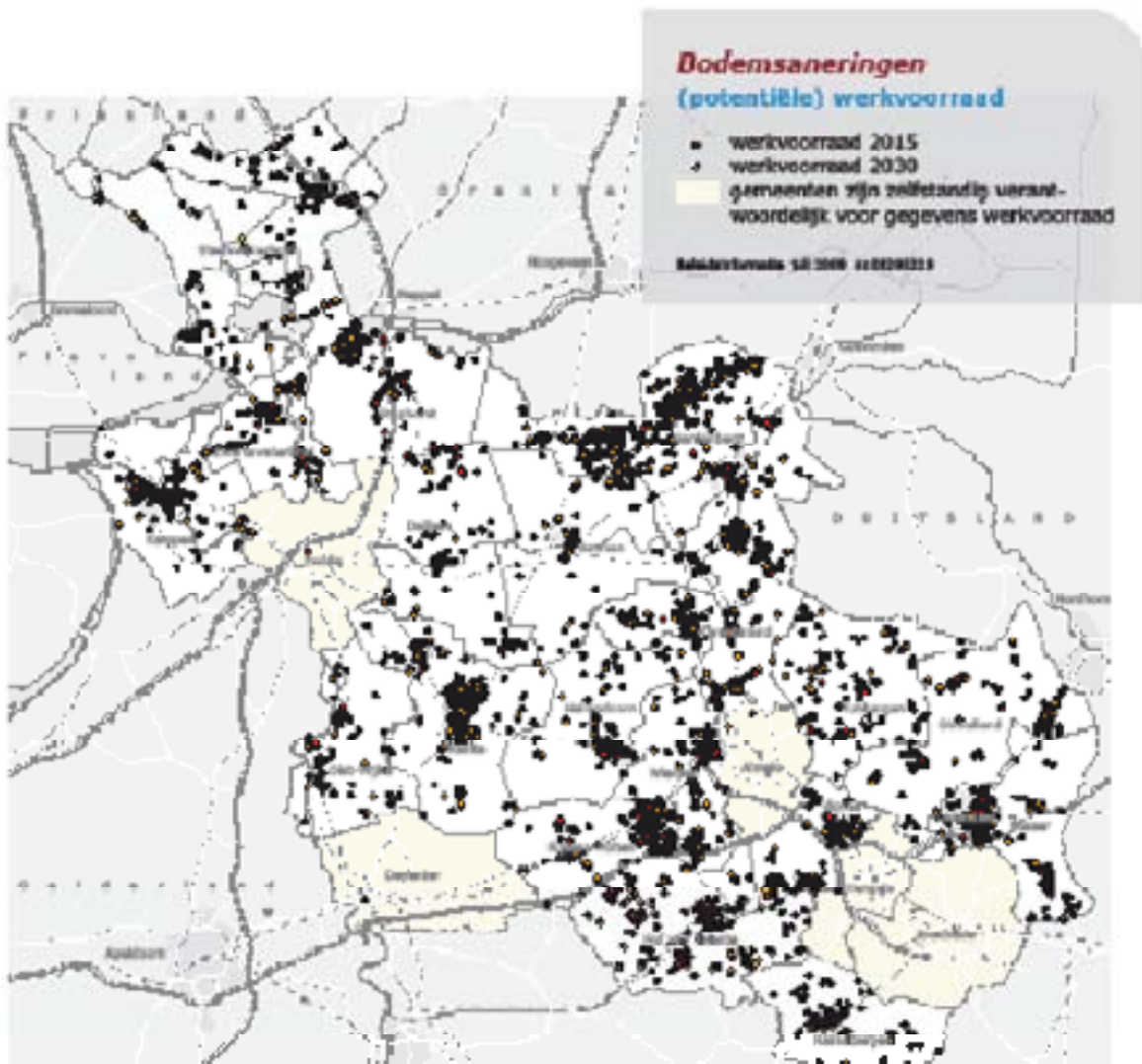
Een goede waterkwaliteit is naast een belangrijke levensvoorwaarde voor mens, dier en plant ook nodig voor actieve en passieve recreatie, pleziervaart, sportvisserij en wintersporten. In diverse meren en

zandwinplassen is waterrecreatie in Overijssel goed mogelijk (zie kaart), maar vervuiling kan het water ongeschikt of zelfs gevaarlijk maken. Wij zien toe op de veiligheid en hygiëne van zwemwateren.

We geven voorlichting over mogelijkheden en risico's om te zwemmen. Burgers en recreanten mogen erop vertrouwen dat ze in aangewezen zwemwateren veilig kunnen zwemmen. De aanwijzing voor EU-zwemwater zal jaarlijks en met burgerparticipatie tot stand komen. De aanwijzing voor de EU-zwemwateren en de functietoekenning zwemwater op grond van de Waterwet zijn aan elkaar gekoppeld.

Waterbodems

In de periode 2008-2011 verruimen en verdiepen we de waterwegen in Noordwest-Overijssel die bij de provincie in beheer zijn. Daarnaast zullen we samen met de (water)beheerders in Noordwest-Overijssel een uitvoeringsplan voor beschikbaarheid en toepassing van vrijkomende grond en bagger opstellen. Binnen het deelstroomgebied Rijn-Oost (gebiedsindeling Kaderrichtlijn water) hebben we met een groot aantal waterbeheerders een regionaal Bestuursakkoord Waterbodems gesloten. Daarmee krijgen we de komende

jaren inzicht in het aanbod en de verwerking van bagerspecie waaronder in Noordwest-Overijssel.

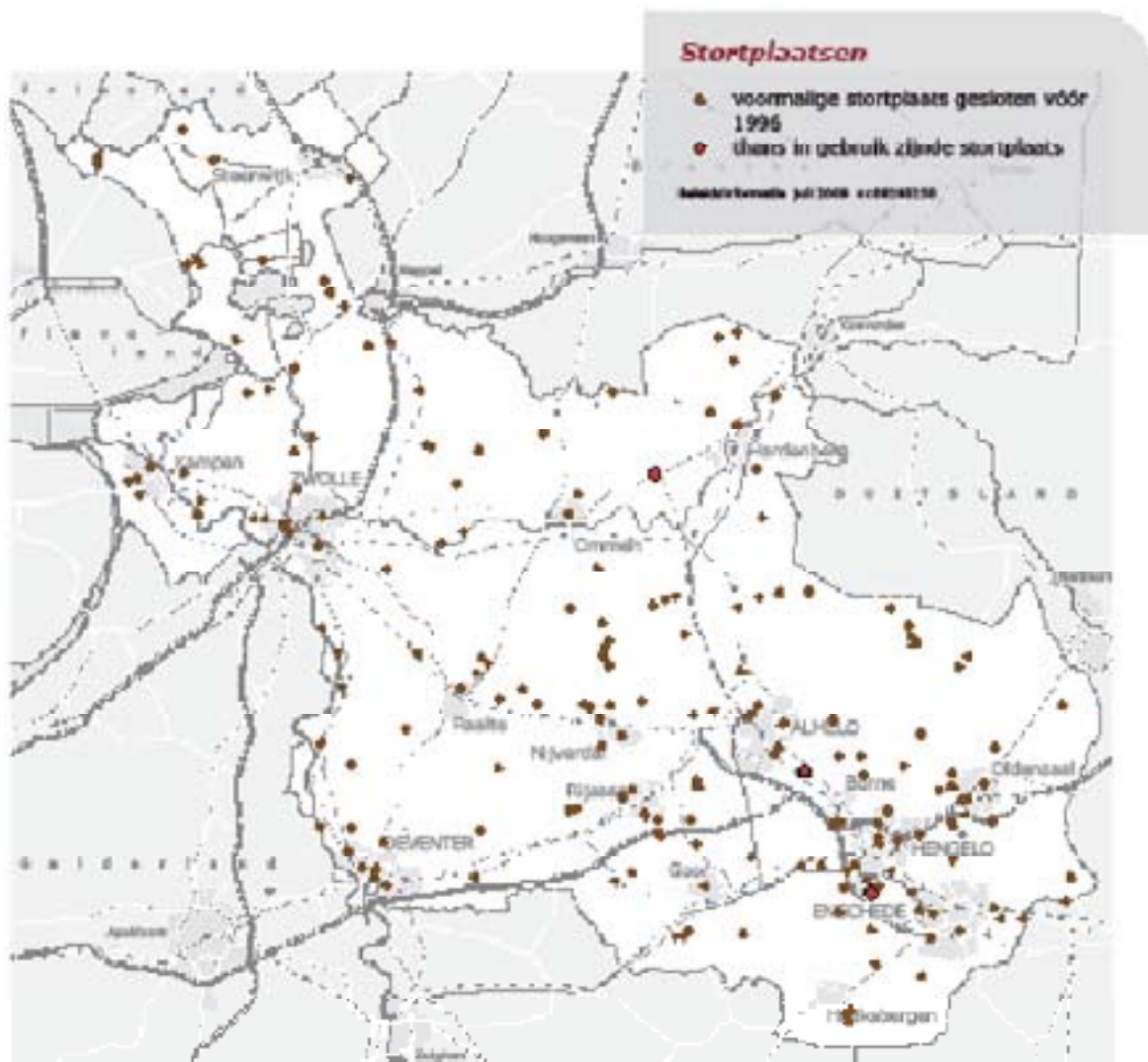
Grondwaterkwaliteit

De provincie zet in op het herstellen en handhaven van een goede grondwaterkwaliteit. Het basisniveau van bescherming is gebaseerd op de gemaakte afspraken en doelen in het kader van de KRW: het bereiken van een goede chemische toestand en geen toename van zuiveringsinspanningen in 2015 ten opzichte van 2000. Er is dan sprake van goed functionerende watersystemen die niet (meer) worden bedreigd door verontreinigende stoffen en verstoringen in de waterhuishouding. In 2030 zullen de nu aanwezige grondwaterverontreinigingen vanuit lokale bronnen zodanig zijn gesaneerd en/of beheerd, dat zij geen belemmering meer vormen voor het gebruik van de grond voor bepaalde gewenste maatschappelijke ontwikkelingen. De bodem- en grondwatersaneringen combineren we waar mogelijk met koude-warmteopslag. Bij grootschalige complexe grondwaterverontreinigingen zetten we in op gebiedsgericht grondwaterbeheer als instrument om de situatie beheersbaar te krijgen en verdere verspreiding van

grondwaterverontreinigingen tegen te gaan.

Bodemkwaliteit

Wij willen in 2030 de in Overijssel aanwezige bodemverontreiniging beheersbaar gemaakt hebben door kosteneffectief en functiegericht saneren en beheeren. Daartoe hebben wij de totale werkvoorraad van potentieel ernstig verontreinigde locaties in beeld (= ca. 8.000 locaties per peildatum juni 2008). Gelet op de omvang van die totale werkvoorraad is daarbinnen een prioritering aangebracht met als doel om voor 2015 de onaanvaardbare risico's voor mens, ecosysteem en verspreiding van verontreinigingen aangepakt te hebben. Dit betreft de zgn. spoedeisende werkvoorraad en omvat ca. 600 potentiële spoedlocaties. Een specifiek Overijssels probleem in de ondergrond is de aanwezigheid van asbest, veroorzaakt door asbestproducerende bedrijvigheid in het verleden. De aanpak van asbestwegen en asbest in de bodem heeft een hoge prioriteit. Gelet op de omvang van de asbestproblematiek zullen wij bij die aanpak samen optrekken met andere partijen in het gebied en het Rijk. De programmatische aanpak van ernstige bodemverontreiniging nemen we op in het Uitvoeringsprogramma voor de

Ondergrond. Voor nieuwe verontreinigingen hante- ren we het stand-stillbeginsel, hetgeen betekent dat nieuwe verontreinigingen zo veel mogelijk ongedaan gemaakt moeten worden door de veroorzaker res- pectievelijk door de eigenaar. In de circulaire bodem- sanering is voor de meeste stoffen bepaald bij welk gehalte sprake is van verontreiniging. Echter, ook voor activiteiten met grond die verontreinigd is met niet-genormeerde stoffen vereist de Wet Bodembe- scherming een beschikking van de provincie. Om het stagneren van ontwikkelingen te voorkomen, sluiten wij voor niet-genormeerde stoffen aan bij de in de voormalige Circulaire Streef- en interventiewaarden (bijlage D) beschreven handelwijze en ontwikkelen voor Borium een eigen kader. We kiezen ervoor in dit geval geen bepaling in de Omgevingsverordening op te nemen, omdat wij in het beperkte aantal geval- len waarbij hier sprake van is zonder dwangmiddel goed blijken te kunnen beschikken, zowel bij oude als nieuwe verontreinigingen.

Afval

Net als het landelijke beleid is het provinciale beleid voor afval gericht op een zo duurzaam mogelijke

afvalverwerking. De volgorde is: preventie, bevordering hergebruik en als laatste mogelijkheid: verbranden met energierugwinning en storten van het niet-brandbare deel. Bij de vergunningverlening aan afvalgerelateerde inrichtingen leven we de Europese en landelijke regel- geving na. De drie stortplaatsen in Overijssel (Boven- veld in de gemeente Hardenberg, Elhorst-Vloedbelt in de gemeente Borne en Boeldershoek in de gemeenten Hengelo/Enschede) hebben een nationale functie die op basis van het geldende Landelijke Afvalbeheerplan (LAP) voor de toekomst is vastgelegd. Nieuwe stortlo- caties worden niet voorzien. We bevorderen hergebruik van lichtverontreinigde grond en bouw- en sloopafval. We verkennen de mogelijkheden van agroproductie- parken waarin bedrijven elkaars afvalstromen benutten. Bij stortplaatsen komt methaan vrij. Methaan draagt voor circa een kwart bij aan het broeikas- effect in Overijssel. Emissiereductie is mogelijk door vermin- dering van methaanuitstoot uit stortplaatsen. Bij alle stortplaatsen wordt het winbare stortgas afgevangen en aangewend voor energieopwekking.

In onze provincie zijn ongeveer 250 voormalige stort- plaatsen aanwezig. Voor deze voormalige stortplaat- sen (gesloten voor 1 september 1996) is geen directe

regelgeving van toepassing. Steeds vaker verhinderen deze stortplaatsen nieuwe ontwikkelingen, omdat onduidelijk is hoe er juridisch en beleidsmatig mee moet worden omgegaan. Dit leidt tot de ongewenste situatie dat bij de herinrichting van een gebied de stortplaats gemeden wordt en de bebouwing om de stortplaats heen gepland wordt. De bestemming van de stortplaats blijft beperkt tot laagwaardig gebruik zoals een uitloopgebied, terwijl een hoogwaardiger gebruik zou bijdragen aan versterking van de ruimtelijke kwaliteit. De herontwikkeling van voormalige stortplaatsen wordt ook bemoeilijkt doordat bij aankoop de nieuwe eigenaar 'schuldige eigenaar' wordt. In 2009 ontwikkelen we een strategie voor voormalige stortplaatsen.

Berging en opslag van radioactief afval in de diepe ondergrond staan we niet toe, tenzij daarvoor een onherroepelijk geworden vergunning op grond van de Kernenergiewet is verleend. Met alle beschikbare (rechts)middelen zullen wij ons tegen zo'n vergunning verzetten. Hetzelfde geldt voor bovengrondse opslag van hoogradioactief afval. Zoutwinning kan leiden tot bodemdaling. Een mogelijk passende maatregel is het opvullen van de zoutcavernes met restproducten. Sinds vele jaren wordt de ondergrond beperkt gebruikt voor het bergen/opslaan van (afval)stoffen, een en ander in overeenstemming met het Landelijke Afvalbeheerplan (LAP). Wij sluiten aan bij (innovatieve) mogelijkheden die het nieuwe LAP biedt, zoals bijvoorbeeld in de pilot 'versteviging van cavernes om bodemdaling te voorkomen'.

Samenvattend realisatieschema Gezond leefmilieu

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Geen bovengrondse opslag van hoogradioactief afval • Nadere voorschriften Wet bodembescherming • Luchthavenbesluiten (in afzonderlijke verordening) 	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Regionaal Programma Geluidsbelasting NSL/RSL • Actieprogramma Fijnstof voor pluimveehouderij • Realisatie van aardgas- en/of biogastankstations en auto's die rijden op aardgas en/of biogas in 2010 <p><u>Met gemeenten, waterschappen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking in vergunningverlening en handhaving/WABO • Tot 2015 ca. 600 spoedeisende locaties • Tot 2030 overige niet spoedeisende locaties • Sanering grondwaterverontreinigingen vanuit lokale bronnen • Beschikkingen niet-genormeerde stoffen <p><u>Met waterschappen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Oeverbemonstering zwemplassen • Luchthavenregeling ballonnenfestivals 	<ul style="list-style-type: none"> • Terugdringen stankoverlast van mest(vergisting) • Grondwatersanering combineren met KWO • In concessieverlening OV (2010/2011) schoner openbaar vervoer • Lichthinder beperken langs provinciale wegen • Aanwijzen EU-zwemwateren 	<p><u>Programma RSL:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Fijnstofbelasting door intensieve veehouderijen • Stimuleren van schone brandstoffen • Subsidieregeling gecombineerde luchtwassers • Stankoverlast van mest(vergisting) door verbeterde technieken terugbrengen • Stimuleren bodemonderzoek door derden 	<ul style="list-style-type: none"> • Geluidsbelasting • Inzet van schone auto's in eigen wagenpark • Voorbeeldprojecten bodemsanering • Inventarisatie omvang grondwaterverontreinigingsproblematiek • Geurbelasting buiten LOG's • Voorlichting zwemwater • Informatie niet-genormeerde stoffen

4.7.3 Bescherming tegen wateroverlast

Ambitie

Bieden van bescherming tegen wateroverlast.

Hoofdlijn van beleid

Primaire watergebieden en essentiële waterlopen worden vrijgehouden van ontwikkelingen die hun functie belemmeren. Bij nieuwbouw en herstructurering wordt het belang van het water goed meegewogen. De watertoets is hiervoor een belangrijk instrument.

In heel Overijssel bestaat kans op wateroverlast. Door de klimaatverandering neemt de kans daarop nog toe. Voor de bescherming tegen wateroverlast (die vooral gevoeld

wordt in Stedelijke omgeving) nemen we in het buitengebied de volgende maatregelen (zie kaart Waterlopen en waterberging):

- De primaire watergebieden, die bij stedelijke gebieden zijn aangewezen als ruimte voor natuurlijke waterberging in extreme situaties, worden vrijgehouden van ontwikkelingen die de wateropvangfunctie belemmeren. Deze gebieden zijn laaggelegen en lopen bij extreme neerslag vanzelf onder water. Het gaat hier niet om gestuurde berging zoals dat bij de waterbergingsgebieden gebeurt. Het waterbelang is normstellend;
- Bij ruimtelijke ontwikkeling langs essentiële waterlopen wordt rekening gehouden met behoud van en toekomstige verruiming van de afvoercapaciteit. Het waterbelang is hier normstellend, alle ontwikkelingen dienen in dat licht te worden beoordeeld (zwaarwegend);

- De normen van het aanvaardbare risico op wateroverlast zijn in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 vastgelegd;
- De veiligheid van regionale keringen wordt gewaarborgd door deze periodiek te toetsen aan de daarvoor vastgestelde provinciale normen;

De watertoets (uit te voeren door de initiatiefnemer) is het aangewezen instrument om expliciet aan te geven welke aspecten voor wateroverlast in het geding zijn bij een ruimtelijk plan.

Samenvattend realisatieschema Bescherming tegen wateroverlast

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Veiligstellen functie primaire watergebieden • Normen voor wateroverlast • Vrijhouden essentiële waterlopen 	<p><u>Met waterschappen via waterbeheerplan:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vrijhouden essentiële waterlopen • Realiseren normen voor wateroverlast <p><u>Met waterschappen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Toetsing regionale keringen aan normen • Beschrijven minimale inhoud watertoets 			

4.8 Energie

Ambitie

Een betrouwbare en veilige energievoorziening met beperking van uitstoot broeikasgassen.

Wij zetten in op een innovatieve en duurzame energievoorziening waarbij in 2020 een aandeel van 20 procent duurzame energie is gerealiseerd en in 2017 een reductie van 30 procent van de CO₂-uitstoot t.o.v. 1990. Wij sluiten coalities met partners om duurzame energieopwekking en -besparing te stimuleren (Energiepact Overijssel).

Tabel: indicatieve toedeling CO₂-reductie

Bron	Reductie CO ₂ -uitstoot in 2020 t.o.v. 1990 in kiloton/jaar
<u>Duurzame opwekking</u>	
Biomassa	1.140
Wind	60
Zon	30
Rest- en omgevingswarmte (o.a. KWO en aardwarmte)	70
<u>Besparingen</u>	
Woningen	330
Bedrijven	490
Verkeer en vervoer	80
Totaal	2.200

4.8.1 Duurzame energieopwekking

Ambitie

Bevorderen van duurzame energieopwekking (biomassa, wind, zon, bodem).

Hoofdpijn van beleid

We stimuleren vergisting van biomassa dichtbij de bron. In 2020 is ten minste 80 MW (megawatt) vermogen aan windenergie geïnstalleerd. We bevorderen de benutting van bodemenergie (KWO-systemen en geothermie).

Decentrale energieopwekking en energie-infrastructuur

De trend van meer decentrale energieopwekking (zie bijlage A.1) vereist meer dan voorheen afstemming tussen ruimtelijke ontwikkelingen in vraag en aanbod van energie (decentrale energieopwekking, restwarmtegebruik, biogasproductie, woningbouw, bedrijventerreinen, etc.) en ontwikkelingen in de energie-infrastructuur (netbeheerderselectriciteit, smartgrids, gas, warmte).

Eventuele verzwarende en aanleg van nieuwe hoogspanningsverbindingen realiseren we door toepassing van het uitvoeringsmodel van de Omgevingsvisie (zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik – ontwikkelingsperspectieven – gebiedskenmerken). Bij vervanging van hoogspanningsverbindingen (≥ 110 kV) willen wij het contrast tussen dynamische en luwe gebieden versterken door bundeling van leidingen binnen het infrastructuurnetwerk.

Biomassa

Wij stimuleren vergisting van biomassa dichtbij de productiebedrijven zelf. Dit dringt mobiliteit terug, is een goede verwerking van reststromen en wekt energie op. Vergistingssystemen waar bijmenging van voedingsgewassen plaatsvindt, subsidiëren we niet. Grootschalige vergistingsbedrijven vestigen zich primair op bedrijventerreinen of op locaties gekoppeld aan grootschalige afvalverwerking. Ook geven we ruimte aan grootschalige (mest)vergisting bij grotere veehouderijen omwille van voorgestane schaalvergroting en verbreding (zie ook paragraaf 4.2.2). Voorwaarde is dat de uitvoering conform gebiedsken-

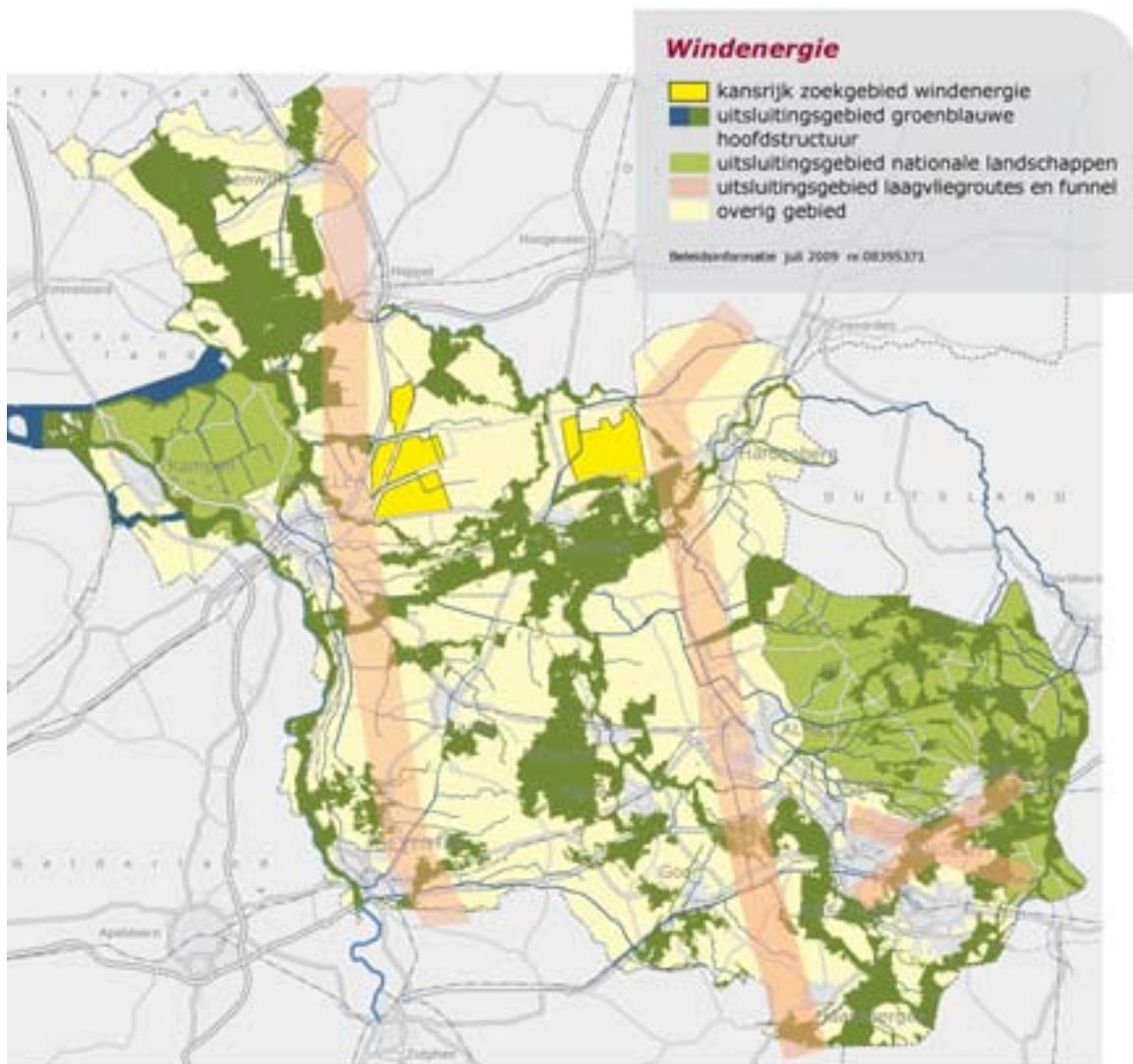
merken plaatsvindt, waar goede ontsluiting onderdeel van is. We denken aan zo'n 50 tot 100 locaties in de provincie. Een goede aansluiting van deze decentrale energieopwekking op de energie-infrastructuur is noodzakelijk. Het geproduceerde gas wordt bij voorkeur als "groen gas" in de normale aardgasleiding gepompt. Voor het gasnet is naast onderzoek naar samenstelling en veiligheid, het inrichten op tweerichtingsverkeer aan de orde. De stankoverlast van mest(vergisting) in gesloten systemen kan door verbeterde technieken worden teruggebracht tot een aanvaardbaar niveau. Met partners (waaronder waterschappen) verkennen we innovatieve mogelijkheden om uit afval(water)stromen energie te winnen. Een onderzoek naar potentiële vestigingslocaties voor biomassaverwerking wordt medio 2009 afgerond.

Windenergie

Naast de huidige drie windturbines met een totaal vermogen van 6 MW (megawatt) zijn verschillende projecten in voorbereiding. De provincie Overijssel heeft met het Rijk afgesproken in 2020 tenminste 80 MW voor Overijssel te realiseren. Wij onderscheiden voor windenergie kansrijke gebieden, uitgesloten gebieden en overige gebieden (zie kaart Windenergie).

1. De kansrijke zoekgebieden: ten noorden van de Vecht, tussen Staphorst-Zwolle en Hardenberg (kaart Beleidsvisie Noordoost-Overijssel). In deze gebieden maken wij prestatieafspraken met gemeenten voor de (boven)lokale ontwikkeling van windenergie. Andere geschikte plekken kunnen zijn: grotere bedrijventerreinen (groter dan 40 ha) en langs infrastructuur.
2. De uitsluitingsgebieden zijn de groen-blauwe hoofdstructuur waaronder de EHS, de Nationale Parken en de Nationale Landschappen.
3. In overige gebieden zijn initiatieven die qua ontwikkeling rekening houden met gebiedskenmerken ter plekke mogelijk.

Indien initiatieven van gemeenten en particulieren te weinig vermogen opleveren, zullen wij in de kansrijke zoekgebieden de instrumenten die ons ter beschikking staan (zie 3.3.3), maximaal inzetten. Windenergie realiseren we in windparken met een minimaal vermogen van 2 MW per windturbine. We gaan zowel in het buitengebied als op bedrijventerreinen uit van een goed landschappelijk ontwerp conform de gebiedskenmerken.

Zonne-energie

Zonne-energie vindt haar toepassing vooral in combinatie met bebouwing. Wij verwachten een zodanige daling in kosten van de techniek dat binnen enkele jaren grootschalige toepassingen rendabel en mogelijk zijn. Wij steunen het toepassen van zonneboilers. Voor zonnecellen richten wij ons op het opdoen van ervaring, o.a. in een praktijkproef met LTO Noord, waarbij asbestdaken worden vervangen. Wij zien goede innovatieve mogelijkheden voor toepassing van zonnepanelen op agrarische bestemmingen, rekening houdend met gebiedskenmerken.

Bodemenergie

De ondergrond wordt ingezet als leverancier van energie (koude-warmteopslag (KWO), aardwarmte) en als buffer voor energie uit andere duurzame energiebronnen. Bij elke gebiedsontwikkeling wordt de potentie

van de ondergrond voor duurzame bodemenergie in beeld gebracht. De haalbaarheid wordt toekomstgericht getoetst; hierbij moet aandacht worden besteed aan de te verwachten ontwikkelingen in de energiekosten, de realisatiekosten, maar nadrukkelijk ook aan de gebruikskosten (beheer en onderhoud) voor de eindgebruiker.

In de Groene omgeving liggen kansen voor KWO bij herstructureringen of agrarische bedrijven met grote energievraag. De potentie voor KWO is op kaart te zien (zie paragraaf 5.8.1).

Ook kansrijk in de Groene omgeving is het gebruik van aardwarmte in de glastuinbouw. De potentie hiervan wordt in kaart gebracht. Wij zijn bereid ook zelf in aardwarmte te investeren. Door toename van decentrale energieproductie (door o.a. bodemenergie) is aanpassing dan wel uitbreiding van de ondergrondse energie-infrastructuur noodzakelijk (zie ook paragraaf 5.9.2).

Samenvattend realisatieschema Duurzame energieopwekking

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Uitsluitingsgebieden windenergie • Windenergie in windparken m.u.v. lager dan 25 m 	<p><u>Met gemeenten</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Plaatsing van windturbines • Locaties voor mestvergisting/ duurzame energie uit biomassa • De stad als duurzame-energieproducent <p><u>Met netwerkbeheerders en gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Geschiktheid net voor decentraal opgewekte energie 	<ul style="list-style-type: none"> • Energiepact Overijssel • Ontwikkeling van windturbinelocaties • Aanwijzing van locaties voor windturbines 	<p><u>Energiepact:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vergisting bij veehouderijen of op bedrijventerreinen • Zonnepanelen • Stortgas afvangen voor energieopwekking • De stad als duurzame-energieproducent 	<p><u>Energiepact:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Innovatieve concepten voor KWO en winning van aardwarmte • Energie uit afvalwater • Kansencarta met potentiële verwerkingslocaties voor biomassa • De stad als duurzame-energieproducent (nadere verkenning gereed 1e helft 2010)

4.8.2 Energiebesparing

Ambitie

Bevorderen van energiebesparing (in bebouwde omgeving).

Hoofdlijn van beleid

Voor bebouwing in buitengebied geldt hetzelfde als voor Stedelijke omgeving.

Vanuit onze duurzaamheidsfilosofie is energiebesparing het na te streven doel. Waar mogelijk zullen wij initiatieven ondersteunen om te komen tot energiebesparing. Zie paragraaf 5.8.2.

Samenvattend realisatieschema Energiebesparing

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
		<ul style="list-style-type: none"> • Vermindering energieverbruik langs provinciale wegen 		<ul style="list-style-type: none"> • Kennis en ervaring met energievriendelijke verlichting

4.9 Ondergrond

Ambitie

Balans behouden tussen gebruik en bescherming van de ondergrond.

De kenmerken, kwaliteiten en waarden van de ondergrond worden beschermd (toekomstwaarde van de bodem) en waar mogelijk ingezet om de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van gebieden te versterken. Bescherming van de kwaliteiten van de ondergrond wordt mede gerealiseerd door (bovengrondse) ontwikkelingen als de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur en de uitvoering van de Kaderrichtlijn water.

Ondergrondse drukte

De ondergrond vervult voor onze maatschappij diverse functies: leverancier van grondstoffen, voedselproducent, buffer voor water en energie, locatie voor ondergronds ruimtegebruik, bron van aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden, regulator. Vanuit deze functies komt het gebruik van de ondergrond steeds meer in beeld bij het oplossen van maatschappelijke opgaven zoals de adaptatie aan de klimaatverandering, duurzame energievoorziening, het verminderen van de hoeveelheid CO₂ in de atmosfeer, de (toekomstige) ruimtelijke inrichting van Nederland, voedsel- en drinkwatervoorziening, natuur- en waterbeheer en gebruik van natuurlijke bronnen. Het gevolg is dat er meer afstemming nodig is om te voorkomen dat functies elkaar in de weg gaan zitten.

De keerzijde is dat de ondergrond een schaarse voorraadgrootheid is en dat veranderingen in de ondergrond zich langzaam voltrekken (veranderingstijd > 100 jaar). Benutting is vaak éénmalig, kan onomkeerbaar zijn en is doorgaans duurder dan bovengrondse realisatie van een functie. Schaarste ontstaat enerzijds doordat meerdere ondergrondse functies op dezelfde plek en in dezelfde bodemlaag worden voorzien en combinatie van deze functies niet mogelijk is. Anderzijds doordat de kenmerken/kwaliteiten van de ondergrond het niet altijd toestaan om bepaalde functies te realiseren. Het voorgaande geeft aan dat zorgvuldig gebruik van de ondergrond noodzakelijk is.

Balans in de ondergrond

De verschillende ondergrondthema's kunnen ruwweg worden ingedeeld in drie categorieën:

- Beschermen en verbinden van de kenmerken, kwaliteiten en waarden van de ondergrond: de intrinsieke bodemeigenschappen/kenmerken (geologie, hydrologie, ecologie), de chemische, fysische en ecologische kwaliteit en de aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden;
- Gebruik en ontwikkelen van de ondergrond: winning van delfstoffen, drink- en proceswater, ondergronds ruimtegebruik, voedselproductie en bodemenergie;
- Saneren en/of beheren van de verontreinigde ondergrond (bodem en grondwater): lokale verontreiniging, grondwaterpluimen, gebiedsgericht grondwaterbeheer (zie paragraaf 4.7).

De balans tussen enerzijds gebruiken en ontwikkelen van de ondergrond en anderzijds het beschermen en verbinden van de kwaliteiten van de ondergrond heeft aandacht nodig. Zeker in relatie tot de wenselijke ruimtelijke ontwikkelingen binnen de provincie Overijssel. Om deze balans te vinden wordt een afwegingsmodel voor ondergrondse functies ontwikkeld binnen het Uitvoeringsprogramma voor de Ondergrond.

4.9.1 Aardkundige en archeologische waarden

Ambitie

Behouden van intrinsieke bodemeigenschappen en aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden zoveel mogelijk beschermen.

Hoofdlijn van beleid

De kenmerken, kwaliteiten en waarden van de ondergrond worden beschermd (toekomstwaarde van de bodem) en waar mogelijk ingezet om de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van gebieden te versterken (verbinden van kwaliteiten). Aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden worden zoveel mogelijk behouden en beleefd door mensen dankzij informatie, gebruik en ontwikkeling.

De ruimtelijke kwaliteit en identiteit van gebieden kan worden versterkt door de aanwezige (onzichtbare) aardkundige en archeologische waarden³ te behouden en zichtbaar te maken. Bodem en reliëf (aardkundige waarden) waren immers het uitgangspunt voor de bewoningsgeschiedenis en de landschappelijke ontwikkeling van onze provincie. Kortom, de archeologische objecten en het historisch landschap vormen samen met gebouwde elementen (cultureel erfgoed) de fysieke neerslag van menselijke activiteiten in het verleden. Dit samen vertelt het verhaal van de natuur- en cultuurhistorie van gebieden en vormt het aangrijpingspunt voor een betekenisvolle inrichting en ontwikkeling van identiteit (zie ook paragraaf 2.5.7, 4.4.2, 5.4.2 en Catalogus Gebiedskenmerken).

Bij planvorming zijn aardkundige en archeologische waarden net als cultuurhistorische waarden onderdeel van integrale gebiedsontwikkeling. We willen de grote regionale variatie aan karakteristieke aardkundige waarden behouden en benutten in de ruimtelijke planvorming van te ontwikkelen gebieden. Doel hiervan is het versterken van de verscheidenheid en het contrast tussen de verschillende delen van Overijssel. Archeologisch erfgoed bewaren we zoveel mogelijk ter plekke (in situ). Als het niet mogelijk is om vondsten ter plaatse te behouden, moet het materiaal van een archeologische vindplaats door opgraving veiliggesteld worden (voor archeologische verwachtingen- en gebiedenkaart, zie paragraaf 5.9.1).

Samenvattend realisatieschema Aardkundige en archeologische waarden

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden bij planvorming betrekken 			<ul style="list-style-type: none"> Inventarisatie van cultuurhistorische waarden 	<ul style="list-style-type: none"> Visie op de Ondergrond Onderzoek naar meetnet bodemkwaliteit Provinciale archeologische verwachtingskaart en archeologische gebiedenkaart. Detailkaart aardkundige waarden

³ Definities:

- aardkundige waarden: natuurlijke variatie in het aardoppervlak van geomorfologische, geologische, bodemkundige en geohydrologische verschijnselen;
- archeologische waarden: overblijfselen (in het landschap) van menselijke activiteiten uit het verleden;
- cultuurhistorische waarden: het samenspel van historische landschappen, historisch-geografische elementen, monumentale gebouwen en archeologische vindplaatsen die iets vertellen over het verleden.

4.9.2 Gebruik van de ondergrond

Ambitie

Zorgvuldig gebruik van de ondergrond (energie, zoutwinning, grondwater, opslag, zandwinning, KWO, hoofdtransportleidingen).

Hoofdlijn van beleid

Als het maatschappelijk wenselijk en vanuit de kenmerken van de ondergrond mogelijk is de ondergrond te gebruiken als bron van grondstoffen (winning van energie, delfstoffen, drinkwater) en in te zetten bij ruimtelijke ontwikkelingen (ondergronds ruimtegebruik), worden deze kansen op duurzame wijze benut.

Gebruik grondwater

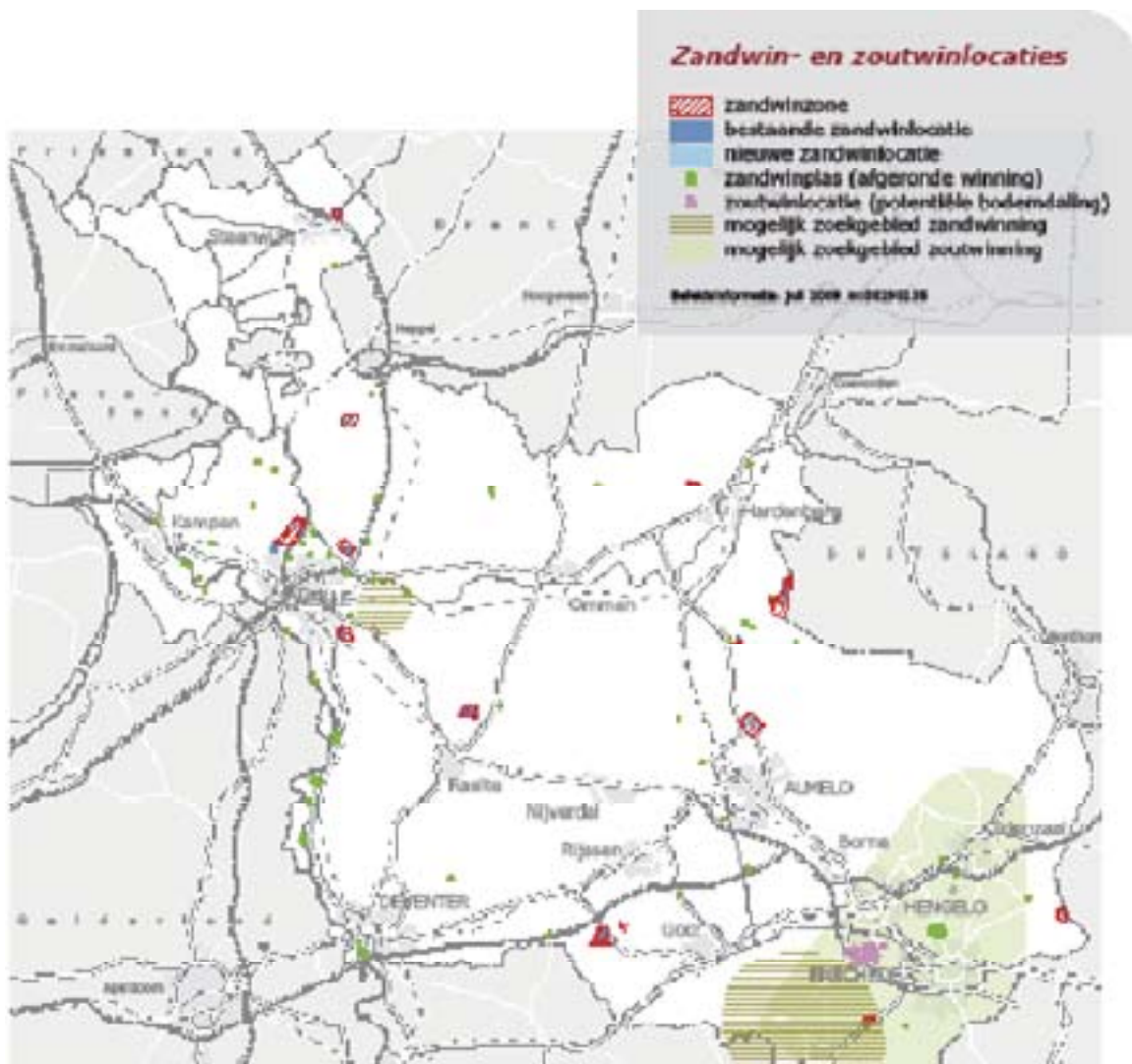
Grondwater heeft een veelzijdige gebruiksfunctie. Het kan dienen als grondstof voor drinkwater, voor gebruik bij industriële en agrarische productie, als proceswater en als koelmiddel. Onze inzet is om de voorraad grondwater zo groot mogelijk te houden, goed te beschermen en zo verantwoord mogelijk te gebruiken. Voor een deel van de grondwateronttrekkingen (voor de drinkwatervoorziening en de grotere industriële winningen (>150.000 m³/jaar) is de provincie het bevoegde gezag. We voeren het beleid voor deze grondwateronttrekking en eventueel infiltratie uit via het vergunningsinstrument.

Vanuit het oogpunt van watergebruik is het beheer van grondwater gericht op het zuinig omgaan met deze kostbare voorraad, deze goed te beschermen en bij voorkeur te benutten voor hoogwaardige doelen. Denk hierbij aan de openbare drinkwatervoorziening en industriële processen die op grond van de Warenwet een goede waterkwaliteit nodig hebben. Motivatie is het aspect volksgezondheid en het bevorderen van een zo hoog mogelijke grondwaterstand voor de condities van natte natuurgebieden. Het gebruik van goed grondwater voor laagwaardige industriële toepassingen wordt verder teruggedrongen. Hiervoor verlenen wij geen vergunning, tenzij er geen alternatieven voor het gebruik van grondwater zijn, of deze alternatieven een groter nadelig effect hebben. Het economische belang van de industrie wegen we hierbij mee. Bestaande inspanningen om besparingen

in het verbruik te realiseren, worden voortgezet. Het gebruik van grondwater voor beregening is binnen algemene kaders toegestaan, maar in droge perioden kan een beregeningsverbod gelden. Er mag niet meer grondwater worden onttrokken dan wordt aangevuld om een structurele daling van de grondwaterstand te voorkomen. Het diepe pakket in Salland bevat water van een uitstekende kwaliteit. Als we teveel water aan dit pakket onttrekken, gaat de zoet-zoutgrens in de ondergrond omhoog. Onttrekkingen aan dit pakket staan we alleen toe voor drinkwater en voor industriële toepassingen met hoogwaardige doelen. Daarbij moet ook worden aangetoond dat een onttrekking aan het ondiepe pakket of een andere locatie geen goed alternatief is. In dit gebied kan geen sprake zijn van koude-warmteopslag. Waar nodig zijn of worden boringsvrije zones aangewezen om verontreiniging van diepe grondwaterlagen te voorkomen (zie ook Waterbijlage, paragraaf 5.3 en 5.4).

Bouwgrondstoffen/zandwinning

Voor nieuwe ontgroningen geldt dat deze multifunctioneel moeten zijn, moeten passen binnen het bestaande netwerk van zandwinningen en bijdragen aan behoud en versterking van de gebiedskenmerken. Indien er uitbreiding van zandwinlocaties nodig is, is het uitvoeringsmodel van de Omgevingsvisie van toepassing (zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik – ontwikkelingsperspectieven – gebiedskenmerken). Dit betekent dat onder de voorwaarde van multifunctionaliteit eerst uitbreiding plaatsvindt van bestaande ontgroningen in overeenstemming met gebiedskenmerken. Mochten er op enig moment toch nieuwe locaties nodig zijn, dan zien wij daar alleen nog ruimte voor in de gebieden Zuidoost-Twente en Zwolle-Oost. Nieuwe ontwikkelingen aldaar zijn alleen mogelijk na afweging tegen uitbreiding van bestaande locaties. Voor functionele ontgroningen geldt dat we het huidige terughoudende beleid ter bescherming van natuur, landschap en aardkundige waarden voortzetten. Bij het verondiepen van voormalige zandwinputten is in onze ogen alleen sprake van een nuttige en functionele ontwikkeling, indien deze een natuurontwikkeling dient die sterk gerelateerd is aan de omgeving. Dit verondiepen vindt altijd plaats in de vorm van een gebiedsontwikkeling, waarbij aandacht is voor kwaliteit van de waterbodem en het grondwater. In overleg met de waterschappen en andere partners brengen we volgens deze invulling van nuttige en

functionele ontwikkelingen een nadere prioritering aan ten aanzien van de 53 voormalige zandwinputten. Bij deze prioritering kijken we naar de volgende thema's: grondwater, bereikbaarheid/overlast, natuur en beheersbaarheid. Naar aanleiding van ontstane maatschappelijke zorgen omtrent de effecten van het verondiepen van voormalige zandwinputten (o.a. de put bij Lettele) heeft de minister van VROM een Commissie van Deskundigen in het leven geroepen die deze effecten onderzoekt. Indien de conclusies van deze Commissie daar aanleiding toe geven, heeft de minister aangegeven het beleid zo snel mogelijk aan te passen. Wij volgen deze ontwikkeling actief. Zandwinplassen kunnen ook een bijdrage leveren aan een duurzame energievoorziening. De warmte en koude van de waterlagen in zandwinplassen kan, mits voldoende diep, worden gebruikt voor de verwarming en/of koeling van gebouwen in de nabije omgeving.

Ten aanzien van het voorkomen van de toepassing van eindige grondstoffen ambiëren wij vanwege duurzaam gebruik van grondstoffen in onze eigen werken 20 procent secundaire en vernieuwbare grondstoffen toe te passen.

Zoutwinning

In Overijssel vindt zoutwinning plaats in Twente. Het gaat om de gebieden Boeldershoek, Twekkelo, Marssteden en Usseler Es, gelegen tussen Hengelo en Enschede. De zoutwinningen dienen te worden ingepast in de structuur van landbouw, natuur en landschap. Het zoekgebied voor toekomstige winlocaties ligt in een straal van 25 km van het huidige zoutwingebied. Regels omtrent schade als gevolg van de winning en compenserende maatregelen zijn in de Mijnbouwwet opgenomen. Waar de winning plaatselijk sterke bodemdaling veroorzaakt en compensatiemaatregelen niet meer haalbaar zijn, moet in de toekomst functiewijziging worden overwogen.

Ondergrondse infrastructuur, buisleidingen en energienetwerken

Voor de aanleg van eventuele nieuwe (inter)nationale ondergrondse hoofdtransportleidingen evalueren we het gevoerde strokenbeleid. We stemmen het ruimtelijk beleid af op de bestaande en te ontwikkelen energie-infrastructuur en stimuleren multifunctioneel ruimtegebruik.

Samenvattend realisatieschema Gebruik van de ondergrond

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Toetsing van vergunningaanvragen open KWO-systemen • Locatiekeuze voor nieuwe multifunctionele ontgrondingen • Terughoudend beleid functionele ontgrondingen • Grondwaterbeschermingsbeleid • Geen nieuwe afvalstortlocaties • Geen opslag/berging van radioactief afval in de diepe ondergrond • Boringsvrije zone 	<p><u>Energiepact:</u> <u>met gemeenten en marktpartijen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Potentie van ondergrond voor winning en opslag van energie meenemen bij ruimtelijke planvorming <p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • SER-ladder bij ondergrondse ruimteclaims i.s.m. bovengrondse functies • Afstemmen ruimtelijk beleid op energie-infrastructuur <p><u>Met gemeenten en marktpartijen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Hergebruik licht verontreinigde grond • Opvullen van zoutcavernes • Functiewijziging bij bodemdaling door zoutwinning • Nadere prioritering zandwinplassen <p><u>Met waterschappen via waterbeheerplannen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Tegengaan laagwaardig gebruik • Geen structurele daling grondwaterstand • Duurzame inrichting grondwateronttrekkingen • Aandacht voor waterbesparing 		<ul style="list-style-type: none"> • Voormalige zandwinputten 	<ul style="list-style-type: none"> • Potentiekaarten geothermie, CO₂-opslag USG en CAES worden ontwikkeld (2008/2009) • Kwaliteitsforum multifunctionaliteit en ruimtelijke kwaliteit voor zandwinlocaties • Risicoanalyse Verondiepen van zandwinplassen

5

*Stedelijke omgeving:
steden, dorpen en
hoofdinfrastructuur*

Steden, dorpen en hoofdinfrastructuur bieden welzijn voor mensen:

- Als woon- en leefomgeving:
  - De meeste Overijsselaars wonen in steden of dorpen. Doel is aantrekkelijke, gevarieerde en voldoende woonmilieus voor iedereen die in Overijssel wil wonen. Dit kan zijn in binnensteden, stadsranden, grote en kleine dorpen;
  - Kwaliteit van de woonomgeving wordt hoog gewaardeerd. Dat willen we zo houden door aandacht te hebben voor geluidsoverlast, luchtkwaliteit, waterveiligheid en externe veiligheid.
- Als voorzieningenomgeving:
  - Steden en dorpen zijn knooppunten voor mobiliteit, waarbij de stedelijke netwerken ook in (inter)nationale ontsluiting voorzien;
  - De steden hebben uitstekende voorzieningen op het gebied van zorg, cultuur, sport, recreatie en detailhandel. Dorpen bieden een basisvoorzieningsniveau. Meer grootschalige voorzieningen zijn geconcentreerd in stedelijke netwerken. De vijf grote steden vervullen een centrumfunctie die verder reikt en die van (boven)regionale betekenis is.
- Als beleefomgeving:
  - Historische binnensteden zijn toeristische trekpleisters voor cultuur en architectuur;
  - Stadsranden zijn belangrijk voor de vrijetijdsbesteding van inwoners van steden. Ze vormen een aantrekkelijke overgang van de Stedelijke omgeving naar de Groene omgeving. Voor dorpsranden geldt dit op een ander schaalniveau ook.

Steden, dorpen en hoofdinfrastructuur zijn een bron van welvaart:

- Als werkomgeving:
  - Werkgelegenheid is geconcentreerd in stedelijke netwerken;
  - Voor de concurrentiepositie en innovatiekracht van Overijssel zijn 'massa' en creatief klimaat nodig. Die vinden we in de stedelijke netwerken;
  - Behoeften aan soorten bedrijfslocaties worden meer divers o.a. door verdere ontwikkeling van dienstverlenende bedrijven en zelfstandigen zonder personeel. De steden en dorpen bieden

aantrekkelijke en gevarieerde locatievoorwaarden voor ondernemers en ondernemingen die zich (van elders) in Overijssel willen vestigen of willen doorontwikkelen;

- Bereikbaarheid van stedelijke netwerken en streekcentra is essentieel voor economische dynamiek en welvaart in de provincie.

Steden, dorpen en hoofdinfrastructuur dragen ook bij aan de natuurlijke voorraden door:

- beperking van versnippering van natuur- en watersystemen;
- beperking van verontreiniging van bijvoorbeeld drinkwaterwingebieden;
- benutting van de ondergrond.

Ontwikkelingsperspectieven Stedelijke omgeving

In paragraaf 2.6.2 zijn drie ontwikkelingsperspectieven voor de Stedelijke omgeving geschetst. Deze ontwikkelingsperspectieven vormen de hoofdlijn van onze ruimtelijke ontwikkelingsvisie en stellen ons in staat de diverse functies die steden, dorpen en hoofdinfrastructuur vervullen te combineren. De drie ontwikkelingsperspectieven zijn:

1. Steden als motor

Gebieden voor dynamische en veerkrachtige woon-, werk- en voorzieningenmilieus waar de kwaliteiten en identiteit van de bestaande stad worden versterkt en benut voor herstructurering, transformatie, inbreiding en uitbreiding.

2. Dorpen en kernen als veelzijdige leefmilieus

Veelzijdige mix van woon- en werkmilieus elk met een eigen karakteristiek. De identiteit en eigenheid van de kernen is leidend bij opgaven als herstructurering, inbreiding en uitbreiding.

3. Hoofdinfrastructuur: vlot en veilig

Hoofdinfrastructuur van autosnelwegen, autowegen, spoorlijnen, fietssnelwegen en vaarwegen, inclusief knoop- en uitwisselingspunten die de ontwikkelingsdynamiek ondersteunt en de belangrijkste vervoersrelaties vlot en veilig bedient.

Voor het realiseren van ontwikkelingen in de Stedelijke omgeving zien wij gemeenten als voornaamste trekker. Provinciale belangen borgen we primair

generiek door de SER-ladder, regionale afstemming en afspraken over verdeling van woningbouw en bedrijventerreinen. De ontwikkelingsperspectieven van de Stedelijke omgeving en de Catalogus Gebiedskenmerken geven inhoud aan de wijze waarop gebiedsontwikkelingen en uitvoeringsprojecten vorm krijgen. Gezien dit generiek basisinstrumentarium (zie paragraaf 3.2.2) ligt de nadruk op kwaliteit en herstructurering bij zowel woningbouw, bedrijfslocaties, infrastructuur als voorzieningen. Dit faciliteren wij met programma's als Herstructurering woningbouw en bedrijventerreinen.

5.1 Woonomgeving

Ambitie

Aantrekkelijke en gevarieerde woonmilieus, die voorzien in woonvraag.

De groei van de bevolking neemt af en de samenstelling van de bevolking verandert: het aantal personen per huishouden blijft dalen ('huishoudensverdunding'), het aantal eenpersoonshuishoudens neemt toe (zie Bijlage A, Trends en Ontwikkelingen). Dit maakt dat de woningmarkt sterk verandert en regionaal behoorlijke verschillen laat zien.

Ons doel is dat inwoners van Overijssel naar wens, veilig, schoon, gezond en goed bereikbaar kunnen wonen. We willen woningen die comfortabel zijn en tegelijkertijd weinig energie vragen voor verwarming en koeling, met het oog op duurzaamheid én betaalbaarheid.

Het gaat hierbij niet alleen om de woningen zelf, maar vooral ook om het bieden van gevarieerde en aantrekkelijke woonmilieus, zoals ook verwoord in onze kwaliteitsambities (zie paragraaf 2.5.1). De transitie naar een kenniseconomie is een essentieel onderdeel in het streven naar een toekomstvaste groei van welvaart en welzijn (zie paragraaf 2.2 Opgaven, kansen en beleidsambitie). Voor de kenniseconomie is het belangrijk om kenniswerkers (op verschillende niveaus) aan te trekken en te behouden. Aantrekkelijke woningen met een gevarieerd woonmilieu zijn daarbij een wezenlijke vestigingsfactor. Ook de aanwezigheid van diverse voorzieningen is een belangrijke aspect voor het regionale vestigingsklimaat.

De Stedelijke omgeving biedt toeristische en recreatieve voorzieningen die medebepalend zijn voor de aantrekkelijkheid van de stedelijke woonmilieus en ook belangrijk zijn voor de bewoners in het buitengebied. De mix van recreatieve voorzieningen in de Groene omgeving en hoogwaardige stedelijke voorzieningen, maken een regio aantrekkelijk. Met de netwerkstad Twente als het op vier na grootste stedelijke netwerk van Nederland en twee sterk groeiende stedelijke gebieden in West-Overijssel (Deventer in de Steden-driehoek en de netwerkstad Zwolle-Kampen) heeft Overijssel de ambitie een compleet, aantrekkelijk en hoogwaardig voorzieningenniveau te bieden.

5.1.1 Flexibel aanbod van woonmilieus

Ambitie

Voldoende en flexibel aanbod van woonmilieus, die voorzien in vraag.

Hoofddlijn van beleid

Wij zetten in op differentiatie in woonmilieus die nu en in de toekomst voldoende ruimte bieden aan de huisvesting van alle doelgroepen. Dit stelt een duidelijke opgave zowel aan nieuwbouw als aan herstructurering. Hiervoor is een sterke gemeentelijke regie en regionale afstemming onmisbaar.

Opgave voor Wonen

Zoals in de inleiding is geschetst laten de trends zien dat de bevolkingssamenstelling verandert. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Een steeds groter deel van de bevolking bestaat uit ouderen. Om hen in staat te stellen zelfstandig te blijven wonen, zijn aanpassingen nodig. Niet alleen fysieke aanpassingen, maar ook het aanbod van mantelzorg- en welzijnsdiensten die aan huis worden geleverd;
- Ook de beroepsbevolking verandert. Het aantal zelfstandigen zonder personeel zal blijven toenemen. Deze zelfstandigen, maar ook kleine dienstverlenende bedrijven, hebben vaker behoefte aan gemengde woon-werkmilieus, waar privé en werk goed gecombineerd kunnen worden;
- Om kenniswerkers een aantrekkelijke woonomgeving te bieden, is het van belang aandacht te

hebben voor wonen in dynamische milieus, zoals binnensteden en stationsomgevingen;

- Er komt steeds meer vraag naar ruimte voor initiatieven van (groepen van) mensen die zelf hun woonomgeving (bijvoorbeeld in combinatie met zorg) willen organiseren.

Last but not least zijn wij van oordeel dat er in iedere gemeente voldoende en goede huisvesting moet zijn voor de bijzondere doelgroepen zoals jeugd (waaronder jongeren die uitstromen uit de residentiële jeugdzorg), starters, statushouders, dak- en thuislozen en woonwagenbewoners.

De trendmatige ontwikkeling van de bevolking en de ontwikkeling van de huishoudens (zie Bijlage A Trends en Ontwikkelingen) leiden ertoe dat er in Overijssel tot 2030 nog vraag is naar circa 60.000 woningen bovenop de bestaande voorraad van 2005 (circa 40.000 in West-Overijssel en 20.000 in Twente). Dit getal is indicatief en exclusief de plancapaciteit die nodig is voor vervangende nieuwbouw. Van deze 60.000 woningen zijn er sinds 2005 al 10.000 gebouwd. De harde plancapaciteit (volgens opgaven van gemeenten) voorziet met 28.300 woningen voldoende in het restant van de behoefte tot 2015 (20.400). Wanneer we de harde

en zachte plancapaciteit bij elkaar optellen, voorziet deze met 80.000 woningen ruim in het restant van de woningbehoefte tot 2030 (60.000 – 10.000 gerealiseerd = 50.000 woningen). Omdat de woningbehoefte zowel wat betreft kwantiteit als kwaliteit dynamisch is, zullen we in 2015 een 'midterm-review' inbouwen en dan bezien of de veronderstelde vraag naar woningen aansluit bij de dan geldende inzichten.

Overzicht plancapaciteit (in afgeronde getallen)

	West-Overijssel	Twente	Overijssel
Plancapaciteit totaal	45.400	34.900	80.300

Herstructurering en nieuwe concepten

De opgave voor de komende jaren ligt vooral in het inzetten van deze beschikbare plancapaciteit voor een goede afstemming tussen vraag en aanbod, gerelateerd aan de verschillende doelgroepen. Naast een kwantitatieve opgave is dit, gelet op de sterk veranderende bevolkingsontwikkeling, een aanzienlijke kwalitatieve opgave. Het woningaanbod en de woonmilieus moeten flexibel zijn en afgestemd op de eisen en wensen van de toekomstige bewoners. Met de 60.000 extra te bouwen woningen kunnen we onvoldoende tegemoet komen aan deze veranderende behoeftes. Dit houdt in dat we de aandacht vooral ook moeten richten op herstructurering van de bestaande woonmilieus, zodat deze ook op langere termijn aansluiten bij de wensen en eisen van de bewoners. Om de herstructureringsopgave te kunnen realiseren is het van het grootste belang om onze inzet te bundelen met die van gemeenten en Rijk. Uiteraard zorgen we voor een goede balans tussen leefbaarheid (groen in de wijk, speelruimte), bereikbaarheid en veiligheid.

Spreiding en realisatie van de woningbouw

Bij het realiseren van de woningbouwopgave willen we de ruimte zuinig en zorgvuldig benutten. Dit betekent dat we voor woningbouw (en ook voor bedrijfslocaties en voorzieningen) de zogeheten SER-ladder hanteren. Deze houdt in dat de woningbouw-

Woningbehoefte volgens prognose trendmatige ontwikkeling (indicatief, in afgeronde getallen)

	West-Overijssel	Twente	Overijssel
2006-2014	18.000	13.000	31.000
2006-2029	38.000	22.000	60.000
Gerealiseerd t/m			
1e kwartaal 2008	6.000	4.600	10.600
Restant woningbehoefte tot 2015	12.000	8.400	20.400
Restant woningbehoefte tot 2030	32.000	17.400	49.400

opgave eerst door herstructurering, transformatie of inbreiding moet worden gerealiseerd. Pas als dit onvoldoende blijkt voor het aantal woningen en de kwaliteit van de woonomgeving kan uitbreiding van het stedelijk gebied plaatsvinden.

Daarbij geldt dat we de bovenlokale vraag naar woningen en voorzieningen (winkels, cultuur, sport) willen concentreren in stedelijke netwerken. Dit is vastgelegd in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 (zie paragraaf 5.4.1). Hiermee sluiten we aan bij het rijksbeleid en onze eigen ambitie om zowel de kwaliteit van het landschap als de draagkracht van steden in stand te kunnen houden. Vanwege de leefbaarheid van dorpen is het belangrijk dat gemeenten buiten de stedelijke netwerken woningen voor de lokale woningbehoefte realiseren en een basisniveau aan voorzieningen behouden. Uitzondering hierop vormen afspraken die in regionaal verband gemaakt zijn of extra ruimte die nodig is voor extra vraag van bijzondere doelgroepen (bijvoorbeeld statushouders, mensen met een verstandelijke beperking, dementerende ouderen, (ex-)cliënten uit de geestelijke gezondheidszorg, begeleid wonen jongeren). De kernen Steenwijk en Hardenberg blijven streekcentra met een centrumfunctie in de regio voor wonen en voorzieningen.

We passen een monitoringssysteem toe ten aanzien van de realisatie van woningbouw.

Om een flexibele aansluiting tussen vraag en aanbod te realiseren is een krachtige lokale regierol van gemeenten onmisbaar. Om die rol ruimte te geven, maken wij met gemeenten prestatieafspraken over:

- Het kwalitatieve en kwantitatieve woningbouwprogramma;
- Doelgroepenbeleid, met in ieder geval aandacht voor: ouderen, jeugd (waaronder jongeren die uitstromen uit de residentiële jeugdzorg), starters, statushouders, dak- en thuislozen en woonwagengebouwen;
- Woonmilieus, met in ieder geval aandacht voor doelgroepen, woon-werkmilieus, dynamische woonmilieus (binnensteden, stationsomgevingen) en particulier en collectief opdrachtgeverschap;

- Herstructurering;
- Energiebesparing;
- Ruimtelijke kwaliteit;
- Inzet van subsidies en fondsen uit bestaande en nieuwe programma's;
- Gebiedsontwikkelingen;
- Regionale afstemming in woningmarktregio's;
- Veiligheid en gezondheid (geluid, lucht en externe veiligheid).

Binnen het programma Wonen zetten we beschikbare subsidies en fondsen in voor deze prestatieafspraken:

- Actieprogramma Wonen als bouwsteen waaronder ISV, de Bouwimpuls, CPO, Duurzaam bouwen en Startersleningen;
- Middelen vanuit andere programma's als het Energiepact en het programma Ruimtelijke Kwaliteit.

Naast het maken van prestatieafspraken vragen wij in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 van gemeenten om hun bestemmingsplannen te baseren op een woonvisie of structuurvisie waarin staat hoe zij het woningbouwprogramma invullen. Gemeenten ontwikkelen en realiseren deze woonvisie in onderlinge afstemming binnen de woningmarktregio's en in samenwerking met maatschappelijke partners en marktpartijen. Deze afstemming betreft niet alleen het aantal woningen, maar ook de harde en zachte plancapaciteit en de woonmilieus die de verschillende gemeenten hebben, en gaan ontwikkelen.

Wij zien het als onze taak om op provinciale schaal woningbouwprognoses en woningbehoefteonderzoeken te blijven uitvoeren en initiëren om op basis hiervan scenario's te ontwikkelen. Gemeenten en maatschappelijke partners krijgen hiermee de basisinformatie die ze nodig hebben om concrete plannen op te stellen. Dit is in de veranderende markt extra belangrijk, omdat het effect van concrete maatregelen pas na vijf tot tien jaar zichtbaar wordt in de woningmarkt. Ook zien wij het als onze taak om kennis te ontwikkelen en te delen over actuele onderwerpen, zoals de flexibiliteit op de woningmarkt. Wij willen dit steeds vaker doen in samenwerking met bestaande kennisinstellingen zoals het Kennisinstituut Stedelijke Samenleving (KISS).

Samenvattend realisatieschema Gezond leefmilieu

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • SER-ladder • Concentratie in stedelijke netwerken en streekcentra, daarbuiten bouw voor lokale behoefte (en bijzondere doelgroepen), tenzij sprake is van boven-lokale afspraken • Steenwijk en Hardenberg streekfunctie • Woningbouwprogramma en bestemmingsplannen op basis van een afgestemde woonvisie • Ontwikkelen met gebiedskenmerken 	<p>Met gemeenten, maatschappelijke partners:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regionale afstemming • Kwalitatieve en kwantitatieve onderbouwing • Aandacht voor doelgroepen • Herstructurering • Woonmilieus 	<ul style="list-style-type: none"> • Stationsomgevingen • Hart van Zuid • Kennispark • IJsseldelta-Zuid • Vriezenveen ZO • Gebiedsontwikkeling luchthaven Twente • IJssel 	<ul style="list-style-type: none"> • Programma Wonen (Actieprogramma Wonen als bouwsteen, Bouwimpuls, CPO, Duurzaam Bouwen, Starterlening, ISV, langer zelfstandig wonen, link met Energiepact, Programma Ruimtelijke kwaliteit, veiligheid en gezondheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoring realisatie woningbouw • Prognoses, woningbehoefte onderzoeken, trendscenario's • Kennisinstituut Stedelijke Samenleving (KISS)

5.1.2 Beschikbaarheid van voorzieningen

Ambitie

Beschikbaarheid van hoogwaardige voorzieningen.

Hoofdlijn van beleid

Wij zetten in op het behouden en versterken van de leefbaarheid in steden en dorpen door te sturen op de concentratie van voorzieningen en stimuleren van herstructurering. Hierbij is de kwaliteit van de openbare ruimte (voldoende groen, speelvoorzieningen, etc.) een belangrijk aandachtspunt.

De beschikbaarheid van voorzieningen is een belangrijke vestigingsfactor. In dorpen en kernen gaat het om basisvoorzieningen en in de stedelijke netwerken om (grootstedelijke) voorzieningen met (boven)regionale uitstraling, als (inter-)nationale treinverbindingen,

winkelcentra, zorg, sportaccommodaties, culturele voorzieningen als goede bibliotheken, bioscopen, musea, theaters met goede programmering, poppodia, festivals en hoogwaardige voorzieningen als dans, opera en orkesten, etc.

Het provinciaal belang zit in de betekenis van voorzieningenniveaus voor het vestigingsklimaat van mensen en bedrijven. De uitvoering vindt onder regie van gemeenten plaats. Door woningbouw voor lokale behoefte blijft ook in dorpen en kernen draagvlak voor basisvoorzieningen. Daarnaast maken we met gemeenten afspraken over voorzieningen en faciliteren hen via pMJP (onderdeel Programma Kulturhusen en dorpsplan), Programma Bouwen aan wonen (onderdeel Langer zelfstandig wonen: Woonzorgzones), bijdragen aan culturele en zorgvoorzieningen en het onderzoek naar de functie en mogelijkheden van detailhandel in kleine kernen. In aanvulling op ons basisinstrumentarium van de SER-ladder hebben we ook in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 opgeno-

men dat grootschalige en perifere detailhandel buiten bestaande Stedelijke omgeving niet kan plaatsvinden. Kortom, geen weidewinkels die de basisvoorzieningen in dorp of binnenstad uithollen (zie ook paragraaf 5.2.2). In bestaande woonwijken is er vaak onvoldoende groen en speelruimte voor kinderen. Inwoners van Overijssel geven in de Burgerenquête aan 'groen in de wijk' een belangrijk thema te vinden. Bij herstructurering in stedelijk gebied moet daarom altijd

aandacht zijn voor versterking van de groenstructuur en het creëren van speelruimtes en ontmoetingsplaatsen. Via de Catalogus Gebiedskenmerken geven we hier 'inspirerende' sturing aan. Realisatie hiervan is primair de verantwoordelijkheid van gemeenten. Stads- en dorpsranden bieden veel mogelijkheden voor recreatieve voorzieningen als sportcomplexen, wandel- en fietsroutes en entree tot Groene omgeving (zie paragraaf 4.4.1).

Samenvattend realisatieschema Beschikbaarheid en voorzieningen

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • SER-ladder • Concentratie in stedelijke netwerken • Bouwen voor lokale behoefte • Geen weidewinkels (PDV/GDV) 	<p><u>Met gemeenten, pMJP:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bestaande en nieuwe voorzieningen • Woonzorgzones • Sociale vitaliteit (Dorpsplan+) 		<ul style="list-style-type: none"> • pMJP: Kulturhusen en Dorpsplan+ • Bouwen aan wonen: langer zelfstandig wonen • Woonzorgzones • Culturele en zorgvoorzieningen • Buurtbus, Regiotaxi 	<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijkheden van detailhandel in kleine kernen • Ondersteuning DOP's en Kulturhusen • Pilotprojecten speelruimte • Multifunctionele buitenspeelruimtes

5.2 Economie en vestigingsklimaat

Ambitie

Een vitale en zichzelf vernieuwende regionale economie, met voldoende en aantrekkelijke vestigingsmogelijkheden voor kennisintensieve maakindustrie en mkb.

De Overijsselse economie lijkt in veel opzichten op die van Nederland als geheel, met belangrijke sectoren als de (bouw)nijverheid, maakindustrie, zakelijke dienstverlening, landbouw, handel, transport, toerisme en vrijetijdsbesteding, welzijn en gezondheid. In hoofdstuk 4 is aandacht besteed aan de ontwikkelingsmogelijkheden van de economische dragers in de Groene

omgeving (landbouw, toerisme en vrijetijdsbesteding en overige bedrijvigheid). In dit hoofdstuk gaat het om de ontwikkelingen in de Stedelijke omgeving. In Overijssel is met name de (bouw)nijverheid relatief sterk vertegenwoordigd en nemen kennisintensieve maakindustrie en ICT-dienstverlening in combinatie met de UT een bijzondere plaats in.

5.2.1 Vitale werklocaties

Ambitie

Vitale werklocaties die aansluiten bij de vraag van ondernemers.

Hoofdpijn van beleid

Regionale markt voor bedrijventerreinen primair bedienen vanuit stedelijke netwerken, buiten stedelijke netwerken onder voorwaarden ruimte voor de eigen groei van lokaal gewortelde bedrijven, bijzondere positie voor streekcentra; toepassen SER-ladder, inzet op herstructurering, bovenlokale/regionale afstemming werklocaties, specialisatie en clustering vooral van kennisintensieve maakindustrie.

Voor een toekomstvaste groei van welvaart en welzijn zijn voldoende banen noodzakelijk, van een goed niveau voor alle lagen van de beroepsbevolking. Met een afvlakkende groei van de arbeidsparticipatie en een afnemende beroepsbevolking wordt de beschikbaarheid van voldoende geschoold personeel steeds belangrijker. Naast sociaaleconomische programma's gericht op de ontwikkeling van het bedrijfsleven, het menselijk kapitaal en goede culturele voorzieningen, moet worden geïnvesteerd in goede ruimtelijke vestigingsfactoren. Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en hun werknemers wordt bepaald door een mix van in elkaar grijpende factoren zoals een goed woningaanbod, aantrekkelijk landschap, goede culturele en recreatieve voorzieningen, voldoende en goed opgeleid personeel, een goede bereikbaarheid, aanwezigheid van relevante kennisinstellingen en andere bedrijven en niet in de laatste plaats geschikte vestigingslocaties. Die economische kracht willen we verder uitbouwen. Daar willen we een impuls aan geven. Dat kan vooral maximaal rendement krijgen als dat gepaard gaat met investeringen vanuit het bedrijfsleven. In ons uitvoeringsprogramma "Overijssel werkt!" zetten we in op een regionale kenniseconomie en op de kennisintensieve maakindustrie in de hightechsystemen en -materialen, nanotechnologie en ICT. Het regionale midden- en kleinbedrijf speelt in Overijssel een vooraanstaande rol. We zetten niet in op de acquisitie van grote internationale ondernemingen, maar juist op de innovatiekracht van onze clusters en netwerken van kleine en middelgrote bedrijven. Grote ondernemingen

die de werking van Overijsselse clusters versterken zijn uiteraard van harte welkom.

Innovatiekracht en de creatieve industrie

Voor de kennisintensieve maakindustrie zijn goede connecties met kennisinstellingen en andere bedrijven noodzakelijk om door nieuwe product-marktcombinaties concurrerend te blijven. Voor de concurrentiepositie en innovatiekracht zijn 'massa' en een creatief klimaat nodig in een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen die elkaar versterken. Een bloeiende creatieve industrie met broedplaatsen van talent, technologie en tolerantie kan een extra impuls betekenen voor productontwikkeling en ook bijdragen aan een aantrekkelijk cultureel en creatief klimaat. In dit virtuele tijdperk blijkt fysieke nabijheid toch doorslaggevend voor de daadwerkelijke ontwikkeling van innovatieve en concurrerende product-marktcombinaties. Locaties voor deze bedrijven moeten daarom geconcentreerd worden rond stedelijke gebieden. De locaties moeten zowel fysiek als virtueel goed bereikbaar zijn en een goede verbinding hebben met binnensteden en kennisconcentraties als universiteiten, hogescholen en ook het mbo.

Ambitie voor bedrijfslocaties

Net als de samenstelling van de bevolking, zal ook de samenstelling van het bedrijfsleven veranderen. Technostarters in bijvoorbeeld de nanotechnologie zullen andere eisen en wensen stellen aan hun bedrijfslocatie dan bedrijven uit de traditionele metaalindustrie. Kleine dienstverlenende bedrijven en zelfstandigen zonder personeel kunnen hun werk bijvoorbeeld heel goed in gemengde woon-werkmilieus doen. Meer regionaal georiënteerde groothandels en logistieke bedrijven hebben weer andere locatiebehoeften. Op dit moment is in Overijssel ca. 40 procent van de werkgelegenheid op bedrijventerreinen te vinden. Een groot deel van de werkgelegenheid is dus buiten de bedrijventerreinen te vinden: deze vormen van werkgelegenheid lopen uiteen van een steeds toenemend aantal zelfstandigen zonder personeel, dag- en verblijfsrecreatievoorzieningen, tot grote instellingen in de zorg en bedrijven in de dienstverlening. Voor deze laatste categorie met grote aantallen werknemers en/of bezoekers blijft een goede bereikbaarheid, onder andere met het openbaar vervoer, een voorwaarde. Daarnaast zullen we vanzelfsprekend voldoende en goede ruimte bieden aan de vestigingsmogelijkheden van alle typen bedrijvigheid in Overijssel, ook voor transport, logistiek en zwaardere industrie.

Voor zover de bestaande locaties als XL Businesspark en Zuiderzeehaven daarvoor onvoldoende ruimte bieden, gaan we samen met onze partners opzoek naar alternatieven. Ons doel is dat er in Overijssel voldoende vitale werklocaties zijn die aansluiten bij de voortdurend veranderende wensen en eisen van het bedrijfsleven. We willen werklocaties die fysiek en virtueel goed bereikbaar zijn, passen bij de gevestigde bedrijvigheid en met een duurzaam gebruik van grond en energie.

De kwaliteit van bedrijventerreinen blijft achter: veel bedrijventerreinen zijn verouderd. De manier waarop op dit moment bedrijventerreinen worden ontwikkeld, leidt ertoe dat deze relatief snel verouderen en een opknopbeurt of complete herstructurering nodig hebben. De VROM-raad beschrijft de huidige werkwijze als volgt: "De planning en ontwikkeling van bedrijventerreinen vindt in Nederland al jaren op min of meer dezelfde wijze plaats. Bedrijventerreinen worden snel gemaakt, geconsumeerd en ook weer afgeschreven. Er is een cultuur van kavelsgewijze uitgifte. Het verouderingsproces

van de bestaande voorraad wordt nog eens versneld doordat gemeenten steeds weer nieuwe terreinen op de markt brengen voor relatief lage grondprijzen en door de verhuisstroom die dit oproept vanuit de bestaande voorraad bedrijventerreinen naar de nieuwbouwlocaties. Zolang deze wijze van ontwikkeling in Nederland doorgaat, hebben beleidsmatige initiatieven zoals herstructurering en parkmanagement slechts beperkt succes."

Uitbreiding bedrijventerrein in relatie tot bestaande plancapaciteit

Voor de periode 2010 - 2020 is op basis van de nu geldende inzichten behoefte aan circa 1315 ha netto nieuw bedrijfsterrein. Een deel van die behoefte kan worden gevonden via de herstructurering van verouderde bedrijventerreinen. De ruimtewinst die daarmee kan worden behaald is geraamd op ca. 195 ha. De netto behoefte aan nieuwe terreinen komt daardoor uit op ongeveer 1120 ha.

IBIS 2009

Hard plan

Vastgesteld bestemmingsplan of een ontwerpbestemmingsplan dat ter inzage is gelegd.

Pijplijnplan

n.v.t.

Toevoeging provincie Overijssel

Ontwerpbestemmingsplannen die met goed gevolg het vooroverleg hebben doorlopen en dus die ter inzage kunnen worden gelegd.

Provincie heeft schriftelijk ingestemd met (ontwerp-)structuurplan of –visie

Overzicht plancapaciteit periode 2010–2020 (in afgeronde ha) vs. planvraag

Status plannen	Ha
Plancapaciteit hard ⁴	680
Pijplijnplannen	400
Plancapaciteit overig	620
Planaanbod totaal	1700
Planvraag o.b.v. TM-middenscenario, na aftrek herstructureringswinst	netto 1120

In totaal gaat het in de provincie om ongeveer 810 ha aan harde plannen en ca. 400 ha aan pijplijnplannen. Daarnaast is er bij ons nog eens ca. 605 ha aan overige gemeentelijke planvorming bekend. We zetten deze plancapaciteit en behoefte raming op een rij:

⁴ Omdat we in dit schema de plancapaciteit vanaf 2010 weergeven, zijn de volgende aannames verdisconteerd: uitgifte van 85 ha in 2008 en van 40 ha in 2009.

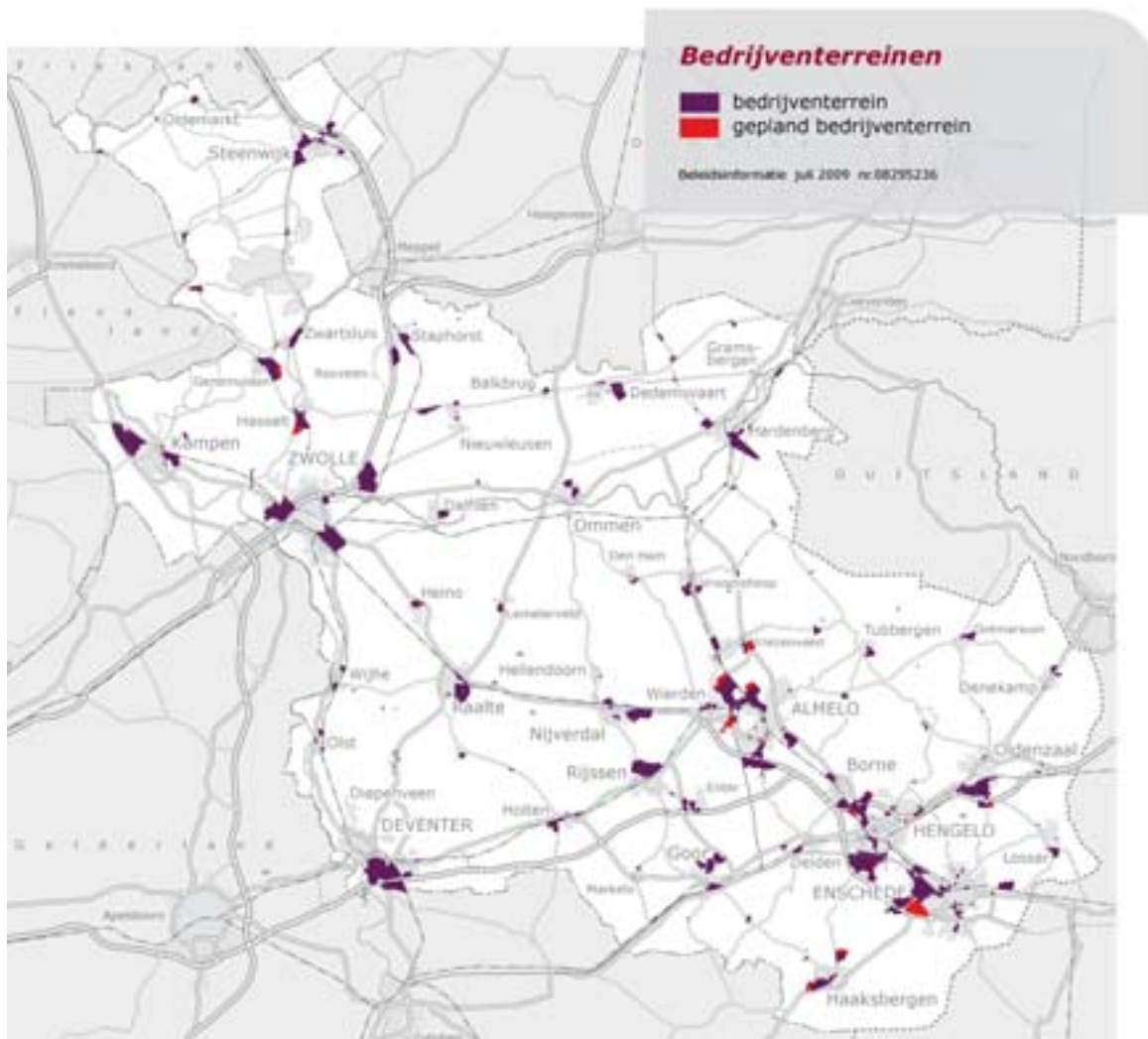
Op dit moment hebben vrijwel alle gemeenten nieuwe bedrijventerreinen gepland. De status van deze plannen varieert. Wij hanteren hierbij de landelijke definities van het Interprovinciaal Bedrijventerreinen Informatie Systeem (IBIS). Op een punt vullen wij deze definities aan: wij beschouwen ontwerp-bestemmingsplannen die met goed gevolg het vooroverleg hebben doorlopen en dus die ter inzage kunnen worden gelegd ook als harde plannen. In schema:

Uit dit schema blijkt dat de capaciteit aan harde plannen en pijplijnplannen bij elkaar opgeteld naar de best mogelijk inzichten van nu, de geprognosticeerde behoefte dekt, als rekening wordt gehouden met de ruimtewinst door herstructurering. Daarbij komt dat de spreiding van de capaciteit per regio en gemeente uiteenloopt en soms tot tekorten, maar soms ook tot overschotten leidt. Dit kan betekenen dat een deel van de pijplijnplannen niet of pas na 2020 nodig zal zijn, terwijl er op andere plekken wel behoefte is aan plancapaciteit bovenop

de pijplijnplannen. Wij vragen daarom van gemeenten om in een bedrijventerreinenvisie een onderbouwing van de behoefte en bijbehorende programmering te geven. Omdat de vraag naar bedrijfslocaties zowel in kwantiteit als kwaliteit dynamisch is, zullen we in 2015 een evaluatie inbouwen en dan bekijken of planontwikkeling en geraamde behoefte nog met elkaar in evenwicht zijn of bijgesteld moeten worden.

Herstructurering en nieuwe concepten

Op dit moment bedraagt de netto uitgegeven oppervlakte ca. 4800 ha. Hiervan is zo'n 1300 ha verouderd. Het gaat hierbij om circa 60 bedrijventerreinen en dat is 15 procent van het totaal aantal bedrijventerreinen en 27 procent van het oppervlak aan bedrijventerreinen. In Overijssel leidt de huidige wijze van uitgifte tot meer van hetzelfde, met weinig differentiatie tussen regio's en gemeenten. Zo behoren alle bedrijventerrei-

nen in Overijssel, op een enkele uitzondering na, tot de categorie "gemengd modern". Dit sluit niet aan bij de markt, vandaar ook onze kwaliteitsambitie om een brede waaier aan werkmilieus te laten ontstaan (zie paragraaf 2.5.1). Er dreigt overaanbod van nieuwe bedrijventerreinen en leegstand (en dus ruimtebeslag) van verouderde terreinen. Omwille van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik (zie paragraaf 3.2) en tegelijkertijd voldoende beschikbaarheid van gevarieerde bedrijfslocaties zetten wij in op herstructurering. De voordelen van herstructurering zijn:

- Ruimte op aanwezige bedrijventerreinen kan beter benut worden, doordat activiteiten die beter ergens anders kunnen plaatsvinden, worden verplaatst;
- Door samenwerking van overheid en ondernemers wordt gezamenlijk geïnvesteerd in de kwaliteit van de bedrijventerreinen. Hierdoor hoeven bedrijven niet naar een nieuw terrein omdat het oude niet meer voldoet;
- Betere samenstelling van bedrijventerreinen doordat bedrijven selectief uitgeplaatst kunnen worden, bijvoorbeeld vanwege milieuaspecten of vervoersbewegingen;
- Aanknopingspunt om professioneel beheer van de bedrijventerreinen, bijvoorbeeld parkmanagement, te starten.

Het beleid voor nieuwe en bestaande, ca. 3.500 ha niet (sterk) verouderde bedrijventerreinen is erop gericht minimaal het kwaliteitsniveau te handhaven, maar liever te verhogen. Daarvoor is een goede samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven nodig. Van de overheid mag worden verwacht dat de inzet op relatiebeheer duidelijk vorm houdt of krijgt. Gemeenten en bedrijfsleven zijn samen verantwoordelijk voor het structureel beheren van de terreinen. Het ontwikkelen van aanvullend (financieel) instrumentarium om beheer en onderhoud te garanderen kan hierbij een rol spelen.

Ook voor nieuwe terreinen is voortdurende aandacht voor inrichting en beheer nodig. De provincie reikt met het Kwaliteitsscoresysteem een instrument aan voor alle bedrijventerreinen om met regelmaat te toetsen op criteria als digitale en fysieke bereikbaarheid, ruimtelijke kwaliteit, energieverbruik, etc. Op die manier kan tijdig worden ingegrepen als bepaalde aspecten onder het gewenste niveau blijven. Dit scoresysteem biedt bovendien de mogelijkheid om meer scherpte te krijgen in het profiel van het bedrijventerrein.

Een groot deel van de behoefte aan nieuwe bedrijventerreinen wordt gevormd door bestaande bedrijvigheid die wil uitbreiden en/of verplaatsen. Conform ons basisinstrumentarium van de SER-ladder moet er eerst worden nagegaan of de uitbreidingsbehoefte

niet ter plaatse kan worden opgelost, bijvoorbeeld door herstructurering. Soms kan dat door middel van selectieve uitplaatsing, waardoor ruimte ontstaat voor achterblijvende bedrijven. Hier hoort ook afstemming met buurgemeenten bij. In sommige gevallen kan ook sprake zijn van een combinatie van transformatie, herstructurering en uitbreiding waarmee meerdere doelen worden gerealiseerd. Bijvoorbeeld door (kleinschalige) dienstverlening te mengen in woongebieden of in relatief nieuwe arrangementen als woon-werklandschappen. Herstructurering is vaak zo complex, dat voor elk terrein door maatwerk creatieve oplossingen moeten worden gevonden. Provincie en gemeenten moeten hierbij als eendrachtige partners optreden. Wij dragen hier organisatiekracht, kennis en middelen aan bij in ons programma Herstructurering Bedrijventerreinen. Vaak is het nodig om herstructurering en (bescheiden) aanleg van nieuwe bedrijventerreinen samen te laten gaan. Dit biedt mogelijkheden voor uitplaatsing, waardoor herstructurering vlotter kan verlopen. Pas als het na al deze stappen niet mogelijk blijkt de vereiste vestigingsmogelijkheden te bieden, bijvoorbeeld door milieue- en veiligheidsrisico's of benodigde infrastructuur, is uitbreiding aan de orde. Waar en hoe de gebiedsontwikkeling van zo'n uitbreiding wordt gerealiseerd, wordt bepaald door ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken. Bij vrijkomende gronden geldt voor de doorontwikkeling dezelfde trits van de SER-ladder, ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken.

Vanaf 2009 zet de provincie een mix van nieuwe instrumenten in om voor de langere termijn vestigingslocaties te bieden die flexibel voldoen aan de wensen van bedrijven:

- invoeren van een Kwaliteitsscoresysteem voor bedrijventerreinen;
- oprichting van de Herstructureringsmaatschappij bedrijventerreinen Overijssel (HMO) gericht op het vergroten van de private investeringen bij onrendabele herstructureringsprojecten;
- subsidieregeling gericht op het vergroten van de publieke investeringen bij herstructureringsprojecten en het toepassen van procesmanagement;
- kennis delen over innovatieve bedrijfslocaties en pilots/best-practices ondersteunen.

Spreiding en realisatie van bedrijfslocaties

Gezien de huidige plannen voor bedrijventerreinen en de noodzakelijke inzet op herstructurering achten wij een heroriëntatie op de reeds geplande uitbreiding (in plaats, kwaliteit en tijd) op zijn plaats. We vragen van gemeenten om op basis van bijzonder lokaal economisch profiel of 'potentie' een bedrijventerreinervisie

op te stellen die de behoefte aan bedrijventerreinen zowel kwantitatief als kwalitatief onderbouwt, de mogelijkheden voor herstructurering bevat en is afgestemd met de buurgemeenten. Omdat de SER-ladder ook van toepassing is op bedrijventerreinen, bevat de bedrijventerreinenvisie in elk geval:

- Samenhangende visie op economische ontwikkeling van de gemeente en betekenis daarvan voor de allocatie van bedrijvigheid, afgestemd met de buurgemeenten;
- Inzicht in actuele data over bedrijventerreinen;
- Realistische behoefte-raming en uitgifteprotocol;
- Realistische aanpak en prioritering van de herstructurering binnen de gemeente;
- Aandacht voor duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit en efficiënt ruimtegebruik.

Vanwege de benodigde 'massa' en om de landschappelijke kwaliteit zoveel mogelijk te behouden, willen wij de regionale markt voor bedrijfslocaties bedienen vanuit de stedelijke netwerken. Buiten de stedelijke netwerken is binnen de voorwaarden van het uitvoeringsmodel (SER-ladder-ontwikkelingsperspectieven-gebiedskennmerken) ruimte voor de eigen groei van lokaal gewortelde bedrijven op lokale bedrijventerreinen. Dit

zijn bedrijven die hun oorsprong en verzorgingsgebied hebben of vinden in de gemeente of kern waar zij gevestigd zijn of zich vestigen én een toegevoegde waarde bieden aan de lokale sociaal-economische structuur/voorzieningsniveau. De kernen Hardenberg en Steenwijk nemen een bijzondere positie in. Deze streekcentra kunnen een regionale markt bedienen.

De realisatie van harde plannen is vanwege 'overgangsrecht' niet onderhevig aan de behoefte-onderbouwing in de bedrijventerreinenvisie. Deze kunnen dus ontwikkeld worden en in de bedrijventerreinenvisie gerekend worden tot bestaand bebouwd gebied. Voor pijplijnplannen is de onderbouwing in de bedrijventerreinenvisie (incl. SER-ladder, herstructurering, afstemming buurgemeenten) wel noodzakelijk. Aangezien pijplijnplannen de aanduiding als ontwikkelingsperspectief 'gepland bedrijventerrein' hebben, kan deze locatie dan in elk geval benut worden. Indien er bovenop de capaciteit aan pijplijnplannen nog meer behoefte aan bedrijventerrein wordt onderbouwd, bepaalt de gemeente binnen de kaders van ons uitvoeringsmodel (SER-ladder-ontwikkelingsperspectieven-gebiedskennmerken) de locatie.

Samenvattend realisatieschema Gezond leefmilieu

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • SER-ladder, bovenlokale afstemming en onderbouwing behoefte, gebiedskennmerken • Ruimte voor groei lokaal gewortelde bedrijven • Bovenlokale vraag in stedelijk netwerk en streekcentra • Ontwikkeling met mobiliteit nabij hoofdinfrastructuur (ov, fiets, water, spoor) 	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Heroriëntatie op zachte plancapaciteit • Bedrijvensvisie met economischprofielontwikkeling, actuele gegevens en behoefte-raming, herstructurering, bovenlokale afstemming, energiegebruik, uitgifteprotocol <p><u>Met de buurprovincies:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Afstemming behoeften in grensgebieden 	<ul style="list-style-type: none"> • Stationsomgevingen • Hart van Zuid (station Twente, WTC) • Kennispark • Gebiedsontwikkeling luchthaven Twente • A1-zone • Herstructurering • Programma IJssel • Multimodale overslag 	<ul style="list-style-type: none"> • Programma Herstructurering bedrijventerreinen: Herstructureringsfonds bedrijven-terreinen Overijssel (HMO), subsidieregeling voor herstructurering bedrijventerreinen • Actieprogramma Breedband (Economische Innovatie) • Cultuur en economie 	<p><u>Herstructurering-bedrijventerreinen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen van regionale systematiek voor behoefte-raming • Kwaliteitsscore-systeem <p><u>Programma Ruimtelijke Kwaliteit:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pilots op bestaande en nieuwe bedrijventerreinen • Revitalisering Industrieel Erfgoed • Voorbeeldprojecten architectuur, vormgeving, identiteit en historie • Verkenning woonwerklandschappen

5.2.2 Toerisme en vrije tijd

Ambitie

Ontwikkelingsmogelijkheden voor en kwaliteitsverbetering van toerisme en vrijetijdsbesteding.

Hoofdlijn van beleid

Aantrekkingskracht vergroten door aandacht voor cultuur, cultuurhistorie en recreatie- en winkelvoorzieningen. Weidewinkels tegengaan.

De aantrekkingskracht van steden en dorpen voor toerisme en vrije tijd ligt in de combinatie van aanwezig cultuur-historisch erfgoed met aanwezige voorzieningen (zie paragraaf 4.1.2), die elders niet aanwezig zijn. In de stedelijke laag en de lust- & leisurelaag zijn diverse gebiedskenmerken opgenomen die de Stedelijke omgeving aantrekkelijk maken voor toerisme en vrije tijd: historische binnensteden, veelzijdig erfgoed in de vorm van bakens in de tijd, stads- en dorpsfronten, stads- en dorpsranden, karakteristieke dorpen en attracties met grote aantrekkingskracht (zie Catalogus Gebiedskenmerken).

Voor veel mensen is het bezoek aan de winkels in de binnenstad niet (alleen) noodzakelijk om aan

vereiste levensbehoeften te komen, maar ook een recreatieve activiteit. De aanwezigheid van specifieke winkels en producten, maar ook de samenstelling en de vormgeving van winkelgebieden zijn belangrijk voor het vestigingsklimaat in de regio. De huidige detailhandelstructuur in Overijssel is omvangrijk en zeer divers. De consument heeft voldoende keus uit winkelgebieden voor verschillende typen aankopen. Mensen kunnen recreatief winkelen in binnensteden of doelgerichte aankopen doen op woonboulevards. De detailhandel is een belangrijke motor van de lokale economie en biedt veel werkgelegenheid. Dankzij de investeringen van de detailhandel in aantrekkelijke winkelomgevingen en in cultuurhistorisch waardevolle centra geldt dat ook voor de onroerendgoedsector en de toeristisch-recreatieve sector. Dit willen we graag zo houden. Daarom ondersteunen we de winkel-functie in de binnensteden. Dit doen we door in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 beperkingen op te leggen aan detailhandel buiten de kernen (zie paragraaf 5.1.2).

Stads- en dorpsranden vormen de entrees tot de Groene omgeving en vice versa. Hier hebben we aandacht voor het doorlopen van wandel- en fietsroutes. In deze stadsrandgebieden zijn ook mogelijkheden voor diverse recreatiemogelijkheden en bijzondere voorzieningen (zie paragraaf 4.4.1).

Samenvattend realisatieschema Toerisme en vrije tijd

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Geen weidewinkels • Branches detailhandel op bedrijven-terreinen	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijk profileren van Overijsselse steden en dorpen	<ul style="list-style-type: none"> • Beeldmerk Hanzesteden/IJssel	<ul style="list-style-type: none"> • Programma Ruimtelijke kwaliteit: versterking identiteit en diversiteit • Overijssel werkt!	

5.3 Natuur

Ambitie

Behoud en versterking van de rijkdom aan plant- en diersoorten.

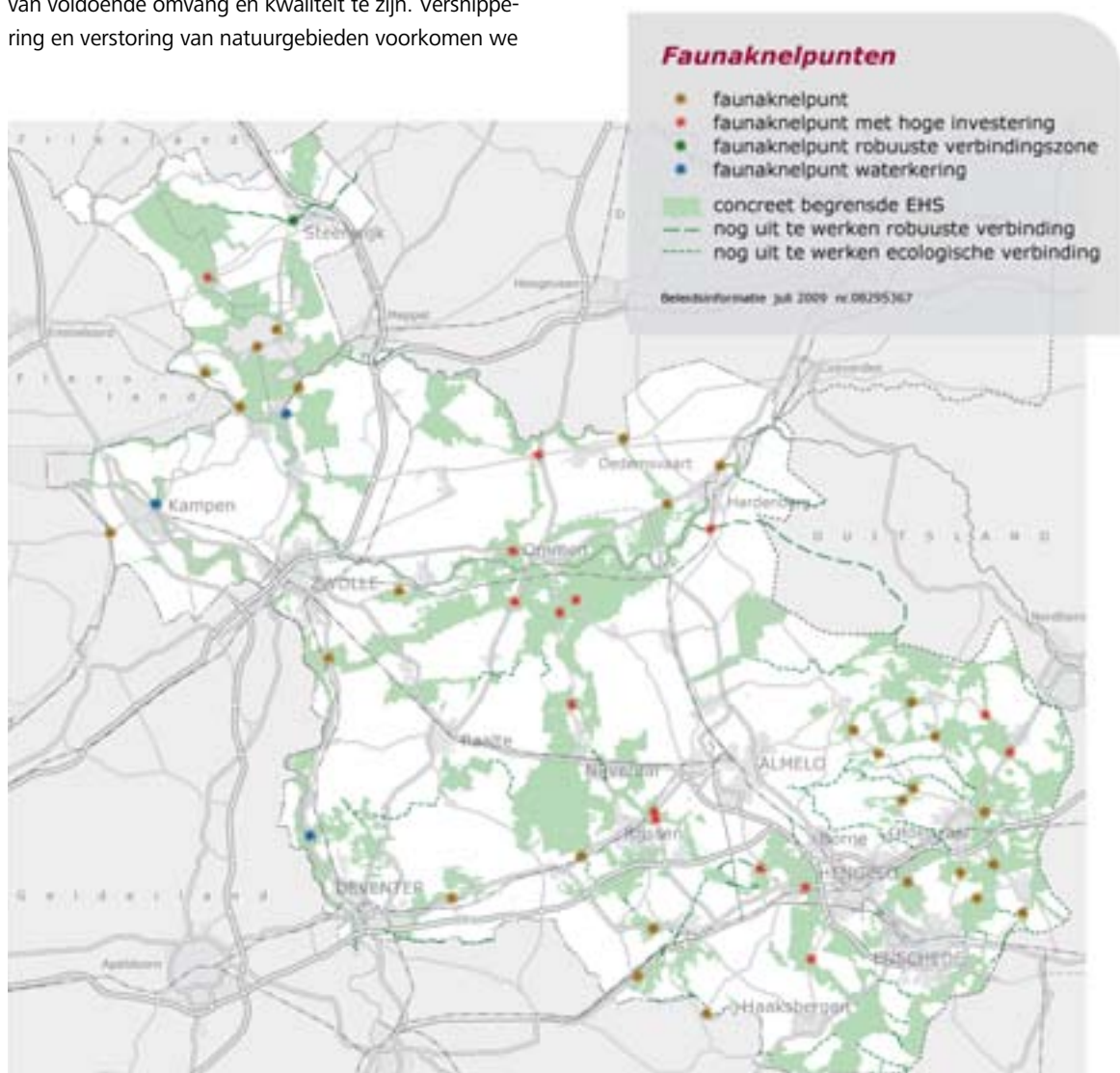
Hoofdlijn van beleid

Wij versterken natuurwaarden door versnippering en verstoring van natuurgebieden tegen te gaan. Wij zoeken door middel van gebiedsontwikkeling en routeaanpak naar oplossingen voor bestaande knelpunten in de verkeersinfrastructuur.

Om de rijkdom aan plant- en diersoorten (biodiversiteit) zo veel mogelijk te behouden dienen er leefgebieden van voldoende omvang en kwaliteit te zijn. Versnippering en verstoring van natuurgebieden voorkomen we

zoveel mogelijk. Uitbreiding van de infrastructuur bundelen we zoveel mogelijk met bestaande infrastructuur. Verkeersinfrastructuur passen we via gebiedsontwikkeling zo goed mogelijk in of we treffen compenserende maatregelen. In het kader van de realisatie EHS en de leefgebiedenbenadering (zie paragraaf 4.3.2) beperken wij faunaslachtoffers en bewaren we de samenhang van natuurgebieden. Het opheffen van infrastructuurele barrières in de ecologische hoofdstructuur en de robuuste verbindingen geven wij prioriteit.

Bij grote infrastructuurele projecten die door de EHS lopen, zullen we de realisatie van de EHS als deel van deze gebiedsontwikkelingen beschouwen. Kleinschalige flora- en faunaknelpunten langs provinciale wegen nemen wij mee bij herinrichtingen van bestaande wegen en door ecologisch bermbeheer (zie kaart Faunaknelpunten).

Samenvattend realisatieschema Natuur

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
	<p>Met gemeenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ook lokale wegen goed inpassen	<ul style="list-style-type: none"> • N35, A1, N18, N340 • Trajectmatige aanpak • Ecologisch bermbeheer	<ul style="list-style-type: none"> • Realisatie EHS	

5.4 (Binnen)steden en landschap

Ambitie

Behoud en versterken van de verscheidenheid en identiteit van (binnen)stedelijke kwaliteit en mooie landschappen in het buitengebied.

Binnensteden en dorpskernen met karakter, met aantrekkingskracht, zijn belangrijk voor woonomgeving, toeristisch-recreatieve ontwikkeling en als vestigingsfactor. Net als bij het landschap (zie paragraaf 4.4) dreigen verschillen tussen dorpen en steden te vervlakken of te verdwijnen. Onze inzet is om deze nivellering te stoppen en de diversiteit aan steden en kernen te behouden.

Door op deze manier de identiteit van steden en dorpen te versterken, kunnen ze zich beter als merk profileren (zie paragraaf 2.5.7). De generieke sturing op bovenlokale afstemming en integraliteit in combinatie met het hanteren van gebiedskenmerken die ook voor de stedelijke omgeving zijn opgesteld (zie Catalogus Gebiedskenmerken) zijn hier ook op gericht (zie paragraaf 3.2).

5.4.1 Diversiteit van landschappen en dorpen

Ambitie

Versterken identiteit en onderlinge diversiteit van landschappen en dorpen.

Hoofdlijn van beleid

Zuinig ruimtegebruik door toepassen van de SER-ladder en concentratie van bovenlokale behoefte aan woningen, bedrijven en voorzieningen in de stedelijke netwerken en streekcentra. Motivering ruimtelijke plannen op basis van de beleidskaart, ontwikkelingsperspectieven, de Catalogus Gebiedskenmerken en regionale behoefte-raming.

Woningbouw, bedrijven en voorzieningen concentreren we in stedelijke netwerken. Gezien het grote belang dat zowel wij als het Rijk hier aan hechten, vindt de sturing op dit punt allereerst plaats via de Omgevingsverordening Overijssel 2009: SER-ladder/zuinig- en zorgvuldig ruimtegebruik, ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken.

De plattelandsgemeenten hebben de mogelijkheid om de lokale behoefte aan woningbouw en lokaal

gewortelde bedrijvigheid op te vangen. De bovenlokale vraag aan woningen, bedrijven en voorzieningen (winkels, cultuur, sport) wordt geconcentreerd in de stedelijke netwerken (Netwerkstad Twente, Steden-driehoek, Zwolle-Kampen). De kernen Steenwijk en Hardenberg blijven streekcentra, zij hebben een centrumfunctie in de regio. Door ontwikkeling conform de Catalogus Gebiedskenmerken versterken we de identiteit en diversiteit van dorpen en steden.

Veel stadsrandzones in Overijssel liggen tegen aantrekkelijke natuurcomplexen of landgoederen aan. Het vormgeven van de stadsrandgebieden als entrees van de Groene omgeving is een belangrijk kwaliteitsdoel. Specifiek hierop toegesneden nieuwe woon- en werkmilieus kunnen worden ingezet ter versterking van de landschappelijke structuur in deze gebieden. Ontwikkelingen in standsrandgebieden moeten gepaard gaan met substantiële investeringen in de ruimtelijke kwaliteit en beleefbaarheid. In deze gebieden wordt de functie als 'uitloop'-gebied voor de stad versterkt door verdichting van het routenetwerk voor langzaam verkeer. Ook recreatieve functies en culturele voorzieningen kunnen op specifieke plekken in de stadsranden de kwaliteit en de aantrekkelijkheid verhogen (zie ook paragraaf 4.4.1).

Samenvattend realisatieschema Natuur

Regels in verordening

- SER-ladder, ontwikkelingsperspectieven, gebiedskenmerken
- Tenzij andere afspraken in regionaal verband: bovenlokale vraag in stedelijke netwerken, Steenwijk en Hardenberg hebben een streekfunctie, lokale behoefte c.q. lokaal gewortelde bedrijven

(Prestatie)-afspraken

- Met gemeenten en andere partijen:
- Ruimtelijke kwaliteit bij water, verkeer en vervoer, bedrijven-terreinen en wonen
- Met betrokken partijen:
- PPS voor kwaliteit gebiedsontwikkeling

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

- Programma Ruimtelijke kwaliteit

Kennis verwerven en delen

- Programma Ruimtelijke kwaliteit:
- Pilotprojecten
- Kennisontwikkeling
- Ondersteuning en Opleiding
- AtelierOverijssel
- Kunst, cultuur en ontwerp
- Bouwen met identiteit

5.4.2 Cultureel erfgoed

Ambitie

Behoud en versterken cultureel erfgoed (monumenten, industrieel en agrarisch erfgoed).

Hoofdlijn van beleid

Cultureel erfgoed is een integraal onderdeel van ruimtelijke plannen. We maken werk van voorlichting over en bewustwording van de waarde van ons erfgoed. We kiezen voor een ontwikkelingsgerichte strategie door cultuurhistorisch erfgoed te verbinden met de hedendaagse samenleving en de uitdagingen en opgaven waar we in Overijssel voor staan.

In paragraaf 4.4.2 is al omschreven dat het cultuurhistorische en archeologische erfgoed een belangrijke rol speelt in de identiteit en de leefkwaliteit van Overijssel (zie ook paragraaf 5.9.1). Ook in steden en dorpen speelt erfgoed een belangrijke rol. De meeste binnenstedelijke gebieden en vele dorpskernen in Overijssel kenmerken zich doordat ze het resultaat zijn van een langere stedelijke ontwikkeling. Structuur en bebouwing vertegenwoordigen in meer of mindere mate zichtbaar de geschiedenis van de steden en hun inwoners. Ook bevatten ze over het algemeen de meeste karakteristieke en architectonische waardevolle (historische én moderne) gebouwen. Dit geldt voor de meer 'traditionele' historische binnensteden zoals de Hanzesteden, voor de Twentse industriesteden maar ook voor oude landstadjes, zoals Oot-

marssum en wegdorpen als Rouveen. Het culturele erfgoed bepaalt voor een groot deel de identiteit en belevingswaarde van de steden en dorpen. Het wordt door veel inwoners en bezoekers gewaardeerd als symbool voor hun verbondenheid met het verleden of vanwege de grote waardering voor het uiterlijk van de historische bebouwing. Het cultureel erfgoed in de steden en dorpen is dus van belang voor de verbondenheid van inwoners met hun stad of dorp (bron van sociale cohesie) en voor het imago naar buiten toe. De renovatie van oude gebouwen krijgt in de enquête onder inwoners duidelijk de voorkeur boven sloop en nieuwbouw. Cultureel erfgoed kan bovendien een belangrijke inspiratiebron zijn voor het verbinden van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen aan de vorm en geschiedenis van de bestaande omgeving, zodat de ruimtelijke kwaliteit en identiteit verder versterkt wordt. Zoals al in paragraaf 4.4.2 wordt omschreven, zetten wij in heel Overijssel in op een integrale benadering van het cultureel erfgoed in ruimtelijke projecten. De uitdaging ligt daarbij niet zozeer in het behoud op zichzelf, maar in het vinden van een functie en bestaansbasis die aansluiten bij de eisen van de huidige samenleving. Daarom stimuleren we transformatie en hergebruik van erfgoed, zoals het industrieel erfgoed dat zich veelal in steden en dorpen bevindt. Daarnaast bevorderen we dat erfgoed wordt ingezet in ruimtelijke ontwikkelingen. Dit doen we onder andere in het participeren in en het initiëren van gebiedsontwikkelingen.

Samenvattend realisatieschema Cultureel erfgoed

Regels in verordening

- Gemeenten betrekken aanwezige, aardkundige, archeologische en cultuur(historische) waarden bij planontwikkeling

(Prestatie)-afspraken

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

Programma

Ruimtelijke kwaliteit:

- Streekeigen identiteit door restauratie en herstelwerkzaamheden
- Transformatieplannen en erfgoed
- Restauratie bij rijksmonumenten
- Cultuurhistorische waarden zichtbaar maken

Kennis

verwerven en delen

Programma

Ruimtelijke kwaliteit:

- Reanimatie erfgoed
- Streekeigen huis en erf
- Cultuurhistorische kaart
- Ervenconsulent
- Workshops over cultuurhistorie
- Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel

5.4.3 (Binnen)steden

Ambitie

Versterken van kernkwaliteiten (binnen)steden (monumenten, architectuur, water/groen, culturele voorzieningen, stationsgebieden, stadsrandzones).

Hoofdlijn van beleid

Versterken van de kracht van de binnensteden en stationsomgevingen. Door afspraken over binnenstedelijke woningbouw en investering in de ontwikkeling van stationsomgevingen. Het ontwikkelen van een proces dat voorziet in borging van de kwaliteit van stadsrandzones.

Binnensteden vormen letterlijk en figuurlijk het hart van de Overijsselse steden en regionale centra. Ze herbergen een grote verscheidenheid aan functies: wonen, werken, winkelen, horeca, culturele voorzieningen en toerisme. Juist in die variatie en combinatie schuilt hun aantrekkingskracht. Binnensteden worden niet alleen gebruikt door de eigen inwoners, maar trekken ook veel bezoekers van buiten. De kwaliteit van de binnensteden bepaalt de identiteit en het imago van de steden, maar ook de mate waarin Overijssel als geheel als aantrekkelijke en dynamische economische en culturele regio wordt gezien. Een goede toegang van (binnen)steden via stadsrandgebieden is voor ons een kwaliteitsopgave. Wij denken hierbij niet alleen aan hoofdinfrastructuur, maar ook aan doorgaande wandel- en fietsroutes (zie paragraaf 4.4.1). In aanvulling op ons basisinstrumentarium van de SER-ladder hebben we ook in de Omgevingsver-

ordering Overijssel 2009 opgenomen dat grootschalige en perifere detailhandel buiten bestaande Stedelijke omgeving niet kan plaatsvinden. Kortom, geen weidewinkels die de basisvoorzieningen in dorp of binnenstad uithollen (zie paragraaf 5.2.2). Goed ingerichte stationsgebieden zijn goed georganiseerde overstappunten en aanjagers van stedelijke dynamiek en aantrekkelijke binnensteden. Stationsomgevingen hebben vanuit sociaaleconomisch perspectief en qua ruimtelijke kwaliteit grote potentie. De inrichting en het gebruik van stationsomgevingen zijn niet alleen van lokale, maar vooral ook van (boven)lokale, regionale betekenis (Almelo, Deventer, Enschede, Kampen, Oldenzaal, Steenwijk en Hardenberg) en van (inter)nationale betekenis (onder meer Zwolle en Hengelo). Stationsgebieden waarin de functie voor openbaar vervoer via gebiedsontwikkeling is verbonden met andere functies in directe nabijheid (zoals woningen, kantoren, scholen, winkels, culturele voorzieningen) dragen bij aan het openbaar vervoer als wervend alternatief, ruimtelijke kwaliteit en duurzaam ruimtegebruik. Deze bundeling van functies maakt herstructurering van stationsgebieden complex en kostbaar. Intensivering van het ruimtegebruik is nodig om naast al deze functies voldoende capaciteit te realiseren voor de afwikkeling van voetgangers, busverkeer, stallingen van fietsen en parkeren van auto's en taxi's. Een vervoersknooppunt dient een snelle en veilige overstap te bieden met een hoog voorzieningenniveau. Het station functioneert dan als een goed georganiseerde schakel in de van-deur-tot-deurbenadering van de reis (ketenmobiliteit). Daarom maken wij de ontwikkeling van de verbindingen tussen station en hoofdinfrastructuur (zgn. stadsassen) integraal onderdeel van de gebiedsontwikkeling van stationsomgevingen. Uitvoering is lokaal, maar betekenis is regionaal, en als overstap voor verdere reizen ook (inter)nationaal.

Samenvattend realisatieschema (Binnen-)steden

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
PDV/GDV: <ul style="list-style-type: none"> • Verbod op weidewinkels • Segmentering detailhandel op bedrijventerreinen	<u>Met waterschappen en gemeenten:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Stedelijke kwaliteit met wateropgave <u>Met gemeenten:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Versterken van woonfunctie in binnensteden	<ul style="list-style-type: none"> • Stationsomgevingen (incl. stadsassen)	<ul style="list-style-type: none"> • Programma Ruimtelijke kwaliteit • Stationsomgevingen	Programma Ruimtelijke kwaliteit: <ul style="list-style-type: none"> • Pilotprojecten • Kennisontwikkeling, ondersteuning, opleiding en scholing • Kunst, cultuur en ontwerp bouwen met identiteit • Opdrachtgeverschap • AtelierOverijssel • Kwaliteitsteams • Stadsrandzones

5.5 Bereikbaarheid

Ambitie

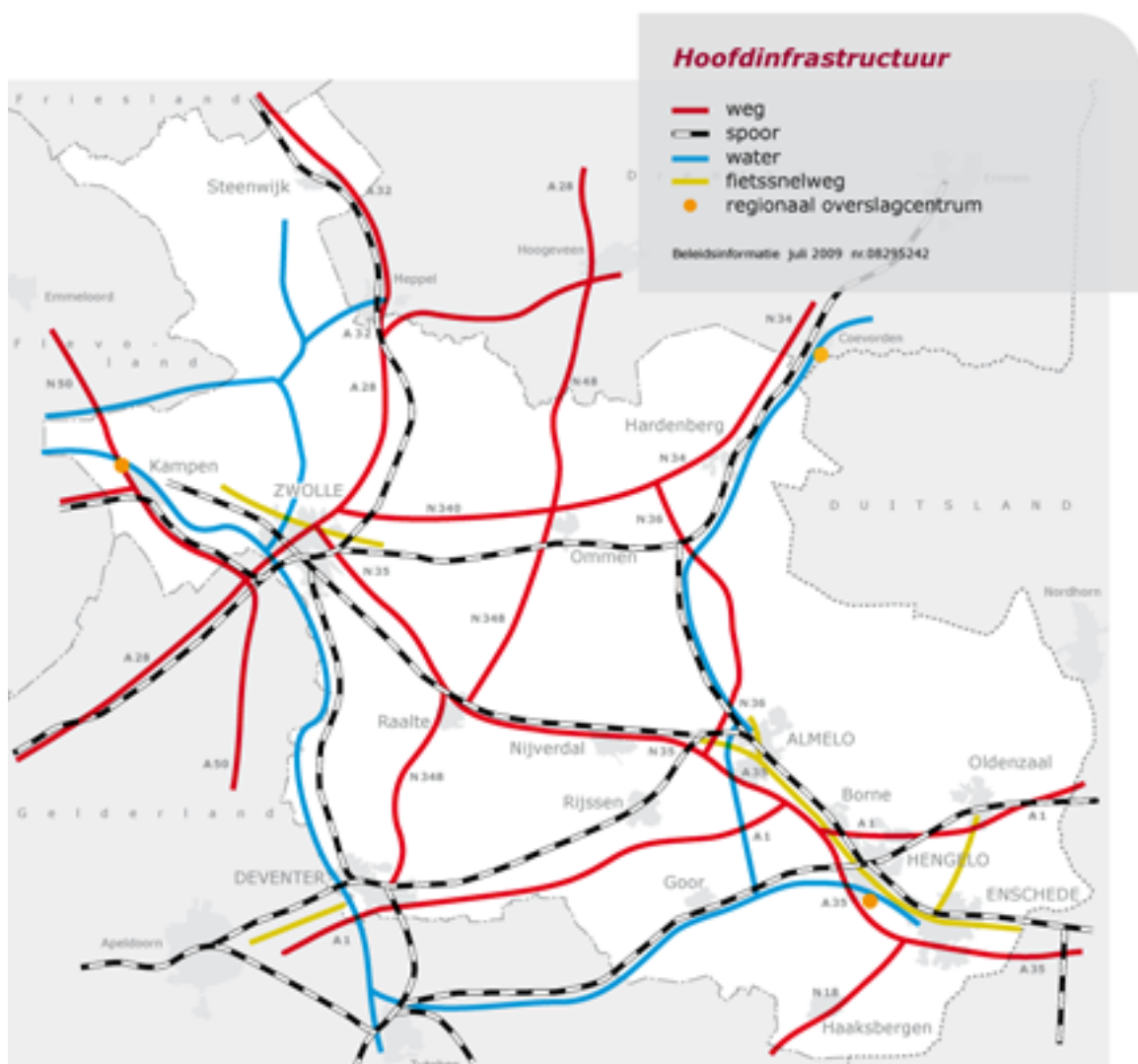
Een vlotte en veilige reis over weg, water, spoor en per fiets van en naar stedelijke centra en streekcentra binnen en buiten Overijssel.

Hoofdlijn van beleid

We zetten in op ontwikkeling van de hoofdinfrastructuur, met goede verbindingen tussen en binnen stedelijke centra en streekcentra, een integraal en hoogwaardig openbaar vervoersysteem, goede verbindingen en overslagvoorzieningen voor goederenvervoer over water en spoor en hoogwaardige fietsvoorzieningen.

Goede verbindingen zijn essentieel voor de economische groei en stedelijke ontwikkeling van onze stedelijke centra en streekcentra. Aan de andere kant kan mobiliteit ook de kwaliteit van de leefomgeving aantasten: door geluid, luchtkwaliteit, lichthinder, verkeersonveiligheid en als barrière. Door inzet op wervende alternatieven als fiets en openbaar vervoer willen we deze keerzijde beperken.

Bereikbaarheid van stedelijke netwerken en streekcentra binnen en buiten Overijssel bedienen we optimaal via een hoofdinfrastructuur voor verschillende modaliteiten (weg, spoor, fiets, water). Dit is het criterium voor samenstelling van de hoofdinfrastructuur. Grotere kernen in het platteland sluiten we op de hoofdinfrastructuur aan via gebiedsontsluitingswegen. De betekenis van hoofdinfrastructuur is dat hier

doorstroming prioriteit heeft. Daarbuiten prevaleert de kwaliteit van de leefomgeving (bijvoorbeeld woon-omgeving, landschap, natuur, toerisme en recreatie). Op deze manier houden we met de hoofdinfrastructuur het contrast tussen dynamische en luwe gebieden in stand (zie paragraaf 2.5.5).

Per vervoersvorm lichten we de hoofdinfrastructuur hieronder verder toe. In algemene zin kenmerkt de hoofdinfrastructuur zich door:

- hoge bereikbaarheidskwaliteit in reistijd van deur tot deur;
- een samenhangend, robuust en betrouwbaar hoofdnetwerk (goede afwikkeling, capaciteit, veiligheid en beperkt aantal aansluitingen van hoge kwaliteit) en
- een goede verknoping van netwerken (stations, overslagcentra, P+R).

Aandachtspunt voor alle modaliteiten van de hoofdinfrastructuur is het in stand houden en verbeteren van kruisingen met verbindingen voor fiets- en wandelverkeer.

Verplaatsingen van deur tot deur bestaan vaak uit een reeks van verplaatsingen met verschillende vervoerswijzen over verschillende soorten verbindingen. Het verkeers- en vervoerssysteem omvat daarom alle transportwijzen en alle soorten infrastructuur inclusief goede overstap- en overslagmogelijkheden tussen modaliteiten (stations, haltes, havens, etc.) Bundeling van infrastructuur en verstedelijking creëert de voorwaarden voor intensieve verbindingen voor alle modaliteiten: fietssnelwegen, lightrail maar ook coastervaart.

5.5.1 Autoverkeer

Ambitie

Goede bereikbaarheid voor het autoverkeer van en naar stedelijke en streekcentra.

Hoofdlijn van beleid

We zetten in op gedifferentieerde bereikbaarheid, de ontwikkeling van de hoofdinfrastructuur en een integraal verkeer en vervoerssysteem met een multimodale netwerkaanpak van het hogere en onderliggende wegennet.

Voor het wegverkeer is onze doelstelling het realiseren van goede bereikbaarheid en doorstroming op

de hoofdinfrastructuur. Dit willen wij realiseren door bestaande en verwachte knelpunten op te heffen.

Hoofdinfrastructuur

Voor wegverkeer bestaat de hoofdinfrastructuur uit (zie kaart Hoofdinfrastructuur):

- A1 vanuit Randstad en Gelderland via Overijssel naar Duitsland;
- A28/A32 vanuit Randstad, Gelderland via Overijssel naar Noord-Nederland;
- A50/N50 vanuit Zuid-Nederland via Overijssel naar Noord-Nederland;
- N35/A35 vanuit Zwolle via Almelo naar Duitsland;
- N18 vanuit Enschede via Arnhem naar Zuid-Nederland;
- N348 vanuit Deventer naar Raalte, en dan via N35 naar Zwolle, en via Ommen naar Hoogeveen;
- N36/N34 en N48 van Almelo naar Hoogeveen;
- N23 van Zwolle-Kampen naar Lelystad;
- N34(0) van Zwolle via Ommen en Hardenberg naar Coevorden en Emmen.

Voor de duidelijkheid: de aanduiding van de hoofdinfrastructuur weg op de kaart Ontwikkelingsperspectieven is globaal en geeft slechts beoogde verbindingen weer. De aanduiding op de kaart valt niet noodzakelijkerwijs samen met de exacte tracé's. Bijvoorbeeld bij de N340 is het tracé nog in onderzoek.

Voor de hoofdinfrastructuur geldt de volgende bereikbaarheidskwaliteit:

- opheffen van knelpunten en creëren van inhaal mogelijkheden en extra capaciteit (waar nodig);
- beperken en verbeteren doorstroming en veiligheid van aansluitingen (ongelijkvloers), leidend tot de volgende bereikbaarheidskwaliteit:
  - (Inter)nationale autosnelwegen (120 km/uur);
  - Autowegen tussen stedelijke centra (100 km/uur): met een gemiddelde trajectsnelheid van minimaal 50 km/uur in de ochtend- en avondspits en een intensiteits-/capaciteitsverhouding van 0,8 in de spits;
  - Autowegen van stedelijke centra naar streekcentra (100 km/uur): met een gemiddelde trajectsnelheid van minimaal 50 km/uur in de ochtend- en avondspits en een intensiteit/capaciteitsverhouding van 0,85 in de spits.

Vanzelfsprekend kan vanwege de verkeerssituatie ter plekke voor een andere maximumsnelheid gekozen worden.

Een hoogwaardig, samenhangend en robuust netwerk stimuleert de economische ontwikkeling van de stedelijke netwerken in de visie van de Mobiliteitsaanpak van het Rijk. Prioriteit krijgen wegen die:

- economische kerngebieden verbinden of binnen die gebieden liggen en
- samenhangen met de hoofdtransportassen en daarvoor van belang zijn voor een robuust netwerk.

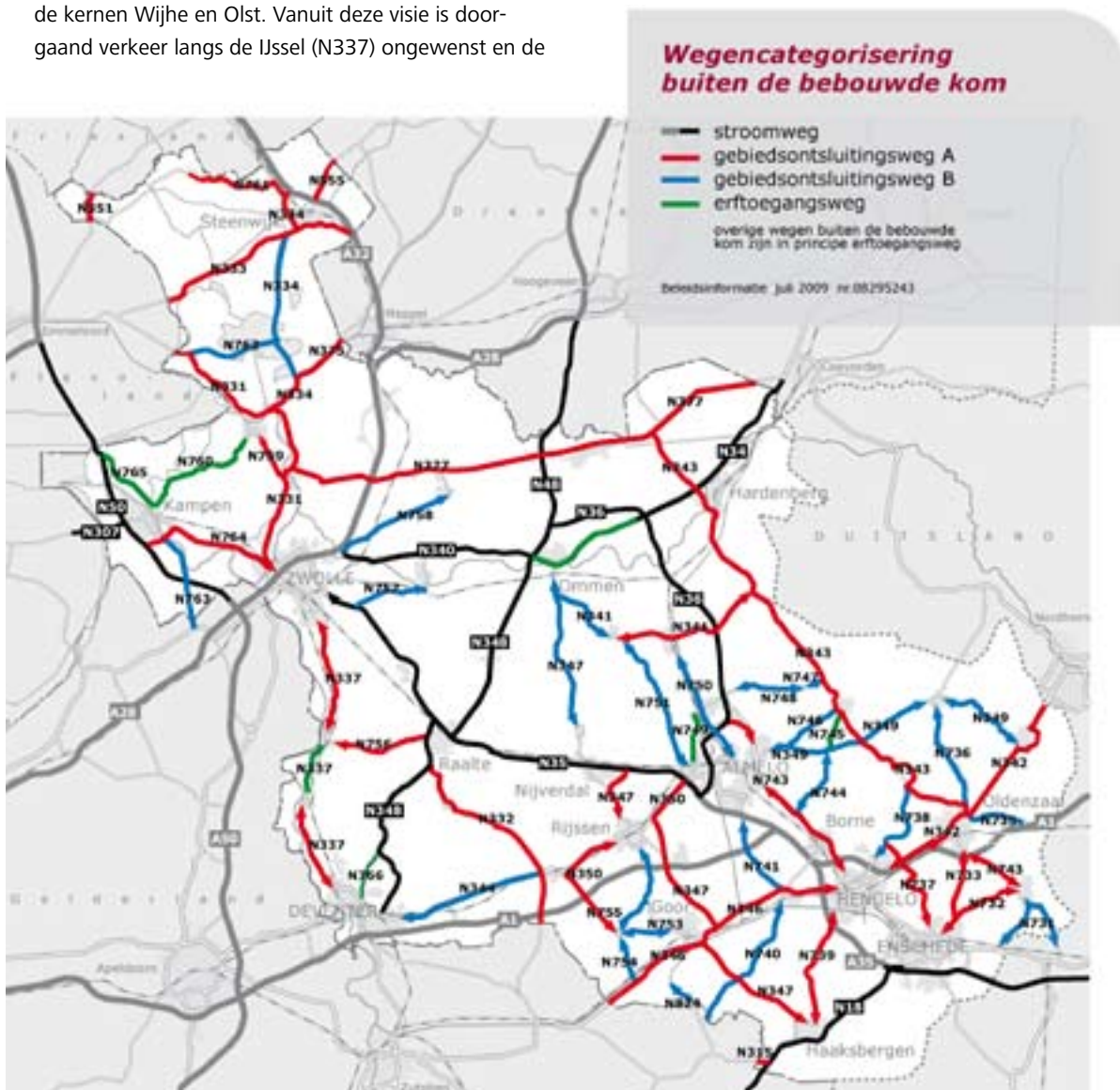
De N35 en de N18 zijn in het hoofdrijkswegennet opgenomen. In het verlengde van deze visie en de opwaardering van de N35 stellen wij voor de verbinding tussen Zwolle en Deventer via Raalte te laten lopen. Een opwaardering biedt kansen voor de economische ontwikkeling van beide stedelijke netwerken, de ontwikkeling van het landschap langs de IJssel en de kernen Wijhe en Olst. Vanuit deze visie is doorgaand verkeer langs de IJssel (N337) ongewenst en de

barrière van beide kernen met de IJssel valt daarmee weg. Deze keuze zal leiden tot een opwaardering van het traject Raalte-Deventer.

Realisatie hoofdinfrastructuur

Door forse investeringen realiseren we de komende jaren belangrijke verbeteringen in het wegennet in Overijssel. Voor de aanpak van knelpunten op het rijkswegennet zetten we ons in om de benodigde rijksmiddelen versneld bijeen te krijgen. In geval van N35 en N18 kan dit betekenen voorfinanciering dan wel medefinanciering.

Voor de kwaliteit van de rijksautosnelwegen heeft het Rijk in de nota Mobiliteit normen vastgesteld op

het gebied van bereikbaarheid, betrouwbaarheid en reistijd. Uit de in 2006 uitgevoerde netwerkanalyses blijkt dat er tijdens de spits knelpunten te zien zijn op verschillende wegvakken op de A1, A28, de N18, de N34/N36 (aansluiting Ommen), de N35, de N50 en de N340.

Voor het provinciale wegennet zijn wij verantwoordelijk voor aanleg, verbetering, beheer en onderhoud. Het beheer en onderhoud zijn gericht op het realiseren van het gewenste kwaliteitsniveau qua bereikbaarheid, verkeersveiligheid, leefbaarheid, duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit.

Concreet vinden de komende jaren de volgende grote projecten en gebiedsontwikkelingen plaats:

- Verbeteren van de kwaliteit van internationale verbindingen (A1 Apeldoorn-Deventer-grens, A28 Spoolderplein/IJsselallee)
- Verbeteren van de ontbrekende schakels tussen economische kerngebieden (gebiedsontwikkeling N18, N35 en N348 Deventer-Zwolle)
- Verbeteren van de kwaliteit van regionale stroom-

wegen tussen stedelijke centra en streekcentra (N50, N307/N23, N340, N34, N348 (Deventer-Hoogeveen) N36, N48).

Gebiedsontsluitingswegen

Gebiedsontsluitingswegen zijn van provinciaal belang om gebieden en dorpen in het buitengebied te ontsluiten (zie kaart Wegencategorisering). Een groot deel van deze wegen maakt onderdeel uit van het verbindende openbaarvervoernetwerk en het kwaliteitsnet goederenvervoer dat (regionale) bedrijventereinen verbindt met de hoofdinfrastructuur (zie verder paragraaf 4.5.2). In het voorjaar van 2010 vindt een evaluatie plaats van de wegencategorisering over functie en techniek van inrichting van wegen. Dit kan voor een aantal wegen een functieverandering inhouden. Tevens kan dit aanpassingen betekenen voor de techniek van inrichting van wegen. Ook wordt hier de problematiek van het landbouwverkeer op parallelwegen bij betrokken.

Samenvattend realisatieschema Autoverkeer

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Hoofdinfrastructuur is structurerend voor ruimtelijk-economische activiteiten 	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • GVPV/structuurvisie <p><u>Met Rijk:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Mobiliteitsaanpak Rijkshoofdwegen (A1, A28, N35, N18, N50) • Afspraken reistijden deur-tot-deur <p><u>Met Rijk, gemeente:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Quick wins en Benuttingsmaatregelen BBS, BREZ en Twente Mobiel in 2010 • Gebiedsgerichte netwerkaanpak Zwolle-Kampen, Twente en Stedendriehoek in 2020 	<ul style="list-style-type: none"> • Routeaanpak n.a.v. gebiedsgerichte verkenningen: A1 (capaciteitsversterking), N35, N18, N340, N23 en N348 Deventer-Raalte in relatie tot N337 en N756 • A28, A50/N50, N34 en N348 • Gebiedsgerichte netwerkaanpak Zwolle-Kampen, Twente en Stedendriehoek • Dynamische Beleidsagenda • Beheer en onderhoud 	<ul style="list-style-type: none"> • Brede doeluitkering (BDU) • Europese Middelen (EFRO) 	<p><u>Met regionale partners:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Communicatie, uitvoering en monitoring • Ruimtelijke kwaliteit op hoofdinfrastructuur • Dynamisch verkeersmanagement • Incidentmanagement • Beheer en onderhoud wegen en vaarwegen • Kunstprojecten N340 en A1 (programma Cultuur en Ruimte)

5.5.2 Openbaar vervoer

Ambitie

Vergroten van kwaliteit en aandeel openbaar vervoer.

Hoofdlijn van beleid

We werken aan een integraal openbaarvervoersysteem, gericht op vervoer van deur tot deur, met aandacht voor verschillende doelgroepen. We zetten in op hoogwaardige (inter)nationale en regionale verbindingen en een doorontwikkeling van het openbaar vervoer naar lightrail- en tramsystemen.

Onze ambitie is om bij een groeiende automobilititeit het aandeel openbaar vervoer van en naar stedelijke centra en streekcentra te vergroten. Samen met de vervoerders en gemeenten ontwikkelen wij een integraal openbaarvervoernetwerk dat de bereikbaarheid in de stedelijke gebieden bevordert. Met snelle, frequente, duurzame, betrouwbare en comfortabele verbindingen vormt het openbaar vervoer een alternatief voor de auto. Hierbij past ontschotting van diverse budgetten voor (openbaar) vervoer. Het openbaar vervoer stelt inwoners van de provincie in staat deel te nemen aan de maatschappij. Daarom zetten wij in op extra informatievoorzieningen en toegankelijk en betaalbaar openbaar vervoer.

Hoofdinfrastructuur spoor

De hoofdinfrastructuur spoor bestaat uit de volgende trajecten:

- Berlijnlijn vanuit Randstad via Overijssel naar Duitsland
- Hanzelijn vanuit Randstad via Overijssel naar Noord-Nederland
- Utrecht-Groningen/Leuwarden vanuit Randstad via Overijssel naar Noord-Nederland
- Arnhem-Deventer-Zwolle vanuit Zuid-Nederland via Overijssel naar Noord-Nederland
- Zwolle-Enschede
- Zwolle-Kampen
- Zwolle-Emmen
- Almelo-Hardenberg
- Oldenzaal-Hengelo-Zutphen
- Enschede-Gronau

Voor het openbaar vervoer geldt de volgende bereikbaarheidskwaliteit:

- (Inter)nationaal kernnet met minimaal 2 intercity- en stoptreinen per uur;
- Regionaal kernnet met minimaal 2 verbindingen per uur, hierop zijn alle kernen met 5000 inwoners of meer aangesloten met de bus;
- Aanvullend net is minimaal op aanvraag en gebiedsdekkend beschikbaar. Kernen van 1000 tot 5000 inwoners zijn aangesloten op het aanvullend lijnnet met reguliere bus- en buurtbuslijnen of de regiotaxi/treintaxi (zie paragraaf 4.5.2).

Ten behoeve van de doorstroming investeren we in:

- Spoorverdubbelingen of inhaalsporen
- Extra stations
- Verbeteren stations en omgeving

De kwaliteit en het aandeel van het openbaar vervoer vergroten we enerzijds door investeringen in het netwerk, anderzijds in verbetering van dienstverlening. Ons doel is circa 3 procent reizigersgroei per jaar. Dat betekent dat in 2018 een reizigersgroei van ruim 30 procent is bereikt. Bij de aanbesteding van het openbaar vervoer conform de 'OV-tactiek', hanteren wij de kwaliteitskenmerken 'reizigerstevredenheid' en 'reizigersgroei' als belangrijkste speerpunten voor een bonusbeleid naar de vervoerder.

Investerings in infrastructuur

Voor de verbetering van de hoofdinfrastructuur voor openbaar vervoer zetten we in op:

- Spoorverdubbelingen, inhaalsporen, electrificatie en modern materieel waar dat nodig is, zodat in ieder geval op alle verbindingen 2 intercity's en 2 stoptreinen per uur kunnen rijden: Olst-Deventer, Zwolle-Emmen en Zwolle-Wierden. Bij deze aanpassingen zoeken wij naar synergievoordelen

(bundeling) en samenhang tussen internationale relaties (Berlijnlijn), het regionale personenvervoer, intensieve relaties in stedelijk gebied (lightrail) en het goederenvervoer.

- Vertramming en lightrail: voor de spoorlijn Zwolle-Kampen zetten we in op exploitatie met trammaterieel. Aan deze lijn zullen in elk geval de stations Zwolle-Voorsterpoort, Zwolle-Stadshagen, Zwolle-Werkeren en Kampen-Oost worden aangelegd. Ons doel is een dienstuitvoering met een kwartiersfrequentie.
- Nieuwe stations: Zwolle-Zuid, Deventer-Noord, Deventer-Zuid, Staphorst, Bathmen, Hengelo-Westermaat en Hengelo-Gezondheidspark. Nader onderzoek moet uitwijzen in hoeverre deze en andere nieuwe stations in stedelijke centra haalbaar zijn en een meerwaarde vormen voor het regionaal kernnet.
- Doorstroming van het regionaal kernnet: de stedelijke busnetwerken zijn cruciaal voor het bereikbaar houden van stations en andere binnenstedelijke faciliteiten. De provincie investeert samen met de betrokken gemeenten in een verbetering van de doorstroming, met als doel het verhogen van de gemiddelde reissnelheid en het verbeteren van de punctualiteit van het vervoer. In deze aanpak krijgen de doorstroommassen openbaar vervoer van en naar de stedelijke netwerken prioriteit.

Verbetering dienstverlening

Wij onderscheiden twee doelgroepen: 'hurries' en 'nohurries':

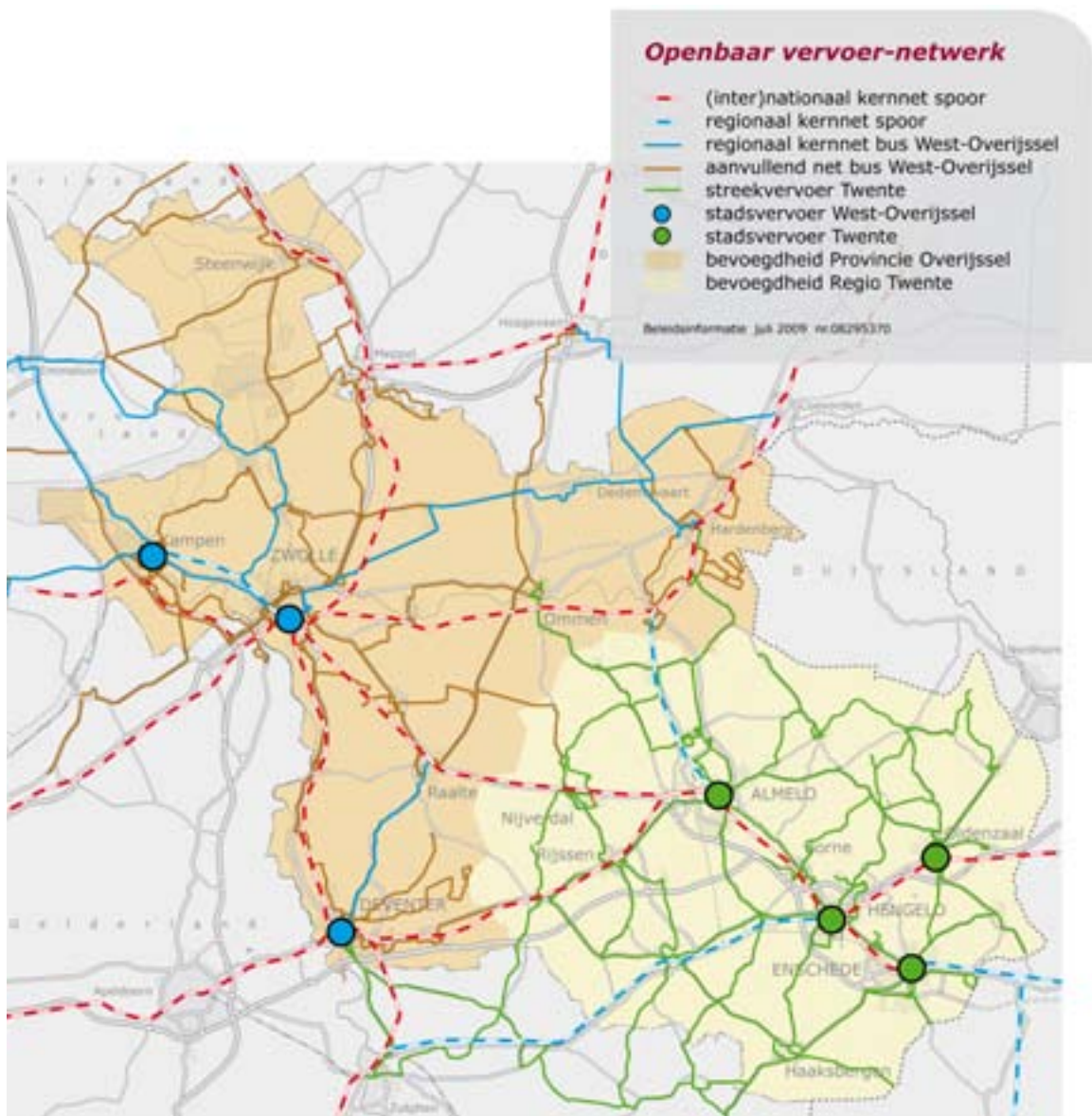
- De 'hurries' zijn een doelgroep die behoefte heeft aan snel vervoer. Een hoge frequentie en comfortabel materieel worden zeer gewaardeerd. De belangrijkste reismotieven voor deze doelgroep zijn werk en onderwijs. Deze doelgroep is van groot belang omdat ze bijdraagt aan de economische vitaliteit van Overijssel. Verhoging van de snelheid

en frequentie en de uitbreiding van het netwerk zijn voor deze groep de belangrijkste acties.

- De 'nohurries' vragen extra aandacht op een aantal gebieden: servicegerichtheid, korte loopafstanden en toegankelijkheid. Deze doelgroep maakt doorgaans incidenteel gebruik van het openbaar vervoer. Deze groep heeft weinig routine en heeft daarom veel belang bij goede en toegankelijke reisinformatie.

Om deze doelgroepen te bedienen, zetten we in op de volgende kwaliteitskenmerken:

- Klanttevredenheid hoger dan 7,3.
- Toegankelijkheid: het openbaar vervoer is er voor iedereen die zelfstandig kan reizen met toegankelijk materieel (98 procent), toegankelijke haltes (minimaal 50 procent, bij knooppunten 100 procent). We brengen het ov breed onder de aandacht: minstens 80 procent van de inwoners moet weten hoe zij van het ov gebruik kunnen maken.
- Sociale veiligheid: we zetten in op een hoog veiligheidsgevoel met weinig incidenten.
- Ketennobiliteit: we verbeteren de overstapmogelijkheden op de (bus)stations, evenals het voor- en natransport per auto, bus, fiets en te voet.
- Reisinformatie: op alle haltes en bij nagenoeg alle bussen is een vorm van actuele reisinformatie beschikbaar die gemakkelijk leesbaar of hoorbaar is.
- Tarieven: ons doel is een eenvoudig en eenduidig tariefsysteem en we bereiden ons voor op de landelijke implementatie van de ov-chipkaart.
- Milieu: bus, trein en regiotaxi voldoen na aanbesteding aan de meest ambitieuze geldende milieunormen.
- Betere overstapmogelijkheden door investeringen bij (regionale) stations, (recreatie)transferia of (regionale) busknooppunten in stallingsvoorzieningen, ov-fietsconcepten en promotie van de regiotaxi.

Samenvattend realisatieschema Openbaar vervoer

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkeling bij hoofdinfrastructuur en multimodale knooppunten 	<p><u>Met Rijk:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Opheffen spoorse doorsnijdingen hoofdinfrastructuur in 2020 Realisatie 1e fase Programma Robuust Spoor in 2020 <p><u>Met Rijk, gemeente:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Realisatie Quick wins 2010 Fietsenstallingen OV (toegankelijke haltes) Reisinformatie <p><u>Met vervoerders:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Bonus bij reizigerstevredenheid en -groei <p><u>Met stedelijke netwerken en gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Mobiliteitsmanagement o.a. regionale afstemming parkeerbeleid en een convenant met bedrijven <p><u>Met gemeente/vervoerder:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> OV-convenanten Betrouwbare reistijden binnen de bebouwde kom Op doorstroommassen ov heeft openbaar vervoer prioriteit Kwaliteitseisen voor infrastructuur Aansluiten van voet, fiets en auto op HOV-assen, knooppunten en haltes 	<p><u>Gebiedsontwikkeling:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Stationsomgevingen Woon- en werkprogramma's bij multimodale knooppunten en HOV-assen Zwolle-Kampen (vertraming) <p><u>Uitvoeringsprogramma Robuust Spoor:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Berlijnlijn (versnelling en frequentieverhoging) Hanzelijn (realisatie in 2013) Zwolle-Groningen/ Leeuwarden (versnelling) Zwolle-Enschede (introductie intercity) Olst-Deventer (capaciteitsvergroting) Zwolle-Emmen (uitbreiding frequentie) Twente-Drenthe (verb. aansluiting) Doorstroommassen HOV in stedelijke centra OV-tactiek 	<ul style="list-style-type: none"> Gebundelde doeluitkering (BDU) Europese Middelen (EFRO) Creatieve Gebiedsontwikkelingen (Cultuur en Ruimte) 	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Stationsomgevingen Doorstroommassen HOV Regiotaxi Ketenbenadering Mobiliteitsmanagement <p><u>Met stedelijke centra:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> bundeling woon- en werkopgaven met HOV, extra stations en fietsnelwegen <p><u>Met Rijk, stedelijke centra:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Verkenning naar een Robuust Spoornetwerk <p><u>Met regionale partners:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Rocov Mobiliteitsmanagement

5.5.3 Fietsverkeer

Ambitie

Vergroten van kwaliteit en aandeel fietsverkeer.

Hoofdlijn van beleid

We ontwikkelen een samenhangend fietsroutenetwerk. We investeren op de hoofdfietsroutes in en naar stedelijke centra in fietsnelwegen en hoogwaardige fietsroutes. We geven een kwaliteitsimpuls aan stallingsvoorzieningen en breiden ov-fietsconcepten uit.

Onze ambitie is om samen met gemeenten de kwaliteit en het aandeel fietsverkeer in stedelijk gebied te vergroten. Wij zetten in op een samenhangend fietsroutenetwerk en een doorontwikkeling van de hoofdfietsroutes op de kansrijke relaties tussen steden en dorpen (naar hoogwaardige fietspaden, uiteindelijk fietsnelwegen op de belangrijkste verbindingen). Tot de hoofdfietsroutes behoren ook kansrijke 'ketenrelaties' in steden en dorpen, waar de fiets wordt gebruikt als voortransport op het openbaar vervoer van en naar stedelijk gebied. De hoofdfietsroutes sluiten aan op hoogwaardige overstappunten en worden ondersteund met een fijnmazig netwerk van utilitaire en recreatieve fietspaden.

Hoofdinfrastructuur fiets (fietsnelwegen)

Fietsnelwegen zijn brede en veilige fietsverbindingen met voorrang voor de fiets en in sommige gevallen ongelijkvloerse kruisingen bij wegen van hogere orde. Op de kaart Hoofdinfrastructuur zijn enkele kansrijke verbindingen voor fietsnelwegen aangegeven. We verkennen de kansen voor fietsnelwegen voor onder meer de volgende verbindingen:

- Zwolle-Dalfsen
- Zwolle-Kampen
- Deventer-Apeldoorn
- Twente

Hoogwaardige fietspaden

Gebieden en locaties met veel herkomst en bestemmingen sluiten met hoogwaardige fietspaden aan op de (knooppunten van de) hoofdinfrastructuur. Hoogwaardige fietspaden zijn comfortabele fietsverbindingen met voorrang bij kruispunten en goede overstapmogelijkheden.

Fietsvoorzieningen

Ruim 70 procent van alle verplaatsingen betreft afstanden minder dan 7,5 kilometer. Het aandeel fietsgebruik in de afstanden tot 7,5 kilometer in Overijssel behoort tot de top van Nederland. Dit willen wij zo houden. Bij een toenemende automobiliteit betekent dit dat het aantal fietsverplaatsingen zal moeten stijgen. Vooral in stedelijk gebied kan de fiets een belangrijke bijdrage leveren aan de bereikbaarheid, omdat veel autoritten over korte afstand ook per fiets afgelegd kunnen worden. Investerings in een fietsvriendelijk klimaat zijn uitermate kosteneffectief en zorgen voor een goede bijdrage aan de (stedelijke) auto-bereikbaarheid, leefbaarheid, verkeersveiligheid en volksgezondheid. Wij streven naar een aandeel van 40 procent op deze korte afstanden in stedelijke centra, streekcentra en dorpen. Niet alleen in steden als Zwolle en Enschede, maar bijvoorbeeld ook in Raalte. Deze opgave vraagt om een integrale en gezamenlijke aanpak met een goede ruimtelijke structuur, hoogwaardige fietsvoorzieningen, kruispuntvormen en parkeerbeleid. Op verbindingen in en naar stedelijke centra streven wij naar een aandeel van 50 procent op een afstand van 4 km. Op afstanden tot 15 kilometer naar een aandeel van 30 procent.

Om dit te bereiken, richten wij ons op:

- Doorontwikkelen van een samenhangend fietsroutenetwerk, zodat dit voldoet aan kwaliteitseisen van samenhang, directheid, aantrekkelijkheid, veiligheid en comfort. Hierbij differentiëren we kwaliteit en functie van fietsverbindingen naar stedelijke netwerken, voortransport, verknoping met andere vervoerswijzen en ruimtelijke functies;
- We onderzoeken de kansen om hoogwaardige fietspaden stapsgewijs uit te bouwen naar aantrek-

- kelijke fietssnelwegen langs regionale spoorlijnen en in gebiedsontwikkelingsprojecten als de N18, de N35 en de N340;
- Faciliteren van het Fietsplatform Overijssel voor innovaties, expertise en samenwerking met regionale partners;
  - Stimuleren van een integraal gemeentelijk fietsbeleid op korte afstanden in samenhang met ruimtelijk-, verkeersveiligheids- en autoparkeerbeleid; investeren in nieuwe verbindingen of ontbrekende schakels van (grensoverschrijdende) gemeentelijke fietspaden;
  - Verbetering van de kwaliteit en veiligheid van provinciale fietspaden;
  - Verbeteren van veilig stallen en overstappen: op de kansrijke vervoersrelaties tussen steden en dorpen invsteren we in hoogwaardige en veilige stallingsvoorzieningen met voldoende capaciteit en in ov-fiets(kluis)concepten bij regionale stations, haltes, (recreatieve) P+R-terreinen en carpoolplaatsen;
  - Om het fietsbereik te vergroten onderzoeken we binnen het programma Mobiliteitsmanagement de kansen van een stimuleringsregeling voor de (elektrische) fiets in het woon-werkverkeer.

Samenvattend realisatieschema Fietsverkeer

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Aansluitingen op hoofdfietsverbindingen 	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Realisatie Quick Wins Fietsnetwerk • Gemeentelijke fietspaden aansluiten op hoofdfietspaden, vervoersknooppunten • Bij nieuwbouw goede fietsverbinding met centrum en buitengebied • Fiets- en wandelroutes en stallingen verbeteren 	<p><u>Fiets:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Fietsroutenetwerk en fietssnelwegen • Hoogwaardige fietspaden • Fiets als voortransport • Utilitaire fietspaden • Verbeteren veiligheid en comfort • Veilig stallen en overstappen 	<ul style="list-style-type: none"> • Brede doeluitkering (BDU) • Europese Middelen (EFRO) • Programma Fiets 	<ul style="list-style-type: none"> • Fietsplatform Overijssel: promotie fietsgebruik, stimuleren integraal gemeentelijk fietsbeleid • Ontwikkelen fietsroutenetwerk • Verkenning hoogwaardige fietspaden en fietssnelwegen • Mobiliteitsmanagement

5.5.4 Goederenvervoer

Ambitie

Versterken kwaliteit en aandeel goederenvervoer over water en spoor, faciliteren over de weg.

Hoofdlijn van beleid

Wij richten ons op een kwaliteitsnetwerk voor goederenvervoer. We doen onderzoek naar stedelijke distributie en medegebruik busbanen. We zetten in op het oplossen van spoorknelpunten bij Zwolle en Deventer-Oldenzaal. We kiezen voor opwaardering en bundeling van regionale overslagen in Kampen, Hengelo en Coevorden over weg, water en spoor en een opwaardering van de vaarweg Almelo-Coevorden. We stimuleren grensoverschrijdende samenwerking tussen overheden en marktpartijen.

Voor het goederenvervoer over de weg (tonkilometers) wordt in 2020 een groei van 75 procent verwacht ten opzichte van 1999. Wij willen het aandeel van goederenvervoer over water en spoor vergroten om de congestie op de hoofdinfrastructuur voor autoverkeer te beperken en het leefmilieu in stedelijk gebied te verbeteren (geluid, lucht). Het streven is een aandeel van minimaal 30 procent in 2020 over water en spoor, over de weg dus maximaal 70 procent in 2020.

Multimodaal vervoer over weg, water en spoor vraagt om een optimale benutting en afstemming van de verschillende vervoersnetwerken. Een ketenbenadering van de goederenstromen is nodig om goede voorwaarden te creëren voor nieuwe initiatieven en een doorontwikkeling van de vervoersmarkt. Wij investeren daarom in vaarwegen en knooppunten van (inter)nationale en regionale betekenis.

Goederenvervoer over de weg

Investeringen in de bereikbaarheid van personenvervoer dragen meestal ook bij aan de bereikbaarheid van het goederenvervoer over de weg. Met de volgende specifieke maatregelen willen wij de groei van het goederenvervoer begeleiden:

- Een kwaliteitsnetwerk goederenvervoer dat voor wegen tussen de hoofdinfrastructuur en de (regionale) bedrijventerreinen de kwaliteit levert van doorstroming, veiligheid en comfort, bijvoorbeeld qua kruispuntvormen en doelgroepenstroken.

Op wegen buiten dit kwaliteitsnetwerk krijgen andere functies prioriteit;

- Bij bestaande of nieuw te ontwikkelen busbanen onderzoeken wij de haalbaarheid van medegebruik door milieuvriendelijk vrachtvervoer. Randvoorwaarden zijn milieu- en veiligheidseisen en de dienstregeling van het openbaar vervoer dat in steden door moet kunnen blijven rijden zonder veel vertraging;
- Stedelijke distributie sluit hier op aan met kleinschalig vervoer in de steden en grootschalig vervoer buiten de steden. Dit biedt voordelen voor de bereikbaarheid, het leefmilieu en de veiligheid van steden. In samenspraak met betrokken gemeenten gaan wij de haalbaarheid onderzoeken en faciliteren wij kansrijke initiatieven in de markt.

Goederenvervoer over spoor

De overslag van goederenvervoer over de weg naar het spoor rendeert pas vanaf 150 km, vanwege de transactiekosten in tijd en geld. De Hanzelijn is een nieuwe verbinding naar het noorden. In Oost-Nederland is de Betuwelijn de hoofdtransportas voor het goederenvervoer over spoor en in het bijzonder voor gevaarlijke stoffen (zie paragraaf 5.7.1). Omdat deze verbinding niet al het vervoer kan verwerken, blijkt de verbinding Deventer-Oldenzaal een kansrijk alternatief te zijn, uitgezonderd het transitovervoer van gevaarlijke stoffen. Deze verbinding heeft de potentie om de goederenstroom uit Duitsland en Oost-Europa over de A1 te ontlasten. Investeringen in spoorverdubbelingen of passeerstroken om de Berlijn-lijn op te waarderen, gaan gelijk op met investeringen in het goederenvervoer naar Oost-Europa. Dit past tevens in de multimodale benadering van de A1-corridor (routeontwerp A1). De verbinding Deventer-Oldenzaal-grens heeft onze prioriteit. Het goederenvervoer naar Coevorden profiteert van investeringen bij Zwolle voor een hoogwaardig personenvervoer naar Emmen (knelpunt Herfte). Investeringen in extra capaciteit van het spoor gaan niet ten koste van leefbaarheid en (externe) veiligheid langs weg en spoor en daarmee ten koste van de mogelijkheden voor binnenstedelijke herstructurering. Extra spoorcapaciteit, waar dat nodig is, maakt groei van goederenvervoer mogelijk zonder dat het ten koste gaat van groei van personenvervoer (zie paragraaf 5.7).

Om een regionaal overslagcentrum met een hoogwaardig voorzieningenniveau te realiseren, is volume

nodig van goederen die worden overgeslagen. Met drie overslagpunten van weg, spoor en water zijn alle regio's van Overijssel optimaal ontsloten voor de uitwisseling van goederenvervoer over weg, water en spoor. Samengevat richten wij ons op:

- Bundelen van overslagactiviteiten in drie (samenwerkende) regionale overslagcentra in Kampen, Hengelo en Coevorden. We doen een verkenningsstudie naar de haalbaarheid van de ontsluiting van de Zuiderzeehaven per spoor;
- Verkenning naar upgradering van het spoor Deventer - Oldenzaal voor hoogwaardig personen- en goederenvervoer in de A-1-corridor, afgestemd op economische en verstedelijkingsprogramma's;
- Uitbreiden van de samenwerking met de provincie Gelderland en met Duitsland voor het stimuleren van goederenvervoer over het spoor.

Goederenvervoer over water

Hoofdinfrastructuur over water bestaat uit:

- IJssel - vanuit Duitsland via Overijssel naar IJsselmeer en Waddenzee
- Twentekanaal – vanuit Zuid- en West-Nederland naar Twente
- Almelo-Coevorden
- Zwolle-Meppel
- Zwolle-Steenwijk
- Meppel-IJsselmeer

Hier investeren we in:

- Verbreden en verdiepen van verbindingen en vaargeulen
- Aanpassen bruggen en sluisen
- Verbeteren overslagfaciliteiten - regionale overslagcentra
- Verdiepen havens

Goederenvervoer over water bestaat vooral uit vervoer van containers en vervoer van bulk- en stukgoederen. Containervervoer over water levert een belangrijke bijdrage aan de ontlasting van de hoofdinfrastructuur. Overslag van weg naar water is rendabel vanaf afstanden van meer dan 80 km. Aangezien de havens van Overijssel meer dan 80 km van grote zeehavens af liggen, hebben ze potentieel als overslagcentra. In de Netwerkanalyse Vaarwegen en Binnenhavens zijn diverse kortetermijnmaatregelen uitgewerkt om bestaande knelpunten te verbeteren. Dat doen we in combinatie met binnenhavenvisies. Wij maken ons sterk voor de realisatie van de volgende rijksprojecten:

- Twentekanaal moet goed bevaarbaar zijn voor 3-laagscontainervaart;
- IJsselmeer, Ketelmeer en IJssel zijn goed bevaarbare vaarroutes voor de kleine kustvaart en moeten daarom worden opgenomen in het trans-Europese Netwerk (TEN);
- Wij faciliteren initiatieven om het IJsselmeer en Ketelmeer op lange termijn (2040) naast shuttlevaart en containervervoer ook toegankelijk te maken voor de grote kustvaart. Verdiepte vaargeulen en vergroting van de capaciteit van de Lorentzsluizen bij Korwerderzand zijn voor de Kamper Zuiderzeehaven heel belangrijk.

Aanvullend op deze rijksprojecten initiëren wij:

- Versterken van containervervoer van en naar de Kamper Zuiderzeehaven, passend in een wervend eindbeeld met een multimodaal overslagcentrum met hoogwaardige voorzieningen en voldoende capaciteit. De positie van Kampen als binnenhaven wordt verder uitgebouwd met een uitbreiding van samenwerking en bundelingsafspraken tussen Zwolle en Kampen naar Meppel. Wij nemen het voortouw voor een samenwerkingsagenda om marktinitiatieven voor lijndiensten van de kleine kustvaart (shuttlevaart) tot een succes te maken;
- Versterken en bundelen van de containeroverslag in Hengelo en Coevorden door opwaardering van het kanaal Almelo-Coevorden. De groei van overslagactiviteiten in Coevorden versterkt de positie van Hengelo (over water). Beide overslagen vergroten de scharnierfunctie van de Kamper Zuiderzeehaven. De verkenning naar de opwaardering en de herijking van het kanaal Almelo-Coevorden voeren we uit in 2009.
- Havens en overslagpunten van lokaal belang profiteren van groeiende vervoersstromen naar regionale overslagcentra. Wij faciliteren ontwikkelingsmogelijkheden voor bulk- en stukgoed in de binnenhavens van Deventer, Almelo, Enschede, Zwartsluis, Hasselt, Genemuiden, Hardenberg en Steenwijk. Wij bepleiten een grotere diepgang van de binnenhavens in Twente;
- De bereikbaarheid van overslagvoorzieningen op lokale bedrijventerreinen is veelal onvoldoende door een beperkte diepgang van de havens. Ook tussenliggende laad- en loskades van aanliggende bedrijven hebben een beperkte diepgang.

Wij willen de bereikbaarheid van deze locaties versterken in samenhang met de ontwikkeling en herstructurering van bedrijventerreinen langs het water;

- Wij voeren een verkenning uit naar capaciteitsvergroting van de sluis Beukers. Capaciteitsvergroting verbetert ook de bereikbaarheid en veiligheid van recreatief vaarverkeer;
- De bruggen over de Meppelerdiepkeersluis, de sluis bij Deventer en de Beukersluis zijn een knelpunt voor het wegverkeer. In samenspraak met Rijkswaterstaat en betrokken gemeen-

ten willen wij lange wachttijden tegengaan, bijvoorbeeld met een ander bedieningsregiem, maatregelen aan de brug, of in de omgeving.

Samenvattend realisatieschema Goederenvervoer

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Multimodale ontsluiting en ontwikkeling van bedrijventerreinen 	<p>Rijk/provincies/regio's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Betuwelijn is hoofdtransportas gevaarlijke stoffen in Oost-Nederland • Vaarroutes van en naar Kampen opnemen in TEN • Bundelen overslag containervervoer in Kampen, Hengelo en Coevorden • Realisatie Rijksprojecten: Twentekanalen, binnenhavens Twente, Kornwerderzand <p>Provincie/gemeenten/ marktpartijen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afstemmen activiteiten en investeringen in drie regionale overslagcentra • Verbindingen hoofdinfrastructuur met (regionale) bedrijventerreinen geschikt voor zwaar verkeer en openbaar vervoer 	<ul style="list-style-type: none"> • Kwaliteitsnet goederenvervoer • Opwaarderen Almelo-Coevorden • Netwerkanalyse Vaarwegen en Netwerkanalyse Binnenhavensvisie • Robuust spoor goederenvervoer: Zwolle-Herfte, Deventer-Oldenzaal • Beheer en onderhoud provinciale vaarwegen en kunstwerken 	<ul style="list-style-type: none"> • Herstructurering bedrijventerreinen • Europese Middelen (EFRO) 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkenning logistieke concepten vervoer over weg (o.a. stedelijke distributie, medegebruik busbanen) • Verkennen opwaardering kanaal Almelo-Coevorden • Verkenning trimodaliteit Zuiderzeehaven • Verkenning wachttijden Beukersluis, Meppelerdiepkeersluis, Deventersluis

5.6 Watersysteem en klimaat

Ambitie

Watersystemen met goede ecologische en chemische kwaliteit, die voor de lange termijn klimaatbestendig en veilig zijn.

Het watersysteem ligt vooral in de Groene omgeving. Activiteiten in de Stedelijke omgeving hebben wel grote invloed op het watersysteem.

5.6.1 Optimale watercondities

Ambitie

Optimale watercondities - zowel wat betreft kwaliteit als kwantiteit - voor wonen, natuur, stedelijk gebied en gebiedskwaliteiten.

Hoofdlijn van beleid

Binnen het stedelijk gebied is het waterbeheer afgestemd op de functie van wonen en werken. De ontwikkeling van het watersysteem biedt kansen voor het behoud en versterken van ruimtelijke kwaliteit.

Binnen de Stedelijke omgeving is de waterbeheersing van groot belang. Het bebouwde gebied moet bereikbaar en toegankelijk zijn, alleen zo kan het functioneren. Binnen het stedelijk gebied wordt het waterbeheer afgestemd op de functie van wonen en werken. Dit betekent bescherming tegen overstromingen en beperking van wateroverlast. Waterschappen en gemeenten dragen daar gezamenlijk zorg voor. Het watertoetsproces is een goed instrument om bij nieuwbouw en herinrichting van bestaand gebied de vereiste watercondities in beeld te brengen. Voor de bescherming tegen overstroming en wateroverlast verwijzen we naar paragraaf 5.7.

In stedelijk gebied is water ook een verrijkend element. De kwaliteit van de leefomgeving en het bebouwde gebied worden versterkt door meer open water. Grachten en waterpartijen trekken publiek en bieden kansen voor specifieke woonmilieus en recreatievormen. Door de in aantal en hevigheid toenevende stortbuien is het nodig om meer waterberging te realiseren. De inrichting van de publieke ruimte kan door het vergroten van waterberging- en waterafvoermogelijkheden een kwaliteitsimpuls krijgen. Wij vragen gemeenten de kansen die de verdere ontwikkeling van het watersysteem biedt voor het behouden en versterken van de ruimtelijke kwaliteit, zoals zichtbaarheid en beleefbaarheid (zie paragraaf 2.5.6), te benutten bij nieuwbouw en herstructurering. Daarbij is de waterkwaliteit een belangrijk aandachtspunt, omdat de wateren in de bebouwde omgeving deel uitmaken van grotere watersystemen.

Samenvattend realisatieschema Optimale watercondities

Regels in verordening

- Waterwet regionaal vertalen

(Prestatie)-afspraken

- Met waterschappen en gemeenten:
- Gebruik gebiedskenmerken bij waterprojecten

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

Kennis verwerven en delen

- Versterking ruimtelijke kwaliteit bij uitvoering waterprojecten

5.6.2 Betrouwbare drinkwatervoorziening

Ambitie

Een betrouwbare drinkwatervoorziening (zowel kwaliteit als kwantiteit).

Hoofdlijn van beleid

Voor de drinkwatervoorziening heeft grondwater als bron de voorkeur. Wij zorgen voor voldoende bescherming van de bronnen.

Wingebieden voor drinkwater (het gebied waar de putten staan en het water aan de grond wordt onttrokken) liggen vooral in de Groene omgeving. De beschermingszones daar omheen kunnen zich echter uitstrekken tot de bebouwde omgeving. Binnen deze zones wordt een beschermingsbeleid gevoerd, omdat verontreiniging van het grondwater moet worden tegengegaan. Dit kan beperkingen opleggen voor bepaalde ontwikkelingen in het bebouwde gebied of er moeten maatregelen genomen worden.

Het ruimtelijk beleid van provincie Overijssel en van gemeenten en waterschappen richt zich op het weren of regelen van strijdige functies en het bevorderen van harmoniserende functies binnen de beschermings- en intrekgebieden van de grondwaterwinningen. Nieuwe ruimtelijke functies die een risico vormen voor de kwaliteit van het grondwater zijn slechts toegestaan wanneer hiermee, ten opzichte van de bestaande functie, een verbetering van de beschermingssituatie wordt bereikt (zie paragraaf 4.6.2).

Samenvattend realisatieschema Betrouwbare drinkwatervoorziening

Regels in verordening

- Diepe pakket van Salland: grondwaterwinning alleen voor openbare drinkwatervoorziening
- Bescherming van grondwaterwinningen voor hoogwaardig gebruik
- Geen KWO-systemen in grondwaterbeschermingsgebieden

(Prestatie)-afspraken

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

Kennis verwerven en delen

- Onderzoek klimaatverandering en droogte (o.a. continuïteit drinkwatervoorziening)
- Opstellen gebiedsdossiers (met waterleidingsector)

5.6.3 Gevolgen van klimaatverandering

Ambitie

Voorbereid zijn op langetermijngevolgen van klimaatverandering (veiligheid en droogte).

Hoofdlijn van beleid

Het hoofdsysteem en de kleinere watersystemen krijgen meer ruimte. We onderzoeken de gevolgen van de klimaatverandering voor de langere termijn.

In paragraaf 4.6.3 is uitgebreid ingegaan op het thema klimaatverandering en water. Binnen de context van de Stedelijke omgeving is het algemene verhaal niet anders.

De klimaatverandering en de verdergaande verstedelijking kunnen leiden tot overstromingen, hittestress en gezondheidsrisico's. Terugdringen van CO₂-emissie door energiebesparing staat hoog op de gemeentelijke en provinciale agenda's in de grote steden in

Oost-Nederland: de plannen zijn grotendeels rond, de eerste projecten worden uitgevoerd. Via goede ruimtelijke inrichting, waterbeheer en gezondheidszorg moet worden ingespeeld op de klimaatverandering. Juist op deze terreinen hebben gemeenten belangrijke taken. Wij willen samen met een gemeente een pilot 'klimaatbestendig bouwen' starten, dus rekening houden met water, hitte en energie, bijv. door toepassing van zgn. 'groene daken'.

Samenvattend realisatieschema Gevolgen van klimaatverandering

Regels in verordening

(Prestatie)-afspraken

- Met waterschappen en gemeenten:
- Pilot klimaatbestendig bouwen

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

Kennis verwerven en delen

- Pilot klimaatbestendig bouwen

5.7 Veiligheid en gezondheid

Ambitie

Veilig, gezond en schoon kunnen wonen, werken, recreëren en reizen.

In Overijssel moeten mensen veilig, schoon en gezond kunnen leven, wonen en werken. Als gevolg van klimaatverandering nemen overstromingsrisico's en droogte toe. In onze geïndustrialiseerde en gemotoriseerde samenleving neemt ook de belasting door fijnstof, geur en geluid toe. Transport en opslag van gevaarlijke stoffen vormen een risico voor de veiligheid en gezondheid van mensen. Wij willen ervoor zorgen dat onze inwoners voldoende beschermd zijn tegen de risico's die voortkomen uit klimaatverandering, transport en opslag van gevaarlijke stoffen en belasting door fijnstof, geur en geluid.

5.7.1 Waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid

Ambitie

Garanderen van waterveiligheid, externe veiligheid en verkeersveiligheid.

Hoofdlijn van beleid

• **Waterveiligheid**

We zetten onze medewerking aan het Programma Ruimte voor de Rivier voort. We kiezen voor aangepast bouwen in laaggelegen gebieden (normerend/richtinggevend). We stimuleren nieuwe concepten rond water, wonen en overstroombare dijken.

• **Externe veiligheid**

We stimuleren een efficiënt en effectief samenspel tussen alle regionale veiligheidspartners. We reguleren externe veiligheidsrisico's met een toekomstvast Basisnet vervoer gevaarlijke stoffen voor weg, water en spoor. We stimuleren inherente veiligheid bij ruimtelijke ontwikkeling. Herstructurering kan als oplossing dienen voor (spreiding van) externe risico's. We zorgen voor bescherming van belangrijke functies.

• **Verkeersveiligheid**

Met onze partners werken we aan een integrale

en gebiedsgerichte aanpak van de verkeersveiligheid door voorlichting, educatie, maatregelen in infrastructuur en handhaving. De principes van inherente veiligheid passen we toe bij trajectmatige inrichting van verkeerswegen en een shared space-benadering van verblijfsgebieden.

Waterveiligheid

De Overijsselse rivieren kunnen bij hoog water een bedreiging zijn voor veel mensen. Er zijn in Overijssel vier dijkkringgebieden die risico lopen op overstroming. Deze zijn bij wet vastgelegd (de huidige Wet op de waterkering en in 2009 de nieuwe Waterwet). Als gevolg van klimaatverandering nemen de overstromingsrisico's toe. Omdat wij willen dat alle inwoners voldoende beschermd zijn tegen hoog water, geven wij rivieren ruimte voor extreme waterafvoer (zie paragraaf 4.7.1 kaart Waterveiligheid).

We kiezen voor een voortvarende voortzetting van het beleid 'Ruimte voor de rivier' en de projecten 'Ijsseldelta' met daarin de bypass bij Kampen, Ruimte voor de Vecht en het Zwarte Water. We stimuleren innovatieve concepten zoals overstroombare dijken en waterwoningen.

Waterveiligheid is medebepalend voor de locatiekeuze van woon- en werkgebieden. Dat betekent niet dat risicovolle, laaggelegen gebieden in Overijssel onbewoonbaar worden verklaard. Het betekent wel dat we zeer zorgvuldig willen omgaan met nieuwe grootschalige stedelijke ontwikkelingen in laaggelegen gebieden. De binnen de dijkkringen Mastenbroek (dijkkring 10) en Ijsseldelta (dijkkring 11) gelegen polders zijn de meest risicovolle gebieden als het gaat om overstromingen. Ze kunnen in korte tijd diep onder water komen te staan. Dat kan op de lange termijn betekenen dat ze een aanwijzing krijgen als waterbergingsgebied of dat er rivierdijken moeten worden teruggelegd om zo meer ruimte aan de IJssel te bieden. Als er zwaarwegende maatschappelijke belangen zijn om in deze

laaggelegen gebieden toch nieuwe stedelijke functies toe te voegen, moet de technische inrichting van het gebied en/of de wijze van bouwen zodanig zijn dat de veiligheid ook op de lange termijn gegarandeerd is. Bijvoorbeeld door aangepast bouwen (terpen) en het verhoogd aanleggen van de infrastructuur, zodat evacuatie mogelijk is en een goede bereikbaarheid van hulpdiensten gegarandeerd is.

Voor de overige risicovolle gebieden, die minder snel en diep onderlopen (dijkkring 9: Vollenhove, dijkkring 53: Salland en dijkkring 52: Oost-Veluwe), stellen we dezelfde voorwaarden, zij het dat de afwegingen minder stringent behoeven te zijn. We vragen onze partners om ook hier rekening te houden met waterveiligheid, onder meer door evacuateroutes op te nemen als randvoorwaarde bij de realisering van nieuwe ontwikkelingen, en door overstromingsrisicoparagrafen op te nemen. Een en ander is verankerd in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 door het verplicht stellen van een overstromingsrisicoparagraaf, waarin afwegingen helder worden vastgelegd.

Externe veiligheid

Ons doel is dat in 2010 externe veiligheidsrisico's in Overijssel aan de wettelijke eisen voldoet. Wij zijn van mening dat er, conform de huidige contouren van het Basisnet vervoer gevaarlijke stoffen, een risicoplafond moet komen voor het transport van gevaarlijke stoffen. Wij voorkomen dat nieuwe saneringsituaties ontstaan door gebruik, transport en opslag van gevaarlijke stoffen. Externe veiligheidsrisico's beheersen we door:

- Samenspel met regionale veiligheidspartners: van onze partners vragen wij dat de afwegingen die gemaakt worden ten aanzien van zowel plaatsgebonden als groepsrisico in het kader van de ruimtelijk plannen expliciet in beeld worden gebracht. Wij ondersteunen actief de professionalisering, de permanente veiligheidsverbetering en (waar nodig met) capaciteit van de veiligheidsector op elk schaalniveau. Op deze manier werken wij aan een optimale afstemming tussen de hulpverlening, rampbestrij-

- ding, vergunningverlening en ruimtelijke inrichting;
- Transport van gevaarlijke stoffen over doorlopende routes: het provinciaal routenetwerk voor transport stemmen we af op het Basisnet vervoer gevaarlijke stoffen voor weg, water en spoor, buisleidingen. We stimuleren vervoer over water en spoor. Voor vervoer van gevaarlijke stoffen naar Duitsland is de Betuwelijn de hoofdroute. De routes Deventer-Hengelo-Oldenzaal, Zutphen-Goor-Hengelo-Oldenzaal en West-Nederland -Zwolle-Noord-Nederland zijn bij ons niet in beeld voor het transitovervoer van gevaarlijke stoffen. Investerings in extra capaciteit van het spoor gaan niet ten koste van leefbaarheid en (externe) veiligheid langs het spoor en daarmee de mogelijkheden voor binnenstedelijke uitbreiding;
- Ruimtelijke reserveringen voor buisleidingen: voor hoofd- en regionale transportleidingen van aardgas zetten wij in op de ontwikkeling van een strokenbeleid met ruimtelijke reserveringen voor externe veiligheid;
- Betrekken bij ruimtelijke planvorming: met gemeenten spreken we af dat in gemeentelijke structuurvisies en plannen externe veiligheidsrisico's systematisch en vroegtijdig meegewogen worden. Dit is bijvoorbeeld actueel door de toenemende inzet van (nieuwe) brandstoffen als LPG, aardgas en waterstofgas. Door herstructurering is het mogelijk externe veiligheidsrisico's te verminderen door gericht uitplaatsen van risicovolle bedrijven naar een specifiek terrein, bijvoorbeeld Zuiderzeehaven bij Kampen;
- Bescherming van belangrijke functies: essentiële functies en gebouwen moeten zonder meer inzetbaar zijn bij een crisis, ramp of andere calamiteit. Dit geldt bijvoorbeeld voor rampencoördinatiecentra, zorgcentra, energiecentrales en specifieke infrastructuur. Deze functies en gebouwen zijn beschermd tegen externe veiligheidsrisico's en aangewezen in de Omgevingsverordening Overijssel 2009. Het heeft onze voorkeur als kwetsbare functies ruimtelijk gescheiden zijn van transportroutes voor gevaarlijke stoffen.

Verkeersveiligheid

Wij sluiten met onze doelstelling op het gebied van verkeersveiligheid aan bij de afspraken van provincies en het Rijk. Met onze bestuurlijke en maatschappelijke partners werken we als regisseur aan een breed actieprogramma verkeersveiligheid, dat bestaat uit een integrale en gebiedsgerichte aanpak:

- Voorlichting en educatie, gericht op alle wegge-

bruikers in aansluiting op de landelijke verkeersveiligheids campagnes in wisselwerking met regionale en lokale initiatieven;

- Infrastructuur: op verkeerswegen passen we de principes van Duurzaam veilig kosteneffectief toe (samenhang weg en omgeving). In verblijfsgebieden passen we de shared space-benadering toe. Door het weglaten van overbodige borden en belijningen

Samenvattend realisatieschema Waterveiligheid, externe veiligheid, verkeersveiligheid

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> • Aangepast bouwen in de gebieden binnen dijkkringen en opstellen van een risicoparagraaf bij nieuwe ontwikkelingen • Voor rampenbestrijding: cruciale functies worden beschermd • Aanwijzen van leidingstroken t.b.v. RTL en HTL	<p><u>Met Rijk:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Regionale partners sluiten aan op landelijke verkeersveiligheids campagne • Aanpak knelpunten verkeersveiligheid op Rijks(water)wegen en spoor <p><u>Met Rijk en gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Herkenbaarheidskenmerken op wegen <p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sobere aanpak van 30 en 60 km/u gebieden in 2012 • KEM-aanpak gemeentelijke 50 en 80 km-wegen in 2015 • Aangepast bouwen in lage gebieden • Bronaanpak (externe veiligheid) • Niet afwentelen externe veiligheidsvraagstukken • Externe veiligheid in planontwikkeling meenemen en transparant maken (maatlat EV)	<ul style="list-style-type: none"> • Trajectmatige aanpak provinciale wegen • Gebiedsgericht aanpassen vorm/functie van GOWB en ETW: pilot N337, N760, N762/N334, N347 • In 2015 geen VOC-punten en dominante ongevalsgroepen meer op provinciale wegen • Kosteneffectieve maatregelen Duurzaam Veilig	<ul style="list-style-type: none"> • BDU richten op: gebiedsgerichte aanpak, doelgroepen, aandachtsgebieden, verkeerseducatie • Europese Middelen (EFRO)	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek verkeersveiligheid van doelgroepen en specifieke aandachtsgebieden, fiets, pilot shared space • Gebiedsgerichte aanpak: voorlichting, educatie, infrastructuur en handhaving • Verkenning gevaarlijke situaties bij overwegen en waterwegen • Pilot klimaatbestendig bouwen. • Overijsselse EV-deskundigenpool • Voorkomen van saneringsituaties • Risicocommunicatie • Risicokaart

letten weggebruikers beter op en houden ze meer rekening met elkaar. Bij investeringen in de hoofdinfrastructuur (weg, spoor, water) en het kwaliteitsnet goederenvervoer nemen wij de extra kosten voor verbetering van de verkeersveiligheid mee, ook voor bijvoorbeeld tunnels en sociale veiligheid;

- Handhaving: regionale handhavingssystemen stemmen we met gemeenten, politie en Openbaar Ministerie af op de gebiedsgerichte aanpak.

Uit trends en ongevalstatistieken blijken bepaalde groepen verkeersdeelnemers de grootste risico's te

lopen/nemen: voetgangers, (brom)fietsers, scholieren, ouderen, motorrijders, bestuurders onder invloed van alcohol/drugs/medicijnen of vermoeidheid, snelheids-overtreders. Andere specifieke infrastructurale aandachtspunten zijn: vrachtverkeer, landbouwverkeer en 50 en 80 km-uur wegen. In het breed programma Verkeersveiligheid brengen we voor bovengenoemde onderdelen in beeld hoe provincie, gemeenten en partners deze risico's gericht kunnen terugdringen om de landelijk aangescherpte doelstelling voor 2020 te behalen.

Samenvattend realisatieschema Waterveiligheid, externe veiligheid, verkeersveiligheid (vervolg)

Regels in verordening

(Prestatie)-afspraken

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

Kennis verwerven en delen

- Professionalisering van externe veiligheid
  - Direct en indirect ruimtebeslag militaire objecten
- Met buurprovincies en Duitsland over:
- Provinciaal routenetwerk gevaarlijke stoffen
- Met Gasunie/EZ:
- Inpassing aardgas-transportleidingen
- Met gemeenten en waterschappen over:
- Voorzieningen voor beperken slachtoffers en schade bij overstromingen
  - Inhoud en hanteren watertoets
- Met waterschappen via waterbeheersplan over:
- Adequate coördinatiestructuur voor calamiteiten

5.7.2 Gezond leefmilieu

Ambitie

Zorgen voor een gezond leefmilieu.

Hoofdpijn van beleid

In het Regionaal Samenwerkingsprogramma Gezond Leefmilieu verbeteren we de luchtkwaliteit, dringen we geluidshinder terug en beperken we lichthinder. Helikopterlandingsplaatsen bij ziekenhuizen staan we toe en we onderzoeken de meerwaarde bij grote bedrijventerreinen, mits dat zonder extra overlast kan.

De ecologische en chemische kwaliteit van de watersystemen wordt bevorderd door uitvoering van de Kaderrichtlijn water (KRW). In het programma Bodemsanering werken we aan bodemkwaliteit.

Luchtkwaliteit

De luchtkwaliteit in Overijssel is gemiddeld beter dan in het midden en westen van ons land. Deze relatief goede luchtkwaliteit willen wij koesteren. De voornaamste bedreigingen voor de luchtkwaliteit zijn de automobilititeit en de intensieve veehouderij. We streven naar beperking van de uitstoot van fijnstof en NO₂ door het gemotoriseerde verkeer.

Dit pakken we op provinciale schaal aan door de ontwikkeling van hoogwaardige openbaarvervoer- en fietsvoorzieningen, als aantrekkelijk alternatief voor de automobilititeit. Op basis van het Energiepact Overijssel stimuleren we het gebruik van schonere brandstoffen. In ons eigen wagenpark en bij de aanbesteding van het openbaar vervoer gaan we daarin voorop. Wij stimuleren dat gemeenten, het bedrijfsleven en maatschappelijke partners deze aanpak overnemen.

De knelpunten in de stedelijke centra Zwolle en Deventer zijn opgenomen in het Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit 2008-2015 (RSL Overijssel). In 2015 zijn deze knelpunten opgelost. We nemen met het RSL Overijssel deel in het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). Doel is dat de uitstoot van fijnstof (PM₁₀) in 2011 en de uitstoot van stikstofdioxide (NO₂) in 2015 voldoet aan de wettelijke eisen.

Geluid

Blootstelling aan geluid vormt een belangrijk probleem voor de volksgezondheid in Nederland. De belangrijkste effecten van geluidsoverlast zijn hinder en slaapverstoring, met meer stress en concentratieproblemen als indirect gevolg. In Overijssel is verkeer de grootste oorzaak van geluidsbelasting. Uit onderzoek blijkt dat op invalswegen in stedelijk gebied de geluidsoverlast ongeveer gelijk verdeeld is op rijkswegen, provinciale wegen en gemeentelijke wegen. Dit maakt samenwerking noodzakelijk. In het Regionaal Samenwerkingsprogramma Gezond Leefmilieu zullen we analyseren waar de meest kosteneffectieve maatregelen genomen kunnen worden. Als voor de geluidsopgave bij de invalswegen in stedelijk gebied reguliere bron- en mitigerende maatregelen (bijvoorbeeld geluidsschermen) niet voldoen, zullen wij de effecten nader onderzoeken van aangepaste snelheden met behoud van doorstroming. We betrekken omwonenden actief bij het ontwikkelen van een samenhangend pakket van maatregelen, omdat bepaalde oplossingen in concrete situaties niet altijd gewaardeerd worden. Ons doel is dat de hoofdinfrastructuur in 2020 aan landelijke geluidsnormen voldoet. Ook bij gebiedsontwikkelingen waarbij infrastructuur een onderdeel is, gaan we ervan uit dat geluidsbelasting door goede planvorming wordt beperkt.

Duisternis/lichthinder

In de Stedelijke omgeving is lichthinder ten behoeve van leefbaarheid en veiligheid onvermijdelijk. Langs provinciale wegen gaan wij de lichthinder door lantarenpalen beperken door afschermingsmaatregelen, alternatieve verlichtingsvormen of het verwijderen van overbodige verlichting.

Luchtvaartbeleid

Zie paragraaf 4.7.2 voor onze invulling van onze bevoegdheden op grond van de Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens (RBML). Specifiek voor de stedelijke omgeving staan we helikopterlandingsplaatsen toe bij alle ziekenhuizen en andere hulpverleningsinstellingen. Daarnaast onderzoeken we met gemeenten en bedrijfsleven de meerwaarde van helikopterlandingsplaatsen bij enkele grotere bedrijventerreinen zonder extra geluidsoverlast voor bewoners.

Grondwater

In 2030 hebben we de thans aanwezige grondwaterverontreinigingen vanuit lokale bronnen zodanig gesaneerd en/of beheerd dat zij geen belemmering meer vormen voor de gewenste maatschappelijke ontwikkelingen. Deze sanering en dit beheer draagt bij aan de realisatiemogelijkheden voor ruimtelijke kwaliteit omdat gebieden weer bruikbaar worden. Ook worden hiermee de mogelijkheden voor het toepassen van Koude-warmteopslag (KWO) verruimd. In het omgaan met grootschalige complexe grondwaterverontreinigingen zet de provincie in op gebiedsgericht grondwaterbeheer als instrument om de situatie beheersbaar te krijgen. Hiermee zal verdere verspreiding van grondwaterverontreinigingen worden tegengegaan.

In de Stedelijke omgeving komen vaak grondwaterverontreinigingen voor die moeilijk te herleiden zijn tot een eenduidige vervuiler of bron, of is er sprake van overlappende verontreinigingspluimen. Vanwege het ontbreken van een duidelijke veroorzaker kan de sanering van het verontreinigde grondwater lang op zich laten wachten, waardoor de herontwikkeling van een gebied kan stagneren. Een aanpak op gebiedsniveau biedt een oplossing voor grootschalige grondwaterverontreinigingen en kan maatschappelijke knelpunten voor ruimtelijke ontwikkelingen (zoals ondergronds bouwen) opheffen.

Gebiedsgericht grondwaterbeheer is een effectief instrument. Wij zullen de inzet van deze aanpak binnen de provincie verder verkennen, en ook inventariseren waar dit kan leiden tot een oplossing van complexe verontreinigingsproblematieken. In Zwolle en Hengelo zijn pilots aan de gang. De kennis en ervaring die daar worden opgedaan, worden actief verspreid onder andere gemeenten. Op de lange termijn wordt gebiedsgericht grondwaterbeheer in alle daarvoor geschikte gebieden ingezet.

Waterbodems

De kwaliteit van het oppervlaktewater en daarmee de functie voor mens, dier en plant wordt ongunstig beïnvloed door waterbodemverontreiniging. Verontreinigde waterbodems bevinden zich vooral in de bebouwde kom, in beken in Twente en in (delen van) de rijkswateren Twentekanal, IJssel en Zwarte Water. Wij participeren in de versnelde sanering van verontreinigde waterbodems en stellen daarvoor ei-

gen middelen beschikbaar. Hiertoe is in 2007 met een aantal waterbeheerders het 'Pact van Carpe Diem' gesloten. In de periode 2008-2011 worden de verontreinigde waterbodems in onder meer Steenwijk, Almelo, Deventer en Zwolle aangepakt. Daarnaast dringen we bij het Rijk aan op de aanpak van de waterbodems in rijkswateren.

Een verontreiniging van de waterbodem wordt onder de nieuwe Waterwet niet langer beoordeeld en aangepakt via de gevalsdefinitie en beoordeling van spoedeisendheid, maar in het bredere karakter van het verbeteren van de gebiedskwaliteit (van sectoraal naar (stroom)gebiedsbenadering). Een aantal projecten zullen onder het bestaande saneringsprogramma Carpe Diem of de Waterwet doorlopen tot in de planperiode 2011-2020. Het gaat om ernstige, spoedeisende verontreinigingen of waterbodemverontreinigingen die vanuit een gebiedskwaliteit moeten worden verwijderd. Voor het Zwarte Water verkennen we in samenwerking met partners een integrale gebiedsvisie met een aanpak voor de waterbodems.

Bodemkwaliteit

Uiterlijk 2030 is de in Overijssel aanwezige bodemverontreiniging beheersbaar gemaakt door kosteneffectief en functiegericht saneren en beheren. Gelet op de omvang van de totale werkvoorraad is een prioritering aangebracht die zich erop richt om voor 2015 de onaanvaardbare risico's voor mens, ecosysteem en verspreiding van verontreinigingen aangepakt te hebben. Zie hiervoor verder paragraaf 4.7.2.

Samenvattend realisatieschema Gezond leefmilieu

Regels in verordening

(Prestatie)-afspraken

Met gemeenten en bedrijfsleven:
onderzoek naar nut en noodzaak helikopterlandingsplaatsen bij grotere bedrijventerreinen

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Met waterschappen en gemeenten:

- Versnelde sanering waterbodems programma Carpe Diem
- Versterken stedelijke kwaliteit in samenhang met wateropgave

Met gemeenten:

- Regionaal samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
- Regionaal samenwerkingsprogramma Geluidshinder

Met waterschappen via waterbeheerplan:

- Bestuursakkoord waterbodems

Met het Rijk:

- Sanering waterbodems rijkswateren

Met Duitsland:

- Grensoverschrijdende geluidshinder

Subsidies en fondsen

- Uitvoeringsplan verruiming en verdieping provinciale wateren Noordwest-Overijssel

Kennis verwerven en delen

5.7.3 Bescherming tegen wateroverlast

Ambitie

Bieden van bescherming tegen wateroverlast.

Hoofddlijn van beleid

Bij nieuwbouw en herstructurering wordt het belang van het water goed meegewogen. Het water-toetsproces is hiervoor een belangrijk instrument.

In vrijwel heel Overijssel bestaat kans op wateroverlast. Door de klimaatverandering neemt de kans daarop nog toe. Aangezien herstructurering en nieuwbouw altijd invloed hebben op het regionale watersysteem, verwachten we van waterschappen en gemeenten dat zij bij ontwikkelingen in de Stedelijke omgeving altijd aandacht besteden aan de invloed op de grondwaterstand, de aanleg van ruime mogelijkheden voor waterberging, de capaciteit van het

rioleringsstelsel en de afvoermogelijkheden van het watersysteem waarop wordt geloosd. Hiervoor is de watertoets een goed instrument.

Afkoppelen van regenwater voor voeding van het watersysteem is standaard. Wij hebben hierbij een stimulerende rol. In bijzondere gevallen zijn we bereid financieel bij te dragen, bijvoorbeeld wanneer sprake is van vernieuwende projecten met een voorbeeld-functie of onevenredig hoge kosten.

Door creatief ontwerpen kan het realiseren van de wateropgave in combinatie met herinrichting van de openbare ruimte bijdragen aan versterking van de ruimtelijke kwaliteit en groen in de wijk.

Samenvattend realisatieschema Bescherming tegen wateroverlast

Regels in verordening

(Prestatie)-afspraken

Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten

Subsidies en fondsen

Kennis verwerven en delen

Met waterschappen via waterbeheerplan:

- Normen voor wateroverlast

Met waterschappen:

- Toetsing regionale keringen aan normen

Afspraken met gemeenten en waterschappen:

- Bij ontwikkelingen rekening houden met wateroverlast
- Inhoud en hanteren watertoets

5.8 Energie

Ambitie

Een betrouwbare en veilige energievoorziening met beperking van uitstoot broeikasgassen.

Hoofdlijn van beleid

We stimuleren het toepassen van de energiepotenties van de bodem (o.a. KWO en geothermie) en van zonne-energie.

Wij zetten in op een innovatieve en duurzame energievoorziening waarbij in 2020 een aandeel van 20 procent duurzame energie is gerealiseerd en een reductie van 30 procent van de CO₂-uitstoot ten opzichte van 1990. Wij sluiten coalities met partners om duurzame energieopwekking en energiebesparing te stimuleren (Energiepact Overijssel).

In de bebouwde omgeving is duurzame opwekking van energie te realiseren door kleinschalig gebruik van zonne-energie, windenergie, maar de meeste potentie lijkt koude-warmteopslag te hebben.

Decentrale opwekking en energie-infrastructuur

In de stedelijke omgeving zal de komende decennia een trend te zien zijn naar gebouwgebonden kleinschalige energieopwekking (HR-ketel, zonnepanelen). Ter ondersteuning van deze duurzame ontwikkeling is meer dan voorheen afstemming tussen vraag en aanbod van energie (decentrale energieopwekking, restwarmtegebruik, biogasproductie, woningbouw, bedrijventerreinen, etc.) enerzijds en ontwikkelingen in de lagere energie-infrastructuur (netbeheerders elektriciteit, smartgrids, gas, warmte) anderzijds noodzakelijk. Door deze afstemming zoeken we altijd naar een nuttige toepassing van restwarmte (bij elektriciteitsopwekking), zowel in bestaande als nieuw aan te leggen warmtenetten.

Zonne-energie

Zonne-energie vindt haar toepassing vooral in de gebouwde omgeving. Wij verwachten een daling in de kosten van techniek. Dit maakt in combinatie met een betere integratie in bouwconstructies (bijv. functionele dakbedekking, gevelelementen) binnen enkele jaren grootschalige toepassing in de gebouwde omgeving mogelijk. Wij steunen het toepassen van zonneboilers. Bij nieuwbouw moeten de potenties van zonne-energie optimaal benut kunnen worden.

Windenergie

In de stedelijke omgeving zien wij vooral kansen voor windenergie op grote bedrijventerreinen en langs hoofdinfrastructuur (zie 4.8.1).

Bodemenergie

De ondergrond zetten we zo optimaal mogelijk in als leverancier van energie (KWO, winning aardwarmte) en als buffer voor energie uit andere duurzame bronnen.

Tabel: indicatieve toedeling CO₂-reductie

Duurzame opwekking

Biomassa	1.140
Wind	60
Zon	30
Rest- en omgevingswarmte (o.a. KWO en aardwarmte)	70

Besparingen

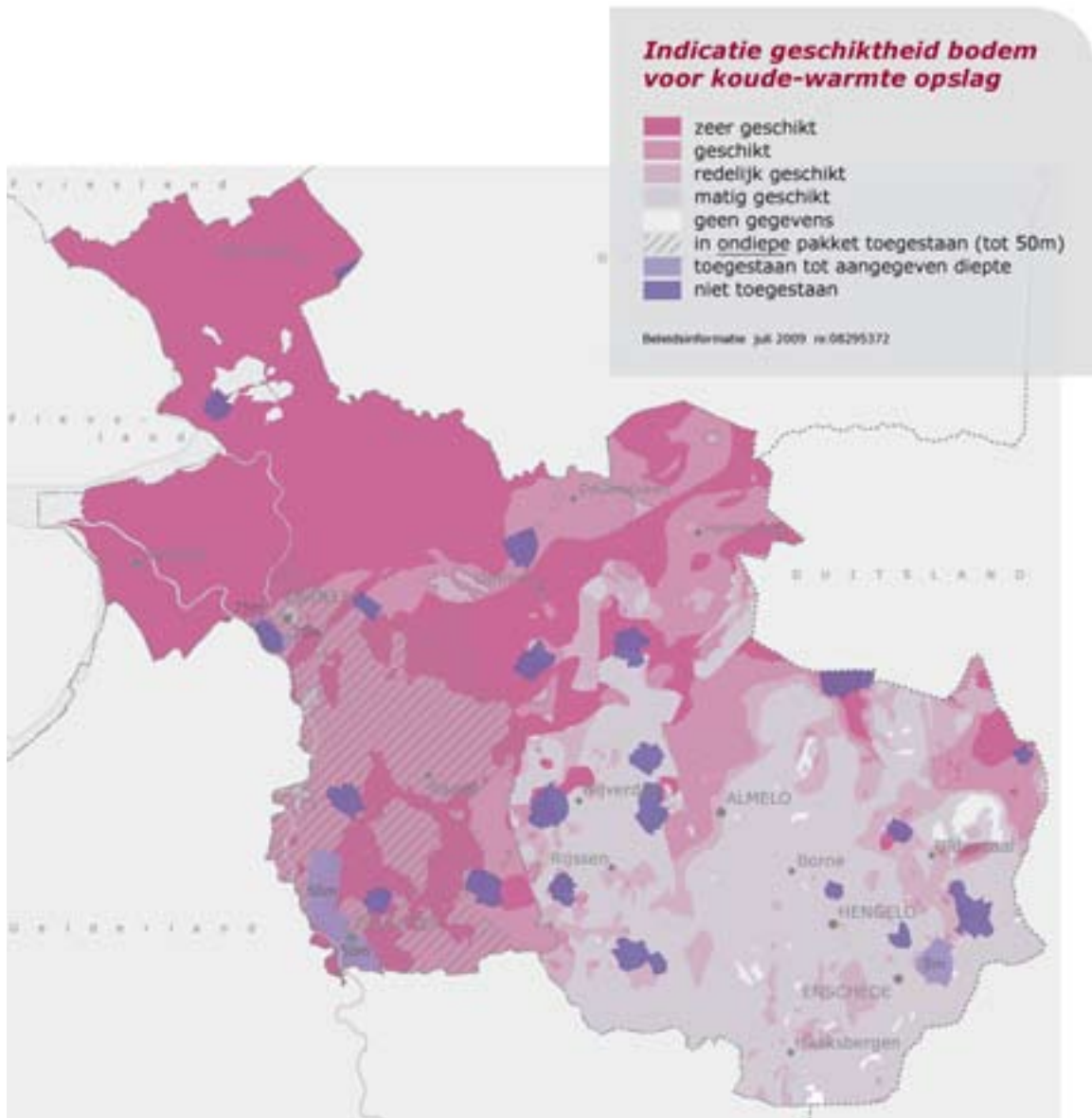
Woningen	330
Bedrijven	490
Verkeer en vervoer	80
Totaal	2.200

Onze ambities in de Stedelijke omgeving liggen bij energiebesparing, nuttig gebruik van industriële restwarmte, energieprestatieverbetering in de bebouwde omgeving, energiebesparing bij bedrijven en koude-warmteopslag. Paragraaf 4.8 vermeldt onze ambities voor het opwekken van duurzame energie in het landelijk gebied.

5.8.1 Duurzame energieopwekking

Ambitie

Bevorderen van duurzame energieopwekking (biomassa, wind, zon, bodem).

Er liggen kansen voor bodemenergiesystemen en met name KWO-systemen bij nieuwbouw of herstructurering van woonwijken en bedrijfsterreinen. De potentie van toepassing van KWO is voor de provincie Overijssel in beeld gebracht (zie kaart). Deze potentie is gebaseerd op het doorlaatvermogen van het (maatgevende) watervoerend pakket. Op dit moment (april 2009) zijn er binnen Overijssel 39 open KWO-systemen. De actuele trend is een toename tussen de 5 en 10 open KWO-systemen per jaar, vooral in het stedelijk gebied. Vanwege de potentie van KWO-systemen om bij te dragen aan duurzame energie-opwekking is landelijk veel aandacht voor het stimuleren van het gebruik van KWO, de juridische en technische randvoorwaarden en de rol van de landelijke en regionale overheden hierbij. Uitkomsten van deze gedachtevorming zullen wij indien nodig regionaal vertalen. De toepassing van KWO-systemen zal vooral plaatsvinden daar waar er een grote energievraag is in combinatie met geschiktheid van de bodem. Dan gaat het allereerst om het stedelijk gebied. In Overijssel betreft dat het IJsselgebied en de Kop van Overijssel. De potentie van geothermie wordt in kaart gebracht

voor de gehele provincie en biedt kansen voor de energievoorziening van nieuwe woonwijken. Binnen het stedelijke gebied worden bodemenergiesystemen, waar dit kan, gecombineerd met grondwatersanering/beheersing (gebiedsgericht grondwaterbeheer) en het opheffen van wateroverlastproblemen. Bij elke ruimtelijke ontwikkeling in het stedelijke gebied wordt de potentie van de ondergrond voor duurzame bodemenergie in beeld gebracht. De haalbaarheid wordt toekomstgericht getoetst; hierbij moet aandacht worden besteed aan de te verwachten ontwikkelingen in de energiekosten, de realisatiekosten, maar nadrukkelijk ook aan de gebruikskosten (beheer en onderhoud) voor de eindgebruiker. We zijn ook bereid om (risicovol) te investeren in duurzame geothermiesystemen in de ondergrond. Vanuit het voorzorgprincipe zullen vooralsnog geen bodemenergiesystemen worden toegepast in grondwaterbeschermingsgebieden.

Door toename van decentrale energieproductie (door onder andere bodemenergie) is aanpassing dan wel uitbreiding van de ondergrondse energie-infrastructuur noodzakelijk (zie ook paragraaf 5.9.2).

Samenvattend realisatieschema Duurzame energieopwekking

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Plaatsing van windturbines Locaties voor mestvergisting of energie uit biomassa Benutten zonne-energie bij nieuwbouw De stad als duurzame energieproducent <p><u>Met netwerkbeheerders en gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Geschiktheid net voor decentraal opgewekte energie 	<ul style="list-style-type: none"> Energiepact Overijssel Ontwikkeling van windturbinelocaties Aanwijzing van locaties voor windturbines en bio-energieopwekking Geothermie 	<p><u>Energiepact:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Zonnepanelen Stortgas afvangen voor energieopwekking De stad als duurzame-energieproducent 	<p><u>Energiepact:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Ervaring zonnecellen (o.a. vervanging asbestdaken) Innovatieve concepten voor KWO en winning van aardwarmte. Grootschalige toepassing KWO De stad als duurzame-energieproducent (nadere verkenning gereed 1e helft 2010) <p><u>Met gemeenten en ontwikkelaars:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Energieprestatienorm voor bedrijven

5.8.2 Energiebesparing

Ambitie

Bevorderen van energiebesparing (in bebouwde omgeving).

Hoofddlijn van beleid

Aanpak via energiezuinige openbare verlichting en energiebesparing door bedrijven en woningen.

Verkeer: energievriendelijke verlichting

Wij brengen duurzame en energievriendelijke verlichting aan. De verlichting stemmen we uiteraard af op veiligheid, intensiteit en functie van de betreffende provinciale wegen. Wij werken hierbij samen met Rijkswaterstaat en we delen onze

kennis en ervaringen met pilots en onderzoeken met gemeenten.

Bedrijven, openbare gebouwen en woningen

Kostenverlaging en energiebesparing zijn mogelijk door bij realisatie van nieuwe bedrijven en openbare gebouwen te letten op aanbod en vraag van energie. Dat geldt met name voor warmte (isolatie), maar ook voor (netwerken van) elektriciteit en gas. Warmte laat zich alleen op korte afstand zonder grote verliezen transporteren. Daarom is voor efficiënt warmtegebruik nodig dat aanbod en vraag van warmte zich op korte afstand van elkaar vestigen. Rond Twence in Hengelo, de centrale Harculo bij Zwolle en de tuinbouw in de Koekoekspolder is een overschot aan warmte aanwezig dat benut kan worden voor warmtevragers.

Op grond van het Activiteitenbesluit Wet milieubeheer zijn bedrijven gehouden energemaatregelen toe te passen die zich in 5 jaar terugverdienen. Bij vergunningverlening en -handhaving zullen wij hier aandacht voor hebben. Voor maatregelen met een langere terugverdientijd (tot 10 jaar) stellen wij subsidie beschikbaar.

Herstructurering van bedrijventerreinen biedt ook goede kansen voor investeringen in energiebesparing en het optimaliseren van de energiehuishouding tussen bedrijven. Bij ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen zullen we richtinggevende normen voor energie invoeren.

Samenvattend realisatieschema Duurzame energieopwekking

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
	<p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Benutting restwarmte energieprestatienorm nieuwe bedrijventerreinen en energiebesparingsmaatregelen stimuleren in bestaande woningvoorraad 	<ul style="list-style-type: none"> • Vermindering energieverbruik langs provinciale wegen, bij bedrijven en woningen 	<ul style="list-style-type: none"> • Energiepact: gebruik van restwarmte, energieprestatie verbetering en energiebesparing bij bedrijven, openbare gebouwen en woningen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis en ervaring met energievriendelijke verlichting • Duurzaam bouwen in gebouwde omgeving

5.9 Ondergrond

Ambitie

Balans behouden tussen gebruik en bescherming van de ondergrond.

Voor een nadere toelichting op de verbreding van bodem naar ondergrond, de toename van de ondergrondse drukte en de balans in de ondergrond wordt verwezen naar paragraaf 4.9.

5.9.1 Aardkundige en archeologische waarden

Ambitie

Behouden van intrinsieke bodemeigenschappen en aardkundige en archeologische waarden zoveel mogelijk beschermen.

Hoofdlijn van beleid

De kenmerken, kwaliteiten en waarden van de ondergrond worden beschermd (toekomstwaarde van de bodem) en waar mogelijk ingezet om de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van gebieden te versterken (verbinden van kwaliteiten). Aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden worden zoveel mogelijk behouden en beleefd door mensen dankzij informatie, gebruik en ontwikkeling.

⁵ Definities:

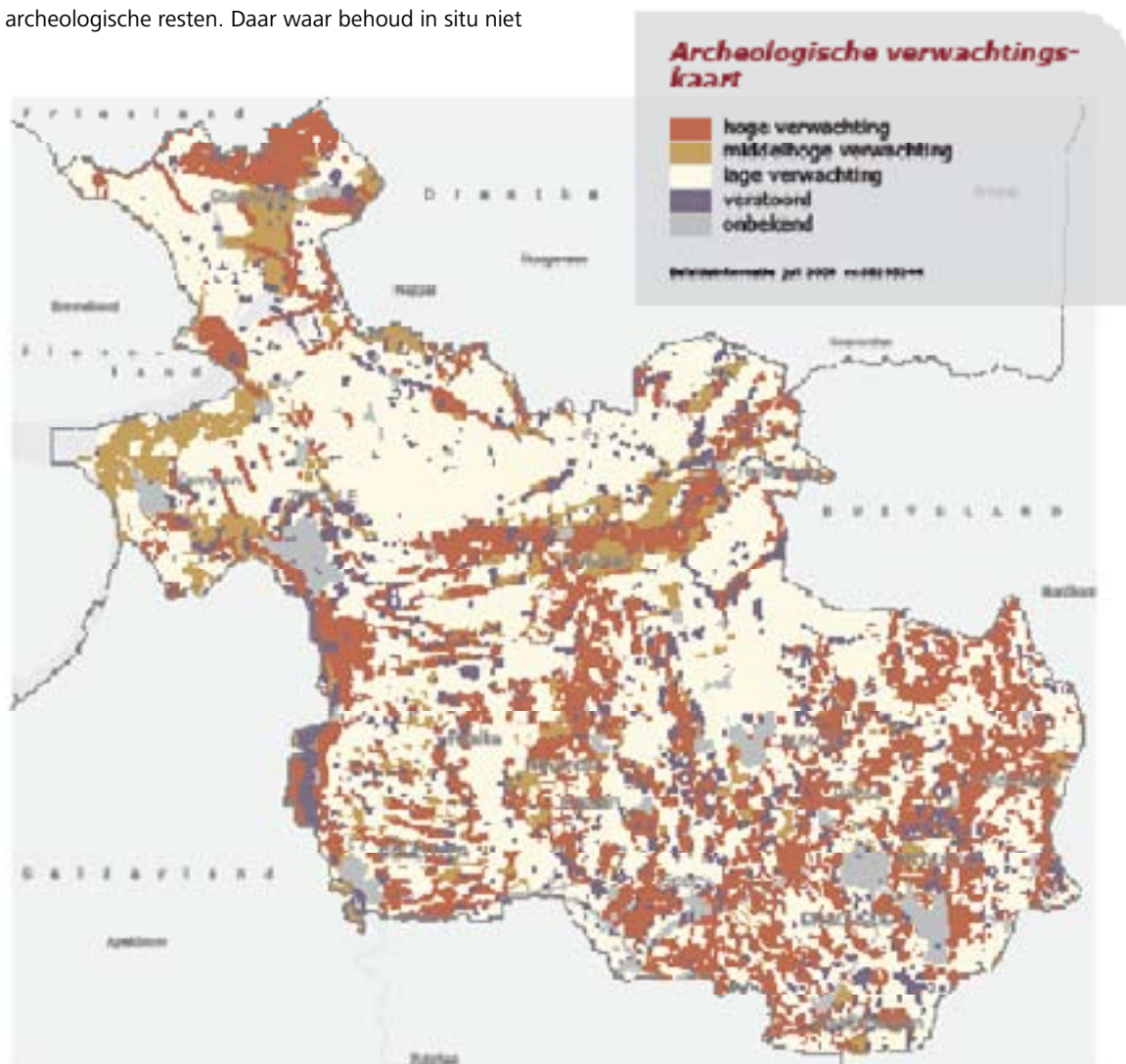
- aardkundige waarden: natuurlijke variatie in het aardoppervlak van geomorfologische, geologische, bodemkundige en geohydrologische verschijnselen;
- archeologische waarden: overblijfselen (in het landschap) van menselijke activiteiten uit het verleden;
- cultuurhistorische waarden: het samenspel van historische landschappen, historisch-geografische elementen, monumentale gebouwen en archeologische vindplaatsen die iets vertellen over het verleden.

Aardkundige, archeologische en cultuurhistorische waarden⁵ worden zoveel mogelijk behouden en beleefd door mensen dankzij informatie, gebruik en ontwikkeling. Het is wenselijk deze waarden in te zetten bij gebiedsontwikkeling, omdat ze kunnen bijdragen aan een aantrekkelijker woonklimaat, begrip voor en kennis over de eigen leefomgeving. Ze geven identiteit aan gebieden binnen het unieke Overijsselse landschap met zijn steden, dorpen, landgoederen en platteland en leiden daarmee tot een grote toeristische belevingswaarde (zie ook paragraaf 2.5.7, 4.4.2, 4.9.1 en 5.4.2). Op basis van het 'Verdrag van Malta' en de Wet op de archeologische monumentenzorg is het uitgangspunt om het archeologische erfgoed zoveel mogelijk ter plekke (in situ) te bewaren en beheermaatregelen te nemen om dit te bewerkstelligen. De verstoorder van de bodem is verantwoordelijk voor het behoud van de archeologische resten. Daar waar behoud in situ niet

mogelijk is, betaalt deze het archeologisch onderzoek en mogelijke opgravingen.

Voor ruimtelijke plannen die archeologische waarden bedreigen, moeten betrokken partijen in beeld brengen welke archeologische waarden in het geding zijn. Vroegtijdig onderzoek in de (voor)verkenningfase is gewenst om onnodige vertraging en extra kosten te voorkomen. Bij het verlenen van ontgrondingsvergunningen toetsen we op archeologische aspecten.

Als het niet mogelijk is om vondsten ter plaatse te behouden, moet het materiaal van een archeologische vindplaats door opgraving veilig gesteld worden, om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming van het verleden in het algemeen en van Overijssel in het bijzonder. De provincie heeft

als wettelijke taak om alle archeologische vondsten en bijbehorende documentatie daarover op te slaan in het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Overijssel in Deventer en beschikbaar te stellen voor bruikleen en onderzoek. Om een goede en verantwoorde opbouw van de depotcollectie te waarborgen, overleggen we met gemeenten wat er opgegraven en bewaard wordt. Bij gemeentegrensoverschrijdende vooronderzoeken en opgravingen en bij beheer van archeologische complexen kan de provincie een registrerende rol spelen. We maken hierbij afspraken met gemeenten over de toepassing van landelijke archeologierichtlijnen. Wij willen de grote regionale variatie aan karakteristieke aardkundige waarden behouden en benutten in de ruimtelijke planvorming. Doorsnijding en versnippering zal zoveel mogelijk worden tegengegaan.

De volgende kaarten geven een beeld van de aanwe-

zige archeologische waarden:

- de Archeologische verwachtingskaart geeft de kans op het aantreffen van archeologische waarden aan;
- de Archeologische gebiedenkaart geeft de archeologische waarden en monumenten aan die op basis van vondsten bekend zijn.

Deze kaarten kunnen worden gebruikt bij het ontwikkelen van een visie op ruimtelijke plannen van regionale of provinciale aard. Gemeenten die beschikken over een eigen en meer gedetailleerde kaart Archeologische waarden en/of verwachtingen kunnen voor de ontwikkeling van hun plannen uiteraard gebruik maken van hun eigen kaartmateriaal. In 2009 wordt nog een detailkaart aardkundige waarden gemaakt. Verder wordt de kaart Aardkundig waardevolle gebieden geactualiseerd.

Samenvattend realisatieschema Aardkundige en archeologische waarden

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Archeologische en cultuurhistorische waarden bij planvorming betrekken 	<p>Met gemeenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Toepassing archeologie-richtlijnen 		<ul style="list-style-type: none"> Inventarisatie van cultuurhistorische waarden 	<ul style="list-style-type: none"> Visie op de Ondergrond Provinciale Archeologische Verwachtingskaart en Archeologische gebiedskaart Detailkaart aardkundige waarden

5.9.2 Gebruik van de ondergrond

Ambitie

Zorgvuldig gebruik van de ondergrond (energie, KWO, zoutwinning, opslag, zandwinning, hoofdtransportleidingen).

Hoofdpijn van beleid

Als het maatschappelijk wenselijk en vanuit de kenmerken van de ondergrond mogelijk is, benutten we de ondergrond als bron van grondstoffen (winning van energie, delfstoffen, drinkwater) en zetten we deze in bij ruimtelijke ontwikkelingen (ondergronds ruimtegebruik).

In de Stedelijke omgeving worden ruimtelijke ontwikkelingen soms belemmerd door de aanwezigheid van lokale bodemverontreiniging en/of omvangrijke grondwaterverontreinigingspluimen. Het is relatief nieuw om vanuit een visie op de ondergrond te werken. Daarom is het van belang om kennis en ervaring op dit terrein met onze partners te delen. Met het oog daarop investeren we in aansprekende voorbeeldprojecten.

Ondergronds ruimtegebruik en ondergronds bouwen

De ondergrond moet worden opgenomen in structuurvisies en bestemmingsplannen. Wij vragen gemeenten de ondergrond vroegtijdig in hun planvorming mee te nemen, en daarbij lopende initiatieven te benutten (zoals 3D-bestemmingsplannen).

Wij willen een duurzame omgang met de ondergrond, door ondergrondse ruimteclaims tegen elkaar af te wegen en in samenhang te bezien met bovengrondse functies. De uitgangspunten van de SER-ladder dienen daarbij als sturingscriteria.

Wij formuleren met onze partners beleid voor ondergrondse ruimteclaims die een provinciaal belang kennen. Wij willen gemeenten stimuleren om een visie op te stellen voor een duurzame omgang met de ondergrond op lokaal niveau.

Ondergrondse infrastructuur, buisleidingen en energienetwerken

Voor en bij de aanleg van eventuele nieuwe (inter)nationale ondergrondse hoofdtransportleidingen neemt de provincie het voortouw voor het evalueren van het gevoerde strokenbeleid en het eventueel reserveren van ruimte (stroken) binnen het provinciale gebied. Wij stemmen het ruimtelijk beleid af op de bestaande en te ontwikkelen energie-infrastructuur en

stimuleren multifunctioneel ruimtegebruik vanuit dit perspectief, met als doel een betrouwbare, betaalbare en duurzame energie-infrastructuur die zoveel mogelijk is afgestemd op de lokaal aanwezig energiebe-

hoeften en -potenties. Door toename van decentrale energieproductie (door onder andere bodemenergie) is aanpassing dan wel uitbreiding van de ondergrondse energie-infrastructuur noodzakelijk.

Samenvattend realisatieschema Gebruik van de ondergrond

Regels in verordening	(Prestatie)-afspraken	Gebiedsontwikkeling/ Uitvoeringsprojecten	Subsidies en fondsen	Kennis verwerven en delen
<ul style="list-style-type: none"> Toetsing van vergunningaanvragen open KWO-systemen 	<p><u>Energiepact:</u> <u>met gemeenten en marktpartijen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Ondergrond als leverancier en buffer voor duurzame energie Potentie van ondergrond voor winning en opslag van energie meenemen bij ruimtelijke planning <p><u>Met gemeenten:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> SER-ladder bij ondergrondse ruimteclaims i.s.m. bovengrondse functies Afstemmen ruimtelijk beleid op energie-infrastructuur <p><u>Met gemeenten en marktpartijen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Hergebruik van licht verontreinigde grond Combinatie van bodemenergie, in situ-grondwatersa-nering en wateroverlastproblemen 		<ul style="list-style-type: none"> Stimuleren gemeentelijk beleid t.a.v. ondergrond in bestemmingsplannen 	<ul style="list-style-type: none"> Potentiekaarten geothermie, CO₂-opslag USG en CAES

6

*Actualisatie,
wijziging, monitoring
en evaluatie*

Actualisatie

Bij een strategische visie voor de lange termijn is het noodzakelijk in de uitvoering flexibiliteit te hebben. In de eerste plaats laat de kaderstelling door Provinciale Staten uiteraard uitvoeringsruimte voor het college van Gedeputeerde Staten. Echter, de Omgevingsvisie bevat – anders dan strategische plannen voorheen – in de zogenaamde realisatieschema's diverse uitvoeringsacties, waarvan wij nu denken dat deze nodig zijn voor de realisatie van onze ambities. Gezien de concreetheid van deze uitvoeringsacties is het zeer voorstelbaar dat voortschrijdend inzicht leidt tot wijziging van uitvoeringsacties. Het is bijvoorbeeld goed denkbaar dat wij over enkele jaren kunnen identificeren dat verkennende onderzoeken op aanvullende thema's nodig zijn. Uit tussentijdse evaluaties of gebeurtenissen kan blijken dat bepaalde instrumenten niet effectief blijken en tot bijstellen nopen.

De actualisatie van het uitvoeringsprogramma vindt plaats binnen de jaarlijkse begrotingscyclus. Dit kan de vorm krijgen van een bijlage bij de begroting waarin alle ten opzichte van de Omgevingsvisie beëindigde of nieuwe acties staan samengevat.

Wijzigingen

Indien er strategische wijzigingen in de Omgevingsvisie Overijssel wenselijk zijn, dan nemen wij, Provinciale Staten, hier een afzonderlijk besluit over. Strategische wijzigingen zijn in elk geval veranderingen op het niveau van ambitie en hoofdlijnen van beleid. Voor wijzigingen in de Omgevingsverordening Overijssel 2009 is altijd besluitvorming door Provinciale Staten vereist.

Ten aanzien van de ontwikkelingsperspectieven is in de Omgevingsvisie Overijssel aangegeven dat deze niet de bedoeling hebben op kavelniveau te sturen. Gemeenten hebben ruimte om in hun eigen structuurvisie hier nadere invulling aan te geven. De status van de ontwikkelingsperspectieven is immers richtinggevend (zie paragraaf 2.6.4 en 3.2.1). Via de gemeentelijke structuurvisies (en daarop gebaseerde bestemmingsplannen) maken Gedeputeerde Staten (prestatie)afspraken met gemeenten over onderwerpen van provinciaal belang zoals deze in de Omgevingsvisie zijn opgenomen. Indien deze structuurvisies leiden tot ontwikkelingen die niet op de kaart Ontwikkelingsperspectieven staan en indien voor die ontwikkeling op grond van de Wet milieubeheer ook een milieueffectrapport opgesteld

moet worden (Wet milieubeheer art.7.2), besluiten wij, Provinciale Staten, over een voorstel tot wijziging van Omgevingsvisie en kaart Ontwikkelingsperspectieven. De kaart Ontwikkelingsperspectieven is ook onderdeel van de Omgevingsverordening Overijssel 2009. In het Besluit milieueffectrapportage 1994 (onderdelen C en D) zijn de gevallen, die MER-plichtig zijn, nader aangeduid. Voorbeelden zijn: bouw van meer dan 2000 woningen, verleggen van een rivierdijk over een lengte van 5 kilometer etc. In bijlage H van de Omgevingsvisie Overijssel is een overzicht gekomen van voor Overijssel voorstelbare situaties waarin dit op grond van het besluit MER aan de orde zou kunnen zijn.

Met deze werkwijze hebben gemeenten in hun structuurvisies voldoende ruimte het lokaal belang invulling te geven en met Gedeputeerde Staten (prestatie)afspraken te maken over de doorvertaling van in de Omgevingsvisie opgenomen onderwerpen van provinciaal belang. Tegelijkertijd is zo verzekerd dat bij ontwikkelingen met grote impact op de omgeving wij onze volksvertegenwoordigende rol op provinciaal schaalniveau kunnen vervullen.

Besluitvorming in verband met de Europese Kaderrichtlijn water

In deze Omgevingsvisie zijn besluiten en doelen opgenomen voor de implementatie van de Kaderrichtlijn water. Deze besluiten en doelen, die nodig zijn om als Nederland tijdig te voldoen aan de eisen die door de Europese Unie worden gesteld, hangen nauw samen met parallelle besluitvorming door waterschappen en het Rijk.

In het Stroomgebiedbeheerplan Rijndelta van het Rijk, dat vanaf 22 december tot 22 juni 2009 ter visie heeft gelegen, zijn de besluiten van provincies en waterschappen opgenomen. Het Rijk voltooit de besluitvorming over het Stroomgebiedbeheerplan Rijndelta in december 2009.

Omdat deze Omgevingsvisie is vastgesteld op een moment dat reacties op het Stroomgebiedbeheerplan van het Rijk nog worden verwerkt, is rekening gehouden met de mogelijkheid dat het onderdeel KRW in deze Omgevingsvisie op onderdelen nog moet worden aangepast aan de uiteindelijke afweging die in Stroomgebiedsverband wordt gemaakt. Daarom hebben wij aan Gedeputeerde Staten de bevoegdheid gedelegeerd om wijzigingen in deze Omgevingsvisie door te voeren voor zover deze voortvloeien uit de vaststelling van het Stroomgebiedbeheerplan Rijndelta.

Monitoring en evaluatie

In deze Omgevingsvisie geven we aan welke ambities en doelstellingen voor de fysieke leefomgeving van Overijssel we willen realiseren tot aan 2030. Om zicht te houden op de voortgang van de realisatie van onze doelstellingen, zullen we de uitvoering van de Omgevingsvisie jaarlijks monitoren.

De jaarlijkse monitoring van de uitvoering van de Omgevingsvisie krijgt een herkenbare plaats in de planning- en controlcyclus van de provincie. In de begroting werken we de ambities voor ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid en de andere beleidambities uit in begrotingsdoelstellingen. Bij deze doelstellingen formuleren we indicatoren met streefwaarden. Deels zullen dit bestaande doelstellingen en indicatoren zijn die ook nu al in onze planning- en controlcyclus zijn opgenomen, deels zullen we doelstellingen en indicatoren toevoegen of vernieuwen. In het jaarverslag verantwoorden wij ons over de behaalde resultaten. In de begroting 2010 zetten we de eerste stap om de monitoring van de Omgevingsvisie vorm te geven. In latere jaren zullen we deze monitoring verder vervolmaken. Op deze manier brengen we de voortgang van de realisatie van de doelstellingen van de Omgevingsvisie voor de fysieke leefomgeving in beeld en kunnen we bijsturen wanneer nodig.

Naast jaarlijkse monitoring in de planning- en controlcyclus zullen we de Omgevingsvisie evalueren. In 2014-2015 voeren we een midterm review uit. Hierbij zullen we de uitgevoerde plan-MER als nulmeting gebruiken.

Lijst gebruikte afkortingen

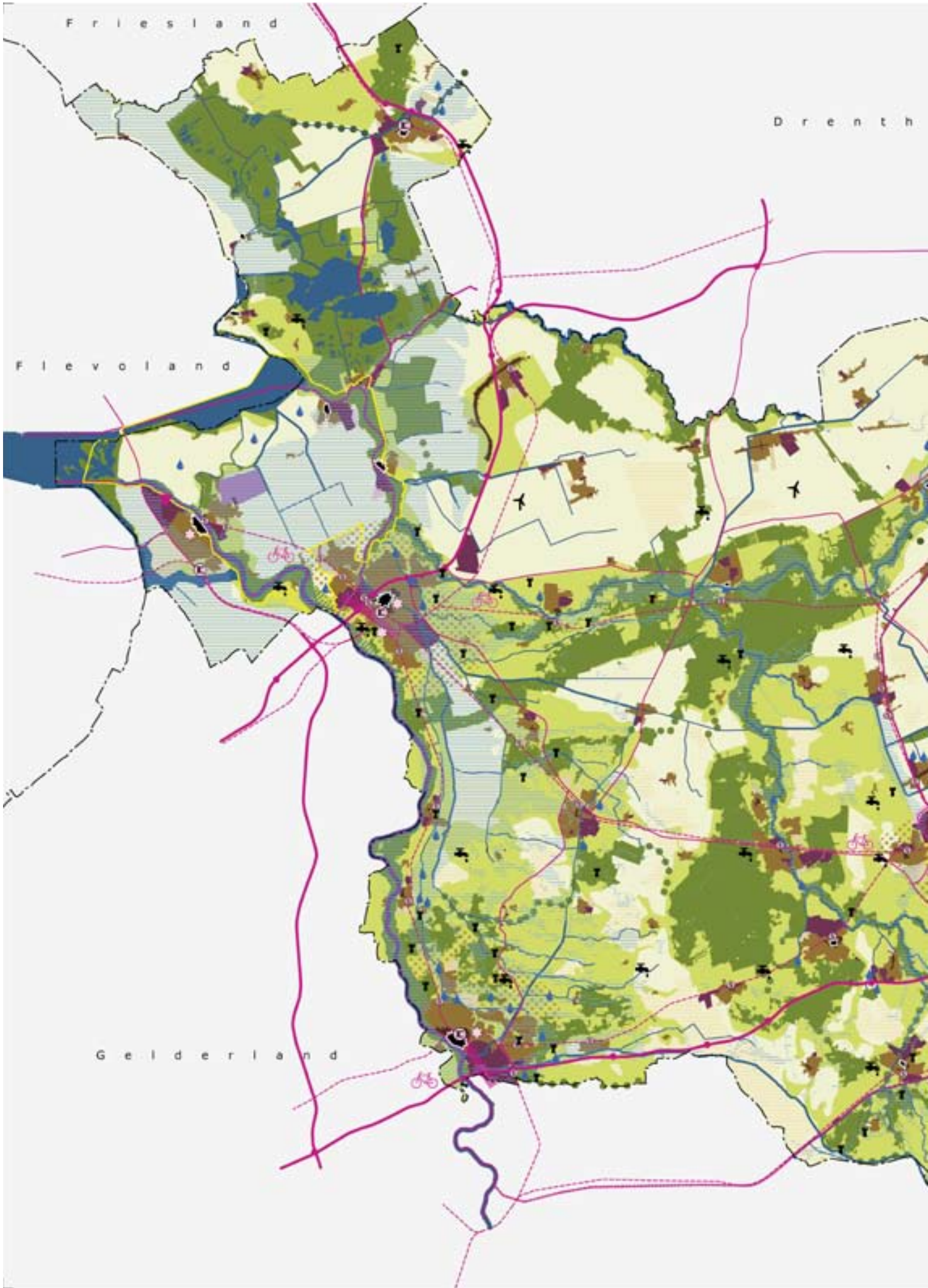
BBS	Beter Bereikbaar Stedendriehoek	NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Lucht- kwaliteit
BREZ	Bereikbare regio Zwolle-Kampen	ov	openbaar vervoer
BDU	brede doeluitkering	PDV/GDV	perifere detailhandelsvestiging/grootschalige detailhandelsvestiging
Bevi	Besluit externe veiligheid inrichtingen	PKB	Planologische kernbeslissing
bnp	bruto nationaal product	PPS	publiek-private samenwerking
BRTN	Beleidsvisie recreatietoervaart Nederland	pMJP	provinciaal Meerjarenprogramma
CAES	Compressed Air Energy Storage	P+R	Park and Ride (parkeer en reis)
CPO	collectief particulier opdrachtgeverschap	RBML	Regelgeving burgerluchthavens en militaire luchthavens
DOP's	dorpsontwikkelingsplannen	RMF	Regionaal Mobiliteitsfonds
EFRO	Europees fonds voor regionale ontwikkeling	RSG	Regionaal samenwerkingsprogramma geluid
EHS	ecologische hoofdstructuur	RSL	Regionaal samenwerkingsprogramma lucht- kwaliteit
EPC	energieprestatiecoëfficiënt	SER	Sociaal-Economische Raad
ETW	erftoegangsweg	TEN	trans-Europese netwerken
GGOR	gewenst grond- en oppervlaktewaterregime	TM	Transatlantic Market
GOW	gebiedsontsluitingsweg	TOP	toeristisch overstappunt
GVVP	Gemeentelijk verkeers- en vervoersplan	USG	Utility Support Group
GPS	Global Positioning System	VAB	vrijkomende agrarische bebouwing
HOV	hoogwaardig openbaar vervoer	VOC	verkeersongevallenconcentratie
ILG	Investeringsbudget landelijk gebied	WHVBZ	Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden
ISV	Investeringsbudget stedelijke vernieuwing	WILG	Wet inrichting landelijk gebied
KEM	kosteneffectieve maatregelen	Wro	Wet ruimtelijke ordening
KISS	Kennisinstituut Stedelijke Samenleving	WRZO	Wet rampen en zware ongevallen
KRW	(Europese) Kaderrichtlijn water		
KWO	koude-warmteopslag		
LAP	Landelijk afvalbeheerplan		
LAW	langeafstandswandelpad		
LF	langeafstandsfietspad		
LOG	landbouwontwikkelingsgebied		
MER	milieueffectrapportage		
MIRT	Meerjarenprogramma infrastructuur, ruimte en transport		
NBW	Nationaal Bestuursakkoord Water		
mkb	midden- en kleinbedrijf		
NOMO	Nota mobiliteit		

Trefwoordenregister

A1	59, 97, 154, 159, 168	Generieke beleidskeuzes	14, 69, 72, 73
A1 zone	54, 59, 64, 76, 151	Gezond leefmilieu	18, 21, 122, 127, 145, 151, 178
A28	60, 159, 161	Gezondheid	18, 20, 21, 77, 118, 174
A50/N50	159, 161	Goederenvervoer	21, 77, 109, 117, 158, 168 t/m 170
Aardkundige waarden	80, 134, 187	Groen en blauwe hoofdstructuur	43, 81
Afval	18, 122, 126	Groene Omgeving	14, 42, 79
Akkerbouw	17, 46	Grondwater- beschermingsgebied	113 t/m 115, 183
Archeologische waarden	18, 21, 104, 133, 134, 185 t/m 188	Grondwaterkwaliteit	125
Auto	17, 21, 49, 105, 127, 157, 159, 161	Grotestedenbeleid	77
Bedrijven	184	Harde plannen	148, 151
Bedrijventerrein	10, 17, 22, 33, 48, 69, 75, 103, 122, 130, 147 t/m 151, 178, 187	Herstructurering	149 t/m 151
Bedrijvenvisie	151	Hoofdinfrastructuur	22, 44, 49, 77, 105, 109, 139, 141, 158 t/m 170
Beekdalen	26, 44, 68, 80, 89, 91	IJssel	58, 61, 77, 82, 113, 118, 122, 169
Bereikbaarheid	105, 158	IJsseldelta-Zuid	76, 77, 97, 145
Binnensteden	33, 40, 47, 60, 154 t/m 157	Innovatie	67, 77, 92, 110, 129, 147, 174, 181
Biomassa	21, 129, 130, 182	Instrumenten	74
Bodemkwaliteit	125, 178, 179	Intensieve veehouderij	43, 85 t/m 91, 122, 178
Boomteelt	88	Internationaal perspectief	15
Boringsvrije zones	135	Intrekgebieden	172
Cultureel erfgoed	21, 103, 156	Kaderrichtlijn water	110, 122, 181, 192
Deregulering	67, 82	Kennispark	76, 77, 145, 151
Dijkkringgebied	174	Klimaatverandering	20, 21, 97, 110, 114, 115, 117, 173
Drinkwater	21, 52, 77, 112 t/m 116, 135, 172	KWO	21, 114, 129 t/m 137, 182 t/m 184
Duisternis	123, 178	Laag agrarisch cultuurlandschap	24, 29, 70
Duurzaamheid	18, 22, 68, 90, 193	Landbouw	17, 21, 47, 77, 85 t/m 91
Ecologische hoofdstructuur	19, 46, 69, 95, 135, 153	Landgoederen	35, 46, 50, 82, 100, 155
Ecologische verbindingzones	46, 11	Landschapselementen	30, 88, 103
Energie	18, 21, 130 t/m 132, 182 t/m 185	Landbouwwontwikkelingsgebieden	43, 69, 85, 87
Externe veiligheid	77, 118 t/m 122, 174 t/m 176	Lokaal gewortelde bedrijven	147, 151, 155
Fietsverkeer	21, 77, 108, 164	Lokale behoefte	83, 145
Gebiedskenmerken	14, 25 t/m 37, 55 t/m 61, 70	Luchthaven Twente	50, 77, 145, 151
Gebiedsontwikkeling	12, 50, 75 t/m 77		
Geluidhinder	123, 178, 180		

Luchtkwaliteit	76, 118, 122, 178, 180	Saldering	87, 91, 97
Luchtvaart	123, 178	SER-ladder	69, 72
Lust en Leisurelaag	34, 71	Spoor	21, 32, 34, 49, 50, 77, 105, 157, 162, 165, 168
Melkveehouderij	46, 86	Stationsomgevingen	77, 144, 145, 151, 157, 165
MIRT	65	Stedelijke Laag	32, 70, 152
Monitoring	144, 191	Stedelijke Netwerken	21, 47, 64, 77, 83, 105, 140 t/m 166
N18	159, 160, 161, 167	Stortplaatsen	126, 127
N340	159, 160, 161, 167	Toerisme	77, 92, 94, 152
N35	60, 159, 160, 161, 167	TOP-gebieden	96, 97, 111
Nationaal landschap	16, 51, 57, 60, 77, 100	Uitvoeringsmodel	69 t/m 73
Natura 2000	21, 44, 77, 90, 91, 94 t/m 97, 111	Veenweidegebieden	89 t/m 91
Natuur	26, 39, 95 t/m 99, 153	Veiligheid	18, 20, 21, 118 t/m 122, 174 t/m 176
Natuurlijke laag	26, 70	Verbreding landbouw	46, 91, 85
Normstellend	71	Vergisting	90, 127, 130, 184
Ondergrond	18, 20, 21, 133, 185	Verkeersveiligheid	21, 77, 118, 121, 122, 174, 176
Ontwikkelingsperspectieven	14, 42 t/m 61	Vitale coalities	64, 69
Openbaar vervoer	21, 84, 107, 158, 162	Waterberging	52, 120, 128, 171, 181
PDV/GDV	146, 157	Waterbodems	124, 179, 180
Permanente bewoning	66, 92, 94	Waterketen	114
Pijplijnplannen	148, 149	Waterkwaliteit	124, 171
Plattelandsgemeenten	155	Wateroverlast	21, 128, 129, 181 t/m 183
Primaire waterkering	119	Waterveiligheid	21, 22, 117 t/m 122, 174
Primaire watergebieden	128, 129	Waterwinning	51, 112 t/m 115
Radioactief afval	122, 127, 137	Wegencategorisering	106, 161
Reconstructie	87, 88	Weidevogels	94, 99
Recreatiewoningen	66, 92, 94	Weidewinkels	146, 152, 157
Regionale waterkering	118, 119	Wiel van Overijssel	77
Richtinggevend	52, 119	Windenergie	17, 51, 77, 130, 132, 182
Robuuste verbindingzones	21, 95, 97	Windstreken	42, 53
Ruimte voor de rivier	22, 77, 119, 120, 174	Woonmilieus	21, 49, 82, 142
Ruimte voor de Vecht	64, 77, 82, 112, 118, 122, 174	Zuinig en zorgvuldig ruimte gebruik	22, 66, 72, 73, 82, 84, 92, 103
Ruimtelijke kwaliteitsambities	37 t/m 41	Zwemwater	122, 124, 127

Ontwikkelingsperspectieven Omgevingsvisie Overijssel

aanduidingen

groene omgeving

1. realisatie groene en blauwe hoofdstructuur

- aaneengesloten structuur van natuurgebieden
- zoekgebied EHS
- zoekgebied robuuste verbindingzone
- zoekgebied ecologische verbindingzone
- continu en herkenbaar watersysteem

2. buitengebied accent productie

- schoonheid van de moderne landbouw
- landbouwonwikkelingsgebied

3. buitengebied accent veelzijdige gebruiksruimte

- mixlandschap met landbouw, natuur, water en wonen als goede buren

bijzondere gebiedscondities benutten:

- gebied met landgoederen

stedelijke omgeving

4. steden als motor

5. dorpen en kernen als veelzijdige leefmilieus

breed spectrum woon-, werk- en mixmilieu

- historische kern, binnenstad
- woonwijk
- geplande woonwijk
- bedrijventerrein
- gepland bedrijventerrein
- glastuinbouw

6. hoofdinfrastructuur: vlot en veilig

- autosnelweg en op- en afrit
- autoweg
- spoor
- vaarweg
- gebiedsontwikkeling luchthaven Twente
- regionaal overslagcentrum
- kansrijke fietssnelweg

bijzondere gebiedscondities benutten:

- stadsrandgebied
- kenniscentrum
- stadsas
- stationsgebied

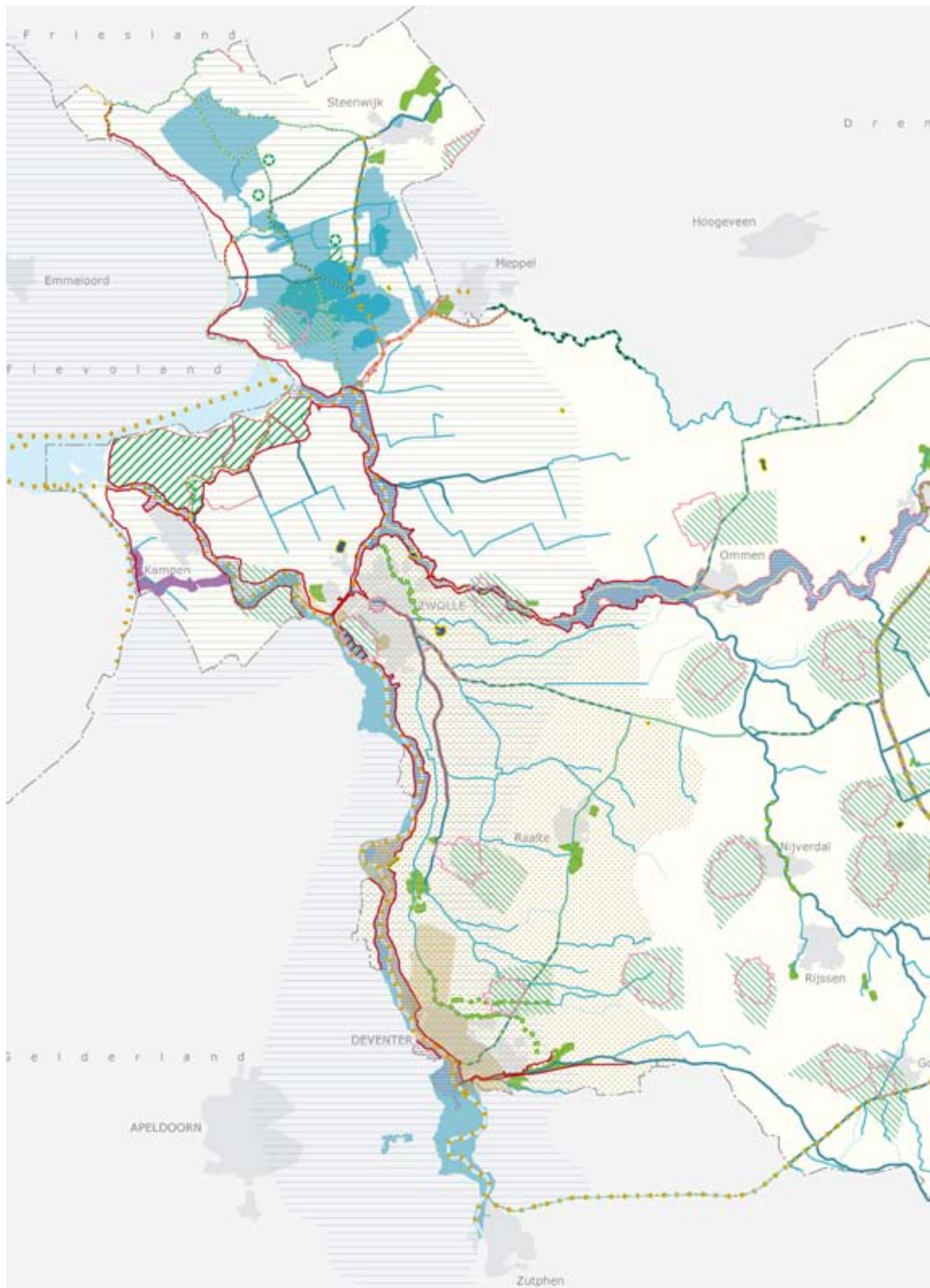
overige beleidsaanduidingen

- Nationaal Landschap
- kansrijk zoekgebied windenergie
- buitendijksgebied, beekdal of veenweidegebied
- primair watergebied of waterbergingsgebied
- drinkwaterwinning

Beleidsinformatie juli 2009 nr:08295271

0 10km

Functiekaart water Omgevingsvisie Overijssel

watergebonden functies

aanduidingen

continu en herkenbaar watersysteem

- hoofdsysteem
- essentiële watergang/KRW oppervlaktewaterlichaam
- KRW oppervlaktewaterlichaam
- oppervlaktewater, kleine wateren
- KRW oppervlaktewaterlichaam
- plassen en meren

waterveiligheid

- primaire waterkering
- regionale waterkering
- dijkkringgebied
- projecten Ruimte voor de Rivier
- buitendijksgebied
- bypass Kampen

grondwater

- intrekgebied
- grondwaterbeschermingsgebied
- boringvrije zone drinkwater
- boringvrije zone diepe pakket Salland
- boringvrije zone industrie
- innamezone waterwinning

waterberging

- waterberging zoeklocatie
- waterberging
- primair watergebied

overig

- vaarweg
- uitsluitend recreatievaart
- wateraanvoer
- zwemplas (met beschermingsgebied)

Beleidsinformatie juli 2009 nr.08295368

0 10km